

8807

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంజుప్రసాద్

జూలై 1959

సంపుటము 38 :

: సంచిక 7

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

*****

విషయానుక్రమణిక

జూలై 1959

విశ్వనాథ మధ్యాహ్నములు :

శ్రీ గిరి శరణము	శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ	...	1
ఎట్టున గ్రంథమోరుడా ?	శ్రీ దీపాల పిచ్చయ్యకాశ్రి	...	8
కాలంతెచ్చిన మార్పు	శ్రీ ఆర్. ఎస్. సుదర్శనం	...	11
చైనా ఆర్థికవ్యవస్థ: మార్క్స్ నవాదం	శ్రీ బులుసు వేంకటసుబ్బారావు	...	17
ఆత్మపము - సమాధానము	శ్రీ వర్షుల చిన సీతారామకాశ్రి	...	22
	శ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావు	...	
అనంతకృష్ణులు: అభిరుచి నిర్దేశము	శ్రీ సాశ్వ కృష్ణమూర్తి	...	26
దుర్గపథము	శ్రీమతి పి. అరుణకుమారి	...	32
పర్వ ప్రభావానుభవము	శ్రీ రాళ్ళపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు	...	33
గ్రీష్మ వేగము	శ్రీ శనగన నరసింహస్వామి	...	41
తిరుగుబాటు : ఒడబాటు	శ్రీ స్టూవర్ట్ హాల్ రాయ్	...	42
వార్తలు			48
ద్విపద భారతము: తిమ్మయ్య స్వతంత్రత	శ్రీ కొమ్మనమంచి జోగయ్యశర్మ	...	49
జీవించాలంటే...	శ్రీ మల్లాది సత్యనారాయణ	...	56
నాగార్జునమతం ఖా పనిపడమే!	శ్రీ హరిత శివశర్మ	...	66
సుధాలహరి	శ్రీ దివాకర్ల వేంకటావధాని	...	73
కాశీఖండము : కావ్యత్వము	శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యకాశ్రి	...	76
సాహితీ సుగతుని స్వగతం	రామచంద్ర	...	81
మాధవవర్మ : అతని వంతరి	శ్రీ మల్లంపల్లి సోమ శేఖరశర్మ	...	85
కలగూరగంప			89
గ్రంథవిమర్శనము			94
మనవి మాటలు			100

అగస్త్య సంచికలో

శక్తి : శక్తము	శ్రీ వేలూరి శివరామకాశ్రి	
గయకాననము జయకాననమా ?	శ్రీ కె. హెచ్. వి. శర్మ	
అగుమంచి కథ	శ్రీ ఆరుద్ర	
వేశ్యాకులం ఎందుకు పుట్టిందీ	శ్రీ శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యకాశ్రి	
మలయాళ మణిప్రవాళ కావ్యం	శ్రీ పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులు	
రాళ్ళపల్లివారి వచన రచన	శ్రీ సాశ్వ కృష్ణమూర్తి	
విశ్వనాథవారి మేనకా విశ్వాన్నితము	శ్రీ ఎస్. వి. జోగారావు	
భారతీయ వాస్తువిజ్ఞానము	శ్రీ గడియాకం రామకృష్ణశర్మ	
దిరుద నామభియోలు	శ్రీ వికాం శేషాచార్యులు	

విశ్వనాథ మధ్యాక్షరాలు: శ్రీ గిరి శతకము

శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

త్రనివితీరగ నిన్ను రెండుచేతులఁ దాఁకగావచ్చుఁ
గనులఁదోవఁగవచ్చు నిన్నుఁగొఁగింటఁ గ్రచ్చుకోవచ్చు
నునికి నున్నట్లుగా వచ్చి మడి లేకయును గొల్వవచ్చు
సునిశితబుద్ధి శ్రీశైల మల్లి కార్జున మహాలింగ!

అప్రౌఢి నింద్రియంబులు వడిగ నింద్రియాధంబులందు
నా ప్రయత్నము లేక సాగుచున్న వాగ్నాయీ ప్రియాత్
నా ప్రార్థన ఫలంబు లగుత నర్వాఘ నాశనంబు నీడు
సుప్రసన్నతయు శ్రీశైల మల్లి కార్జున మహాలింగ!

ఇప్పటి నాస్థితిచూడ నెడఁదలోఁ గోర్కలేమియు వెలికి
గుప్పించి దూకెమ జాడ లేద మేనొకన బర్వుగాఁగ
నప్ప! యూహకు నందకుండఁ దెలియదయా జీవుఁడేమి
చొప్పుగలాడొ శ్రీశైల మల్లి కార్జున మహాలింగ!

ఇది తపోయోగ్యమా తనువు నాచేత నెత్తించలేదు
ఇది భోగయోగ్యమా తనువు నాచేత నెత్తించలేదు
మది భోగవాంఛ కన్నడదు వేఱుజన్మ తపఃక్షమమును
రొదమాలి యీవె శ్రీశైల మల్లి కార్జున మహాలింగ!

వేదాంతములలోని వేదములలోని విమలార్థచయము
వాదించు నాకైత వాని శత్రువై వరలు నీజగ మ
నాది బంధుఁడ వీవు నిద్దఱుఁగూడ నన్ను వేర్పరుపఁ
బ్రోది నాకెచట శ్రీశైల మల్లి కార్జున మహాలింగ!

ఆవిల జాగ్రదవస్థయందు స్వప్నావస్థయందు
జీవుని యనుభవభేద మింతగాఁ జెందియు నొకఁడె
జీవాత్మ పరమాత్మ యల్ల భేదముఁచెందియు నొకఁడె
ప్రొవైన తెల్వి శ్రీశైల మల్లి కార్జున మహాలింగ!

అది యుత్తమము నీవు మధ్యమమును నే నథమమ్ము స్వామి
మదిఁ జిత్రమయ్యె నీ మధ్యమత యుత్తమత వంటిదయ్యు
నదిర నాయథమత నీదు మధ్యమతాంశ లేదామె
సాద వేడు వినును శ్రీశైలమల్లి కాగ్జన మహాలింగ !

కనుమూసినంత నీ గర్భగుడిలోనఁ గన్పించుచుంటిఁ
గనఁగ నేనే నాకు నిండనీల లింగంబు ముంగలను
తనువు వంచి శిరంబు పానవట్టుంబు దగ్గరఁజేర్చి
సునిరతమూర్తి శ్రీశైల మల్లి కాగ్జన మహాలింగ !

అట వ్రాలియున్నట్టు లభవ యూహింఁనస్పదే నా సు
ఘటన నిత్యమ్ముగా నున్నదా మాయ క్రమ్మి నే నెఱుగ
నటులైన నీ నిత్యసన్నిధాన ధైర్యము వహించెదను
స్ఫుటము నేయఁగదె శ్రీశైల మల్లి కాగ్జన మహాలింగ !

అటు వ్రాలియున్న వీపుపై నెంద రభవ త్రొక్కెదరొ
త్రుటివైన నొకభాధ కలిగినట్లుగాఁ దోచదు నాకు
నిటలాక్ష నీసన్నిధియును నీసేవ నెఱయువేఁడి తఱ
చుట తోచనీదొ శ్రీశైల మల్లి కాగ్జన మహాలింగ !

ఎజ్జన గ్రంథ చోరుడా?

శ్రీ దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి

ఎ ప్రాంత, ఆరణ్యపర్వతమును తాను రచించి నట్లు చెప్పుకొన్నాడుగాని, అది సత్యముకాదనియు, ఆరచన నన్నయదిగాని ఎజ్జనది కాదనియు, నన్నయ కృతిలో అందంగు కొన్ని పదములు, పద్యములు; చిన్న చిన్న వచనపుముక్కలూ శిశిలములైయుండగా చూచి వాటిని పూరించి, ఆ భాగమంతయు తన రచనగా ఎజ్జన తన పేర వేసుకొన్నాడనియు, అతడు గ్రంథ చోరుడనియు, శిరోమణి శ్రీ వేదాల తిరుచంగళాచార్యులవారిక వ్యాసము వ్రాసియున్నాడు. ఆ వ్యాసము “అంగ్ర భారతి మహాపన్యాసములు” అను గ్రంథములో నున్నది.

నన్నయ మూడుపర్వములు

“నన్నయ మూడుకృతులొనర్చె” నని తిక్కనయు, ‘త్రిపర్వము లొనర్చె’నని తిక్కన శిష్యుడు మారనయు, ‘ఆ మూడుపర్వములలో’ నని అప్పకవియు ననియున్నారు గావున, నన్నయ ఆరణ్యపర్వమును గూడ రచించెననుట స్పష్టమని యాచార్యులవారి వాదము. మరియు వారు, “తిక్కన అబద్ధమాడెనా? పరికించుచో నన్నయ మూడుపర్వములు రచించె నను తిక్కనవాక్యము పరమసత్యమేనని దృఢపఱకపో” దనియు నన్నారు.

తిక్కన అబద్ధమాడెనూలేదు; నన్నయ మూడు పర్వములను రచించినాడని సాక్ష్యము చెప్పనూలేదు. అది పొగడ్తమాట. అట్టిమాటను చిత్రిత చిర్వాపసరమున ప్రమాణముగా తీసికొనుట సరిగాదు.

ఎవరిని గురించియైనను మంచిగా చెప్పదలచు కొన్నప్పుడు, అతడు చేసినపని కొంచెమైనను గొప్పగా చెప్పటయు, చెడ్డగా చెప్పదలచుకొన్నప్పుడు, అతడు చేసినది ఘనకార్యమైనను, దానిని లాఘవపరిచి చెప్పటయు మానవస్వభావము. అట్లే, నన్నయను ప్రశంసింపబూనిన తిక్కన, నన్నయ రచించినది, నిజానికి ఇంచుమించు—రెండున్నరపర్వమేయైనను, మూడు పర్వములన్నాడు; “ఈపద్యమయ్య మివవక్షితిమ్”

అన్నట్లుగా. అందు, అస్వాభావికతగాని, అసత్య దాషముగాని యేమీలేదు.

తిక్కన ఆ ప్రశంసాపద్యములో, “నన్నయ భట్టు రెండుపర్వముల మాదాశ్వాసముల నూటనలభై రెండు పద్యముల రచించె” నని, నికరముగా లెక్క చెప్పనవసరములేదు. అట్లు చెప్పట సంప్రదాయమునూ కాదు. అంత వివరముగా చెప్పట చరిత్ర వ్రాయు నపుడే యవసరము.

సందర్భానుగుణముగా కవులు వాడు వాక్కులకు, కవి హృదయమును గమనించి మన మర్థము చెప్పి కొవలెను. లేనిచో అసర్థమేగవుడు. ఇందుకొక్క తార్కాణము:

భాషకృతిమైన ‘ఉ?రుభంగ’ రూపకములో, గుర్యోగముడు బలమునితో

“ప్రతిష్ఠా వసితే భీమే గతే భ్రాతృ శతే దివమ్, మయిచైవం గతేరామ! విగ్రహాః కిం కరిష్యతి?” (88). అంటాడు.—“నా తమ్ములు నూర్గురును గలించిరి; నా స్థితి యిట్లుండెను; ఇంకను యుద్ధ మెందు కయ్యా?” అని గుర్యోగము డన్నమాట. గలించిన వారే నూర్గురైతే, గుర్యోగమునితో ధార్తరాష్ట్రులు నూటొక్కరు కావలసివచ్చును గదా? అగునురా?

ఎన్నటికిని కారు. ధృతరాష్ట్రుని కొడుకులు నూర్గురే. గలించినవారు తొంద్రై తొమ్మిదిమండే. అయితే ‘శత’ శబ్దమెందును వాడబడినది అంటే, అది దుఃఖభార నూచకము. అంతేకాని, అక్కడ ‘శతము’ నకు ‘నూ’ రన్న సంఖ్యార్థము ప్రధానము కాదు. అది లెక్క చెప్ప సమయముకాదు. కావ్య భాష సంప్రదాయమును, మానవ మనస్తత్వమును, వ్యతిరేక సంవర్ధమును, గుర్తింపగలిగిన బుద్ధిమంతు లీ యర్థమునే గ్రహింతురుగాని, “భాషుడబద్ధమాడెనా? ధృతిరాష్ట్రుని కొడుకులు నూటొక్కరే అయ్యుండ వలెను; పరికించుచో భాసుని వాక్యము పరమసత్యమేనని దృఢపఱకపోదు” అనరు.

అంతదూర మెందుకు ; తిక్కనయే, అర్జునుని 'కుంతీసుత మగ్ధము' డనెనే ! దాని సంగతి యేమి ? తిక్కన అన్నాడుగనుక, పాండవు లైదుగురుకు కుంతీ సుతులే ననియు, అర్జునుడు వారిలో మగ్ధముడనుట పరమ సత్యమనియు మన మనుకొనవలసినదేనా ? ఆచార్యులవారైనను అనుకొందురా ?

తిక్కన లోకమర్యాదగా నన్నమాటను పట్టుకొని "నన్నయ మూడుపర్వములు రచించె ననుట స్పష్టము" అని వాదించుట సరిగారు.

ఇక మారనమాట :—తన గురువైన తిక్కన "మూడు కృతులొనర్చె" నన్నాడు గనుక, మారన, తాను నల్లె "త్రిపర్వము లొనర్చె" నన్నాడు. అందు విశేష మేమున్నది ?

పోతే, మిగిలినది అప్పకవి వాక్యము :—అప్పకవి, 'నన్నయ మూడు పర్వములు రచించి నా'డనియే కాదు ; 'ఎఱ్ఱన ఆరణ్యపర్వశేషము రచించినా'డనియు, 'అంబలి మొదటిపర్వము స్ఫుర దగుజాంతు అను ప్రారంభముగల' దనియును చెప్పినాడు. రెండు వాక్యములలోను, మనము గ్రహింపదగినది యేది ? మొదటిది, తిక్కన మారనలరెనే మామూలుగా నన్నది. రెండవది, విషయ నిర్ధారకమైనది. ఈ రెండవ వాక్యమే, ఆరణ్యపర్వ శేష రచనా విషయమున ప్రమాణముగా తీసికొందగినది :

ఎఱ్ఱన ఆరణ్యపర్వశేషమును రచించినట్లు చెప్పినవాడు అప్పకవి యొక్కతే కాదు. అట్లు చెప్పినవా రెందరో యున్నారు చూడండి.—

- (1) జక్కనకవి, తన విక్రమార్క చరిత్రలో
"ఈ త్రియందాఁ బ్రబంధ పర
మేశ్వరుడై విరచించె శిబువై
చిత్ర సరణ్యపర్వమున
శేషము....."

అన్నాడు. 'విరచించె' ననగా "శిథిల భాగములను పూరించె" నని యర్థము కాదుగదా !

- (2) ఎఱ్ఱన మనుమడు చదువాడ మల్లయ్య, విప్లవారాయణ చరిత్రలో

సీ|| "ప్రతిభతో నారణ్య పర్వశేషముఁ జెప్పె
గవులకుఁ జెవుల పండువులు గాఁగ"

అన్నాడు. చెప్పట యనగా 'రచనచేయుట' గాని, 'శిథిల భాగములను పూరించుట' కాదు. ("విజ్ఞానే

శ్వరము జగతి వెలయుఁగఁ జెప్పెన్" అని శేతన ప్రయోగము.)

- (3) శంకరకవి—'హరిశ్చంద్ర' కర్త,
క. "విమల కవిత్రయ నిర్మిత
సమధిక రసవత్ప్రబంధ సాహిత్య కళా
మునునైటిసీ కల్లో
లములం గ్రీడింతు నివృత్తంక ప్రతిభకా."

అన్నాడు. ఇందు ప్రబంధ శబ్దము 'పర్వ' బోధకము. భారతములోని ఒక్కొక్క పర్వ మొక్కొక్క ప్రబంధముగా పరిగణనము. కావున పనునెనిమిది పర్వములు కవిత్రయ నిర్మితములని శంకరకవి రచన కర్థము. అంతేగాని, ఇద్దరిచేత రచింపబడి, ఒకరిచేత శిథిల భాగపూరణము చేయబడిన పర్వములని యర్థము కాదు.

- (4) రాధానూపకవి—అల్ల నాథ్యుడు,
"భారత కావ్యచోర మొక
భాగము నన్నయభి ట్లొనర్చె ము
క్తా రమణీయ వాక్యములఁ
దక్కిన భాగము సోమయాజి సాం
పార నొనర్చె, రెంటిక గల
యన్ శివదాసుఁడు మగ్ధనాయక
శ్రీ రచియించె కారద ధ
రింపఁ గవిత్రయ కీర్తి మించఁగన్."

అని భారతమున పూర్వభాగము నన్నయయే, ఉత్తర భాగము తిక్కనయే, మగ్ధభాగమును ఎఱ్ఱాపైగ డయే రచించినట్లు స్పష్టముగా చెప్పినాడు.

ఇట్లు ప్రామాణికులైన పూర్వకవులు పలువురు, ఎఱ్ఱన, ఆరణ్య పర్వశేషమును రచించినాడని చెప్పియుండగా, ఈవాడు శ్రీ లింగవేంకటాచార్యులవారు "ఎఱ్ఱన శిథిలభాగపూరకుడేగాని, రచయిత కా"డనిన చెబునా ! ఇది యేటి కనుగొనుట కాదా !

ఆ భాగమును ప్రెగడయే రచించినా డనుటకు ఇతరుల సాక్ష్య మనవసరము. పర్వాంతమున ఎ. గీ. "ఎఱ్ఱనాథ్యుండు సకలలోకైక విదితుఁ డయిన నన్నయభట్ట మహాకవిండు సరస సారస్వతాంశ ప్రశస్తి దమ్ముఁ జెందుటయు సాధుజనహర్ష సిద్ధిఁ గోరి."

- క. "ధీరవిచారుఁడు తత్కవి
తారీతియుఁ గొంతవోఁప దద్రదనయకా
నారణ్య పర్వశేషము
పూరించె గవింద్ర కర్ణ పుట పేయముగాన్,"

ఎజ్జన గ్రంథచోరుడా?

అని యెజ్జనయే చెప్పినోనియున్నాడు. (అయితే ఆ చెప్పిన పద్ధతి, మరియొకడు చెప్పినట్లున్నది. అట్లు చెప్పట నన్నయను చూచియే. ఎజ్జన రచనకు నన్నయ భట్టు రచన ఒకటే. ఇది విషయాంతరము. తరువాత చర్చకు వచ్చును.)

ఎజ్జన స్వయముగా చెప్పిన విషయమునకు, మరి యొకరి సాక్ష్యముతో జూడలేదు. కాని, ఆచార్యుల వారు తమ వాదముకొరకు పై రెండు పద్యములకును విపరీతార్థములు చేసి “ఎజ్జన, శిఖిలాంశపూరకుడనియే యీ పద్యములలోని తాత్పర్య” మన్నాడు. అది శోచనీయమైన విషయము. పద్యముల నవ్యయిందులలోను, పదముల కర్థములు చెప్పటలోను వారు, పండితుల కుచి తముగాని ‘పంథా’లో పోయినారు. ఆ విమర్శ యిక్కడ తెలుసునది గాదు. అంగువలవ వదలి వేసినాను. ఇచ్చట చెప్పవలసిన ముఖ్య విషయము మొకటియేన్నది. అది యేమనగా ఎజ్జన ప్రెస్టె తనకును, ఆరణ్య పర్వశేష ప్రారంభపద్యమైన ‘స్ఫూర దగుణాంస’ నకును అక్షర చక్రము చూచుకొన్నాడట. అప్పుకవియే చెప్పినాడు. (చూ. అప. 2. 804)

అక్షరచక్రము చూచుకొనుట గ్రంథరచనకు పూనుకొను వారి పనిగాని, యితరుల గ్రంథములో లుప్తములైన, అనగా శిఖిలములైన పద పద్యాగులను పూరించువారి పనికాదు. కాబట్టి ఎజ్జన చేసినది ఆరణ్య పర్వశేష రచనగాని, శిఖిలపద పూరణముకాదు. అందుకీ సాక్ష్యముక్కటి చాలదా!

వింత ప్రశ్నలు

నన్నయభట్టు ఆరణ్యపర్వమును గూడా పూర్తిగా రచించినాడని సిద్ధాంతము చెబువలెనన్న పట్టుదలతో జౌచిత్యానౌచిత్యములను పైతము పాటింపక ఆచార్యులవారు కొన్ని వింత ప్రశ్నలుచేసియున్నాడు. వ్యాసవిప్రరథీతి చేత ఒక మూడింటిని గూర్చి మాత్రమే ముద్దటించుచున్నాను.

“తిక్కన, విరాట పర్యవర్ధమున, ‘పరమ పవిత్రులగు పాండవులకు దరితం బుపాఖ్యాన సహితంబుగా వ్యాఖ్యానంబు సేయుచుండు వారల వనవాస సమ్యగనుష్ఠానంబు సవిప్రరంబుగా వివి జనమే జయుండు వైశంపాయన కిట్లకియే’ నని వెనుకటికథతో యోజించినాడు. ఆరణ్య పర్వములో సగముపై చిల్లర వ్రాయబడకుండే నేని, పాండవుల వనవాస సమ్యగనుష్ఠా

నంబు సవిప్రరంబుగా వినుటెట్లు కుగురును? అది వ్రాయబడనిదే జనమేజయు డెట్లు వినును?” అని వారి ప్రశ్న.

ప్రశ్ని వింతగా లేదా! వైశంపాయనుడు జనమే జయునకు పాండవుల వనవాస వృత్తాంతమును చెప్పటకు నన్నయరచనతో పనియేమి? నన్నయ్య ఆ భాగమును గూడా రచించినాడే యనుకొందము. జనమేజయును విన్నది నన్నయ రచన నేనా? అట్లు వినుటకు ఆరచన యెప్పటిది? జనమేజయుడెప్పటి వాడు? నన్నయ రచనా నంతరము గూడా జనమేజయు వైశంపాయను లున్నారనియు, ఆరాజున కాబుంపి నన్నయ్యగ్రంథము చదివి పురాణము చెప్పినాడనియునా ఆచార్యులవారి భావము? వారి దృష్టిలో వైశంపాయనుడు తెనుగు పండితుడు గాబోలు!

“నన్నయ గూభాగమును రచింపలేదని కదా వాదము. ఎజ్జన, యప్పటికి—అనగా తిక్కన విరాట పర్వము రచించునాటికి పుట్టినేలేదు గదా! పాండవుల వనవాస కథను జనమేజయునకు డెల్లన నెవరు తెల్పిరి?” అని వారి మరియొక ప్రశ్న.

“జనమేజయునకు వైశంపాయనుం డిట్లనియె” అని తెలుగు భారతములోనుండుట చూచి, ఆరాజున కా మని, ఆ కథలోను తెలుగులో చెప్పినట్లు శ్రీ నాగు భావించినారు: పొంపాటు. అవ భారతములోను, కన్నడ భారతములోను గూడా అట్లేయుండునుగదా! మరి అప్పుడో?

వనవాస కథ నేకాదు, పాండవుల యెల్ల కథలను, తిక్కన పర్వగాథలను, కొన్ని వేల యేండ్లక్రిందట జనమేజయునకు వైశంపాయనుడు తెల్పియున్నాడు. అంతేగాని, విరాటపర్వము రచించు నాటికేకాదు, ఈ నాటికిని ఆకథను ఆ రాజునకు తెల్లుతో తెల్పిన వారెవరును లేరని ఆచార్యులవారికి నామనవి.

విరాట పర్యాదిలో నర్జునుడు ధర్మరాజుతో

“ధర్మనేవత నీకు సత్కర్మమునకు

మెచ్చి యెంతయుఁ బ్రీతిమై నిచ్చినట్టి

వరము గలుగంగ మనమేమి వర్తనమున

నెచటనున్నను నొరులకు నెఱుగనగునె?”

అనెను. ఈ వర్తనదానకథ ఆరణ్య పర్వములో చిట్ట చివర నున్నది. ఆభాగము రచితమే కానితో ఆకథను ఈ విరాటపర్వములో పేర్కొనుట యెట్లు సంబంధించును? అని యింకొక ప్రశ్న.

ఇదియు నొక ప్రశ్నయేనా? మూలములో ఈ
(కింది శ్లోకమున్నది.

“తస్మైవ్యవరదానేన

గర్భవ్య మనుజాధిప,

అజ్ఞాతా విచరిష్యామో

నరాణాం నాత్రి సంశయః.”

శ్లోకములోని భావమును, తిక్కన తెనుగుపద్యములో
చెప్పినాడు. అందుకు, అర్హవ్యవస్థయు రచితమై యుండు
వలసిన అక్కరయేమో నాకు బోధపడలేదు.

ఇట్టి ప్రశ్న లింకనుగలవు. వాటినిన్నిటిని తడవుట
ప్రాప్తబానిసని యనిపించి యుపేక్షించితిని.

శ్రీనారాయణ ప్రశ్నలతో నన్నును మాకు పర్వ
ములు రచించినాడనియు, ఎఱ్ఱన గ్రంథచోరునియు
సాధింప గడచును, ఇసుకతో దారము కేనబూనుట
నంటిదని నా యభిప్రాయము.

ఎఱ్ఱన, భారతభాగమును రచించుట చేత నే
భారతకవులు ముగ్ధులై ‘కవిత్వయ’మన్న ప్రసిద్ధి వచ్చినది.
ఆచార్యులవా రా ప్రసిద్ధిని తప్పించి ‘కవిద్య’ను’ మని
పింప దలచినారు. అది తలకూడని తలపు.

వ్యంగ్యార్థ వాచ్యార్థములు

“స్ఫురదగుణాంశు రాగగుచి

బొంపివోయి నిరస్తనీదా

వరణములై దశత్కముల

వైభవ జ్యోతిరముల్ సిల్లము

ద్వారతర హంససారస మ

ధ్రువత నిస్వయముల్ సెలంగెగా

గరము సెలంగె వాసరము

ఖంబులు శారద వేళ జూడంగఁ”

(ఆరణ్య. 4. 143)

ఈ పద్యానికి వాచ్యార్థముగాక, వ్యంగ్యార్థ మొకటి
యున్నదన్నాడు ఆచార్యులవారు. వాగు రెండర్థము
లను సంగ్రహముగా ఇట్లు సెలవిచ్చినాడు.

“స్ఫురదగుణాంశు-అను పద్యము, శబ్దశక్తి
మూలకముగా వ్యంజనాద్వారమున, ఇక్కడినుండి
ఎఱ్ఱన కవిత్వమని తెలుపుటయేగాక, ఎఱ్ఱన శిఖిలాంశము
లను పూరించినవాడన్న సంగతిని కూడ వ్యంగ్యముగా
తెల్పుచున్నది. అగుణశు=నూర్గుడు, నీరదావరణ
ములను తొలగించినాడని వాచ్యార్థము.

“అగుణశు=ఎఱ్ఱన, నన్నయ పద్యములకు పట్టి
కెదలు దులిపినాడని వ్యంగ్యార్థము.

“కొన్ని యెడల వ్యంగ్యము ‘మానిషాది’ శ్లోక
ములో వాల్మీకివారై వ్యంగ్యము వివక్షితముకాకనే,
అనశముగానే ప్రవర్తిల్లును. ప్రకృత స్థలములో
‘అగుణ’ పదము ‘ఎఱ్ఱన’ను వ్యంగ్య మొనర్చుటలోను
విప్రతిపత్తి లేదుగదా! అప్పకవియు నీ వంకకే మొగ్గు
చున్నాడు. ఇక నీ ‘స్ఫురదగుణాంశు’ అనుచో
మేము నిరూపించినట్లు వ్యంగ్య ముండుననుటలో
విప్రతిపత్తియేలే? ఈ వ్యంగ్యార్థము ఇదివరలోనివారు
గమనింపలేదు. మేము దానిని సక్రమముగా నిరూపించి
తిమి. ఇంతమాత్రమున నది లేకపోవునా?”

అని నాగు సెలవిచ్చిన వాచ్యార్థములు. ఇక, వారి
రెండర్థములను మనము విచారించవలసియున్నది. ప్రధాన
మైనది వాచ్యార్థముగనుక ముందు దానినే విచారించి
తాము.

వాచ్యార్థము: (1) వాసర ముఖములను—
అనగా ఉదయవేళలను, నీరద లు (= మేఘములు)
ఆవరించియున్నట్లును, నూర్గుడు నువయించి వాటిని
తొలగించినట్లును, అగ్గుడు వాసరముఖములు వెలిగిన
ట్లును వా రర్థము కేర్పినాడు. కాని, ఆ గుర్తము
సరియైనదికాదు. కారణమేమనగా:

అవి శారదవేళలు. అనగా అది శిరతక్కుమన్న
మాట. పద్యము శిరద్భుతు వర్ణనము. శిరద్భుతులో
మేఘము లుండువు. వర్షా మేఘములు తొలగిపోవుటయు,
సూర్యచంద్రులు—నిర్మిరోగముగా ప్రకాశించుటయు
శిలక్షిణములు. ఇది జగమెల్ల నెరిగిన సంగతి. కాబట్టి
గ్రంథప్రమాణము చూప నవసరములేదు. లేకపోయి
నను పండితులతో వ్యవహారము గనుక సప్రమాణముగనే
చెప్పవలెను. లేకున్న వారొప్పుకొనదు. కావున నా
మాటను ప్రమాణములు చూపుచున్నాను.

1. చంపూ రామాయణము: “తథా దుర్దినా
పాయే లంకాయామపి రాజహంస నిశ్శంక సంహారో
భవిష్యతీతి మత్వాకిల భూమ్యామపి సమజని రాజహంస
నిశ్శంక సంచారః” (కీషిం. 70)

“తథా దుర్దినానాం మేఘచ్ఛన్న దిగసానాం
రాజణ వధావధిక దుష్ట దిగసానాంచ అపాయే అపగ
మేసతి. ఏకత్ర శిరదాగమణా దివ్యత్ర శ్రీరామ
విక్రాంతి వశాచ్చేతిభావః. లంకాయాం రాజహంస
యో శ్చంద్ర సూర్యయో స్తథా రాజహంసానాం
శ్రీరామాది రాజశ్రేష్ఠానాం... నిశ్శంక సంచారః భవి
ష్యతీతి...” (వ్యాఖ్య)

ఎఱ్ఱన గ్రంథచోరుడా ?

2. రఘువంశము :

“నిర్వృప్తః ఘృభిర్కృష్టైః,
 ద్యుక్తవర్త్యా గురుస్సహః,
 ప్రతాపస్తవ్య భావోశ్చ,
 యుగప ద్వాదశశే నితః” (4.15)

3. ఆంధ్ర భాగవతము : “జీవనంబులు విడిచి విమల జ్ఞానవశంబున ముక్తులగు పురుషరత్నంబుల చెన్నున నన్ను వదలి మిన్ను విడిచి వాయువశంబులై వెల్లి విరిసినను మేఘంబులను, మేఘ పూల రహితంబును, కలశభవముని సహితంబును నై విజ్ఞానదీప విలసి తింబరు యోగి హృదయంబు చందంబున శుభంబైన యాధింబును గలిగి... ధరణీకిం దొడవగుచు శిరత్కలంబువచ్చె” (10. పూ. 765)

శిరత్కలమున మేఘములుండువనుట కీ ప్రమాణములు చాలవా?

చెప్పవలసినవాన; ‘స్వగదరుడాంకు’ పద్యము క్రిందనే శిరస్యేఘ విశోధమును దెల్పు ఈ క్రింది పద్యమున్నది.

“దానాంధః పటలంబునం బృథుపయో

ధారావళిం దాల్చి గ

ర్జా నిగోళము బృంహితచ్ఛాయనఁ బ్ర

చ్ఛాదించి ప్రావృట్టయో

దానీకంబు శిరద్భయంబున ని గూ

ధాకారతన్ దిగ్దానఁ

గా నొప్పారె మనోత్కట ద్వీరద స

ఘంబుల వనాంతంబునన్.”

ఇది అపరి యేనుగుల వర్ణనము. ఆ యేనుగులు శిరదాగమమున మదమెక్కి (ఆ ఋతువున నేనుగులకు మదమెక్కుట సహజము) శిరద్భయముచేతి మారు రూపములుతాల్చి క్రిందికిదిగిన మేఘములొ యన్నట్లున్నవని వర్ణనము. (ఉత్ప్రేక్ష.) మేఘములు శిరద్భయవునకు భయపడినట్లును, మారురూపములతో దిగినట్లును ఉత్ప్రేక్షించుటకు కారణమేమి? అది మేఘములు రాదగినకాలము కాదుగనుక నే.

ఇట్లు, ఈ పద్యమున శారదవేళకును మేఘములకును విరోధముం జెప్పిన ఎఱ్ఱాఁగెడ, దీని వైపద్యమున వాసరముఖములు నీరదావృతములై యున్నవని చెప్పియుండునా? ఆచార్యులవారు తప్పుగా అర్థము చేసికొన్నారేగాని, ఎఱ్ఱన అట్లు చెప్పలేదు. శారదవేళయందు, (ఋతువ్యభావముచేత) నిరస్త నీరదావృతములై యున్న వాసరముఖములు, స్ఫురదరుడాంకు రాగ రుచిచేత, పాంపిరిపోయి (=అతిశయిల్లి), వెలింగను-అని

ఆ పద్యముననున్న యర్థము. వాసరముఖములు నీరదావృతములై యున్నట్లు ఆచార్యుల వారు చెప్పట పారపాయ. వారు మూలమును చూచియున్నను, ఈ పారపాయ జరిగియుండుదికాదు. ఇది మూలము :

“విమలాకాశ నక్షత్రా శరత్తేషాం శివా భవత్,
 దృశ్యం తే శాంతిరజః క్షపా జలద శీతలాః,
 గ్రహనక్షత్ర సంమైశ్చ సోమేనచ విరాజితాః”

(2) వారు, “నీరదావృతమును నూగ్యము తొలగించినా” డన్నాడు. అదియును పారపాయే. పారపాయకాదు; అది ప్రకృతి విరుద్ధమేనమాట. నూగ్య డిష్టాప్తము మేఘములచేత ఆవృంప బగునుండుట కలదుగాని, యితోవస్తువుల నావరించిన మేఘములను నూగ్యము తొలగించుట లోకములోలేదు. తన్నెడగించిన మబ్బులనే తొలగించుకొనలేనివాడ, వాని నూఖముల నడగించిన మబ్బులను తొలగించాలడా? నీరదావృతమును నిరస్తముచేయగలవాడు వాయువుగాని నూగ్యము కాదు. కావున ఆచార్యులవారు చెప్పిన యర్థ మొప్పును.

ఇది యిట్లుండుగా “తమస్సుచే నావరింపబడి విచ్చిన్నప్రాణములైన పగళ్ళను నిరస్తనీరదావృతములనుగా సరిగా సమన్వయించి ..... దిద్దగల్గినది యరుణాకుగాక మరెవ్వకు?” అని శ్రీనాథ సవా లొకటి చేసినాడు.

ఈ ప్రశ్న సరియొందిగా నాకు లోచలేదు. పగళ్ళను తమస్సు ఆవరించితే, అగణుకు ఆ తమస్సును గిదా నిరస్తము చేయవలసినది. దానిని వదలి, నీరదావృతమును నిరస్తముచేయుట యెందుకు? అదేనా సమన్వయించి సరిదిద్దుట?

అసలు తమస్సేమి? పగళ్ళ నావరించుకేమి? తమస్సనగా చీకటిగదా! చీకటి పగటి నాక్రమించునా? పాటినీ చీకటియు, రాత్రిని జలుగును లక్రమించునని యనువాడుగాని, అనుకొనువాడుగాని ప్రపంచమున నున్నారా?

ఎందు కెక్కువమాటలు? పగలు నూగ్యముండునుగావున చీకటి తలచావను. నూగ్య డిష్టించిన పిమ్మటనే చీకటివచ్చుట. అప్పుడది రాత్రి. పగలు చీకటియుండునని పసివాండును ఎదుగుదు. అందుకు ప్రమాణములెందుకు? కావలెనునానికి కవుల రచనలు కొలగా నున్నవి. అంకోక్కటి మాత్రమే యుదాహరించుచున్నాను.

ఆ. “ఆంధకారమెల్ల నెదిరుహంతిర
 వీధులందు పగలు వెఱచి డాగి
 యెడరువేచి సంధ్య నినుడు వృద్ధతనున్న
 వెడలె ననగఁ గుహలు వెడలె గరులు”

(భాగ. 8.27)

అచార్యులవారి సవాలు సరియైనది కాదనుట కి భాగవత పద్యమొక్కటి చాలదా? ఇంతటితో ఈ విషయమును వదిలివేతము.

ఇప్పటికి జరిగిన యీ వర్తలలో ఏమి తేలినది? కారద వేళ, వాసరముఖములు నీరదావృత్తులై నవనియు, ఆ నీరదావరణమును నూర్యకు తొలగించినాడనియు అచార్యులవారు చెప్పిన వాచ్యార్థము తప్పని తేలినది.

ఇక వారి వ్యంగ్యార్థము మాట యెందుకు? వాచ్యార్థము తప్పిన తర్వాతి, దాని ననుసరించి పుట్టిన వ్యంగ్యార్థ మొప్పునా? వాచ్యార్థము గోడ; వ్యంగ్యార్థము దానిమీది చిత్తగవు. గోడయే కూలినది. ఇక చిత్తగ వెక్కడ? దాని విచారణ యేల?

కాని, ఆ యబ్ధపు వ్యంగ్యార్థకల్పనలో శ్రీ వాగు చేసిన సిద్ధాంతములు చిత్రాచిత్రములైన వున్నవి. వివక్షణులు విచారింప దగినవి; విని వినినోదంప దగినవియును. కావున (చుట్టసముగ నే) మనవిచేసెదను.

వ్యంగ్యార్థము

“అరుణ - యనగా ‘ఎఱువ’ యనికదా! నూర్య వాదకమున పైశిబ్దము తన సానాధికి కివలన ‘ఎఱువ’ యని వ్యంగ్య మొనర్చును” అని వారి వాక్యము.

“అరుణ-యనగా ఎఱువ” అనుట కారణమేమి? నూర్యవాదక మైన ‘అరుణ’ శిబ్దమునకు ‘సందరించువాడు’ అని యర్థము. ‘ఎఱువ’వాడని కాదు. (ఇచ్చున గచ్చుతీ తెల్లరుగ - అని వ్యుత్పత్తి.) ఎఱువు ఆ శిబ్దములోనే లేనపుడు - అది, ‘ఎఱువ’ అని యెట్లు వ్యంగ్య మొనర్చును?

‘అరుణ’ పదమును (ఎఱువు-అని) గుణవాచకముగా తీసుకొన్నచో ‘అరుణుడు = ఎఱువవాడు’ అని యర్థమగును. కాని, ఆ యెఱువవాడు ‘ఎఱువ’ యను పేరుగల వ్యక్తికాదు. ఆ రంగుగలవాడగును. ఎఱువ వాడగుటచేతనే ‘ఎఱువ’ యను పేరువచ్చినదని వాదమేని, ‘ఆపేరుగల వారందరును ఎఱువవారే’ ననవలసి వచ్చును.

ఎఱువలు గ్రంథములలోనే యెందరున్నారో చూడండి:— (1) భాగవత పద్యస్కంధక రయైన యేర్పూరి సింగయ కవి వంశికుడు ‘ఎఱువ వెగడ’. (2) కొక్కోక గ్రంథకర్త ‘ఎఱువ’. (3) దగ్గుపల్లి దుగ్గనకవి యన్న ‘ఎఱువ’. (4) ‘ఎఱువు’యు నున్నది. (గుగ్గన కవి తల్లి పేరు ‘ఎఱువు’.)

వీరందరు ఎఱువవారేనా? రంగునుబట్టియేనా ఆపేరు వచ్చినది. ‘ఓ’ నని అచార్యులవారైనను అనగలరా? తక్కిన యెఱువల సంగతి యేమోగాని, మన ప్రెగ్గడకు మాత్రము ‘ఎఱువ’ యను పేరు, ఎఱువదను నులన వచ్చినది కాదు. ప్రెగ్గడ తాత పేరు ‘ఎఱువ’.

పోతన. తాత పేరు నీతకు ‘ఎఱువ’ యేనాదు. ఈ సంగతి యెఱువయే చెప్పిపోన్నాడు.

“నను దన పేరివాడని మనంబున నెప్పుడు నాదరించుటన్ బనిచె నుగ్రప్రసిదియును భవ్యసమృద్ధియుఁ జేరు పుగ్యపుం బనియట మర్చితామహాదు”

(నృసింహ. పీఠిక. 24)

కొబ్బటి, అచార్యులవారు “అరుణ - యనగా - ‘ఎఱువ’ కదా!” యనుటయు, “అరుణశిబ్దము ‘ఎఱువ’ యని వ్యంగ్య మొనర్చు ననుటయు” సరికాదు.

కారద వేళలో మేఘములు లేనూలేవు; అవి వాసరముఖములను ఆవరింపనూలేను; ఆ యావరణమును నూర్యకు తొలగింపనూలేను. అట్లే అరణ్య పగ్య శేవమున నన్నూరచన లేనూలేను; దానికి చెవిలు పట్టనూలేను; ఎఱువ గులపనూలేను. అంతా వట్టిభాంతి. ఆ భాంతిలోనే ‘అరుణ’ పదము ‘ఎఱువ’ను వ్యంగ్య మొనర్చుటయు, ఆ యెఱువ శిథిలభాగములను పూరించుటయు, ప్రబంధపర మేళ్యగు డని పించుకొన్న ఆ మహాకవి ‘గ్రంథవోగు’ డగుటయును. అంతేగాని లోకములోగా.

రచన - శిథిల పూరణము

“స్ఫురదరణంతు - అను పద్యము, శిబ్దశక్తి మూలకమున వ్యంజనాద్వారమున, ఇక్కడినుండి ఎఱువ కవిత్వముని తెల్పుచున్నగాక, ఎఱువ శిథిలంశములను పూరించినవా డన్నసంగతినిగూడా వ్యంగ్యముగా తెల్పుచున్నది.” అని అచార్యశక్తి. ఈ పద్యము వారికి ‘ఇక్కడినుండి యెఱువ కవిత్వము (=రచన)’ అనియేకొక, ‘ఇక్కడి నుండియే - యెఱువచేసిన శిథిలంశ పూరణము’ అనిగూడా తెల్పినదట! అట్లు తెల్పును? ఒక పద్యమే పరస్పర విరుద్ధములైన రెండ రములను తెల్పునా? అట్టి పద్యమువలన ప్రయోజనమేమి?

ఇంతకును, ఎఱువ చేసినది రచనా? శిథిలంశ పూరణమా! అంతకు ముందొక రచనయుండి, అది శిథిలమై యుండిన నేకదా పూరించవలసినది! రచనయే యున్నచో, మరల నెఱువయేల రచించును? ఎట్టి రచనయులేక, తానే నూతనముగా రచనకు పూనుకొన్నప్పుడు, శిథిలంశము లేక్కడ? పూరించుటక్కడ?

ఎఱువ అరణ్యపర్య శేవమును రచించియైననుండవలె; లేదా, శిథిలమైయున్న పూర్వరచనను పూరించి యైన నుండవలె. రెండు పనులను ఏక కాలములోనే చేసినాడనుట “నిద్రపోతూ మేలుకొనివున్నా” డనుట వలె హాస్యాస్పద ప్రసంగమగును.

ఎఱ్ఱన గ్రంథచోరుడా :

పద్యార్థము శుద్ధపదనప్పుడు, ఇట్టి విపరీత వ్యంగ్యార్థములు పొడకట్టుచుండును. అంతేగాని, పద్యము లీ విధమైన విరుద్ధార్థముల నెప్పటికిని చెప్పవు. 'అరుణ' పదము 'ఎఱ్ఱన'ను వ్యంగ్యమొనరించుచున్న దనుకొనుట ఈ విరుద్ధార్థమునకు మూలకారణము.

ఇక్కడ చెప్పవలసిన గొప్ప విశేష మొకటి యున్నది. ఏమంటే—ఆ యాచార్యులవారి మతమున అరుణుడే కాదు, భాస్కరుడును 'ఎఱ్ఱన'యే. చిత్రి గించండి, వారు లిఖించిన పంక్తులు.

"ఎఱ్ఱనయే యిట భాస్కరుడు"

1. "మహా మహిములే సోముడు భాస్కరుండు వెలయింపన్" (కనుగిరిత్రి). ఇంక భాస్కరుడు మన యెఱ్ఱన-అరుణుడే కాని, భాస్కర రామాయణ రహస్యికి భాస్కరుడుకాదు. అతనికి సోమునితోడి సాహచర్యమేదీ? హరివంశ రచనచే నాచన సోమునితో సాహచర్యము మన 'అరుణ'నకు-ఎఱ్ఱన కున్నది. కనుక యెఱ్ఱనయే యిట భాస్కరుడు-స్ఫుటమగును."

భాస్కరుడనగా-యెఱ్ఱనయేనట! ఎఱ్ఱన 'అరుణ' డేనట!! అదియును కట్టి 'అరుణ'కు కేటా; 'స్ఫుర దరుణ'నట!!! చిత్రమైన సిద్ధాంతముకాదు!

ఇంతేకాదు; వారిది మరీయొక రాధాంతమున్నది. "ఎఱ్ఱన గాంగ్ర ప్రపంచమునకు మొదల వెళుగు నిడు నరుణుడే" అన్నారు. అదియెటు? 'ఆంగ్ర ప్రపంచ' మనగా 'ఆంగ్ర భాష' యనియోదా భావము. అయి నప్పుడు, ఆంగ్ర భాష ప్రపంచమునకు మొదల వెళుగు నిచ్చినవాడు, వాగమౌనమును—నన్నయభిట్టరును గాని 'ఎఱ్ఱన' యెట్లుకాగలడు?

ఈ వ్రాతకంతకును మూలము 'స్ఫుర దరుణాంశ' పద్యమున వ్యంగ్యము అవకాశముగా విచ్చిపసినదన్న భ్రమ. అందు ప్రధానము 'అరుణ' శబ్దము.

ఎఱ్ఱన—యనగా, ఎఱ్ఱనివాడనియు, సూర్యు డెఱ్ఱనివాడు గనుక సూర్యపర్యాయములైన అరుణుడు, భాస్కరుడు అను పదములతో ఎఱ్ఱనకు పేర్కొనగచ్చు ననియు వారుచేసిన యాహ. అది అపోహ.

యముకు నలనివాడు గనుక 'నలన్న'— 'కృష్ణయ్య' అను పేరుగల వ్యక్తులను 'యము' డనిగాని, తత్పర్యాయములైన కృతాంతకు, క్షేత్రపతి—యను పదములతోగాని పేర్కొనగచ్చునా? నిజముగా నలని వాడే యెన శ్రీకృష్ణునినను 'యము' డనగచ్చునా? అట్లెక్కరే నను అనియున్నారా? అనిన చెల్లునా? మరి ఆచార్యులవారు 'ఎఱ్ఱన'ను 'అరుణ' డనుటయు, 'భాస్కరు' డనుటయు నెట్లుచెల్లును? ఇకనా వ్యంగ్యార్థ కల్పనాకాశము! ఇట్టి కల్పనలతోనేనా 'ఎఱ్ఱన' పెగడ గ్రంథచోరు డనిసిద్ధాంతము చేయవచ్చు!

తను తీర్పునకే తిరుగులేదన్న గట్టి నమ్మకముతో

(1) "అప్పుకవియు నీవంక కే మొగ్గుచున్నా" డెన్నాగు. ఎక్కడ మొగ్గినాడు? ఎట్లు మొగ్గినాడు? విశదపరిచినారా?

(2) "మేము నిరూపించినట్లు వ్యంగ్యముండు ననుటలో విప్రతిపత్తియేల?" అని మరిల ప్రశ్నించి నారు.

ఇది పునరుక్తి.

(3) "ఈ వ్యంగ్యార్థము ఇదివరలోనివారు గమనింపలేదు" అన్నారు.

వ్యంగ్యార్థ మొట్టి యుండినదా యెక్కరే నను గమనించుటకు? నాలుగైదువందల యేండుగా నీ పండితులును గమనింపని పరమ వ్యంగ్యమును తేము గమనించినట్లు వారు గట్టిగా ముడివేసుకొన్నారు.

(4) "మేము దానిని (వ్యంగ్యమును) సక్రమముగా నిరూపించితిమి. ఇంతమాత్రమున నది లేక పోవునా?" అని వారి తుది వాక్యము.

నా కర్తము కాలేను. "సక్రమముగా నిరూపించితి" మన్నాడు, సరే. అంతటితో నుంకొనక, "ఇంత మాత్రమున నది లేకపోవునా?" అనుట యెందుకు? 'ఇంతమాత్రమున' అనగా ఎంతమాత్రమున? సక్రమముగా నిరూపించినంత మాత్రముననా? లేకపోవు కది కారణముననా? అనలు 'అ' లేకపోవునా? అన్న సంశయము తిమ కేల? తిమ నిరూపణమున తిమకే అపనమ్మికయూ? అయిన లోక మెట్లు నమ్మును?

నన్నయ పద్యపాదములు

"రయనిచలత్తురంగము తి

రంగములన్ మనవాగవక్ర సం

చయములఁ జంచలచ్చలుల

పైనిక మత్స్యముల మహాన్నతం

బయి కురురాజునంగు నుద

యంబునఁ దదయుఁ బొంగఁ బ్రసూర

దృఢయద మనోహర ప్రకట

భంగుఁ దదృఢ వాఙ్మ యున్నతిన్."

(ఆరణ్య. 6-58)

"ఈ పద్యములోని మొదటి రెండు పాదములును నన్నయవి. సభాపర్యయములో ఒక పద్యము మొదలు నున్నవి. కొబ్బటి యిది నన్నయ పద్యమే. తక్కిన రెండు పాదములును నచ్చ మెయుండుటచేత ఎఱ్ఱన

1. 'మహా మహిమలే' అని వానిర్ప ప్రతిపాదము— 'మహా శేజస్సు గలవారై' అని సోమకవి టిక.

సూర్యచంద్రుల పక్షమున మహామృత శేజస్సు) ను చెప్పట యుచితముగాని, మహిమ (= గొప్పతనము) ను చెప్పటలో ఔచిత్య మేమున్నది?

ఆచార్యులవారు 'మహిములే' అనుటలో విశేష మేమో? ఆపాత మొక్కడిదో?

పూరించినాడు. ఆ పూర్ణమున నన్నయ ధారానుద్ధిలేడు. ఆరణ్యపర్వశేషము నన్నయ రచించినది కాకపోతే, ఆయనపద్యపాదము లెందుకున్నవి? అని ఆచార్యులవారి ప్రశ్న.

ఆ భాగ మాయన రచించినది కాదు గావుననే, ఆయన పద్యపాదము లందున్నవని నా సమాధానము. నన్నయ, ఆరణ్యపర్వశేషమునుగూడా రచించినాడనియు, వెనుకటి భాగములలోని పద్యములనే, అందు వాడుకొన్నాడనియు భావించుట యుచితముకాదు. ఎంతటి యశమరకవియోనను అట్టిపని చేయడు. మహాకవి నన్నయ చేయునా?

ఆ రచన యెఱుపడిగాని నన్నయదికాదు. నన్నయ కవిత్వయందలి ప్రేమిచేత, ఎఱువ ఆ గండు పాదములను గ్రహించి, తిక్కన రెండు పాదములను కథానుకూలముగా తాను వ్రాసికొన్నాడు. ఈ విషయముగా మరి కొన్ని తావులలోను చేసియున్నాడు చూడండి.

“నారలుగట్టి కూర లశ్చ
నంబుగ నుగ్రవనంబులో చహాఁ
భారమునం గృహింపయిన
బ్రాహ్మణుఁడు.....”
(నన్నయ-ఆర. 2-329)

“నారలుగట్టి కూర లశ్చ
నంబుగ నుగ్రవనంబులో విప
దార్థము నొంది వంగురిన
భంగుఁడు.....”
(ఎఱువ-ఆర. 5-449)

“ధ, ర్మాయ త్తనతివి మునులకు
నీ యింద్రియజయము గీర్తనీయుము తండ్రీ.”
(నన్నయ-ఆర. 1-366)

“తేపయ్యు కివఁక జెట్టిన
నీ పుణ్యచరిత్ర గీర్తనీయుము తల్లీ.”
(ఎఱువ-ఆర. 7-274)

పరిశీలించినచో, ఇట్టి యనుకరణ లింకను కొన్ని దొరకవచ్చును. ఈ రీతిగా ఎఱువ, నన్నయ రచన యందలి యభిమానముచేత ఆయన పద్యపాదములందం దుపయోగించుకొనియు, ఆయన కూర్పు ననుకరించియు, ఆయన పలుకుబడి శృంగుకొనియు “తిక్కన వితరీతియు గొంత దోఁప” తన రచనను సాగించినాడు. అంతేగాని ఆరణ్యపర్వశేషము రచన నన్నయదికాదు ఎఱువనే.

నన్నయపద్యపాదములను తీసికొనుట గ్రంథచార్యముకాదా? అని యందురేమి; ఆచార్యుల వారు. అది చార్యముకాదు. ప్రాచీన కృతులలో తమ కింపుగా తోచురచనాంశములను కైకొను సంప్రదాయము కవిలోకమున నున్నది. గ్రంథపరిచయము గల వారి కిది సువిదిత విషయమే. అయినను ఆచార్యుల వారికొరకు కొన్ని యుదాహరణ లిచ్చుచున్నాను.

(1) తాళివృంత పవన
ప్రేంభోలన ప్రక్రియా
వసగోదించితి సారసారధరస
వ్యాలోలగోలంబయల్” (హర. పీఠ. 22)

“కృతాంతిరూప పవన
నప్రేంభనప్రక్రియా
వసగోదించితి సారసారధరస
వ్యాలోలగోలంబయల్”
(పిల్లలమఱి. శృం. కాకుంఠలము)

(2) “ఉద్దామగ్యుణిగ్యుతి వ్యతికర
ప్రక్రిహదగ్గోపల
బ్యాలాజాలజలాల జంగల
తనీ నిష్కాజియిప్పయః”
(అనర రాఘవం)

“పీఠంగానె వీరెండయ
ప్రాలేయాహిత సంపదీ ప్రకిరణ
ప్రక్రిహదగ్గోపల
బ్యాలాజాలజలాల జంగలతటి
వానలగోయిషియై” (హర. 7.109)

(3) “ముగరంగూర్చిన ముంపదై వమునకున్
మోమోటలేనొనుమి” (భీమ. 3.6)
“ముగరంగూర్చిన ముంపదై వమునకున్
మొక్కయ తేజీ మునన్” (విక్ర 8.80)
ఇట్లు పద్యపాదములనేకాదు, ప్రాచీనలభావముల నెఱువ గ్రహించుట కలగు.

ఈ క్రిందిపద్యపాదము గొరన నవనాథచరిత్రలోనివి:
“మసలక చెని మున్ను మదనాంతకునకుఁ
జెఱుగొప్పఁ బార్వతీవేది తపంబు
నెఱుపిన తావును నీలకంఠగుని
తాలిమఁజెగుపఁ బంతయఁబూని యేయఁ
దూలగింపుము వచ్చి తుంటిబిల్కాడు
ఆదిజేవుని నిలబాగ్ని చే శిఖల
బూనియగఁ గలిపొయిన తావు” (ఆ. 4)
ఈ ద్విపదలలోని భావమునే గ్రహించి, ఆంధ్రకవిరా పితామహుడు

“పుచ్చడికతనంబు పోఁజెట్టి గిరికన్య
పతిగోల్వ వాయుసపడినచోటు,
వలరాచరాచవారలకొట్టు కనువెచ్చఁ
గఁగరిన యల కనికరపుఁజోటు”

అన్నాడు. ఇట్టివిన్నియో యున్నవి: ఇప్పటికే వ్యాసము పెరిగినది. ఇంకను విస్తరమెందుకు?

ఎఱ్ఱాప్రెగడ, నన్నయరచనలోని యంశములను తీసికొనుటలో తిప్పలేను. అది గ్రంథచార్యముకాదు. నన్నయ మూడుపర్వములు రచించినాడనుటయు, అందు కొంత శిథిలమైన దనుటయు, దానిని యెఱువ పూరించినాడనుటయు, గ్రంథచోరు డనుటయు సరికాదు.

కాలం తెచ్చిన మార్పు

శ్రీ ఆర్. ఎస్. సుదర్శనం

యజ్ఞార్థం కర్మణోఽన్యత్ర లోకోయమ్ కర్మ
బంధనః—అన్న వాక్యంమీద నిలిచిపోయింది
పనసు, గీతావారాయణం చేసుకుంటున్న సూర్య
వారాయణపంతులుగారికి. యజ్ఞార్థమైన కర్మ తప్ప
తక్కినదంతా బంధనహేతువు; స్వార్థ రహితంగా
చేసే కర్మ భగవద్విత్తమూ, మోక్ష హేతువు అవు
తుంది... ఒక్కసారి గత జీవితమంతా కలగా కళ్ళి
యెగుట తిరిగి, మున్నె ఏళ్ళవాడు బడిపంతులు
ఉద్యోగం వదిలి కౌగ్రామంలో అడుగు పెట్టినప్పటి
నుంచీ తనుచేసింది యజ్ఞార్థమైన కర్మకాదా అనిపించింది
...పదిహేడేళ్ళ క్రితం ఆరుగవయస్సుడైన కొడుకు
స్వాతంత్ర్య యజ్ఞంలో ఆహూతి కావటం... తర్వాత
కోవలుపావటం... మనుమరొళ్ళు విముల, స్వగజ్యం,
తన సంరక్షణలో పెరిగి పెద్దవాళ్ళుకావటం, వైద్య
వ్యవస్థలో ఇల్లుచేరిన కొమార్తె రుక్మిణమ్మ వాళ్ళకు
మాతృస్థానంలో నిలబడటం... ఇన్ని కష్టాల్లానూ
తన చింతించక, నిర్లప్తంగా దేశసేవలో నిమగ్నడై,
జీవితాన్ని అంగుళీ వినియోగించటం... ఒక్కసారి
ఊహలో మెదిలి గీతావాక్యమసారం బ్రతుకు
నడిపించిన తృప్తి మనశ్శాంతినీ, భగవదనుగ్రహాన్ని
హృదయగతం చేస్తోంది.

“నాన్నా, ఇనుగో కాఫీ.”

పుస్తకంమూసి వెయ్యదిగా రుక్మిణమ్మ తెచ్చిన
కాఫీ పుచ్చుకొని,

“పానకాలు కూరలు తీసుకొచ్చాడా,
అమ్మాయీ?” అని ప్రశ్నించాడు.

“అఁ...” అని తలదూపి రుక్మిణమ్మ, కొంచెం
సంజీహిస్తూనే “అయితే నన్ను రాజమండ్రి ఎప్పుడు
వెళ్ళిమంటారు నాన్నా?” అన్నది.

“అసలు నువ్వు వెళ్ళటానికి ఏల్లేవమ్మాయ్.
ఇవారే వాళ్ళకు ఉత్తరం వ్రాయించు. పాపాయికి
సుప్రీచేసి అంత తొందరగా వుంటే, యిద్దరు పిల్లల్ని
తీసుకుని వెంటనే విమలను రైల్వేకి రమ్మని వ్రాయి.
ఇక్కడికి వస్తే మన చేతనైన సహాయం చేద్దాం...”

అంతేగాని, యిలా ఎప్పుడంటే అప్పుడు వాళ్ళు పిలవ
గానే నిలుచున్న పళ్లెం గా ఇల్లు వదిలిపెట్టి పరుగెత్త
డానికి యిక్కడ మనో మనిషిలేరని వాళ్ళకు ఆ
మాత్రం తెలియాలి!”

ఆయన కంఠంలో తొంగిదూచిన కోపాన్ని
గుర్తించిన రుక్మిణమ్మ బతులు చెప్పకుండా లోపలకు
వెళ్ళిపోయింది.

పెద్దపిల్ల విమల చిన్నప్పటినుంచీ కూడా అంతే.
ఏమాటకైనా సరే కాస్త ఎదురు చెప్పకుండా,
చిలవలూ పలవలూ పెట్టుకుండా పెరిగిన పిల్ల కాదు...
ఇప్పటికీ యింకా తండ్రితాతల ఆదర్శాలేమో
గ్రహింపు లేకుండా ప్రవర్తిస్తూ వుంది... పెళ్లైన
తర్వాత ఉన్న కాస్త వ్యక్తిత్వమూ నశించిందేమో!
భర్తకు తెలిపావే తనకు తెలిదూ! ఆదర్శాల సరిగ్గా
పెరిగి చివకు యిలా తయారైంది. పెళ్ళిలో కట్నం
యివ్వలేదట, అందుకని భర్తకు డిస్ట్రీక్టుమన్సిఫ్
ఉద్యోగం వేయించ కూడదా తాతగారు, తన పలుకు
బడినీ, గతంలోచేసిన దేశసేవనూ ఉపయోగించి? అని
ఏడాదినుంచీ వాదిస్తూ వుంది! అలాఅడగటాని కేమాత్రం
జంకులేదు! అందరూ చేసుకుంటున్నారట యిలాంటివి,
తాతగారుమాత్రం ఎందుకు చేయరాదు? ఆనాడు
కట్నం అవసరంలేదని, తాను ఆదర్శాలకు బద్ధుడైన
విద్యావంతుణ్ణి, దేశసేవలో కీర్తి గడించిన వంశం
లోని పిల్లను పెళ్లి చేసుకోవటమే తనకు గొప్ప
అదృష్టమనీ సహుచేసిన అబ్బాయి యివారే నిజ
స్వరూపం బయట పెట్టుకుంటున్నాడు! కట్నం
బదులు ఉద్యోగం; లేకపోతే, కనీసం పాలంలో
సగం యిస్తారా? లేదా? అని భార్యవారూ భేరాలు
పెట్టుతున్నాడు. ఏం ప్రయోజనాలు యీ కుట్టవాళ్ళు!
వీళ్ళట, దేశాన్ని భుజాలమీద మోసి, ఆకాశాని కెత్తు
తారట!... పైగా బెట్టుచెయ్యట మొకటి... పెళ్ళాన్ని
రెండోకాస్సుకి యిక్కడికి పంపించకపోవటం;
రుక్మిణమ్మమాత్రం అవసరంవచ్చి వ్రాసినప్పటిలా
అక్కడికి వెళ్ళాలి! ఏడిసినట్లుంది ఆత్మగౌరవం!
లాయరుగా వైకేవచ్చే యోగ్యతలేక ‘ఉద్యోగం’

కావాలి!...దేశంలోని యువకుగ్నిగూర్చి ఆలోచిస్తూంటే ఆసహ్యం, విరక్తి కలుగుతాయి!

“హ్యూ, హ్యూ,” అనుకుంటూ ఏమీ ఎరగనట్లు వాళ్ళతో తొంగిచూస్తోంది పెంపుడుపిల్లి, క్రితం రాత్రి పాలేన్నీ త్రాగి పారిపోయి.

“ఫీ, ఫీ, వ్యవహారం బుద్ధి, నవ్వు” అని విషవక్తి విసిరారు; కాని తెలివిగా తిప్పకొని పారిపోయింది పిల్లి.

కిథిలో ఎవరో పిలిచారు.

గ్రామం నుంచీ వచ్చివున్నావు ఎల్లయ్య.

“ఏం, ఎల్లయ్య, ప్రాద్దతే బతుకేదాకా, యిదేనా రావటం?”

“నిత్రం బాబయ్య, మీతోనే కాస్త పనివుండి, మనవి సేసుకుంటామని.”

“ఏమిటది?”

“ఏం లేదు...మా గెండ్లోనోడు వున్నాడు మాశాయ! వాడు యిమ్మూలు సగువు ముగిసి యిప్పుడు తాలూకా ఫీజులో సుహాగా వున్నాడు.. పని యింకా భాయంలేదు....శావా కట్టంగా వుండి, వదిలేసి పెసగువు కెల్లాంటున్నాడు...మీరేం పెపుతారో, మీ సాయం కోరదామని ఒచ్చాను...”

“కష్టమంటే, నవ్వు కష్టం చెయ్యటంలేదా ఎల్లయ్య! బి. ఏ. చదివితే మాత్రం యిప్పుడున్న ఉద్యోగంకన్నా మంచిదొకటి ఉంది; అందువల్ల ఈ ఉద్యోగమే భాయమయ్యేట్లు ప్రయత్నం చెయ్యమను! దానికోక పరీక్ష వుంటుంది...పరీక్షకుమీదను పరీక్ష...ఆ పరీక్ష వ్రాయమను. ఉన్న ఉద్యోగం నిలుపుకోవటమే ఉత్తమం, ఎల్లయ్య!”

వ్యవసాయం విషయాలూ అవీ మాట్లాడి ఎల్లయ్య వలిపోయారు. ఒక నిట్టూర్పు విడిచి, వారా పత్రక చేతికి తీసుకున్నారు...“కాలేజీ విద్యార్థుల సమ్మె” అని పెద్ద అక్షరాలలో వార్త! తేలిగ్గా డిగ్రీలు, ఉద్యోగాలు, జీతాలు, కావాలి వీళ్లందరికీ! సోమరితనం బలిసిపోతోంది దేశంలో...

“పోస్టు” అని గావుతే...క్రొత్తగా వచ్చిన తపాలాబంట్లు!...పాతనా డేప్యూ “పంతులు గారు, ఉత్తరమండీ!” అనేవాడు.

గుంటూరు.....మెడికల్ కాలేజీలో వున్న స్వరాజ్యం దగ్గరనుంచీనా...కాదు, విశ్వనాథం వ్రాసినట్లున్నాడు...అమ్మాయి వారంగోజులుగా ఉత్తరం వ్రాయలేదు, కారణమేమిట!...

“...మీకు విషయం సవిస్తరంగా వ్రాయనందుకు మన్నించి, ఏమీ ఆదుర్దా పడకుండా ఈ ఉత్తరం చూడగానే బయలుదేరి గుంటూరు

రావలెను....అమ్మాయినిగురించిన ఒక ముఖ్యవిషయం మీతో ప్రస్తావించవలసి వుంది.. కొన్ని కారణాలవల్ల నేనక్కడికి రావలసివచ్చింది, మీరిక్కడికి రావటమే ఉత్తమమని నిశ్చయించి, మీకు శ్రమ కలిగిస్తున్నాను.. నేను స్నేహమకు వస్తాను. సామంతం ఒండెకి తప్పక గుంటూరు చేరగొరని విశ్వసిస్తున్నాను...”

అమ్మాయినిగురించిన విషయం ఏమెవుంటుంది?...దానికి యామగ్య జ్యోతిషం సరిగా వుండటంలేదు..

అది కాలేజీ మేలే యింటికీ వచ్చివుండేదే? బాగా సుస్థి చేసిందేమా...అయితే తెలిగ్రాం యిన్వేసే! విశ్వనాథం విడాదిన్నగుంచి ‘అమ్మాయికి వివాహం చెయ్యకూడదా!’ అని సలహా యిస్తున్నాడు...తాతగారికి వృద్ధాప్యం వచ్చి వుండటంవల్ల మనవరాలికి తొందరగా పెళ్లి చేసి బాధ్యత తీసుకుంటే మంచిని ఉద్దేశ్యం కాబోలు.. లేకపోతే ఇంజనీరింగు ప్యాస్సేసేమేల్లుడికి చెసుకుందామన్న కోరిక అయివుంటుంది... తనకీ కారణాలు గెందూ వచ్చవు...స్వరాజ్యం మనస్తత్వం తనకు బాగా తెలుసు...చదువు పూర్తి చేసుకుంటుంది; డాక్టరై, వ్యక్తిత్వాన్ని సంపాదించి, తండ్రి తాత వలె జీవితాన్ని ఆనంద ప్రాయంగా దిద్దుకుంటుంది; ఇప్పుడప్పుడే పెళ్లి, సంసారం లాంటి ఊబిలో దిగు..

....అబద్ధించి పునగై తివచ్చి, చెవిదగ్గర నోరు పెట్టి, ఏదో రహస్య మైనట్లుగా “తాతయ్య, నా బొమ్మకు పెళ్లి చేశా” అని మెల్లగా చెప్పి, తనముఖం గాకి చూసే అయిదేళ్ల చిట్టి...“నుంచి, వలి ఆత్మరింటికి పంపించు తల్లీ!” అనేసి తనపనిలో తన నిమగ్నమైనా, చెవిదగ్గర ఆ స్వర్న, ఆ వాక్కు, ప్రతిస్పందిస్తూనే వుండి, నుగురాను ధూతి కలిగించేది... పదేళ్ల పిల్లగా గాంధీజయంతికోసం తనదగ్గర కూర్చుని మహాత్ముని ‘ఆత్మీయ’ చదువుతూ .... ఒకసారి జ్వరం వచ్చినప్పుడు, “తాతయ్య, వాక్కినాడు జ్వరం ఎందుకు వచ్చింది? వామాలంగా నీకంత విచారం! ...ఇక పోతుందిలే తాతయ్య!” అని తన్ను ఊరడిస్తూ...అహింసవిధాన చక్కని వ్యాసం వ్రాస్తే మూల్లో యిచ్చిన బహుమతి తెచ్చి “తాతయ్య, ఇది నీకు బహుమతి!” అని పలుకుతూ .... ఇంటి క్రిడియోల్లో తెలుగులో తప్పటంతో, తాతయ్య కోరిక ప్రకారం మెడిసికల్ ప్రవేశించటానికి ఒక్క ఏడాది ఆలస్యమై పోయిందన్న దిగులతో అన్నం మానివేసిన చిట్టి...చిట్టితల్లిది నవనీత వృద్ధమంది.. ఆసుపత్రిలో కోసుకుకాని, కిథిలో చిక్కి శిల్పావళిస్తులైన బిచ్చగాళ్లు కాని కంటపడితే చూచి సహించలేక బాగపడే మేత్తని మానస్సు ... చిట్టి మానవసేవలో ఆదర్శమూర్తి అవుతుంది!.. చిట్టి డాక్టరై-తన ముసలి

కౌలం తెచ్చిన మార్పు

తనతో నుంచుమీద... చిట్టి పైకప్పులతో తన హృదయాన్ని స్పృశిస్తూ, నుండు త్రాగినా— తన చిట్టి ముఖంపై పు చూస్తూ... చిట్టి కీర్తికి, మంచినీ, అందకూ శాఫునూ—తన తృప్తిగా సజల నీత్రాలతో అరిగిపోతూ... భగవన్నిధిని చేరుకుంటాడు.

కల్లు తునుచుకుంటూ లేచి, వంటింటి పైపు జల్లును.

“అమ్మాయ్, పెందలాడే వడించు. కాస్త విశ్రమించి, నుంటూగు బజార్లోరాలి.”

“నుంటూరా? ఇప్పుడా?”

“అయ్యో, మూడింటి కైలాశి జల్లాలి... ఏం లేదు, విశ్రాంతి సన్నోకి సారీ వచ్చి పక్కమని ఉ తరిం వ్రాశాడు.. ఒప్పుగా ఏదో నాడి స్వప్నమయమే అయి వుంటుంది.. వివరాలు వ్రాసులేదు.. ఆమ్మయిన కూడా ఒక సారి చూచి రావాలని వుంది.”

* * *

గ్రామ ప్రక్కన కూర్చున్న నలభైవేళ్ళ సిల్క లాల్సీ వ్యక్తి కాస్త పటిక పడకరించాడు:

“ఏమండీ, ఆ పెంట్లీ నెడనుకి మోదరాబాదు వెళుతున్నారా?”

ఖడ్గ బాపీ, ఖడ్గ గుమ్మలు, కిట్టు చెప్పలు చూచి తనను కాంగ్రెసు శాసన సభ్యుని ఆహ్వా పడినట్లు గ్రహించి విసుక్కున్నాడు మూర్ఖవారాయణ గారు.

“కాదు... నేను రాజకీయాలనుంచి విరమించు కొని పళ్లెంకొవ్వండి; కానీ పాతికేళ్లుగా అలవాటు పడి యీ గుమ్మల్ని అలాగే వేసుకుంటున్నాను... తప్పంటారా?”

“అట్టే కొండి!... మీరింకా రాజకీయాలో ప్రవేశం కలిగి వున్నారనీ అభిప్రాయపడ్డాను, అంతే!”

“ఒకప్పుడు దళివీరు చిన్నాం, యిప్పుడు రాజకీయాలకు చిన్నాం... అది మా గుప్తు.”

“ఒకప్పుడు మంచీ, యిప్పుడు అధికారానికి! అని చిన్నగా నవ్వాడు ఆవ్యక్తి.

“ఏ చిన్నామైనా, ఆదిర్పమైనా, ప్రజల్లో నీ వుండి కదండీ, దానికి వాల్చిచ్చే విలువ, అర్థం! పూర్వం త్యాగాన్ని మెచ్చుకున్నాడు; యిప్పుడు అధికారాన్ని గౌరవిస్తున్నాడు, కానీవ్వండి.”

అలా అన్నప్పటికీ, ఆ మాట తనకే ఎందుకో తృప్తిగాలేదు. ఏ కారణంవల నైనా ఒక చిక్కని అర్థం, విలువ మారినప్పుడు దాన్నింకా వుండు కొవలనూ, విస్మించటమా? అనే సమస్య తేలుంటుంది.

స్వాతంత్ర్యం రాకపూర్వము సామాన్యంగా కూడా కనిపించిన కార్మికులు, నిలయిల్లి యిప్పుడక్కడా తనకు కనిపించటంలేదు. ప్రతిమనిషీ డబ్బు కోసమో, పని కోసమో ప్రాకులాడుతూ కనిపిస్తాడు ప్రస్తుతం; స్వార్థం, దానితోబాటు కపారం, మోసం, జీతంలో స్వేచ్ఛా విహారం చేస్తున్నాయి. మర్యాదకున్నట్లు నేకాదు యీ విపరీతం; ఆదిర్పాలు మోసులే కివలనన యువకులూ కూడా ఒక చెంప స్వార్థమో, అప్రయోజకత్వపు వెకిలి తనమో స్ఫురిస్తూ వుంటుంది.

ఎగుటి కిటికీవద్ద, రే మాన్ సాకే పర్లు గాడిక రెపరెప చాడుతూ ఒక చెటి కిటికీ వల, ఇంకోక చెటి సిగరెట్టు... ఆ కంపింటిలో లేన మైన యువకుడి నై పాక సారి చూచి దృష్టినుకల్చుకున్నాడు.

తన కౌలం ఆయిపోయింది. మూచి సమయంలో పక్క నాడు పార్టీలో వర్గాల ఎన్నడే క్రొత్తి పార్టీలు ఉత్పన్నమౌతున్నాయి. తాలో విక్రేతల విరమించు కున్నాడు రాజకీయాలనుంచి... ఎన్నికలు ఒక వ్యాపారం... కనీసం పార్టీల పార్టీల కాలాదు, ఒకే వుంటే గ్రామోద్ధాన యివే తన లక్ష్యాలు అనుకోన్నాడు! ఆ మాటే మిశ్రులతో అంటే... “మీరూ మంచి భూవనతి, ఆరాధన వుంటే మేమూ అలాగే అనుకోవచ్చు” అన్నాడు... వాళ్ళకూ తనకూ మధ్య ఒక అగాధం వుందని ఆ రోజు గుర్తించాడు... తర్వాత ఆ అగాధం పెగుటూనే వచ్చింది.

గండ్లగారి ఖడ్గ గుమ్మలు ఒక చిన్నాం... దానికి తనాక అర్థం, లోకం ఇంకా అర్థం అపాదించే క్రొత్త పరిస్థితి ఎన్నడేవచ్చు, తానింకా ఈ బాహ్య చిహ్నానికి అంటి పెట్టుకోవటం సమంజసమా? వ్యక్తి గతిమై నిర్భిన తన విశ్వాసాల్ని ఈ గుమ్మలు వ్యక్త పరచలేనప్పుడు, పీటినీ విస్మించటమే కర్తవ్యమేమో!

నుంటూగులో నైలు దిగానే విశ్వనాథం కలుసుకున్నాడు.

“ఏమిటి విశేషం విశ్వనాథం?”

“ఏంలేదు బాబాయ్, ఇంటికి పదండి, సాదధానంగా చెబుతాను.”

“చిట్టి ఖులాసాయేనా?”

“అయ్యో.”

భోజనాలైన తర్వాత విశ్వనాథం విషయం ప్రస్తావించాడు.

“మావాడి స్నేహితుడు సత్యం అని యిక్కడ కాలేజీలో ఇదివరకు లెక్కగడుగా ఉండేవాడు. ఈ యేడాది తిరుపతి యూనివర్సిటీలో ఉద్యోగమై వెళ్ళాడు. అమ్మయి స్వరాజ్యం ఇంటరులో అతిని దగ్గరే చదువుకుంది... ఒక సారి మీరువచ్చినప్పుడు

ఇక్కడే ఆ అబ్బాయిని పరిచయంచేసినట్లు కూడా జాపకం...మారు గుర్తువుందో లేదో!"

"లేదు."

"ఆ అబ్బాయికి మన అమ్మాయి నివ్వటాన్ని గురించి మీ ఆభిప్రాయం ఏమిటంటారు?"

"మంచిదే విశ్వనాథం!...కానీ సంబంధాల దొరక్కొడు నేను అమ్మాయి వివాహ విషయం శ్రద్ధతోనూ కోకపోవటం...దాని చగువు పూర్తికావాలని నా ఉద్దేశ్యం...జీవితంలో తన లక్ష్యమేమిటో, ఆదర్శమేమిటో తన నిశ్చయించుకుని, నిర్వహించే అవకాశం ఉండాలి. చిట్టి పుష్పభంజరు, అది అందరికీకాదు...అంతకే వివాహాన్ని గూర్చి ప్రస్తుతం ఆలోచించటం లేదు...దానికి యిష్టం ఉండదు... సరేనా?"

"అలాకాదు బాబాయ్, అమ్మాయికి ఒక వేళ సత్యం అంటే ఇష్టమే వుంటే వివాహానికి అభ్యంతరం ఏమిటి?"

"ఏం? అలా అడిగి తెలుసుకున్నా జేమిటి? అడిగితే ఏమంటుంది; పెద్దలయిష్టం, అభ్యంతరం లేదనే అంటుంది...అంతమాత్రాన అమ్మాయి ఇష్టాన్ని పాడు చెయ్యటం నాకిష్టంలేదు."

విశ్వనాథం ఒక్కతాళం ఆగి, మళ్ళీ ప్రారంభించాడు.

"బాబాయిగారూ, జీవితానికి లక్ష్యం యేమిటంటారు? తిప్పి, శాంతి, ఆనందం అనుకుంటాను నేను. ఏమార్గాన వచ్చినా యివేళమయ్యకదా వ్యక్తికి... చివరకు అవే భగవత్స్వరూపంకూడా అని అంటారు."

"కానీ తిప్పి, శాంతి, ఆనందం అనేవి నిస్సాధ్యమైన కర్మకల్ల అభ్యంతరయివేషణ వాటికి ఆ ఉదాత్తత, అవశ్యరసమున్నూ! అని అంతిమంకాదు విశ్వనాథం...త్యాగం, సేవ—గీతలో 'యజ్ఞం' అంటాడు—ఆ దృక్పథం లేకపోతే ఆనందం, తిప్పి లభించవు; తాత్కాలికంకేవలం తప్ప!"

"మీరన్నది అక్షరాలా సత్యం; కానీ మీరు వ్యక్తియొక్క "మనోధర్మా"న్ని గురించి ఆలోచించటం లేదేమో అనిపిస్తుంది...సులభంకాక కష్టమైనదాన్ని, తనకు అలవికాని పనిని చెయ్యమంటే బలహీనుడు కాలా, చెయ్యా విరగ్గంటుకుంటాడు. అంతేకాదు శిక్షలకూడా భిన్నంగా వుంటాయి వ్యక్తుల్లో—ఒక శిల్పికి, ఒక వాడింగికి ఎంతభేదం!... జీవగర్భం ఎలా ఒక అవధి నిర్ణయిస్తుందో, వ్యక్తిచేసే కర్మకు 'మనోధర్మం' కూడా ఒక అవధి నిర్ణయిస్తుందంటాను. త్యాగం చెయ్యలేనివాణ్ణి త్యాగం చెయ్యమని, ఒక వేళ గ్రహపెట్టి, బలవంతపెట్టి చేయించినా దానికి విపరీత ఫలితం తీర్మాత వుండనే వుంటుంది... ఎవరో ఒకభిద్దు మీలాంటివాళ్లు తప్ప, జెక

పాతంత్రియంకోసం త్యాగం చేశామనోన్నవాళ్లే తీర్మాత (ప్రవర్తన మనం యిప్పుడు చూస్తూనే వున్నాం. మీరు వివేకితపరివాన్ని గురించి మథన పడుతూ వుంటారో, ఆ మాన్యంతా త్యాగానికి ఒక 'ప్రతిక్రియ' (రి.యూ.కే.5)గా తోస్తోంది నాకు... అందువల్ల ఆదర్శాల మేరకు వ్యక్తిత్వాన్ని సాగదీసి నాశనం చెయ్యటంకన్నా, వ్యక్తిత్వం మేరకు ఆదర్శాలను తుడిచివేయటమే మంచికేమోనని నా ఉద్దేశం!...మెడిసిన్ చగువుకుని లోకంలో వ్యవహరించే ఆపిల్లలు తిప్పుకుంటా వున్నారు; కానీ అలా చెయ్యలేనివల్లను బలవంతం చెయ్యకుండా వాళ్ల 'మనోధర్మా'న్న సరించి జీవితాలు చక్కదిద్దటం న్యాయం అనుకుంటాను, బాబాయ్."

"నువ్వు చెప్పింది బాగానేవుంది, కానీ చిట్టి విషయం చేదు...దీయ, కార్యం చిట్టికి సహజ గుణాలు; బాధానివారణ, మానవసేవ బలవంతంగా తెచ్చిపెట్టకుని చెయ్యవలసిన అవసరంలేదు చిట్టికి."

"బాబాయ్, నిన్న సత్యం యిక్కడికి వచ్చాడు. అమ్మాయి అతనికి బాగా తెలుసు...చూడేశానుంచీ అమ్మాయిమీద అతనికి అనురాగం; అంతేకాదు అమ్మాయిని చక్కగా అర్థంచెసుకున్నాడని కూడా తోచింది నిన్నటి రోజు అతనితో మాట్లాడిన తర్వాత...అమ్మాయికి అతనిపై అనురక్తి వుంది... కానీ ఇక్కడే కారణంకాదు...గెండేళ్లనుంచీ నేను అమ్మాయిలో గమనిస్తూనే వున్నాను...ఎంత సున్నితమైన మనస్తత్వం అంతే, బాతిగా బాధ, వ్యాధి, ఏటని చూచి సహించలేదు; ఏదైతే జాగుప్పాకరంగా వుంటుందో దాన్ని తొలగించటానికి, బాధను నివారించటానికి మొట్టమొదట సహన దార్శన్యం వుండాలి; అది అమ్మాయిలో లేదు. ఇంకొక అవసరమైన గుణం, నలుగురిలో తిరిగే వ్యవహార దీక్ష, ప్రగల్భత, బాతిగా లేవు. మీరూహించిన దీక్షాభారం వహించటానికి ఆమె అంగీకరించటం మీమీద వున్న ప్రేమ, గౌరవంవల్లే...చివరకు యిప్పుడేం జరిగిందనుకొన్నాను! సత్యాన్ని వివాహమాడటానికి అంగీకరించి కూడా ఆ సంగతి మీతో చెప్పే ధైర్యంలేదు... ఏడాదినుంచీ మీకు తెలియజేయటానికి ప్రయత్నిస్తూనే వుంది...చివరకు లాభంలేదని సత్యం రిజిష్టరు వివాహానికి ఒప్పించాడు; అది మొన్నటిరోజు జరుగవలసింది...కానీ తనలో సంఘరణని ఎటు రేల్వేకోలేక అమ్మాయి మొన్న హాస్టలు వదిలి వెళ్లిపోయింది."

"ఆ..."

"రాజమండ్రిలో వాళ్లక్కయ్య దగ్గరవుందని, నిన్న యిక్కడినుంచీ వెళ్ళి కనుక్కుని తేలిగ్రాం పంపించాడు సత్యం యివాళ్ళ...కానీ, ఆలోచించండి,

కాలం తెచ్చిన మార్పు

అమ్మాయి తనకు మించిన భారం మోస్తోంది... అది ఆమె సహజ ప్రకృతికి విరుద్ధం... నిన్న సత్యంతో చాలసేపు నాటాడను. చాలా యోగ్యుడు; అమ్మాయి వ్రాసిన రెండు ఉత్తరాలు తన దగ్గరున్నవి నా చేతికిచ్చాడు, వివాహానికి మీ అనుమతి కోరటానికి, మీకు వచ్చి బిడ్డటానికి... మీకు విషయమంతా నేను వినినానని హామీ ఇచ్చాను... వివాహం చేసుకుంటే నాకు కర్తవ్యం గా తోస్తోంది..."

"ఏది ఆ ఉత్తరాలు?"

విశ్వనాథం ఉత్తరాలు తెచ్చి ఇచ్చాడు.

"...తాతయ్య నాంగు నిలబడి, ఆయనతో యీ విషయం ప్రస్తావించే శక్తి నాకు లేదు; కాని ఆయనకు తెలియండా వివాహం చేసుకుని తర్వాత ఆయన దగ్గరకు వివాహం పెట్టుకుని వెళ్ళును?... అంగవల్ల మీరు నాతో విచ్చేటటువంటి యిద్దరూ పల్లి ఆయన అనుమతి, ఆశీర్వాదం పొందిన తర్వాతే అలా చెయ్యటం బాగుంటుందేమో! మీరు నాతో వుంటే వెళ్ళాలి ధైర్యం వుంటుంది నాకు..."

రెండో ఉత్తరం ముగిసిన గోజునే వ్రాయబడింది.

"...నిన్నటిరోజుంతా యీ విషయం ఆలోచిస్తూనే వున్నాను... నేను వ్రాసినట్లు మంగుగా వెళ్ళటం అసలు సాగ్యం కాదనుకుంటాను... ఏమంటే తాతయ్య బాగపడితే, ఒకవేళ నిరాకరిస్తే, అప్పుడు నేనేమీ చెయ్యలేకపోతాను. అది మీకు అన్యాయం కాదా!... వివాహం జరిగిపోయిందని తెలిస్తే తాతయ్య తప్పుకొని ఉన్నానని నాలో ఏదో చెబుతూంది... అంగవల్ల మొదటి ఏర్పాటు ప్రకారమే చేద్దాం..."

ఉత్తరాలు చదివి ముగించి, గుడ్డికంఠంతో "విశ్వనాథం, ఆలోచిద్దాం. నాకు అలసట వుంది... ఇక విశ్రమిస్తాను" అన్నారు సూర్యనారాయణగారు.

* * * *

పడుకున్నారని కాని నిద్రపట్టలేదు. తాను నిలుచున్న భూమి పొదాలక్రిందనుంచీ ఉన్నట్టుండి జారిపోయినట్లు... మనస్సు అయోమయంగా వుంది... ఏం జరిగింది?

అదర్బాల మేరకు వ్యక్తిత్వాన్ని సాగదీయటం కన్న, వ్యక్తిత్వం మేరకు అదర్బాలను కుదించు చేయటంలాడు విశ్వనాథం.

కానీ, నీలకాళిలో ఎగిరి పడిన రక్కసులు క్రమంగా కేరిమిద పారవేసినట్లుగా అనుభూతి... ఇక మిగిలినదేమిటి?... ఎందుకీ శక్తి?... ఎందుకీ దుఃఖం?

దీన్ని గురించి ఆలోచించవలసిన ప్రయత్నం ఇక లేదు... "దుఃఖే వ్యవద్యిన్నమనాః"... నిర్లి

ప్రతికన్న కర్తవ్యంలేదే!... మనో నేత్రంమంగు శ్రీ కృష్ణనిమూర్తిని నిలుపుకొని కన్నులు మూశాడు... భారతీయధం ముగిసి విజయం చేశారని తర్వాత కురుక్షేత్రంలో యుద్ధస్మృతులను గూర్చి ముచ్చటించుకొంటున్న కృష్ణార్జునులు... బంధుమృతి కోసం గుఱిస్తున్న ఆర్జునుడు, వైరాగ్యభావంతో "నన్ను నీలో చేర్చుకొమ్మ"ని కృష్ణపరమాత్ముడు అర్జునున్నాడు... శ్రీకృష్ణుడు ఆర్జునుని గాంధీనంవైపు ప్రేమచూపి, చిరునవ్వుతో "దాన్ని విసర్జించు బావా! అప్పుడే నీ కోరిక సాగ్యం" అంటున్నాడు... గాంధీనంవైపు చూచుకొని, గతాన్ని భూపకం తెచ్చుకొంటూ అర్జునుడు "దీన్ని గురించమనీ, యుద్ధం చెక్కుమనీ నువ్వే బోధించావే! గర్భసాధన చేసిన ఈ గాంధీవం నాలో భాగంకాదా?" అని సందిహిస్తున్నాడు... "దానిలో ఒకప్పుడు గర్భసాధన చేసేవా ఇప్పుడు ప్రతిఘోషమే" అంటున్నాడు కృష్ణుడు... ఆర్జునుడు చుట్టూ గాంధీవం వైపు, తనవైపు చూచుకొంటున్నాడు... సూర్యనారాయణ తనవైపు, తన గుస్తులవైపు చూచుకొంటున్నాడు. ఎదుగుగా గాంధీగారు నవ్వుతూ ఏదో నటించబోయారు. అయినేళ్ళ చిట్టి "తాతయ్య బొమ్మలపెరికి రావా?" అని పిలుస్తోంది... చిట్టిని ఎత్తుకున్నాడు "తాతగారూ, గాంధీని చంపేశారు" అంటోంది... "అవునమ్మా, అవును"... కన్నీళ్ళు ఆపుకోలేక పారున్నాయి.

స్వప్నంనుంచి మెలకువ వచ్చింది... తెల్లవాగు తోంది...

"నేనీ ప్రాద్దుటి బంకికే వెళ్ళాను. ఇంకా ఒక గంట అలస్యం వున్నట్టుంది."

"ఈ వూట వుండి వెళ్ళండి... బహుశా సత్యం ఇవారే వస్తాడు. నిన్న మీకు ఉత్తరం వ్రాసేటప్పటికి అమ్మాయి రాజమండ్రిలో వుందని తెలిసి, లేకపోతే నేనే సత్యాన్ని తీసుకుని మీ దగ్గరకు వచ్చేవాణ్ణి" అన్నాడు విశ్వనాథం.

ఆయన తన మనస్సేమిటో తెలియబరచలేదు. ఆయన మానం చూస్తే విశ్వనాథానికి అనుమానం కలుగుతోంది.

"అమ్మాయి విషయం చివరకేం నిశ్చయించారు?" అని ప్రశ్నించాడు.

"ఇందులో నేను నిశ్చయించేదేమీ కనిపించటం లేదు!"

"అలాకాదు, అమ్మాయి మీ మీదే పూర్తిగా ఆధారపడివుంది."

"అలా ఆధారపడలేదనీ, ఆధారపడకుండానీ నువ్వే గా రుజువుచేశావు రాత్రి!"

విశ్వనాథం నొచ్చుకున్నాడు.

"బాబాయ్, నేనేమీ రుజువు చెయ్యలేదు... అమ్మాయి మీ అనుమతి లేనిది ఒక్క అడుగుకూడా

మంగుడు వెళ్ళలేదనేగా తెలుస్తోంది జరిగినదాన్ని బట్టి!”

“విశ్వనాథం, నేను నిశ్చయాలచేసే కాలం, పరిస్థితి దాటిపోయాయని సుప్రచింతా. “స్వామీ నిరహంకారం సత్యాంతిమ్ ఆధీనస్థతి” అన్న ఉపదేశమే నాకు శిక్షణం...”

“కాని మీ రాశీర్వాదించ వలసినప్పుడు ఆశీర్వాదించకపోవడం కూడా ఒక నిశ్చయమే! అందులో మాత్రం మమకారం వుండ దింటారా?”

“అవును నా వాదినైనా పోవచ్చు; నాకు వేరైంది విశ్వనాథం.”

“నేనూ వస్తాను పనింకి.”

“వద్దు...నన్ను వెళ్ళోయ్యి.”

“అయితే నేను రేపు సత్యాన్ని తీసుకొస్తాను.”

రైల్వే కూర్చున్న తిర్యగ్గిరి వచ్చిన స్వప్నం గుర్తవచ్చింది. సూర్యనారాయణగారికి నీవ్విటి కోణం రైల్వే తిను ఆటోలించిన సమాధికు అదీ జవాబు: చిహ్నాలను విస్తరించిన కాలం విముక్తి, భగవంతునితో విక్రయం సాగించకావు... చిహ్నాలనేది బాహ్యచిహ్నాలేకావు, మనోద్వేషాలు, అదృశ్యాల కూడా చిహ్నాలే. జీవితంలో అంత కష్టమైనంతసేపు త్యాగమిచ్చి, మానవజీవ గర్భ సాధనకు పనికిరాలూ, గాఢవంతు...గర్భసాధన అయిపోయిన తిర్యగ్గిరి వాటి నందు పెట్టకొవ్వం, వాటి మీద మమకారం బంధనపడతావు...విశ్వనాథం అన్నట్లు నెలలోనూ ఒక ప్రతిక్రియ లేకపోతే, మనస్సులో తనకు నిత్యమా కనపించేవి స్వప్నం, సంకుచితత్వం తప్ప మరొకటిలేదు! ఎందుకని? తనకూ మనస్సుకూ మధ్య, చిహ్నం తనకూ చిట్టికే మధ్య యీ అసౌకర్యం, తనలో ఈ అంశాంతి, అసహనం, రాజకూనికి కాండాలు తననునర్చులో నిలిచి పోయిన ‘చిహ్నం’. వాటి కొలతబడలకు అందని మానవత్వం తనకు పనికిమాలిన జీవోద్ధింది; కాని అందని మానవత్వం ఎక్కడా కనిపించలేదు, తన జీవితంలో తప్ప! తనలోమాత్రం తీమ, సహనం లోపించలేదా? జ్ఞానోదయానికి యీ పరీక్ష పెట్టాడు భగవంతుడు...అన్నీ రమ్మల జ్ఞానంలో పర్యవసానం, చిహ్నం జ్ఞానంకూడా ‘యజ్ఞ’ వస్తువుగా అగ్నితం కావాలనే గీత చెబుతున్న మాటకు యిప్పుడే అర్థం తెలిసివస్తోంది. జీవితానుభవంలో గడించిన జ్ఞానం సర్వం యీలా సమర్థుడైన అయినతిర్యగ్గిరి మిగిలే జీవితీ? శూన్యమా? కాదు, శూన్యమన్న భయం రాత్రి మానస్సును కలత పెట్టింది, కానీ కృష్ణధీరామడు “శూన్యం కాదు, నేనే ఉన్నా”నన్నాడు...ఎక్కడ? జ్ఞానానికి ఆతరి బడ్డను...“సర్వగర్భాన్ పరిత్యజ్య మామే నికమే శరణం బ్రజ” అని పిలుస్తున్న శ్రీకృష్ణుని కన్న శరణ్యం ఏమివుంటుంది?

ఇటు చేతులతోనే గుడ్డిగామృత ప్రశ్నించింది: గుంటూరు వెళ్ళినకార్యం ఎమిటి. “చిట్టికోణం వెళ్ళి” సంబంధం వచ్చిందా...నీ ఆధిప్తయ మేమిటి? అన్నాడు నీరసంగా.

* * *
“చిట్టికి తగిన సంబంధమంటే అవునాపమే... అలా అన్న విధానం సరికాగితే, అమ్మాయి యిద్ద పడితే...అంతకిన్న అద్భుతమా?” అన్నది గుడ్డిగామృత ఆమె ఉత్సాహం చూచి, నిట్టూర్పు, తిగిదిలకి వెళ్ళిపోయాడు.

ఆరోజు సాయంత్రంబండ్రి స్వరాజ్యం, విమల, విమల పిల్లలూ వచ్చారు. గుడ్డిగామృత సంతోషంతో ఏదో చెప్పతోంది వాళ్ళకు...

పరిశుక్తమైన కూర్చుని కిటికీ ఆవల ముసుగు కొంటున్న చీకటిలోకి చూస్తున్నాడు...ఇంకా చంద్రాదయం కాలేదు...స్వరాజ్యంవచ్చి మర్రి ప్రక్కన నేలమీద కూర్చుంది...“తాతగారూ...” జవాబులేదు...“తాతగారూ, నేన్ను తీసుకు వెళ్ళి తాతగారూ...నేను యీ నగరమంతా చూసే నాను...వివాహం ముగించుకొన్నా...నేను దాక్కుకు కొనబులెదని కోపమా తాతగారూ...నన్ను నీనగరం వుంచనియ్యి...తీసుకు వెళ్ళి తాతగారూ...” కంఠం వణకింది...తాతగారూ బళ్ళో ముఖం దాచుకుని దుఃఖాన్నావుకోలేక పోయిన మనవరాలి...తల నిమురుతూ...చంద్రాదయ గాని తిడికిగా చూస్తున్నాడు. చంద్రాదయ ప్రతిఘోషమెవలసింది... దృష్టిని మార్చి వెళ్ళాయి కన్నీటి తెరలు...కళ్ళుమాను కున్నాడు...చంద్రాదయలు “తాతగారూ, బామ్మల పెళ్ళి చేస్తాను రావా” అంటున్న అయిదేళ్ళ చిట్టి యొక్క మూర్ఖ...అదే చిహ్నం ప్రతిరూప మన్న మహదమధురమైన వాదన...“

“మ్యామ్” అందిపిల్ల...కళ్ళు తెరిచాడు...మనక చీకట్లా తెలుగా పెంపుదొడ్డి, స్వరాజ్యం పిల్లను ఆహ్వానంగా ఒకసికొంటూ ‘మ్యామ్’ అని మర్రాము చేస్తున్నది...

అప్పుడొస్తాడు సూర్యనారాయణగారు: “చిట్టి, దొంగతనం నేర్పించుకొని పిల్ల యీమధ్య...”

ఆమె కళ్ళునుకుచుకొని, పిల్లని ఒడిలోకి తీసుకొన్నది.

“దానికి ఆకలిగా వున్నట్టుంది, వెళ్ళి పాలూ అన్నంకొట్టు” అన్నారాయన.

విమలవచ్చి గదిలో లెట్టువేసింది. పంతులుగారామెతో “విమల! రేపు విశ్వనాథం సత్యాన్ని తీసుకొస్తాడట!...సత్యం అంటే మన చిట్టి కాబోయే భర్త.”

స్వరాజ్యం పిల్లని తీసుకొని పారిపోయింది.

చైనా ఆర్థిక వ్యవస్థ : మార్క్స్ వాదం

శ్రీ బులుసు వేంకటసుబ్బారావు

ఒక దేశంలో సామ్యవాద విప్లవసాగనద్యంగా పెట్టుబడిదారీ విధానాన్ని సమూలంగా ఎత్తుగొట్టే మాటలో, ఆ విప్లవాన్ని వివిధ సాంఘిక తార్కిక, ఆర్థిక, రాజకీయ సిద్ధాంతాలు ఎలా సమర్థింపగలవో కార్ల మాగ్నస్ విశేషంగా తెలియబరచాడు. అయితే విప్లవం విజయవంతమై, దేశంలో కార్మికవర్గ నియంతృత్వం నెలకొన్న తరువాత, ఆర్థికవ్యవస్థను ఎట్టి ప్రణాళిక ద్వారా నిర్మించాలో మార్క్స్ విశేషం తెలుసు. సామ్యవాద వ్యవస్థలో ఒక సుస్థిరమైన కార్మికమాన్ని మార్క్స్ సూచించలేదు. కాబట్టి మార్క్స్ నిజమే మాటేదాని పెట్టుబడి విధాన విచారణ తోనూ, శ్రామికవర్గ నియంతృత్వ సంస్థాపన తోనూ అంతమౌతుంది. సామ్యవాద వ్యవస్థ సిద్ధించకనే, పెట్టుబడి దారుల కూజమాన్యం వశించడంవలన శాంతి సౌఖ్యాలు, ఆర్థిక శ్రేయస్సు వాటంలేకుండా క్రమంగా నెలకొంటాయని, కమ్యూనియంతృత్వప్రయత్నం సహజంగా అంతర్మితమై అంచనా, అంచరికొరకు శ్రమించి జీవనం గడపే అపూర్వ మిశ్రోత్కృష్టమైన సామ్యవాద స్వర్గం లభ్యమౌతుందని కార్ల మాగ్నస్ భావించాడు. విప్లవ సాగనంతా, ఆయన "అదే ఆ పరిమాణాన్ని మనం చేగోనాలో!" అని ఒక లక్ష్యాన్ని చూపించాడే కాని తత్సాధనమార్గాన్ని సూచించలేదు. కార్ల మాగ్నస్ రచనలో ఇంకా ఒక పెద్ద లోపంగా ఆర్థిక శాస్త్రజ్ఞులు భావించారు.

అయితే, ఒక ముఖ్యసిద్ధాంతం మాత్రం విప్లవానంతర ఆర్థికవ్యవస్థకు మూలాధారంగా నిలుస్తూనే ఉంటుంది. దేశంలోని ఉత్పత్తిసాగనాల్ని ప్రభుత్వ యాజమాన్యం క్రింద ఉంచాలి అన్న దేయ ఆధార సిద్ధాంతం. దేశంలో చిన్న, పెద్ద వివక్షలేకుండా పరిశ్రమలు, వ్యవసాయం, రవాణా, గమలు, విద్య, వర్తక వ్యాపారాల అన్నీ ప్రభుత్వ యాజమాన్యం నే నివహించాలి. పెట్టుబడి పెట్టేవాని స్వంతి పెట్టుబడి దారులు కాదు. స్వాభావిక లేని ప్రభుత్వమే పెట్టుబడి పెడుతుంది. శ్రామికులకు వేతనాల నిచ్చేదికూడా ప్రభుత్వమే. దేశంలోని ఆర్థిక రంగమంతా ప్రభుత్వ శాసనం

మూలకంగానే నడుస్తుంది. వ్యవసాయం విషయంలో కూడా అంతే. భూమంతా ప్రభుత్వ యాజమాన్యం నేదయి చేయబడాలి. ఈ సిద్ధాంతం కాక మరికొన్ని చిన్న విషయాలను కూడా మార్క్స్ సూచన చేశాడు. ఆయన దృక్పథంలో ఆర్థిక వ్యవస్థ పెట్టుబడి ఆధార పడరాదు. పెట్టుబడి కరెన్సీ పత్రాలు, నాణాలు, బ్యాంకు నోట్లు ఇవన్నీ కూడా—పరిపూర్ణ సామ్యవాద వ్యవస్థలో అంతరించి పోవాలి. అప్పుడే ఆ ఆర్థిక వ్యవస్థకు స్థితి, సామ్యవాద తత్త్వం వస్తాయి. ధరలు చాలామీదగా పెరగడం, ఆర్థిక రంగంలో మాంద్యం, పోటుపోటు, స్వంతిభావం ఇవన్నీ కూడా పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థలవలననే సంభవిస్తాయంటాడని, కార్ల సహజమైన వస్తు వినియోగ పద్ధతిలో ఈ పెట్టుబడి వ్యవహారం అంతమౌతుందని కార్ల మాగ్నస్ సూచించాడు. మరొక విషయమేమంటే వివిధ రంగాలలో శ్రామికుల కిచ్చే వేతనాలు సమానంగా ఉండాలి. ప్రభుత్వ యాజమాన్యంలో కొన్ని చోట్ల వేతనాలాక విధంగానూ మరికొన్ని చోట్ల మరొక విధంగానూ ఉండరాదు. అంతే, వేతన నిర్ణయం. శ్రామిక శక్తి, గిరాకీ, సరిఫారాపై ఆధారపడరాదు. వివిధ సంస్థల నడుమ స్పర్ధ మూలంగా వేతన నిర్ణయం, జరుగకూడదు. పెట్టుబడిదారీ విధానంలో స్పర్ధ, లేక పోటీ ఒక ముఖ్య లక్ష్యం కాబట్టి ఆ దోషాన్ని సామ్యవాద వ్యవస్థలో ప్రవేశపెట్టవలసివచ్చింది. కార్ల మాగ్నస్ ప్రభుత్వ మొదట వేతనాలు, సరిఫారా, గిరాకీల స్పర్ధ మూలంగా కాక వారి శ్రమపరిమాణంపై ఆధారపడితే సమర్థవంతంగా ఉంటుంది.

కాబట్టి మార్క్స్ నిజమే అవలంబించే దేశాలకు ఒక ప్రత్యేక ప్రణాళికను మార్క్స్ సూచించక పోయినా ఆయన మూలసిద్ధాంతమైన—ఉత్పత్తి సాగనాల్ని ప్రభుత్వ యాజమాన్యం నే నివహించాలి—అన్నది ఆధారభూతంగా ఆయన దేశాలలో ఆర్థిక వ్యవస్థలు నిర్మింపబడాలి. మిగిలిన విషయాలు ఆ వ్యవస్థకు సమన్వయంపడాలి. ఇక విప్లవాన్ని ఇవేతలే సాధించి (సం 1949 అక్టోబరు 1 వ తేదీ) మార్క్స్ నిజమే ఆర్థిక వ్యవస్థా నిర్మాణంలో నిమగ్నమైన చైనా విషయాన్ని మనం మరిచిద్దాం.

నిజం చెప్పాలంటే దేశకాల పరిస్థితుల దృష్ట్యా విప్లవాన్ని సాధించి సామ్యవాద సమాజాన్ని సాపించే ఆవశ్యకత, 1949 నాటికి కాదు, నేటికీ కూడా చైనా దేశానికి లేదు. ఈ వాదాన్ని సమర్థించేది పెట్టుబడిదారులు కాదు, సామ్యవాద మూలపురుషుడైన కౌంక మార్క్స్! ద్యంవ్య సంఘర్షణాత్మక శాతకవాదం ప్రకారం, చరిత్రకాయన చేసిన శాతక వ్యాఖ్యానం ప్రకారం కూడా విప్లవావశ్యకత— పెట్టుబడిదారీ వర్గం, కార్మిక వర్గం రెండు విభిన్న వర్గాలక్రింద కూపాంది, పెట్టుబడిదారీ వర్గం స్వభావం కొరకు రెండవ వర్గాన్ని అణగారోక్కే ప్రాప్తికలుగుతుంది. ఈ వ్యవస్థలకు, దీనిని పారిశ్రామిక పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థ మహత్తరంగా పునర్నిర్మిస్తే చెందినపుడు కలిగి, వృద్ధిపొంది విప్లవానికి దారితీస్తుంది. కాబట్టి ఒక్క ముక్కలో చెప్పాలంటే సామ్యవాద విప్లవానికి అనువైన దేశాలు—ఇండోనేషియా, చైనా లంక, బర్మా, మొదలైనవి సమకాలీన వ్యవసాయక దేశాలుకావు; పారిశ్రామిక పునర్నిర్మణం పగాకావడం, పెట్టుబడిదారీ వర్గం మహావృత్తికి వచ్చిన జర్మనీ, ఆమెర్కా, ఫ్రాన్స్, బ్రిటన్ మొదలైన దేశాలు! 1949 నాటికి చైనాదేశంలో పరిశ్రమలు ప్రారంభించి గూడా లేవు. పరిశ్రమభివృద్ధిలేనిది ఇటు పెట్టుబడిదారీ వర్గం బలవంతమైనది ఉండదు, అటు కార్మికవర్గం బలవంతమైనది ఉండదు. అసలు బ్రహ్మాండమైన సౌఖ్యమంతో తులతూగి పోతూన్న దేశంలో కదా పెట్టుబడిదారులంతా ఏకమై కార్మికవర్గాన్ని అణగారోక్కేస్తున్నారె అన్న పరిస్థితి ఏర్పడడం... అప్పుడు కార్మిక విప్లవం రావడమూ... కాబట్టి, మార్క్స్ నిజమే! ఇంతో ఏకీకృత చైనా విప్లవం అసహజంగాను, అకాలంలోను వచ్చినదిగాను తేలుతుంది. అచట విప్లవ కారకాలు కాలో మార్క్స్ సూచించిన ఆర్థిక, చారిత్రక, సాంస్కృతిక పరిణామాలు కావు. కేవలం రాజకీయ కారణాలు మాత్రమే!

ఇంతకూ చెప్పబోయే దేయంటే, చైనాదేశంలో సామ్యవాద ఆర్థిక వ్యవస్థకు ప్రథమ సోపానమైన విప్లవవిషయంలోనే ఆ దేశపు విప్లవనాయకులు మార్క్స్వాదికి అడ్డదాడులు త్రొక్కారని. ఇది మంచిదా, చెడ్డదా అనే విషయం చరిత్ర గతే తేలుతుంది.

ఇక విప్లవానంతరం జరిగిన సామ్యవాద ఆర్థిక సమాజ స్థాపన కృషిని పరిశీలిద్దాం. మార్క్స్ నిజమే! సిద్ధాంతాన్ని ఉన్నగున్నట్లుగా ఆచరించడం ఏదీయూ

లక్షనా గుర్తబడమనే! సోవియట్ రష్యలో రెవల్యూషనరీస్ సాధించిన దానికి మాన్యులు చేతుతప్పలేదు. అలాగే చైనా విషయంలోనూ.

కాలోమార్క్స్ నిధాంతాలను తన దేశపరిస్థితులకు అన్వయించిన చైనా నాయకుడు మహా-స్టే-టుంగ్. ప్రఖ్యాతి చైనా సామ్యవాద సిద్ధాంతి, ప్రస్తుత చైనా ఆగ్రహితుడు అయిన లియూ-షో-చి మహా-స్టే-టుంగ్ అన్న వాక్యాల్ని—“అత్యంత కష్టసాగ్యమైన, చైనాలో మార్క్స్వాదిని సాపించే కార్యాన్ని చేపట్టి, మహాస్ఫుటంగాను, విజయవంతంగాను కృషి చేసిన మహాపురుషుడు మన క్రామేడ్ మహా! చైనా పరిస్థితుల కనుగుణంగా మార్క్స్వాదిని అన్వయించడంలో ఈయన చేసిన కృషి ప్రపంచ మార్క్స్ నిజమే! అత్యంత కష్టసాగ్యమైన, చైనాలో మహా-స్టే-టుంగ్ విజయం 60 కోట్ల జన సంఘంతో విలసిల్లిమైన ఈ జాతిలో అన్నిటికన్నా పరమార్థమైనది సత్యం. ఈ మహాకృషికి మనం ఆయనకు కృతజ్ఞులమై ఉండాలి.”

ఈ వాక్యాలు ముఖ్యమైనవిగా కనబడినప్పటికీ వాటిలో సత్యం ఉంది. అతి విస్తృతమైన, 60 కోట్ల మంది దీని ప్రజలతో, స్పర్శలతో, గాఢద్రవ్యంతో— అనేక విధానాలతో వందల సంవత్సరాలుగా పరదండితూ తలతో, అంతర్మూలాలతో సతతమైన ఆ మహాదేశంలో సామ్యవాద ఆర్థిక సమాజాన్ని సాపించి 60 కోట్ల మంది జీవన ప్రమాణాలను ఉన్నత స్థాయిలోనికి తీవ్రం సులభ సాగ్యమైన పనికాదు. వివిధ ఆర్థిక విధానాలలో వాగు సాధించిన సంస్కరణలను పరిశీలిద్దాం.

వ్యవసాయరంగంలో భూమిని సమాజపరం చేయడానికి మొదట వేలకొడి సమష్టి సంఘాలు సాపించబడినాయి. భూమి ఖామంగుల యాజమాన్యం నుండి చాల మారు ఈ సమష్టి వ్యవసాయ సంఘాల యాజమాన్యం క్రిందకు తీసుక రాబడింది. మన దేశం లావలెనే చైనాలో కూడా వివిధ రంగాలలో అభివృద్ధికి విస్తృతమైన ప్రణాళికలు ప్రవేశ పెట్టబడ్డాయి. 1949 నుండి 52 వరకు ఒక త్రివర్ష ప్రణాళిక దేశంలో అంతర్గతపు విషయ పరిస్థితులను చక్క పరచేందుకు, ఉత్పత్తిసాధనాలను స్వాధీనపరచుకుని దేశంలో భావి సామ్యవాద ఆర్థిక వ్యవస్థకు పునాదులు నిర్మించేందుకు కృషి జరిగింది. తరువాత 1952 నుండి 1957 వరకు ఒక పంచవర్ష ప్రణాళిక అమలుపెట్టబడింది. దీనిలో ముఖ్య పరిశ్రమల వృద్ధికి, వ్యవసాయం, నీటి

చైనా ఆర్థిక వ్యవస్థ: మార్క్స్ వాదం

పాడుదల అభివృద్ధికి కృషి జరిగింది. ప్రస్తుతం చైనాలో తృతీయ ప్రణాళిక అమలులో ఉంది. మొదటి రెండు ప్రణాళికలందూ వ్యవసాయ రంగంలో సహకార వ్యవసాయ సంఘాల అభివృద్ధికి మహత్తర కృషి జరిగింది.

అయితే అంతటి విస్తృతమైన, జనసమ్మర్థమైన దేశంలో రైతుల అవసరాలకు ఈ సమష్టి వ్యవసాయ సంఘాలు చాలాకంటే తక్కువ, కేవలం వ్యవసాయంలోనే కాక వివిధ రంగాల్లో గ్రామీణులకు నూతన వికాస కలం చేసేందుకు, ఈ సహకార సంఘాలన్నా సేక్రమంగా ప్రభావవంతమవుతున్నాయి. కృషి జరుగుతున్నట్లు చెప్పింది. ప్రస్తుతం దేశవ్యాప్తంగా 23,934 ప్రభావవంతమవుతున్నాయి. ఇంకా రెండు మూడు సహకార సంఘాలు ఏర్పడుతున్నాయి. ఒక్కొక్క కమ్యూన్ లో సగటున 4,797 రైతుకుటుంబాలవారు సభ్యులుగా చేరారు. ఒక్కొక్క తెలంగాణలో సగటున 94 కమ్యూన్లు ఉంటాయి.

ఈ విధమైన కమ్యూన్ల సంస్థలను చైనాలో నూతన ఆర్థిక వ్యవస్థకు బలమైన పునాది అని చెప్పవచ్చు. ఈ కమ్యూన్ల వలన సహకార సంఘాలకు ఎక్కువ ప్రయోజనాలు కలుగజేస్తున్నాయి. గ్రామీణ శ్రామిక శక్తి సక్రమ వినియోగిస్తూ, గ్రామీణులకు సరియైన రంగాలలో అత్యధిక ప్రయోజనాలుగా పట్టించుకోవడానికి, నూతన పరికరాల వినియోగిస్తూ కమ్యూన్లు బాగా ఉపకరిస్తున్నాయి.

గ్రామీణ ప్రాంతాలందు వివిధ రంగాలలో, సమైక్యమైన కృషి జరుగుతున్నట్లు కమ్యూన్ల పద్ధతి బాగా వినియోగపడుతోంది. ఒకవంక వ్యవసాయంలో నూతన పరికరాలను, క్రొత్త ఎక్కువను, మేలైన విత్తనాలను ప్రవేశపెడుతూ ఈ కమ్యూన్లు, రైతుల ప్రజలలో బుద్ధివికాసానికి, విద్యావ్యాప్తికి, రాజకీయ పరిజ్ఞానానికి, సాంస్కృతిక అభివృద్ధికి మరొక వంక కృషి చేస్తాయి. ఎవరివృత్తికి సరిపడ్డట్లుగా, ఎవరి వనరుకునచ్చిన మార్గంలో వారికి స్వజాతీయమైన విద్యనభివృద్ధిపరచేటట్లుగా కమ్యూన్ల యజమాన్యంలో పాఠశాలలు, కళాశాలలు నిర్మితమవుతున్నాయి.

కేవలం ఈ బహుముఖాభివృద్ధి, కమ్యూన్ల పరమోద్దేశ్యం కాదు. ఈ అభివృద్ధి బాటు క్రిమంగా మార్క్స్ నిష్ఠ ఆర్థిక సమాజాన్ని స్థాపించడంకూడా చాలా ముఖ్యమైన విషయం. చైనాలో వ్యవసాయ శ్రేణి మంతా ఇంకా సంపూర్ణంగా ప్రభుత్వ యజమాన్యం క్రిందకు రాలేదు. ఆ విధంగా రాలేదు అంటే సమష్టి

వ్యవసాయ సంఘాల ద్వారా కన్న ఈ కమ్యూన్ల ద్వారా కృషి ఎక్కువ ఫలప్రసూతంగా ఉంటుంది. ఇంకొక విషయం మేముంటే సమష్టి సంఘాలకున్న ఈ కమ్యూన్లు ఆధికారికమైనవి. సంఘాలలోకన్న కమ్యూన్లలో ప్రభుత్వ ప్రాబల్యం బాగా ఎక్కువగా ఉంటుంది. కమ్యూన్లు వ్యవహరించే పరిధి క్రమక్రమంగా విస్తృతమౌతూ కనీసం దేశమంతా అవి నెలకొంటాయి. కమ్యూన్లు కేవలం వ్యవసాయ రంగాభివృద్ధికి మాత్రమే సంబంధించినవి కాక సర్వతోముఖాభివృద్ధికి కృషి చేసేవికంటే వలసలను సమగ్రమైన, సక్రమమైన, సామ్య వాద ప్రణాళిక ద్వారా, మార్క్స్ మాల సిద్ధాంతం ద్వారా సులభసాధ్యమవుతుంది.

ఈ విధంగా చైనాలో ప్రభావవంతమైన సంస్థాపన, వాటి విస్తృతి, మార్క్స్ నిష్ఠ ఆర్థిక వ్యవస్థకు దాహదాకార అవసరం సంకేతమే. అయితే ఈ కమ్యూన్ల ఉద్దేశ్యం పూర్తి కాలేదు. ఉద్దేశ్యం వత్తు రాలలోనే పూర్తి అవుతుంది. పూర్తి అయిన తరువాత క్రమక్రమంగా ఉత్పత్తి సాధనాన్ని ప్రభుత్వ పరం కావడం, కార్మికుల వేతనాలలో సమత్వం సాధించడం జరుగుతుంది. ఈ సహోద్యమ నాయకుడు చైనా కమ్యూనిస్టు పార్టీ నూత్రధారుడైన జనరల్ మావో సే టంగ్.

ఇక పారిశ్రామిక రంగంలో ఈ నూతన వ్యవస్థ ఏ విధంగా సాధించబడుతోందో పరిశీలిద్దాం. చైనాలో నేడు వర్తక వ్యాపారాలు, పారిశ్రామిక సంస్థలు, రవాణా, మొదలైన వ్యవసాయేతర ఉత్పాదక శక్తులు పూర్తిగా ప్రభుత్వపరం కాలేదు. ఈ సంస్థలు ప్రభుత్వపరమయ్యేందుకు తీసుకొన్న ప్రథమ దశ సహకారోద్యమం, ప్రభుత్వ - వ్యక్తిగత భాగస్వామ్య వ్యాపారం. పారిశ్రామిక రంగంలో చైనాలో విప్లవం రాకమునే అనేక సహకార సంఘాలు నెలకొన్నాయి. విప్లవం వచ్చిన తరువాత అనేక పారిశ్రామిక సంస్థలు ఈ సంఘాల యజమాన్యం క్రిందకు వచ్చాయి. అయితే ఇది, మార్క్స్ నిష్ఠ వ్యవస్థకు తొలి మెట్టు మాత్రమే! ఈ సహకార సంఘాల యజమాన్యం అంటే అవి క్రమంగా ప్రభుత్వపరం కాలేదు. సహకార సంఘాల ద్వారా కాక మరొక విధంగా కూడా పారిశ్రామిక సంస్థలను ప్రభుత్వపరం చేసే కృషి జరుగుతోంది. ఇది ఎలాంటిదో, వ్యక్తిగత యజమాన్యం క్రింద వున్న సంస్థలను ఒకేసారి కాక అంచెలవారీగా ప్రభుత్వం తన పరం చేసుకొంటుంది. అనగా ఈ సంస్థలు మొదటి దశలో కొంత

వరకు ప్రభుత్వ యాజమాన్యం క్రింద, కొంతవరకు వ్యక్తుల యాజమాన్యం క్రింద ఉంటాయి. కాలక్రమేణా గతంగా ప్రభుత్వాధికారం విస్తృతం కావడం, వ్యక్తి అధికారం తగ్గడంతో పూర్తిగా ప్రభుత్వపరం కావడం సంభవిస్తుంది.

అయితే ఈ పార్టీ ప్రామిస్, వాణిజ్య సమాజీకరణ కార్యక్రమంగా (Socialist Transformation of the Private Industry and Commerce Programme) కష్టమైన విషయం, భారీపరిశ్రమలను ప్రభుత్వపరం చేయడంలో కాక, అసంఖ్యాకములు, పరిమితములు అయిన చిన్న చిన్న సంస్థలను ప్రభుత్వ పరం చేయడంలో ఉత్పన్నం కావడం గమనార్హం. చిన్న సంస్థలంటే, గ్రామీణ పరిశ్రమలు, కుటీర పరిశ్రమలు, చేతిపనులు, చిన్న అంగళ్ళు, ఒకరు లేక చాలెక్కువమంది భాగస్వాములుండే అల్పమైన వర్తక వ్యాపారసంస్థలు మొదలైనవి. పీటన్నిటిని సహజంగా పరిశీలించి, అయా వ్యక్తులకు నిగద్యాగం సంభవించుకుండా సంస్థాను ప్రభుత్వపరం చేయడం చాలా కష్టసాధ్యమైనపని. ఈ కార్యక్రమం పూర్తిగా సిద్ధించడానికి దీర్ఘమైన కాలవ్యవధి అవసరం.

అందుకే 1956 జూన్ 15 వ రోజున ప్రారంభమైన చైనా జాతీయ ప్రజామహాసభి మూడవ సమావేశంలో మాట్లాడుతూ 'స్టేట్ కౌన్సిల్' ఉపప్రధాని అయిన చెన్ యున్ ఇలా అన్నారు. "ఈ బృహత్సమాజీకరణ కార్యక్రమంలో ఒకదాని వెనుక ఒకటిగా మనం పరిష్కరించబడిన సమస్యలు అనేకం ఉన్నాయి. ఇవన్నీ పరిష్కరించుకొంటూ గమ్యాన్ని చేరుకోవడం కష్టసాధ్యమైనపని. తిప్పులు అనేకం కలగవచ్చు. అయితే వాటిని జనువెంటనే దిద్దుకొంటూ, ముందుకు సాగిపోవాలి."

ఇటీవల సందర్భంలో చెన్ యున్ ఈ సమాజీకరణంలో ఉత్పన్నమయ్యే అయిదు ప్రధానమైన సమస్యలను పేర్కొన్నారు. "మొదటిది: చిన్న సంస్థలు, అంగళ్ళు మొదలైన వాటి యజమానులు తమ జీవనాధారాలను కోల్పోకుండా చూడడం. రెండవది: ఈ చిన్నతరహా సంస్థల యజమానులను పీడించే అనేక అటంకాలను తొలగించడం. మూడవది: మొదటి దశలో సంభవమయ్యే ప్రభుత్వ-వ్యక్తి భాగస్వామ్య సంస్థలందు ప్రభుత్వమునకు వ్యక్తులకు నడుమ ఉండవలసిన

సంబంధాలను నిర్ణయించడం. నాలుగవది: ఈ విధమైన భాగస్వామ్యసంస్థలందు, వ్యక్తుల అజమాయిషీ క్రింద పనిచేసే శ్రామికుల వేతనాలను నిర్ణయించి వారి సంతోషాన్ని పరిరక్షించడం. అయితే: వివిధ పరిశ్రమల పునర్వ్యవస్థీకరణం."

మొదటి తరగతికి చెంది ప్రభుత్వంపై ఆధారపడకుండా చిన్నతరహా సంస్థలను, అంగళ్ళను నిర్వహించుకొని జీవనాధారం చేసుకొనే కుటుంబాల సంఖ్య చైనా దేశమంతటికీ కలిపి మొత్తం 2,400,000. ఈ కుటుంబాలలో ఇప్పటికీ కొంతమంది వ్యక్తులు సహకార సంఘ నిర్వహణానున్న సంస్థల్లో చేరారు. వీరి సమస్యలను పరిశీలించి, వీరి కేవలమైన కష్టనష్టాలు కలుగుకుండా క్రమంగా సహకార సంఘాలలో వారిని చేర్చడానికి ప్రభుత్వం కృషిచేస్తోంది. ఇదివరకేగా ఇతర సమస్యలకు కూడా పరిష్కారమార్గాలు విజయవంతంగా యోచింపబడుతున్నాయి.

పరిశితుల కమ్యూనిజ్మైన మార్కు ఉండాలని చైనా నాయకులు సమ్యుతించారు. సిద్ధాంత విషయంలో సిరాభిప్రాయం, తదాచరణలో అవసరమైనంతవరకు వాస్తవిక పరిశితుల గమనిక ఉండాలని వారి అభిప్రాయం. దీనినే లియుషాచి స్పష్టంగా వ్యక్తపరిచారు. "మనపక్షం (కమ్యూనిస్టుపార్టీ) సిద్ధాంత విషయంలో నిశ్చితంగా వ్యవహరించవలసి నప్పటికీ, ఆ సిద్ధాంతాలను ఆచరించడంలో మార్కు చేయడానికి సంసిద్ధులమై ఉండాలి." కమ్యూనిజ్మ, సహకార సంఘాలు, ప్రభుత్వ-వ్యక్తి భాగస్వామ్య సంస్థలు, ఇవన్నీ కూడా పై అభిప్రాయంతోనే సృష్టింపబడ్డాయి.

పై విధానాన్ని సుసరించడంవలన క్రమాన్నికములైన అవసరసంస్కరణలను చేయడంవలన, ఆర్థిక రంగంలో చెప్పుకొనదగిన విజయాలను నవచైనా సాధించింది. ఈ విజయాలను లెక్కకు తీసుకొనేటపుడు, మన దృష్టిని కేవలం ఆర్థికరంగానికి పరిమితం చేయడం అత్యవసరం అని గుర్తించుకోవాలి. ఈ సంస్కరణలు జరపడంవలన రాజకీయ, సాంఘిక, సాంస్కృతిక వాతావరణంలో ఎట్టి మార్పులు జరుగుతున్నాయో, అవి అభివృద్ధియమో, అసభివృద్ధియమో, మొదలైన వాటివంటి మన దృష్టి సారించకూడదు.

చైనా ఆర్థిక వ్యవస్థ : మార్క్సిస్టు వాదం

వ్యవసాయరంగంలో చైనా మంచి అభ్యున్నతిని సాధించగలిగింది. వరదలతో దేశాన్ని గంగపాలుచేసే నదులకు డాములనుకట్టి భూమిని సారవంతం చేయడంలో వారు చాలవరకు కృతకృత్యులు. వారి తృతీయ ప్రణాళిక (1957-62) మొదటి సంవత్సరాంతానికి 7 కోట్ల 50 లక్షల ఎకరాలకు నీటివంత్రం కల్పిస్తుంది. గత సంవత్సరంకన్నా ఆహారధాన్యాల విషయంలో 60, 70 వంతుల అభివృద్ధి కనబడినది. దేశంలో ముగ్గు సంవత్సరాంతానికి మిషి ఒక్కొక్కటికి సగటున 7 బస్తాలధాన్యం వస్తుంది. వారి ఆశ్రయ మరొక వత్సరంలో తలకు, సగటున 10 బస్తాలు రావాలని బహుశా సాగ్యంకావడానికి అవకాశం ఉంది. అధికోత్పత్తి కారాధారమాలైన నీటిపారుదల, ఎరువులు, భూసార పరిరక్షణ, మేలైన విత్తనాలు, లోతుగా గున్నడం మొదలైన విషయాలలో ప్రభుత్వం ఎక్కువ శ్రద్ధ తీసుకొంటుంది. అధికోత్పత్తికి నూతనవిధానాలపై పరిశోధనలు జరుగుతున్నాయి. ఉన్న పనిముట్లను పూర్తిగా వినియోగించడంలోనూ, ఎక్కువ సౌకర్యం కలిగిన నూతన పరికరాలను, కనిపెట్టడంలోనూ రైతులే ముందంజ వేసేట్లు కృషి జరుగుతోంది. తేయాకు, జనపనార, బీటు, పంచదార, చెరకు, గోధుమ, రామి మొదలైన వాణిజ్యప్రపంట్లలో కూడా అధికోత్పత్తి సాధింపబడింది.

పారిశ్రామిక రంగంలోకూడ ఈ విధమైన విజయాలు సంప్రాప్తించాయి. చైనా, సోవియట్ రష్యా మాదిరిగా, పారిశ్రామిక పురోభివృద్ధికొరకు వ్యవసాయాన్ని నిర్లక్ష్యం చేయకపోవడం ప్రశంసనీయం. ఇనుము, ఉక్కు పరిశ్రమల్లో బ్రిటన్ ను అధిగమించడానికి ప్రయత్నాలు జరుగుతున్నాయి. యంత్ర నిర్మాణ పరిశ్రమలు, రహదారులు, రవాణా, లఘు పరిశ్రమలు ప్రభుత్వోద్యోగ్యం పెంపొందుతున్నాయి. కమ్యూనిస్టు ద్వారా ఒకవంక పురోభివృద్ధి, ఒకవంక సమాజీకరణ రయంగా సాగుతున్నాయి.

చైనా ఆర్థికవ్యవస్థ ఈ రీతిగా ఇంకా నిర్మాణావస్థలో ఉండేదేమన, సంపూర్ణ మార్క్సిస్టు ఆర్థికవ్యవస్థకు ఇది ఏ విషయాలలో భిన్నంగా ఉంకా సమగ్రంగా పరిశీలించడం అంతగా సాధ్యపడదు. అయితే స్థూలంగా కొన్ని తారతమ్యాలను మాత్రం

గమనించ వచ్చును. ఆదర్శవంతమైన మార్క్సిస్టు ఆర్థికవ్యవస్థలో డబ్బు యంత్రాంగం అమలులో ఉండకూడదు. అంటే, చైనా వ్యవహారములన్నీ ధనవినియోగపంజాకా వస్తువినియోగపంజా, శ్రమపరిమాణాన్ననుసరించి జరగాలి. కనెన్సోట్లు, బ్యాంకుపత్రాలు, నాణాలు వీటివలన వచ్చే ఆర్థిక రంగంలో పాటాపోట్లు మాపునాసిపోవకొరకు ఆవిధమైన డబ్బుకు ఆ ఆదర్శ వ్యవస్థలో స్థానం వుండదు. అయితే అట్టిది కేవలం భావనాజగత్తులోనే సాధ్యమవుతుంది. కొట్టి ఈ విషయంలో మార్క్సిస్టు భావానికి, చైనా ఆర్థికవ్యవస్థకు పొత్తు కుదరదు. ఇంక రెండవ భేదం: శ్రామికులకు ప్రభుత్వ మొసగే వేతనాల విషయంలో అవతరిస్తుంది. వేతనాలు శ్రామికుల యధార్థ శ్రమ పరిమాణంపైకొక వారికిగల గిరాకీ, సగ ఫరాపైనే ఇంకా ఆధారపడుతున్నాయి చైనాలో. ఇదికూడా మార్క్సిస్టు సిద్ధాంతానికి పాసగని విషయం. మూడవ భేదం ఏమంటే పారిశ్రామిక, వ్యావసాయక ఉత్పత్తిసాగనాలపై ప్రభుత్వపు సంపూర్ణ యాజమాన్యాన్ని కారీ మార్క్సిస్టు ప్రతిపాదించారు. కాని నేటి చైనాలో ఇవి చాలముకు సహకారసంఘాల యొక్క, ప్రభుత్వ-కృత్రిమోద్యమ సంస్థలయొక్క అధీనాన ఉన్నవి. అయితే క్రమంగా సంస్కరణలు ప్రవేశపెట్టబడి, కమ్యూనిస్టు అభివృద్ధి సాగ్యంకావడంతో వైరుధ్యావహరించిన చివరి రెండు భేదాలు అంతరించడానికి అవకాశాలున్నాయి.

ఈవిధంగా చైనా విప్లవారంభమే మార్క్సిస్టు భావాలకు వ్యతిరేకంగా సాగినప్పటికీ, ఆదర్శ మార్క్సిస్టు ఆర్థిక వ్యవస్థకు ప్రస్తుత చైనా ఆర్థిక వ్యవస్థకు భేదాలు కనబడినప్పటికీ, ఒక విషయం మాత్రం నిశ్చయంగా చెప్పవచ్చు. సామ్యవాద పురోగమన పథంలో ఆర్థికంగా ఎవరైనా విజయాలు సాధిస్తోంది. చైనా ఆర్థిక వ్యవస్థకు సామ్యవాద సిద్ధాంత రీత్యా బలవత్తరమైన పునాదులు ప్రజా కమ్యూనిస్టు ద్వారా స్థాపింపబడినాయి. అదస్తే కోట్లమంది పేద జనుల జీవన ప్రమాణాలను నూతనస్థాయికి ఉద్ధరించడానికి మహత్తరకృషి జరుగుతోంది. అయితే ఒక దేశాన్ని ఈవిధంగా ఉద్ధరించడానికి అనేక మార్గాలున్నాయి. మన మార్గం వేరు, చైనా మార్గం వేరు.

ఆ క్షేపము - సమాధానము

క్రొవీస ఏప్రిల్ భారతి '54-60' పుటలలో శ్రీ నిశునివోలు వేంకటరావు పంతులుగారు వాదించిన "ఆంధ్రవ్యాకరణ సంహితా సర్వస్వము"లోని యేడు ప్రయోగములు విమర్శించిరి. విమర్శనములు గ్రంథముల కుత్తేజములుగాన వానిని బ్రచురించుట యత్నశీల్యము. కాని లేనిపోని విషయముల నట్టి విమర్శనములలో వ్రాసురాదు.

"ఆంధ్ర వ్యాకరణ సంహితా సర్వస్వము" ఆధునికమగు బాలవ్యాకరణమునకు వ్యాఖ్యలుని శ్రీ వేంకటరావుపంతులుగారు వ్రాసిరి. ఇది నిజముకాదు. "ఆంధ్రవ్యాకరణ సంహితా సర్వస్వము"యనకు ప్రాచీన తమములగు నన్నయగార్యంబు కారకులు మూలము. వానికి 'కల్పతరువు' అను వ్యాఖ్యయు నాచేరచితమయి యంగు జేర్చబడినది. బాలవ్యాకరణమును నొకవ్యాఖ్యవంటిదే యని తలచియుండు, జాలమంది దానిని జరిపి యుండునని యెంచియు దానినిగూడ నంగు జేర్చితిని. అంత మాత్రమున నా గ్రంథమున కది మూలమని వ్రాయుట సాహసము!

ప్రాచీన ప్రామాణిక ప్రయోగములు నాకు గన బడనపు డట్టి విషయము నంగు వచించితిని. దానినొక తప్పుగా జూపుట సరికాదు.

ముద్రణ సంస్కర్తలు సంస్కరించి ముద్రింపించిన ముద్రణములను ప్రమాణముగా నెన్నుట విమర్శక కృత్యముకాదు. అట్టి సంస్కర్తముద్రణముల సాధుత్వాసాధుత్వములను విమర్శించుట విమర్శక కృత్యము.

శ్రీ వేంకటరావు పంతులుగారు దాహరించిన ప్రయోగములు సాధారణముగా నాధునికములు. అరుదుగా ప్రాచీనకవిప్రయోగములను జూపునపు డవి కవి ప్రయుక్తము లని విశ్వసింపవలసి పాఠములు. ముద్రణ సంస్కర్తలు ప్రామాణికములు కానేరరు. కాన వారు ముద్రింపించినంతమాత్రమున నవి ప్రామాణికములు కానేరవు.

I. కల్పారము:-ఇది ప్రాకృతశబ్దమనియు, సంస్కృతమున జూనువుచున్నారనియు నేను వ్రాసితిని. ఇది ప్రాకృతరూపమని వారెయదాహరించిన ప్రాకృత మంజరీశ్లోక మే తెల్పుచున్నది. "వహ్ని రహ్వనీతి కహ్లారం కల్పార మభీధే యతే." ఈశ్లోకముప్రాకృతమంజరిలోనిదిని చెప్పచు కహ్లారశబ్దమునకు కల్పారశబ్దము రూపాంతరమని

శ్రీ వేంకటరావుపంతులుగారు వ్రాయుట మిక్కిలి వింతగానున్నది. నన్నిచోడనుపాకవి "కలుహగ" శబ్దమును సంస్కృతసమాసమగ్యమున నిర్వేదములు నిజముకాదు. పీ|| "జలహతకైరవోత్పల సుకహో రాది గంధంబు—" అని కవి ప్రయుక్తపాఠము కానోపును. భాషాతత్వము నెఱింగిన మహా కవులు 'కలుహగ' శబ్దము సంస్కృతమని భ్రమింపదు.

II. 'చిగురాకు' శబ్ద ము ప శబ్ద ము ని నేను వ్రాసు నేలేను. దానికి మహాకవిప్రయోగములను నేనును జూపితిని. నన్నయభారతమున నట్టి ప్రయోగము లేదు. తిక్కయజ్వయు "చందుం జగురుబాకు" అని ప్రయోగించినేమో! "ఇతరత్ర చ ద్వితీయా" అని కదా నన్నయ నూతించెను. "భీష్మపహపుం జేసి" అని నన్నయ ప్రయోగించియున్నాడు.

III. 'క్ల-క్ల, గ-గో' శబ్దము లపశబ్దము లని నేను వ్రాయలేను. ప్రసిద్ధమగు 'క్ల' శబ్దమునకుఁ బ్రయోగములు చూప నే? 'క్ల' ప్రభృతులకుఁ బ్రయోగములను జూపఁగలరా? 'క్ల' శబ్దము డుమంతము కాదు గాన "క్లనికులజాలు" అను ప్రయోగము ప్రామాణికమని నేను వ్రాసితిని. "తెలుఁగుభాషా సంప్రదాయము ననుసరించి యిది సరియైనది" అని తేలిపోవుట ధర్మమా? దిని సాధుత్వమునకు ప్రయోగములు చూపఁగలరా? లక్షణ సమ్మతిని జూపఁగలరా?

IV. 'దంష్ట్ర' శబ్దము పుంలింగమును గలదని ప్రాధవ్యాకర్త వ్రాసెను. అది యప్రమాణమని నేను వ్రాసితిని. పుంలింగమున నది యున్నదిని ప్రమాణమును జూపఁగలరా? 'దంష్ట్రము' అని యున్నదిగాన నది పుంలింగమునుట సరిమా? 'కంఠరా' శబ్దమునకును 'కంఠరము' అని రూపము లేదా? కంఠరాశబ్దమునకు పుంలింగము కల దందురా?

V. 'దృష్ట-కోటు-పిప్పళు' అని సంస్కృత శబ్దములకు "ఉల్లోపము" చెప్పరాదని నేను వ్రాసితిని. వేంకటరావు పంతులుగారు చూపిన ప్రయోగము లన్నిటను నేను వ్రాసినట్లు "దృష్టి, పిప్పలి" అని జాణ్యోకవచనము నిల్పవలెనుగదా. ఇక కోటు అని పండితారాగ్యచరిత్రమునఁ గలదంగురేమా? అచట 'కోటుల' అని నిల్పవలెను. సామనారాధ్యుడు

ఆక్షేపము - సమాధానము

“గగమును” సూర్యగణముగ ప్రయోగించినవాడు.

ద్వి. ప్రేమంబెల్లంగ భృత్యైవరాః

స్వామినోదంబునని చిగువు నిష్ఠించి (బస 106 పు)

పానుకశ్రుతి రసాన్ భక్తస్య జహ్యే

గ్రేయనియే ప్రాద్దు ప్రాయుఁ గావునను (బస 164 పు)

VI. లోపుశబ్దము కోశముల కెక్కలేదన్న మాట నిజమే. వేంకటరావు పంతులుగారు చూపిన నన్నెచోడుని ప్రయోగములో “దోషాచగలకు పెలి లోను గలది చతురాననుదా” అని కవి ప్రయత్నపాతము కానోవును.

VII. ‘ఈవుతన్ అనుచోటి ‘వు’ కారమును నిర్వహించు ప్రాసాదిభుటితి ప్రామాణిక కవి ప్రయోగములేను’ అని నేను వ్రాసితిని. దీనికి శాసనపద్యమును ప్రమాణముగా జూపుట యుక్తమా? శాసన కవులను ప్రామాణికులే యన్నచో యుద్ధములని బెజవాడ శాసనములోని “అభిరసుండు - మలివరు, పట్టిబు, అయ్యారల” మున్నగునెల్ల మహాకవి సమృద్ధిగాలే యందురా? వెంకటరావుగారు చూపిన శాసనేతర ప్రయోగములలో ‘ఈవుతన్’ అనుచోట్లెల్ల “ఇమ్మతన్” అని నిల్పవలెను గదా?

వరుల చినసీతారామస్వామి శాస్త్రి.

స మా ధా న ము

ఆంధ్రవ్యాకరణ సంహితా సర్వస్వము బాల వ్యాకరణమునకు విపులవ్యాఖ్యాన గ్రంథమని నేను వ్రాసిన దానిని నిర్దేశించుటకు నేతిత్ గ్రంథ కర్తల యాక్రింది వాక్యములే ప్రయోగములు.

“ప్రకృతిగ్రంథము విద్యాధిలోకమున విద్వజ్లోకమునఁ బ్రసిద్ధిమైయున్న బాలవ్యాకరణపు వసున ననుసరించి నకుంపఁబడుచుండుటంజేసి, గూండ్ల శిబ్దచింతామణి క్రమమును వీడి బాలవ్యాకరణక్రమమున యథా పూర్వముగ సందర్భ పఱుపఁబడుచున్నది.”

(పుట 1321. ఆ. వ్యా. సం. స.)

అదియునుం గాక, సంహితా సర్వస్వమున బాల వ్యాకరణ పరిచ్ఛేదముల తీసుననే ప్రకరణ విభాగ ముండుటయు, అప్రసక్తముగ ‘బా. సంజ్ఞ. గ.’యనెడు శీర్షిక గ్రంథాదినుండి వగు నాటుపుటల వఱకు నూచింప బడియుండుటయు, విశ్వతి, విశాఖములని బాల వ్యాకరణ సూత్రముల యొద్ద ముద్రింపబడి యుండుటయు, సూత్రములకు వ్యాఖ్యానములేని చోటుల “౧౬వ సూత్రమునకు ౨౧౦ III విషయమునందును... VII విషయమునందును మూలోదాహృతియు వాఖ్యా

నము చేయబడెను.” అని 1774 వ పుటలో వ్రాయబడి యుండుటం బట్టియు, సంహితా సర్వస్వము బాలవ్యాకరణమునకు విపుల వ్యాఖ్యాన గ్రంథమని నేను వ్రాసితిని. కేయల 3 వ పుటనుండి 1794 వ పుట వఱకు ప్రతిపుటకుండును ప్రవర్తితమైనది బాల వ్యాకరణ వ్యాఖ్యయగు సలజీవనీ వ్యాఖ్యయే. కల్పతరు వ్యాఖ్య కిం గు ప్రాముఖ్యమే యగపడును. అందులకు నేనుదాహరించిన పై శాస్త్రులవారి వాక్యములే ప్రమాణములు.

వ్యాకరణ సంహితా సర్వస్వమున మాపటని ప్రయోగముల పరిశీలనమే నా పూర్వ వ్యాసోద్దేశమని వ్రాసియు యుంటిని. దానినొక తిప్పగ గ్రహించిన వాని శాస్త్రి గారే!

నేనుదాహరించిన ప్రయోగములు సాధారణ ముగా వాఘనములు! అందుగా ప్రాచీనకవి ప్రయోగములును జూపునపుడవి కవిప్రయత్నములని విశ్వసించగలిగి పొములు!

అందు నేనుదాహరించినది సాధారణముగా ప్రాచీన ప్రయోగములు. అవి నన్నెచోడు, పాల్కరికి సోమన, తిక్కన, శ్రీనాథ, బమ్మెగవొత్తన, మడికి సింగన, తాళ్ళపాక పెని తిరుమలయ్య, నన్నెలకంటి నూరన, తెనాలిరామకృష్ణ, చేమకూర వెంకటకవి మొదలైనవారి గ్రంథములనుండి యే తిమాపబడినది. ఇక ఆరుగురు ఆధునికములనబడిన చెళ్ళపిళ్ళ వరసకవి, కోటి రఘునాథ రాయలవి, చిన్నయనూరిచే నుదాహృతిమైన చికిత్ససారసంగ్రహము లందలి నాలుగు ప్రయోగములు మాత్రమే. మఱి సంహితాకర్తయితిమి 1794 పుటల బృహద్గ్రంథములో ప్రాచీనార్వాచీన శిబ్దాన్త విధితగా రహితముగా నేర్పొన్న ప్రయోగముల వింతతీగును గాని నింపుకూ :

(1) “ఈక్రింది యర్వాచీన కవిప్రయోగములను మాత్రమే ప్రమాణము లనఁదగును.

ద్విపద : నిందిస్తృ వట్టుగు నిలఁ బరశ్రీయ

మీఁదఁ గన్నార్పకుమీ బసవన్న”

(బసవ. 1 అ 593) ఆ. వ్యా. సం. స. పుట. 286.

ఈ పట్టిలో రాఘవపాండవీయమునుండియు, ఈ. హరి వంశమునుండియు గూడ ప్రయోగము లివ్వఁబడినవి; శాస్త్రులవారి దృష్టిలో సోమనాథుఁ డర్వాచీనుడని కదా తేలుచున్నది. కాని, సంహితా సర్వస్వము 96 వ పుటలో “తిక్కనకుఁ బూర్వము, నన్నయ తిర్వాతి వారు నగు సోమనారాధ్యులను, నన్నెచోడును నిట్టి ‘ను’ స్వరూపమున ప్రయోగించియున్నాడు” అని తిక్కనకు ప్రాచీనుఁడుగా సోమనారాధ్యుని పేర్కొని యున్నాడు.

(2) సంహితా సర్వస్వము 287 వ పుటలో “ప్రాచీనులకు కేతన పెద్దన లీసందర్భమున”నియు, అనేవులలో “ప్రాచీనులకు పెద్దన కేతన లీవిషయమున” నియు, ఆంధ్రభాషాభివృద్ధి కేతనను బ్రాచీనులకుగా జేర్చి, 854 వ పుటలో “అర్వాచీన కవులు విశేషముల పుంపులమీద నైతము ‘టుక్కు’ను పేక్షించుట గలను. ఆయనాకు (ఆం. భూ 126 పన్నెండు)” అని కేతనను అర్వాచీనకవిగా నుదాహరించిరి.

(3) 130వ పుటలో “అర్వాచీనకవులు కొండలు వ్యాకరణిక పదములలోని” అని మడికి సింగన పద్యపురాణము, అనంతుని భావరాజీయము నుదాహరించి, అనంతుని అర్వాచీనునిగా జేసి, తిరిగి 816 వ పుటలో “ప్రాచీన లాక్షణికులు నిత్యయతి సంగీకరింపవలసిన బ్రహ్మయే లేకుండెడిది. ఆ. వ. వినిపనంబుగా అనంతు. ధంధో ఆ 1-103” అని ప్రాచీనునిగా జేసిరి.

(4) వేయేల ఆంధ్రవ్యాకరణసంహితా కర్తలకు నన్నయ మహాకవియే అర్వాచీనుడైనాడు. సం. స. 1672 వ పుట త్రిప్పిచాడును.

“అర్వాచీనులు వీని నాగమనార్థమండేకాక ‘పోవు’ అను గమనార్థమునందు ప్రయోగించి యున్నారు. ద్వివిధప్రయోగములు నిట జూపబడుచున్నవి. వ...ప్రభావతీర్థంబులకు బండ్లెండు దిసంబులు పంచాగ్ని సుగ్రంబున పవనాంబుభిక్షకుండై... ఆ. వ. నాని నెఱిగి రానుదామోదగులు వృష్టి, వగులతోడ బ్రీతినగుచుంచి, కని... (ఆర. 8. ఆ. 159)”

నన్నయ ఆరణ్యపర్వమును చతుర్థాశ్వాసము 142 వ పద్యమువలకు రచించినాడు కదా!

కాబట్టి వ్యాకరణ సంహితా సర్వస్వమున బ్రాహ్మణికములని యుదాహృతములైన ప్రయోగములలో నేని అర్వాచీనకవిప్రయోగములో, యేని ప్రాచీనకవిప్రయోగములో గ్రహించుట కష్టము.

ఇక సంహితా కర్తలు విమర్శించిన అంశములను చర్చింతును.

I. అశిదము నూరకవి కవిసంశయవిచ్ఛేదమున ‘కల్లూరి’ శబ్దమునకు ‘కలువ’ తస్థవరూపముని తద్భవ తలంగమున జెప్పియున్నాడు. నూరకవి చూపిన ప్రకృతు లన్నియు సంస్కృత శబ్దములా? ప్రాకృత శబ్దములా? ‘కహ్లా’రము నుశబ్దము, కల్లూర మపశబ్దముని వైయాకరణ పారిజాతమున (85 వ పుట) వ్రాసిన శాస్త్రులవారే సం. సర్వస్వమున (80-వ పుట) దీనిని ‘నూతన శబ్దము’గ పరిగణించుట వింత! సం. సర్వస్వమున (80-వ పుట) జూపబడిన పట్టణ, డుర్

శబ్దములకు శాస్త్రీగారు ప్రయోగములను జూపి యున్నారు. కల్లూరమునకు జూపలేదు. కొంగము నూర్చిరాయాంధ్ర నిఘంటువున కల్లూరము చూపబడక పోవుటయే. అసలు శబ్దగర్భాకరమున ‘కహ్లా’ శబ్దమే లేదు. కవి ప్రయోగములు లభించుచున్నప్పుడు వాని సాధుత్వా సాధుత్వమును చర్చింపవలెను గదా! లభించుచున్న ప్రయోగములను నేను చూపగా, వానిని తిను యిచ్చుకచ్చిన రీతిని దిద్దివేయుట న్యాయమా? నన్నెచోడ మహాకవి ‘జలజాత కైరవోత్పల కలుహారాది’ అని ప్రయోగించినగా, దానిని ‘జలజాతకైరవోత్పల సుకహ్లారాది గంపంబు ...’ అని లేని వాని శ్రోత ‘సు’ యను నక్షరము సృష్టించి దిద్దివేయుట అత్యంత సాహసముగదా! ప్రాసఘటితిమైన ‘కాశికా-పట్టా శింభుమూర్తు’ (కాశి. 6-262) అను శ్రీనాథ ప్రయోగమునందలి ‘పట్టా’ శబ్దము సంస్కృతముని ధ్రువంపరా!

II. సంహితా కర్తలు ‘చిరురాకు’ శబ్దముప శబ్దముగా వ్రాసివారని నా వ్యాసమున వ్రాయలేదు. ‘చిరురాకు’ శబ్దము సాగువు కొదవరాకు’ అని వారి సందేహమతో సం. స. 854 వ పుటలో వ్రాయగా సందేహ నివారణార్థము భారతి ప్రయోగ మొకదానిని జూపితిని. వారు “‘చిరురాకు’ అను టుగాగమరూపము భారతమునకు గన్పట్టలేదు”ను దానికి నేను తిక్కన భారతప్రయోగమును జూపగా వారి సమాధానమున, ‘వన్నయ భారతమున నిట్టి ప్రయోగము లేదు’ అని చదివించుకొనిరి. ఆపైగా నేనుజూపిన తిక్కన ప్రయోగము ‘చెంచుల జరురాకు జించి గూడుచు’ నను దానిని “చంచుల జరుగూడు అని ప్రయోగించె నేమో!” అని సందేహము వలెబుచ్చిరి. చిరురాకు సాగువు కొదవరాదని శాస్త్రులవారికి నిశ్చితాభిప్రాయమే అయినచో, తిక్కన ప్రయోగమును సవరింప నేల? తిక్కన సోమయాజి ప్రయోగమును దింపనజే సోమన పండితారాధ్య ప్రయోగమును దిద్దినచో గణ భంగమును.

III “క్లాగ్లో—రై అను వానికి సయితము కవి ప్రయోగము లభింపకున్న నవి సాధువులకుటకు నన్నయార్యుల నూత్రములే పరమప్రమాణము లగుచున్నవి” అని సంహితా కర్తలు 807 వ పుటలో వ్రాయుటచే నాకు లభించిన క్లాశబ్ద ప్రయోగములను జూపితిని. నేనుగాని, సంహితా కర్తలుగాని వాని నపశబ్దముని వ్రాయలేదు.

ఆక్షేపము - సమాధానము

IV. దండ్రియను పులింగమని నేను వ్రాయలేదు. నాసికా దండ్రి (గ్రీవా పాదు కోల్కా శిబ్దములకు ము కర్ణాంత రూపములు శిబ్ద రత్నాకర సూర్యరాయాంగ్రనిఘంటువులందు చూపబడలేదని వ్రాయుచు సంహితా కర్తలు 612 వ పుటలో నాసికము ఉల్కము కంఠము అనువానికే ప్రయోగము లిచ్చి, 'దండ్రి'యనునకు ప్రయోగము లిచ్చుకవిడిచిరి. నేనా 'దండ్రి'యనునకు ప్రయోగమును జూపితిని. శాస్త్రీ గారు సంగ. సర్వస్వము 612 వ పుటలో "శిబ్ద రత్నాకరమున నాసికా దండ్రి (గ్రీవా పాదు కోల్కా శిబ్దములకు ము కర్ణాంత రూపాంతరము చూపబడకుండుట వింత! దాని ననుసరించుటచేత గవలయు నేటికి బ్రదుకింపఁబడిన నూ. రా. నిఘంటు సంపుట ములందు నాసికా దండ్రి (గ్రీవా పాదు కోల్కా శిబ్దములకు ము కర్ణాంత రూపాంతరములు చూపబడలేదు" అని వ్రాయుట సరికాదు. సూర్యరాయాంగ్రనిఘంటు ద్వితీయ సంపుటము పుట 18 లో 'కంఠము', 886 వ పుటలో 'గీతము', ప్రథమ సంపుటము అనుబంధము 2 వ పుటలో 'ఉల్కము' (ఇది కంఠరాగులలోనిది) అని ముగ్ధకాంత రూపాంతరములుగా కొన్ని జూప బడినవి.

V. ఒక చోటనే గాక పలుతావుల ప్రయోగింప బడిన శిబ్దములనెల్ల దిద్దుట సాధ్యపడని విషయమే గాక, సంప్రదాయవిగ్రహముగూడ, 'దృష్టు' రూపము సోమ నాగుఁ డంతాత్మనుప్రాసములో వాడియున్నాఁడు. ద్వీపదలు పాడుట కనువకురీతి నుండకలెను గదా! 'దృష్టు, అల్లు' అని ద్వీపదపాదాంతమున సోహన వాడియున్నాఁడు. 'పిప్పి' అను ప్రయోగము కూచిరాజు ఎఱ్ఱన కొక్కొకములో బహువారములు వాడినాడు. ఇక 'కోటుల్' అని నిలుపుట యెల్ల చో జెల్లదు.

"అందుఁ గులపర్య కేంఁబు లైదు వాని
చుట్టుఁగలిగిన కొంచెలు కోట్ల సంఖ్య"
వరాహ. 10-158.

"ఇట్లు కడలేక బహుండుకోట్లు మెఱచు
విష్టుపురాణము 8-158.

'కోట్లు' అన్నరూపము ప్రాసఘటితమై మహాకవి ప్రయోగముల నగుపడుచుండుటంజేసి యంగీ కరింపక తీరకుండా! కాబట్టి సోమనారాధ్యుని ప్రయోగములను దిద్దివేయుటకు పూర్వాపరప్రయోగ పరిశీలన మతపరమని తేలుచున్నది.

VI చిగురురాకు శిబ్దమును చిగురుటాకుగా దిద్దిన వారికి లోపు శిబ్దమును లోనుగా దిద్దుట సుకరమే గదా!

VII "ప్రాచీనశాసనములు ప్రాచీన భాషా స్వరూపమును గ్రహించుటకు ప్రమాణము లని అంగీ కరింప తీరకున్నను" అని ద్రవిడభాషా పరిశీలన ప్రథమ సంపుటములోని 185 వ పుట యందు వ్రాసిన శాస్త్రీలు గారే 'పు'కార ప్రాసఘటితమైన 'ఈవుతిన్' అనురూపమును విల యంగీకరింపనో తెలియకున్నది. 'ఈవుతిన్' అనురూపమునకు 'ఇచ్చుతిన్' అనురూపము ప్రాచీన కావ్యములందు ప్రాసఘటిత రూపముగా శాస్త్రీలవాగు చూపెట్టినచో బాగుండెడిది. అసంఖ్యా కములకు ప్రాచీనాంగ్రక్షంధములందు ఈవుతిన్ అను రూపమే కన్పడుచున్నది. కాన దిద్దవలయులేదు.

ప్రాచీనాంగ్ర కావ్యముద్రణ సంస్కరణ విషయమున సంహితా కర్తల యనుభవమెట్లు బ్రవర్తితమైనదో నేను వ్రాసిన 'బసవపురాణ ప్రయోగముల సమగ్రము' అను వ్యాసమున నిరూపితమైనది. అది ఆంగ్ర పత్రిక వికారియుగాది సంచికలో బ్రకటితమైనది. దానిని సంహితా కర్తలు పరిశీలించి సంస్కర్తముద్రణముల సాధుత్వాసాధుత్వమును విమర్శించి విమర్శక కృత్యమేదియో దానిని కూడ నిరూపింతురు గాక!

నిడదవోలు వెంకటరావు.

[ప్రయోగశరణాః వైయాకరణాః — అన్నది పండితోక్తి. కాని, ఈ వివాదంలో ప్రయోగాలను దిద్దివేయవచ్చునని ఒకరి మతం, 'పలుతావుల ప్రయోగించబడిన శిబ్దములనెల్ల దిద్దుట సంప్రదాయ విగ్రహమని మరొక మతం అయినట్లు స్పష్టం. కనుక ఈ వివాదాని కిక స్వస్తి. —సంపాదకుడు.]

ఆనంతకృష్ణులు : అభిరుచి నిర్దేశము

శ్రీ సాక్ష్య కృష్ణమూర్తి

సామాన్యముగ లోకమున సర్వ విషయములందును 'పుట్టెకోక బుద్ధి జిహ్వకోక రుచి.' కాలానుగుణముగ జీతమున క్రొత్త క్రొత్త రంజన పద్ధతులు కూడి వచ్చినపుడు ప్రజలు వానిని కోరి ఆనందించుట కూడ కన్దు. ఈ రెండును గాక ప్రతివిషయమునందును పథ్యమైన మార్గ మొకటి యుండును. అత్యుత్పత్తి, సంఘమున చేయబడి, వ్యక్తి శ్రేయస్సు క్రమముగా వీని ఫలములు. తన మనసు నే నమ్మి నవలయుటలో అపథ్యమార్గధీయ మొకటి ఉన్నది. ఇంక క్రొత్తదనముచే కొలుకుటడెదు రంజన మార్గములన్నియు తాత్కాలికములై, ప్రాతిభిజి పనికిరాకపోవుట అని తిమిపాలిట తామే వ్రాసిపెట్టుకొన్న తివ్రాత. వానితో తాత్కాలికమగు ఆభిరంజన మగు నేమికాని నిరంజనత సాధ్యముకాదు. తిక్కిన వానిపట్ల ఇంతయు అంత నిజమో సాహిత్యముపట్ల అంతకంటె ఎక్కువ నిజము. ఆనందసాధనకు కౌశ్యమెట్లు నిమిత్త సాధనమో పాఠకుని అభిరుచి పరిపాకము గూడ నట్టిదే. అంతరంగ వాసనల నక్కరగా పండించుటయే అభిరుచి పరమార్థము.

తెలుగు సాహిత్యమున కడచిన ముప్పదేండ్లలో కాలానికి కవిత్వ, ఆధివాస్తవక కవిత్వ అని రెండు ప్రస్తావనములు వచ్చి పారాదేవని. కీని రెండు పీనికి తగిన అభిరుచి మార్గములగూడ ఏర్పడినవి. వీనిలో క్రొత్తదనమేకాక సిద్ధాంతభేద ముండుటతో అంగులో మరల రెండు చీలికలు. ఈ వెలువ పాలపముల ప్రాచీనమైన భారతీయ కవిత్వ, దానికి సంబంధించిన అభిరుచి మార్గము చెడిపోవు పరిస్థితి రాగా సమయమునకు పరిగా దాని నొడ్డుకొని స్థితి స్థాపకత్వమును నిర్వహించినవారిని. ఒకడు శ్రీమన్ రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణ శర్మగారు; రెండవవారు కవిప్రవాళి విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు. వీరిచేసినది స్థితి స్థాపకత్వమే కాదు; కవిత్వాభిరుచిని తీర్చిదిద్ది వర్ధిల్పించినదగు నాణెముల పరిశీలనలో నాణాకుదనము చూపిన వారు. సహృదయ విమర్శకులని శర్మగారిని, సాంప్రదాయక పండిత కవియని సత్యనారాయణగారిని అనుకొనుట అందఱికినినది గాని శర్మగారి కవిత్వమును, సత్యనారాయణగారి రుచిసాంద్రతను గురించి తగిన

రిగా తలపోసినవారు తక్కువేము అనుకొందును. చెప్పగచ్చిన దేమనగా కవిత్వము—అభిరుచి అను ఈ రెంటియందును ఈ యిరువురుగూడ చాలవరకు తమ ప్రభావమును చూపినవారు. అభిరుచి విషయము నొక దానినే ఆలకించి చూచినపుడు వారిమార్గముల కన్నో చాళ్ళు భేదము గనిపించుట మనము వారితోపాటు సమకాలమున నున్నదాని ఫలము. నిజమునకు, అంతయో అంతయో, ఉన్న భేదము చాయాకు సంబంధించినదే గాని చాళ్ళకు సంబంధించినది గాదు. తిత్వమున నిద్ద రొకటే. కవిత్వమునం దెట్లో అభిరుచియందును అట్లే ఇద్దరకును ఉపదిష్ట మార్గమున అభినివేశ మొత్త యున్నదో, ఉగ్ధ్యుక్తమైన అభివత్వమునం దాదరము గూడ అంతయున్నది. శర్మగారు తము నమ్మి అనుసరించి, వ్రాసి చూపిన ఆ అభిరుచి మార్గమును, దాని ప్రళి స్తిగూర్చి యందుక తివ్రుట వాయా వ్యాసోద్దేశము.

శర్మగారు జగమెఱిగిన బ్రాహ్మణులు. భగవంతుని గూర్చిన కల్పాణుగభావన, భక్తితో గూడిన సేవనరుణము, ఆచార్యనిష్ఠ ప్రపత్తిలోని జీవక విశ్వాసము, కీని కనుబంగుముగ నున్న వినయధరము చేరి ఆయన వ్యక్తిత్వమునకే ఒక మాధుర్యము సహజముగా నల్లి వచ్చినది. ఆ వినయసంగతికి ఎగుటివాని యనాంకారమునుగూడ చంపునంతి పదన; మాధుర్య సంగతికి ఆనందవివర్తమైన లీలాలోలత ఫలము. సంస్కృతముతో పాటు లలితములైన ప్రాకృత తెలుగు కన్నడ తమిళాంగముల భావవాహినీలలో ఈదులాడుటయే గాను సంగీతగంగలో కొఱులు వైచిన వారాయన. అన్నిటికంటె ముఖ్యముగా భావానుభవమునకు కలసి సత్యసంపద ఆయనకు జన్మసిద్ధియు. మందహాస తుందిలమైన మాటసరి. వార్తకమైన వాక్యరచన. ఇంతటి సాధన సంపత్తితో తమ యనుభవమును నమ్మి దాని యాధార్ధ్యమును, మంచిచెడ్డలను తామే తేల్చుకొనెను శర్మగారు అనుభవరసకులు గాక వివేక ప్రధానులగు శుద్ధవిమర్శకులలో నెట్లు చేరుదురు! కవిగా ఆయన ప్రళి స్తికాథాసప్తతి అనువాదమే తార్కాణ. రఘువంశము ననుకదించియుండి ఏదో తెలియని యొక నిర్వచనాచ్చయలో బడి దాని నొకనాడు తమ యెదు

అనంతకృష్ణులు: అభిరుచి నిర్దేశము

టనే చించిన చిరని నా మిత్రులొకడు చెప్పినారు. ఆయనచేతి అనునాద బిల్లంతరించుట తెలుగు సాహిత్యమునకు తీరనిలోటు.

శర్మగాగు చేయివేసిన ప్రతిరచనలోను సిస్టుజా ధర్మమొకటి సిమసిచులాడుచు కౌన్పించును. ఇతిరులు చాలమందిలో లోపించెడి సమ్యక్ దృష్టి, లోకజ్ఞత, వారిలో పుష్కలముగ నుండుటయే వారి రచనలలోని జీవమునకు, విలక్షితకు, సమగ్రతకు కారణము. చిత్ర వృత్తినిబట్టి చూచినచో స్వస్థాన వేషభాషావికాసము నంగు ప్రితి, స్వాతంత్ర్యము, పురుషార్థ సాధనముందు నిష్ఠ, లోకజ్ఞత, బౌద్ధార్థము — మొదలగు గొప్ప గుణములు సాధింప నక్కరలేకయే సహజముగ వచ్చివవి. ఆయన ప్రకటింపజేసిన మూడు పుస్తకములలో 'నాటకోపన్యాసములు' కళలగుర్తి ఆయనకుగల అభిప్రాయములను తెలుపును; 'వేమన' చారిత్రక పరిశోధకుల కొదర్పప్రాయముగా నుండవలసిన అతిశయోక్తులు లేని, అసత్యమును కాని, సమ్యక్ దృష్టిగల రచన; 'సారస్వతాలోకము' చక్కని చిక్కని చెక్కినతీగ్గుగల విమర్శగ్రంథము. స్వకీర్తిభావముతోడి స్వాతంత్ర్యప్రితి ఆయనను సమకాలీన సంఘ విమర్శకుడుగ మార్చివేచినది. రాయల చైగుప్త్యమును గూర్చి, రాయలనాటి రసికతను గూర్చి వాగు వ్రాసిన వ్యాసములలో మన ఈనాటి సంఘము సత్కేసినతను చచ్చుదనమును పుచ్చుదనమును మొగముమీద కొటినట్లు చాటి చెప్పి పురుషార్థసాధనకు పురికొల్పినారు. రంగనాథ రామానుజ ప్రచురణ గూర్చి వ్రాసినచోట రంగనాథుని కర్తృత్వ విషయమున తమ అభిప్రాయమును చూచించి వదలిన సత్యనిష్ఠ, పరిష్కరించిన ప్రభాకర శాస్త్రిగారి పీఠిక బహుటకురాని పరిస్థితుల బంధము బహులపెట్టిన ప్రజ్ఞ, మేధావులలో మేధావి యనిపించుకున్న రామలింగారెడ్డి గారంతవారిని ప్రాచీనుల దృగ్విత్వమును సమమో విషయమో చూచుటకు కొవలసిన ప్రత్యక్షదృగ్విత్వము నిచ్చు సులభములు రెడ్డిగారింకను ధరింపలేదని చెప్పగలిగిన ధీరత—చాలమందికి సాధ్యము కాని కీడునుములే అనుకొనును. ఇంక తెలుగునకు సహజమైన, తేటయైన పద్ధతిలో చేయి తిరిగి రచన చేయగల సిద్ధవాస్తులలో శర్మగారిొకరు. అది ప్రత్యేకముగ వ్రాసి చర్చింపదగిన విషయము. శర్మగారి ఆసక్తి ఒక్క సాహిత్యము మీదనో, సంగీతము మీదనో మాత్రమే నిలువ; కళలన్నిటిమీద కన్నాకుగా సాగినది. ఇవిగాక తత్వము, యోగము, మతిము, చరిత్ర, హాస్యము, రసవాదము మొదలగువానిపై వారికి శిద్ధ. 'వేమన' లో పురాణములలోని అతిశయోక్తుల పొలుచూపించుచునే ఆధునిక చరిత్ర పరిశోధకుల సమ్యక్

ర్వములేని శంకసత్యము! చాళి లో అసత్యములు ముందుకు వచ్చుచున్నవని మొగమెట్టిమి లేక వ్రాసినవ్రాత, వేమన తండ్రి యొకడుండినాచని చెప్పటకు సాక్ష్యములు లేనపు డుండలేదని తలచుటకే ఆధునిక చరిత్ర పరిశోధకులు సింపకుదురని చేసి కన్యగృహిణిగా చని వివవారు మరచిపోబోలినవి కావు. నయముతోడి హాస్యము వనమింకను శిర్వలసి యున్నదినియు విమర్శించు పట్లగూడ గాయపుమండు కత్తికేత్రాసి కొట్టి నల్లంపకలెననియు అభిప్రాయపడిన శర్మగాగు వేమన పద్యములను కూర్చి మార్చి ప్రకటించిన బాదగ ప్రచురణకర్తలను విమర్శించుచు వారిచేలో 'సుత్తిదెబ్బలు ఆకుగాయ కొతలు వేసిన చాల తిన్నా'నని బాధి వారికి మన హాస్యపు విషయ చూపినారు. అంతేనా? మరి, మతిము వ్యక్తికి సంబంధించిన విషయముని నమ్మెడి శర్మగాగు అద్వైతము 'హరిని గాని, హరుని గాని ప్రత్యేకముగ నొలుచు ననుకూలము తప్పి, యిద్దరికి మొక్కులు చెల్లించుట, ఇద్దరికిని జెవళములు కట్టుట మొదలగు పనులలో ద్వంద్వశ్రేయ వ్యయములకు పాల్పడవలసి వచ్చె'నని సానుభూతి చూపి హాస్యమాడినాడు.

సిద్ధాంత దృష్టితో శర్మగారి శిష్టాభిరుచిని పరిశీలించుటకు ముంగు కళలు శాస్త్రము నీతి న్యాసుధర్మములు లోకజ్ఞత అనువానిని గూర్చి ఆలోచనాపలుపు లేన ఆయన అభిప్రాయముల నిండుక గమనింతుము. 'నాటకోపన్యాసముల'లో కళలను గూర్చి వారిట్లు వ్రాసినారు: 'ఉండునది ఉండవచ్చునది శంకలయు నట్టివదియు నగు వస్తువును బ్రహ్మాండుటతోడనే కళలన్నియు మొదలు పెట్టును. సాగ, మనంతవరకు ప్రతి కళయు స్వతంత్రముగా నుండవలయు నందులేని యెవరును కాదనిగా. కాని ప్రతి కళకును అసాధ్యములైన ప్రమేయములు కొన్ని కలవనియు వానినట్లే వదులుట కంటే ఇతర కళల తోద్బాటుతో సాధించుట ధర్మమనియు అంగీకరించక తప్పదు. కళిగో బహిరంగముల ఫలము చాల తక్కువ; మన చిత్రవృత్తిని వస్తువిశేషముల అంతరింగము వా కీర్ష్యకొనిపోయి విడిచి తాము వెనుకబడును. కళాకారుని ముఖ్యముగ పని ఆ చిత్ర వృత్తిని ఆ చోట ఏకాగ్రముగ నిలుపుటమే కళికు అనుకరణము సాధనము. సాధ్యము చిత్రకాగ్రత, ఫలము శాంతి' 1 పాశ్చాత్యులు గూడ ఈ విషయమున ఇంతకంటె వెక్కువగా చెప్పిన విషయము లేదు. పుట్టులో పుట్టి మఖలో మాయమగు తీటిక ప్రసాదమున, ఊహలు వారిలో ఎక్కువగా కౌన్పించుటకు వారి స్వాతంత్ర్యబుద్ధి కారణమని ఎంతగా అనుకున్నను

1. చెనురుగా నున్న ఈ వాక్యములను జేనిదల చేర్చినాను.

జీవితమున నెక్కుది చాలనితన మొకటి గూడ ఒక బలమయిన కారణమేనని అనుకొనక తీరదు. ఆ నెక్కుది తమ వస్తుసంపదతో వచ్చునది గాదనియు ఆత్మి సంపదతో రావలసిన దనియు నేను చెప్పి పనిలేదు.

ఇంక, శాస్త్రము వహువును విభజించు మార్గము; కళ వాని నన్నిటిని ఒకటిగా జూచి విశ్వభావన చేయుట అని శిర్మగారి మతము. శీ|| శే|| కట్టనుంచి రావలెగా గడ్డిగాగ 'వ్యాసమంజరి'లో నొకచోట 'శాస్త్ర మనుషానమునకు; కళ యనుభవమునకు' అని చెప్పినారు. అనుషానము వేగ అనుభవము వేగని భావించిన గడ్డిగారి చూపునకును కాన్పించుట, కడిసి యనుభవించుట ఒకటిగ నే యుగావలెనను శిర్మగారి దృష్టికిని ఎంతభేదమా చెప్పి బనిలేదు. శిర్మగారి విషయమున వ్యక్తిచేష్టకు శిష్టాచారమునకు భేదముండరాదను ధైర్యబలమే బ్రతుకులో తత్వమును బంధుముగా చూడవలెననియు ఒకటి వస్తువులలో రెండవది పు సకములలో నుండరాదనియు తలచిన తలపునకు కారణమైనది. అందుకే ఆయన అనుభవరసికులు కాగా గడ్డిగారు వివేకి మార్గమునకు చెందిన విమర్శకులై వారు.

కళకు నీతికి సంబంధము లేదను పరమార్థవాదులు కొందఱున్నారు గదా! దంతపు చావళ్ళలో తలుపులు మూసుకొని కూర్చొన్న వారి మాటలు 'వివేదన ఫలము కా'దని శిర్మగారి నిర్ణయము. ఆయన నేలమీద సాము చేయువాడే కాని నే-విజని చేయువాడు కాదు.

సత్య సంపద (empathy) గల శిర్మగారు న్యాయమనునది దయ, ఔదార్యము మొదలగు ఉదార భావములతో నిర్ణయింపబడునది అనియు ధర్మము ఒక జాతికో వ్యక్తికో యోగక్షేమములు కలగవలెననియు తప్పక ఆదరింప వలసినదిగా పెద్దలు ఏర్పఱచిన నియమమనియు, నిర్ణయించుకొని న్యాయమువైపు మొగ్గు చూపినారు. 'న్యాయమున కిహలోకమందు దృష్టి, ధర్మమునకు పరలోకము. మొనటిది సార్వకాలికము. రెండవది దేశకాలముల బట్టి మారుచుండును.' ఇట్టి ఊహలతో శిర్మగారు రసికత యన నేమా వివరించి, న్యాయాన్యాయముల ధర్మాధర్మముల వివక్షణ అంతిగ పాటింపక తాను కోరిన దనుభవంప కాచుట—అని చెప్పిన మాట లందరికీ తెలిసినవే. కాని అవి సత్య సంపద ఉండవలెనన్న దృష్టితో దాని కుపలక్షకముగా చెప్పిన మాటలని మరచిపోయినచో మనము శిర్మగారి కన్యాయము చేసిన ఆదర్శ రసికులమే అగుదుము! ఆత తాయితనము దానికి ఫలమగును.

శిర్మగారి దృష్టిలోను రచనలోనుకల మరియొక గొప్ప గుణము లోకజ్ఞత (Commonsense). 'శక్తిర్ని పుణత లోక శాస్త్ర కాన్యాన్యతేజాత, కావ్యజ్ఞ

శక్తియా భ్యాన ఇతి హేతు స్తమద్భుతే' అని ఆలంకారి కులు కవిత్వమునకు లోకజ్ఞత వివేచియరాని కారణభాగముగా చెప్పినను విమర్శకుల కది అంతికంటె నెక్కువ అవలసమని గమనింప వలసియుండుట అటుండగా ఆసలక్ష్మిర లేనట్లుగా శుష్క వాదములు చేయుట అలవాటైనది. మనలో చాలామందిమి బుద్ధివల్లుమగుట బ్రతుకుతో సంకెనుని మన వగువుల ఫలము. ఎంత యెక్కువగా చదువుకొన్న లోకజ్ఞత అంత తక్కువగుట మన వ్యక్తిత్వ వికాస మార్గమున కన్వయించు నూత్రము. పాశ్చాత్య పండితులు తమ తమ కళా కలాపము లన్నింటి యందును తక్కిన తమ భిన్న భిన్న సిద్ధాంతములతో బాటు దీనికి గూడ ఆధ్వాన మిచ్చి ఆదరించివారు. ఆదరించుట యేమి, ఏ శాస్త్ర మార్గమున ఆయా వాని హెచ్చుతగ్గులు నిర్ణయింప బూని నను లోకజ్ఞతతో చూచి తీరవలెనని దానికోక దర్శన ప్రతిపత్తి నే కలిగించినారు.

తత్వమున వ్యక్తభాగముకంటె అవ్యక్తభాగ మెక్కువ. కళలో తెలిసిన భాగముతో నెక్కువగా సంవాదము నెరుపును. అంతమాత్రమున పూర్తిగ తెలియని, తెలియరాని అవ్యక్త తత్వమును వదలుట న్యాయ్యము కాదు. అన్ని కళలలోను, ప్రతిపాదించ బడు వస్తువేదైనను, ఫలయాప మైన వస్తువు ఆనంద మొక్కటే. ఈ దృష్టితో శిర్మగారు నాటకములందు నృత్యము, పాటలు—పద్యములు ఉండదగినవని వాదించినారు. అవును మరి—తాళలయాత్మకమైన నృత్యమే ఆనందకారి కాదు? భావ ముంజీరవలె నను మొండితన మెందుకు? నటరాజు చేసినది నృత్యమే గదా? ఆయన అభినయించిన భావమేది? మనము పొంగి కుడిసి యాడెను పసిపిల్లలే భావము నభినయించు చున్నారు? 'గుణలయోద్దీప్తిత గురునా ననుష'ని పాతన్న గారు చెప్పిన ఆ ఆనందచేతన నృత్యమున లేదా? కాని జరిగిన పారభాషాపృష్టో జరిగినది. ఏవాడు పరమ శివుని సమక్షమున నే నృత్యము పూర్వంగ పరిమితముగ నంగీకరింపబడినదో ఆనాడే దానిపై చిన్న చూపు మొదలైనది. ఆ పరిమితికి లోబడినంతముట్టుకైన మనము దాని నాదరింపవలయుట మన అక్కరయేగాని దాని యక్కరగాదు. ఇంక పాటలు—పద్యాలమాట చెప్పవలెనా? విజ్ఞాన శాస్త్రాభివృద్ధితోపాటు కళలు గూడ వేధోమార్గ లలితములుకాగా హృదయమును కాక బుద్ధినిమాత్రమే న మొడి న్యభావవాదులు పాటలు పద్యములు పనికిరావందురు. కాని అది అనుభవమునకు పొసగరాని హేతువాదమార్గమని అందరికీ తెలిసినది.

అనంతకృష్ణులు: అభిరుచి నిర్దేశము

ఇంక శర్యగారు తాము నేర్చి, భిన్నప్రస్థానముల తాత్కాలిక రంజనమార్గములకు లోపడిన పనలొని చాలాందికి నేర్పూచించి అభిరుచికి మూలమైన సిద్ధాంతము నించుక పరిశీలించెను. ఆయనది శర్యదమైన రసమార్గము. అవాదిగా తత్త్వముతోపాటదియు నున్నదే; ఉన్న నేగాదు, అది తత్త్వము. 'రసో న సః'. 'ఉన్న అభిరుచికి ఉదాహరణ లిచ్చువారేకాని వానిని సరియైన ప్రోత్సాహ మార్చి తిద్దగలిగిన ధీగులు లేరని శర్యగా రొకచోట వ్రాసినారు. పూర్వకవుల మాట యెట్లున్నను ఆయన మాత్రము సమకాలమువారి అభిరుచిని సరియైన ప్రోత్సాహ తీర్చి దిద్దిన ధీరులనుట వాస్తవము. ఆ తీర్పులలో ఆయన చేసిన పనియేమనగా పశ్యమైన ఆ శాస్త్రమార్గమును మన బ్రదుకున కెవము కాగికి జోడించి అందించుట. కళల ఫలమును రసమనియో అనందమనియో అలంకారికుల పూర్వాపూర్వ చెప్పక సామరస్యవని, శాంతియని బ్రదుకు చాళ్ళిలో పడునట్లుగ చెప్పట శాస్త్రమును మనకు లొంగిన ఉపకరణముగ చేసి లొంగదీయుట. శాంతి యున్న నే అనందము. ఈ నాటి మనకు శాంతి యున్న చాలును. అనంద మదియే రాగము. ఈ రెండును పర్యాయ పదములే అనుట అనుభవ మార్గమున తెలిసి రావలసిన విషయమైనను ఆ తెలివిజ్ఞానని నిర్వాహకత, నెమ్మది తనము, ఇంద్రియోపశమము, ప్రకృతి సీతి, దుఃఖ రాహిత్యము, అనందముగా అధికారి భేదమునుబట్టి ఎన్నియో మెట్లుండుట గమనార్హము.

వైద్యునకు రోగిజీవోగోగ్యముపై ఎంత శ్రద్ధ ఉండునో విమర్శకునకు పాతకుల మానసికాశోగ్యముపై అంత శ్రద్ధ ఉండువలెను. రసము మాట లేవు దెగునునుగాని మనకు జీవితమున శాంతి సామరస్యములు ఉండి తీరవలసినచే అన్న కొంతమాట నేటి పన సంకీర్ణజీవనఫలము. శర్యగా రీ దృష్టితో పశ్యమగు-రసమార్గమునే పేరు మార్చియో మార్చకయో మరల మన కందించినారు. కావ్య విమర్శలలో ఆయన దృష్టి ఈ సిద్ధాంతజన్యమైన మరెన్నో నూత్రములకు కట్టుబడి నడిచినది.

ఇంతకును రసమార్గమునకు చెందిన ఈ అభిరుచిని నేర్పవలసినవృత్తులకు మన కధనాతన కాలమున వచ్చిన కల్పనిక, అధివాస్తవిక కవిత్వ ప్రస్థానములు నిమిత్తములు. ఈ రెండును పాశ్చాత్యుల భిన్న తత్త్వ దర్శనముల నాశ్రయించి మేధోహర్షలలితములైనవి. తత్త్వము (Spirit), పదార్థము (Matter) అను వానిలో తత్త్వము ప్రధానమని నమ్మిన కల్పనిక కవిత్వ విశేషవాదము (Idealism) నాశ్రయింపగా,

పదార్థమే ముఖ్యమని చెప్ప భౌతికవాదమున కాలిడిన అధివాస్తవిక కవిత్వ గతితార్కిక భౌతికవాదము సంపాదించినది. దృష్టి, ప్రయోజనరూపములైన దీని సిద్ధాంతము లటుండుగా ఇందలి కవుల చిత్తవృత్తులు రచనామార్గములు కూడ పేరు పేరుగా నున్నవి. కల్పనిక కవుల మతమున తత్త్వ భావానుభవమే ప్రధానము. సమ్యక్దృష్టిని సమకూర్చుకొనుట కిది సాహాయ్యకారి యని వారి విశ్వాసము. శబ్దమును వాచుటలో గూడ వాచు ప్రాయోగముగ వాచ్య లక్షణముల కొంతవర కాదగించి వట్టి శబ్దాంగము నాశ్రయించియే రచనల నెక్కువగా నడిపినారు. వీరి నిర్దేశముక— అథవా ప్రతీకమాత్రమైన— దుఃఖము కవుల విషయమున ఎట్లున్నను పాతకుల భావానుభవము విషయమున మాత్రము విపరీత చిత్తవృత్తిగా పరిణమించినది. అధివాస్తవిక కవులు అవ్యక్త తత్త్వములోని లైజన (Unconscious), విశ్వలైజన (Dream) తత్త్వముల నవలంబించెను సమకట్టి శబ్దకర్తులనే నశింపజేయు నుద్యోగములై శబ్దమును నేయార్థమున సంకేతమాత్రముగ వాడజొచ్చినారు. వీరికి గూడ ప్రాయోగముగ సిమిత మనస్కులరేలి విశాళకాంక్షమైన విప్లావక చిత్తవృత్తి యొకటి యున్నది. కాగా, ఈ కవిత్వమార్గముల ప్రయోజన రూపమైన సిద్ధాంత మెట్టిదైనను, ఇవి చిత్తశాంతిని సాధింపగలిగినవికావని, మానసికాశోగ్యమునకు భంగము కలిగింపవచ్చునని అనుకోక తీరను.

రసమార్గమునందలి మేలిమి, వీనియందలి లోటు గమనించుటకు మనస్సునుగూర్చి మనస్తత్త్వశాస్త్ర మేమి చెప్పనో చూతము. మనదంతయు తట్టి కరాల బ్రదుకు. మనస్సు (Mind) అనునది మెదడులోని నాడుల కూర్పుల వచ్చు సంచలనమున కలుగు విశిష్ట ప్రవృత్తి. సాధారణముగా ప్రతివాని మనసులోను ప్రధానముగా కొన్ని సామనస్య (Appertencies) వైమనస్యములుండును. ఇంద్రియమార్గమున ఒక నూత్నిమైన ప్రేరణ (Stimules) కలుగగానే అది ప్రకోప పరిణామై ఒక విలక్షణత (Charecter)ను సంతరించుకొని భౌతమార్గమున క్రియాపర్యవసితమగును. దీనినే ఉద్ఘాతము (Impulse) అందును. ఇటువంటి ఉద్ఘాతములు కొన్ని ఒక్కొక్కవిగముగా అమరికకు వచ్చి నష్టము ఒక్కొక్కవిగమైన చిత్తవృత్తి (Attitude) ఏర్పడుట జరుగుచున్నది. చెప్పట కిందయందు ఇంతి తేటగా స్పష్టముగా నున్నప్పటికిని క్రియలో ఎంతో సంకీర్ణముగా జరుగును. ఒక్క చిన్న క్రియకల్ప ఎన్నో వాసనావీధులు కదలిపోవును. ఆయావాని అభి

ముఖ్య వైముఖ్యములకు సంఘర్షణ కలుగును. వీని కన్నింటికీ సామరస్యమును సాధించినప్పుడే చిత్ర శాంతి సాధ్యము. అంతేకాదు అన్ని వాసనలను తృప్తి పరుపవలసిన బాధ్యతకూడ ఒకటి ఉన్నది. ఈ రెండును జరుగనప్పుడు మానసికాశోగ్యము చెడి శోగము కలుగుట తప్పదు. శిర్మగా రచనభవనము లంటవల్ల నే కళల ఫలమును ఈ దృష్టితో శాంతి, సామరస్యము, అనురూప్యము అను మాటలలో కన్యవహించినాము.

మరి, మనవ్యక్తివితము ఖాతిక సాంఘిక శక్తుల చేత నిశ్చయితమై నడచునని గమనించిన శిర్మగారు రచనార్థము నుపదేశించుచు నే నీతినిగూడ చేపడరాదని యిట్లు చెప్పినాడు: “ప్రతి రచనముగూడ హద్దువారిస తర్వాత అసహ్యమునకు...రచన మనభవించి యానందించు మన సత్త్వముగూడ తక్కిన ప్రకృతి గర్భములకు లోపడినదేకాని కేవలము స్వతంత్రముకాదు. రచనేదియైనను మనసు సహజముగా నేర్పరచుకొన్న నీతి, సర్వము, అనురూప్యము, సామరస్యము మొదలగు హద్దులను విఠిపోయినచో దాని ఫలము ఆనందమును మన మనభవించజాలము.” శిర్మగా రెంతిపేపును ‘సరాల వినువు హెచ్చించే’ సత్త్వమునుగూర్చి చెప్పుటలోని నీతిని వివరాదనటలోని ఆశోగ్యదృష్టి ఇట్టిది.

కాని అభిగ్రహించి పథ్యముగా నుండవలెనన్నంత మాత్రమున తీరినదిలేదు. ఈ దృష్టితో విమర్శకుడు కావ్యముయొక్క ‘సతా’ (Value) నిర్ణయింపవలసి యుండును. విమర్శకమాత్రములను సాధికారముగ ధర్మించి విశించిన రిచర్డ్స్ అను పాశ్చాత్య పండితుడు విమర్శకున కుండకలసిన మూడు ముఖ్య లక్షణముల నిట్లు చెప్పినాడు: He must be an adept at experiencing, without eccentricities, the state of mind relevant to the work of art he is judging. Secondly he must be able to distinguish experiences from one another as regards their less superficial features. Thirdly he must be a sound judge of values. మన ఆలంకారికులు చెప్పిన సహృదయ నిర్వచనము లోని ‘విశదీభూతే మనోమతురే’ అన్న మాటలకు సమ్యక్ దృష్టి, సత్త్వసంవాదములని అర్థము చెప్పకొనవలసియుండగా మనము సహృద్యదృష్టిని మరచినాము. ఇంక కావ్యము నదనర్థుల మాట. దీని నెట్లు నిర్ణయింపవలెను, అనంతర కాలములో పాఠకునియందు

కలుగు శాంతి సామరస్యములనుబట్టి చిత్రవృత్తినిబట్టి నిర్ణయింపవలెను. కావ్యముయొక్క ‘సతా’ తాత్కాలికములైన ఉద్దేశకాలకు అగుచు నీర్వచే చిత్రవృత్తుల పాండిక, కూర్పు అనునానినో లంకెపడి యుండును. కావ్యము చతువునప్పుడు గలిగిగా మన మనభవించెడి భావతీతతనుబట్టికాని, పాఠకునుబట్టికాని. హృదయమునుబట్టికాని, నానసు కరగుటనుబట్టికాని ‘సతాను’ నిర్ధారణచేయరాదు. ఉద్దేశకాలము (Impulses) పాండికగా అనురించి కృత్తి వానికి చిక్కపడకుండా చేసి ఎంతవరకు విస్తృతిని సమగ్రతను అనుభవమునకు సాధించిన అంత మంచిననుకొనవలెను. తాత్కాలికమైన పారణశ్య మున్నప్పటికిని ఈ ‘సతా’చాలని అనుభవప్రపంచ మెంతో ఉన్నది. భావానుభవసముచున నీర్వచే విలక్షణత (Character) తాత్కాలికముగా నుంచిదిగా కన్పించినా ఆ అనుభవమును కలిగించిన ఉద్దేశకాలము (Impulses) గూడ నుంచివే అని తిగున లేకుండా నమ్ముట కష్టము. కనుక నే కావ్యమును చదివి ఆనందించే సముచునునకంటె అనంతర కాలములో పాఠకుని చిత్రవృత్తి ఉద్దేశకాలకు సామరస్యము నెంతవరకు సాధించిన అంతవరకా కావ్యము సత్యావ్య మనలనిగద్యము. రచనయొక్క కావ్య తత్త్వముగూడ ఈ సామరస్య సాగనాశిక్తిపై ఆధార పడి యున్నది. భావము, వస్తువు, రచన—అను మూడు ప్రధానలక్షణములకుల కనితావ్యముల స్పృశించి శిర్మగారు రచన ప్రధానమై తాత్కాలిక చతుత్కారకారియైనదాని నవరమునిచెప్పి, ‘త్వప్తి’ని కలిగించు వస్తుదన నొక్కసారికిమాత్ర ముప్పకొని భావప్రధాన మగు కవిత నే ఉత్తమునుట ఈ అనంతర కాల ఫలస్పృష్టితో నే.

శిర్మగారి రచనార్థాభిగ్రహించి రచనల విషయమున గూడ ఆధునికులకు తిగివట్లగ నే మారినది. రచనము లెన్నియను చింత ఆయనకున్నట్లే తోచును. ఏమనగా ఆయన ‘అనంతా వైసాహి’ అను మార్గానికి చెందిన వాడు. ఆధునికుల ఉద్యుక్తాభివ్యవహారమున ఆయన కొదర మున్నదంటిని. వీరి విపరీత చిత్రవృత్తులకు దూరముగ తొలగిరేకాని ఖండికావ్యగచనపై ఆయన కష్టము మెండే. మునుచెప్పడో ఖండికావ్య రచనలోని సాధకబాధకములనుగూర్చి ఆయన వ్రాసినట్లుగూడా జ్ఞాపకము. అంతేకాక ముక్తక రచనపైగూడ అభిమాన మెక్కువ యనుటకు ఆయనయే అనుకదించిన గాథా

అనంతకృష్ణులు: అభిరుచి నిర్దేశము

సప్తశతి సాక్ష్యము. ఆయన రసభావపరిచేతనే 'అనంతా' నైరసాః' అను మార్గమును ఆవలంబించినను ఆయన పద్ధతి మనకాలమునకు శక్తికి రసానుభవమునకు గల వసతికి తగినట్లుగా నమరీ వచ్చినది. ఏమనగా సంక్షిప్తమైపోయిన నేటి నాగరక జీవితమున ఆధునికులది అన్ని విషయములలోను భ్రమరవృత్తి అయినది. అస్తు.

రసమార్గమునందభిరుచి ఇట్లు ఆధునికులకు అవసరమై పథ్యమైనదిగా తలచిన శిర్మగాదు తమ విమర్శలను ఈ మార్గమున పుట్టి వచ్చిన మూడునాలుగు నూత్రముల ననుసరించి నడిపినారు. వీనిలో మొదటిది కవిలో విశిష్టమైన ప్రతిభ ఉండవలెనేకాని వ్యక్తిగా విపరీత చిత్తవృత్తులుండరాదు. అనగా భావస్వరూపులన్నియు సహజమైన పాశ్చాత్య సుంజవలెను. కాలానిక, అధివాస్తవిక కవులలో ఈ సహజత తక్కువయని గమనించితిమి. రెండవది కవిలోగాని పాఠకునిలోగాని ఏ చిత్తవృత్తిరూప (Attitude) వ్యర్థముకాదు. ఇది కళాస్వరూపు. అనగా కావ్యములో వ్యర్థచిత్తవృత్తులకు కారణమైన దేదియు ఉండరాదనుట. ఇచ్చట కళలలోని — ముఖ్యముగ కవిత్వములోని — శిల్పముకూడ యిందుకంటాలోచింపవలెను. ఇచ్చటనే శిర్మగారి దృష్టికిని కవిసమ్రాట్లల దృష్టికిని కొంత సహజమైన భేదమున్నట్లు కన్పించును. శిర్మగారు రసభావపరిచే నిరంతర మననశీలి; పాఠకులకు ప్రతినిధి. విశ్వనాథవాదు నిరంతరకావ్యనిర్మాణవ్యక్రము; కవులకు ప్రతినిధి. శిర్మగారు కావ్యానందిమండే కాక దానికైన ప్రయత్నము పొదుపుగా సుంజవలెననుటలో అభినివేశము. చికినిర్మాణవ్యక్రమచే విశ్వనాథ శిల్పమునుగూడ ఎక్కువగా తాతురు. సంగీతమువలె సాహిత్య మాపాతమగుననుకూడు; ఆలోచనామృతము. అందుచేత కావ్యము శిల్పభాగమునకు సుంజవలసి వచ్చును. శిల్పము ఆనంద సాధనకు తోడ్పడునంతవరకు కావ్యములలో సుంజకతీరదనియు కళలో అదియొక ముఖ్యభాగమనియు శిర్మగా రొప్పుకొనక తీరదు; ఒప్పుకొనుదు గూడ. కాని ఆశిల్పమే పరమార్థమై ఒక వృధాచిత్తవృత్తిని పెంపుచేసి కవిత్వమునుండి భావానుభవమును దూరముచేసి బుద్ధిగమ్యత నాపాదింపరాదనుటయు నిజమే. రచనలో భావమునకది యొడిగియుండి చర్యగతో లేటపడవలసినదేయనియు, ఆ లేటపడుటలోని ప్రాత్యోగము (Spontaneity)

తనిత) సరిగా సున్నంతవఱకు శిల్పసృష్టి కళాభిహితమే అనియు అనుకొనవలసి యుండును. ఇంతకును శిర్మగా రెంత రసభావములో విశ్వనాథవారంత రస ఉద్రవనాదటను. వారి అభిరుచి భేదమిట్లు చాలకొంచెము. శిర్మగా రిట్టిదృష్టితోనే నాచిన సోముని గుఱించి వ్రాసిన వ్యాసములలో ఎఱ్ఱ పద్యములను మెచ్చుకొనుటయు సోమునిపద్యముల తీసివేయుటయు జరిగినది. సోముని 'ధనదాంతకపుర తారహారము' లన్న పద్యమున పీఠాజుగాగు చెప్పిన శిల్పము వృధాచిత్తవృత్తి హేతువు. 'చెందమ్మ విరులలోఁ జిందు తేనెవోలె' అన్న పద్యమున కవి సహజచిత్తవృత్తిని (Normalcy) చూపక చతుర్తార్క లోభమునకు పాల్పడినాడు.

శిర్మగారు ముఖ్యముగా పాలించెడి మూడవ నూత్రము: కవిత్వమేకాడ రచన ఏదైనను సంకేత దూషితముకొరా దనునది. ఆయన వ్రాసిన వ్రాతలలో నెక్కడగూడ పారిభాషికపదజాలమును వాడక పోవుట గమనార్హము. విమర్శలలోనే యిట్లుండగా నింక కావ్యమున సంకేతపదముల నెట్లు వాడవచ్చును? సంకేతము నెఱుగుట సాధ్యమే అయినను అది పని చేయుగల రంగము విస్తృతి చాలకొద్ది. భావస్పందము కల్గించుట కది పనికిరాదు. మనుష్యుల చిత్తవృత్తుల మార్పుటకు, సామరస్యము కల్గించుటకు భావమార్గమే నూత్నము నిపుణమును అరునుగాని సంకేతమార్గము కాదు.

శిర్మగారు తమ అభిరుచిలో అనుసరించి అనుభవించిన రసమార్గము మనలోని అంతరంగ వాసనల నన్నిటిని పంపించునది; మన మనసులోని సామనస్య వైమనస్యములకు సామరస్యమునుగూర్చి శాంతినిొసగునది. ఇది పథ్యమైనదిని చెప్పుచున్నను అంతకంటె మనసు లోగొనగల మార్గము లేదనుట అంద రెఱిగినదే; తియ్యని తేనెమండు — సత్త్వముగలవారికి మాత్రమే అది యనుభవింపసాధ్యము. తక్కినవారు మాటలతో తృప్తిపడవలసినదే.

కావ్యాచ్చ ఫలసంఘస్థాత్
రసాలా దివ బాలకైః,
లోభ్యతే బహుభిః, కైశ్చిత్
భుజ్యతే సాత్త్వికైః ఘృమ్.

దు గ్ధ ప థ ము

శ్రీమతి పి. అరుణకుమారి

వింత క్రాంజిగితో నభోంతరాళమున
ఎంత చక్కని బాట యీ రేయి వెలసె!

పాలరాళ్ళను రత్నపాళితోఁ బేర్చి
సీలంబరపుద్రోవ నిర్మించి రెవరొ!
కమనీయ దీప్తి పూజములు నిమ్ముచును
రమణీయ రథ్యమై రాణించె నద్ది.

అరవిచ్చ మల్లెక్రావ్విరుల పండిళ్ళ
విరజాజి పొదరిళ్ళ విన్నాణ మొలికి
ఎలదోట లా బాట కిరువైపులందు
దళకొత్తై నిర్గు దొంతులు తీర్చినట్లు.

ఆ వియత్త మనోహర దుగ్ధపథము
నా వికస్వర లతాంతరామసీమ
బహువు నిద్దుర కంటఁ బరికించి ఇట్టె
పరవశత్వము నొంది భౌమ్యబంధముల

పొలిమేరలను దాటి కల నాచుఁదేలి
అల మంజుసుమవాటి నల పాలబాట
నలరునై వికసింప నాశింతు—కాంతి
కలికనై దీపింపఁ గాంక్షింతు—నేను.

పర్వ ప్రభావానుభవము

శ్రీ రాళ్ళపల్లి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు

ఏమి కారణమో కాని, దాదాపు గెండువందల సంవత్సరాల క్రిందటి కథలకంటే ఆకస్మికముగా ఇప్పుడు జ్ఞాపకమునకు వచ్చినది. 'భాగతి' అనుగ్రహమున పాతక హాసశయములకు దానిని నివేదించుటకై సంకల్పించితిని. నావృత్తిలో, ఆదిమొక అసాధారణమగు ఆనుభవము. గానితో జ్యోతిశ్శాస్త్ర ముగ్రహములకు కొంత సంబంధమున్నదని నా నమ్మిక.

“అసాధారణ ఒకటి చిక్రం
యూహాకం ఒకరీతిగా,
బాహ్యకాణ సంబంధో
యూనం యూనం వహం క హం.”

అనుగ్రహ సంబంధము కేవలమునని భావించుకొనా? ఎట్టిద నాచే, చిగునగులకు విన్నవించిచో, నా హృదయభంగము తగ్గును.

ఆ దినములలో నేనొక పూమున దింపనాధికారిగా పని చేయుచుంటిని. కార్యస్థానపు పనులకు అంతిగాయము కలుగకుండునట్లుగా, విరామకాల మంతయు నా నాకకవ్యాప్తమౌతకశాస్త్ర వ్యాసంగమునకే కేంద్రమండక నాసెను. అసాధారణములగు అనుభవ విశేషములకుల జాతకములను వ్యవస్థాపనానుభవ కోర్కె సంపాదించుచు, నానియభివృద్ధిలకు శాస్త్రద్వైత్యో కార్యకాణ సమన్వయము చేయుచు, దైనిక జాతక యోగములకు వ్యక్తిజీవిత సంఘటనములతో కల సంబంధమును పరీక్షించుచు, ఇత్యాది కార్యములతో కాలక్షేపము జరుగుచుండెను.

అక్టోబరునెల 28 వ తేదీనాడు రానున్న అమావాస్య (రవిచంద్ర సంయోగము) సాయన తులారాశిలో 29 వ భాగలో వచ్చునని రహస్యము పరి దినములకు ముందుగనే గమనించితిని. నా జాతక మందు కుజుడు ఆ తులారాశి 29 వ భాగలోనే ఉండుట. చతుర్థ లాభాధిపతియై చళిమకేంద్ర ముగ్ధ మందున్న గ్రహము ఈ కుజుడు. గ్రహగజను రవితో నిండుగా (తికాణ) ప్రతిక్షి మిత్రవృత్తి, లగ్న దనాధిపతియగు శనితో (కేంద్ర) గుప్త శత్రువృత్తి ఈ కుజునికి కలవు. అధికారియ ఆదరము, ప్రజల విశ్వాసము, సంపాదించి ఇచ్చు శక్తిగల రవి కుజమైతి

ఉద్యోగ కార్యముల విషయములో మాత్రము హితమైనదే కావచ్చును. కాని, కాయక్లేశము, ద్రవ్య నష్టము, ప్రమాదములు, మున్నగునవి నూచించు కుజ శని కేంద్రవృత్తి కొంతలయినా, అహితకరము కాక యోగము. నా రాజ్యస్థానపు కుజుని కార్యములలో ఈ దృష్టియోగముల సమన్వయము చూచి వలెయగుచున్నది. ఇట్టి కుజుడు జన్మకాలమున తన ప్రభావమును తులారాశిలో 29 వ భాగలో నెలిపినాడు. ఆ చోటనే ఇప్పుడు పర్యాయ పశుచంచల! పర్యాయమున రవి చంద్రకిరణ సంయోగమువలన ఆకాశరంగమునం దున్న విం చి భూమిపై ప్రవరించు ప్రపంచకై ఆ తులారాశి 29 వ భాగయందు నిక్షిప్తమైయున్న నా జాతక కుజ భరణమును బాగుగా రచయించితిని రచ్చ కిచ్చగలగు కదా?

ఇది స్ఫురించి నంతనే, కొంచెముగా, గుండె జలదించినది. పర్వము విశ్రేణియైతి. వలదనినా రాకమానగు. నా కుజస్థానమును అది ఉక్లేకింప చేయుట సహ్యంకరము. ఈ ఘర్షణమువలన ఘటము ఏమో రూపముగా నా జీవితములో అనుభవమునకు రావలసినదే? “కాలోపా గుర్తికమః” అను అభియుక్తి సుభాషితులకు ఆర్థమిదే.

నా దశమంగారకుని స్థానమునకు రానున్న ఈ ధర్మపుంగవులవలన ఉద్యోగపర్వములో ఆంధోళి నము, క్లేశము, నష్టము, కలుగనున్నవని సామాన్య నూచన. ఏ రూపముగా ఈ ఘటము వ్యక్తిమనునో, కర్తవ్యమేమో, అనునవి సమస్యలు. “నేనోపి తం లంఘయితుం న శక్తిః” అను సంప్రదాయముపై అభీమానము కలవాడు పైతియు రానున్న మంచిచెడ్డలను గూర్చి ఏమియు ఆలోచించక చేతులు కట్టకొని మూల కూస్తుండుట సామాన్యముగా అసంభవము. యోగసిద్ధులమాట ఏమోకాని, అట్టి చర్య సామాన్య మానవ ప్రకృతికి విరుద్ధమైనది. తిత్తిజ్ఞానమో, విక్రిమో, ఎంత ముదిరినా, కర్తవ్యమును గూర్చి ఆలోచించక ఉండుటలము. “తనబలముతో, తన వీర్యముతో, తన కేజస్సుతో, తన కర్మతో, తా నే, తనకొరకే, తన ప్రితికై, భగవంతుడు ‘నాతో’ ఈ కార్యమును చేయించుచున్నాడు.” అని సంకల్పించి,

సాత్విక త్యాగముచేయు పరమేశ్వరమును సమీక్షింప
'నా' అను పదమును వదిలలేదు. వరల లేకుండా.

పోనిండు. ప్రకృత సందర్భమున దైవశక్తి
ప్రబలమైనది.

“ఏకా కలంశగతో,

యథోక్త ఫలద శృశీ గ్రహవశేన.”

అని వ గామామిహి రాచాగ్ర్యుడు చెప్పినట్లు,
నా కుజస్థానమునందే నికరముగా పడుచున్న
ఈప్రవృత్తి ప్రాప్త ఫలమును జూపకపోదు. దైవముగా
పరిస్థితులలో విచారములు వచ్చునో, ఏమాత్రం సన్నివేశ
ములు ఏర్పడునో, ఈహిందూ కష్టము. సన్నివేశములు,
పరిస్థితులు మన అధికారమునకు లోబడినవికావు. వానిని
మనము అనుభవించునందుకొనజాలము. మన ఇంద్రియ
ములే మన మనస్సే మన అధీనములో నుండుట కష్టము
కదా? కనుక స్వస్థులలో ప్రయత్నించినచో, మనకు
సాధ్యమగునది మనపురుషకాయము మాత్రమే. దీనికి
మనోనిగ్రహము, సంకల్పగ్రాధ్యక్షము కొవలసియుండును.
దైవము ఆయన ప్రభువు పరిస్థితులలో హితమగురీతిని
ప్రకటించుటకు పురుషకాయమును జగత్తును మాత్రమే
మన కర్తవ్యము.

సరే. పరిస్థితులలో, సన్నివేశములలో ఏ మాన్యు
లను దైవము తెచ్చిపెట్టినో చూడవలసియున్నది.
ప్రమాదముల కవకాశమిచ్చు ప్రమాదములు సందర్భము
కానగాలేదు. అనన్య కష్టమునకైనా కారణములు
చూపబలేదు. కుటుంబములో అందరి ఆరోగ్యము
తృప్తికరముగా నుండెను. ఉద్యాన భర్తృములలో
కార్యకర్తలు తొందరలేక జరుగుచున్నది. మరి
పర్యవేష ఉద్రిక్తముకాగల కుజప్రభావమును విరీతి
సమన్వయ పరమకౌశలమునో బోధపడలేదు. ఆలో
చించు నే యుంటిని.

అనూవాసగి మూడుదినము లున్నదనగా తలవని
తలంపుగా తిప్పులులో మనఃకోభము కలిగించు సమా
చార మొక్కటి వచ్చెను. పృథ్వీనాటి ఉదయము పది
గంటలకు ముగియ దండనాధికారి ఆగ్రామమునకు
వేంచేయుగలడు! దైవము సిద్ధపరచిన సన్నివేశ
మిది! లోకజ ఆ ఉద్యానమును నిర్వహించు
చుండిన వ్యక్తి నెలనముల క్రింద మారిపోయి,
క్రొత్తవ్యక్తి ఆపివేయునెక్కియుండెను. ఆతడధికార
స్వీకారముచేసిన సుభదినమున ముగియమంది అధికారు
లందరు హారములు, పూలగుచ్ఛాలు, పండ్లుబుట్టలు సేవకు
లతో మోయించుకునిపోయి, అతనిని సందర్శించి
ఉపాయమును లెప్పించి, పరిచయభాగ్యమును సంపా
దించుకొనియుండిరి. సాధారణముగా, ఇట్టి సందర్భము

లకు నశించు నాకు గుణించినది. ముగియమందు దండ
నాధికారి హావామతుని ఉద్యానం లందరిలో ఆఉత్స
వమున పాల్గొనని అధ్యాపకుని కేనొక్కడే! గర్వముని
కొందరు, బైవాసీన్యముని మరికొందరు, అవివేకముని
వేకొందరు, సన్నిహితులు అచట రకరకములుగా
వ్యాఖ్యానము చేసెదట! అనాకు లెన సందర్భమునకు
రాని ఉద్యాని కేనొక్కడే! అని ఆ నూతనాధికారి
కర్ణపుటములకు పెట్టు సోకినడు! నాపైన అకారణ
వాత్సల్యముగల తోడిఉద్యానము కొందరు సమయ
మును కనిపెట్టి యీ పూర్వమును కట్టుకొన్నాడు.

ఉత్సవమున పాల్గొన్నవారిలో నా మిత్రు
డొకడు తగువారి కొన్నాళ్ళకు నన్ను కలుసుకున్న
ప్రకృత ప్రస్తావనకేమున పైనిపక్షమును నాకెరిగించి,
నేను పాదపాతా చేసెతినిని చుంపించినాను. ఆక్రొత్త
అధికారికి పరిపాలనములో ఇతర విషయములపైన శ్రద్ధ
లేదు! దండనాధికారులపై ప్రతిదినము వివారీతిగా
దండనాగ్రామీ సాగించుచున్నత్రయ అతని ఆదర్శముట!
తీర్మానములను అనివారముగా ప్రసక్తి పరీ
క్షకు నుగిసెనీ తీర్మానముగా విచారించు, ఆస్తికముగా
కార్యస్థానమునకు నల్లి విద్యకట్టి తిప్పుపట్టట,
అనునవి అతని దినద్యాయముల కార్యక్రమములు!
కొపము వచ్చినపుడు అతని వాగ్దోషికి వాడుకేననియు,
ఆపట్టిక ఇచ్చినదిగా వాగ్దోషికి వాడుకేననియు,
నా మిత్రుడు వచ్చించి వచ్చించి చెప్పెను.

“నాకు దర్శనమునకు పోయియుండలేదు
కాబోలు?” అని ప్రశ్నించితిని.

“రాకేమి? వచ్చియుండిరి.”

“మరి, నజగానా సమర్పించలేదేమో?” అంటిని.

“అదే వింత! అందరికంటే వారినే పెచ్చెయి.
స్వయముగా బెంగుకొరికిపోయి మేలురకపు జరీకుచ్చుల
పూలహారాలు, శ్రేష్ఠమైన సీమరేగుపండ్లు, కాబూలు
ద్రాక్ష మొదలగునవి సమర్పించిగా తెచ్చుకొనియుండి
సమర్పించినాడు. వారి ధారాళమునకు మేము కొందరు
స్థిరపడితిమిమీకు.” అని నా మిత్రుడు దుపస్యసిం చెను.

“మరి, దాని ఫలమేనా ఈ అనుగ్రహము?”
అంటిని. నా కేలనో చిన్నగా నవ్వు వచ్చినది.

“వారి గ్రహచార మందువు. సరే లెమ్ము.
అయినా, మన జాగ్రత్త మనది.” అని నా మిత్రు డీ
కథ చాలించెను. అతని సానుభూతికి కృతజ్ఞులైన తెలి
పితిని.

ముగిలాధికారి రాకనుగూర్చిన సమాచారము
వచ్చిననాడు నాకీవిషయమంతయు స్ఫురణకువచ్చినది.
ఆనాటి సాయంకాలమున తాటాకా అధికారి

పర్వ ప్రభావానుభవము

నాకడ కొక రాయబారిని పంపెను. సంజయనికంటే చతురు డా రాయబారి; హాహయ క్రిపరుడు. ఏమేమో విషయములనుగూర్చి మాటలాడుచు, సందర్భమున మంపల దంపనాధికారి రాకను ప్రస్తావించి, అతడు వచ్చినప్పుడు సముచిత గౌరవ సత్కారములు జరుపుట సానికాధికారుల ధర్మమని నిరూపించి, అతిభగవంతుని స్వీకారము చేసినవాడు నేను శ్రేయముండుని కారణమున ఆతిథిని నాపట్ల కొంత ఆత్మప్రీతి కలిగియుండుట సహజమని నూచించి, అదృష్టమును నివర్తిచేసినవారిని ప్రాపంచిక దృష్టితో నాకు హిలమని సిద్ధాంతకరించి, అందుకొనికై తిగిస రీతిగా ఫల పుష్పగులు తెచ్చించి అతని వచ్చినప్పుడు సమర్పించు కార్యమునకు నేను పూనుకొనట యుక్తమని ఉపన్యసించినాడతడు. ఇది అంతయు తెలుకా ఆధికారి చేసిన చాణ్యతనిత్రమని అర్థమైనది. ఇట్టి సందర్భములలో ఇతరులతో సంభాషించుచున్నప్పుడు మెలకువతో న్యాయ కార్యమును న్యకార్యమును జగ్రుకును ప్రజ్ఞాశాలి అతిని ఎగురుదును. ఇట్టి సమయ నాకు గుచ్చించి వని కొంత కలుపుగానే ప్రతి చెప్పితిని. ఆ గాయబారి ముఖ మింతచేసకొని చివ్వుగా శ్రేయోహనునాడు. తెలుకా ఆధికారియొక్క ఆనాయ తిప్పదమ కొంటిని.

సరే. పర్వకాలమున గ్రహస్థితి ఎట్లుండునో, పరిశీలించుచు గుంపించి సిద్ధపరచితిని. అచక్రము ఇదే:-

	శ 13-27 (వ)	వ 16-28 శ 18-34	
I 22-45 గు 22-25	(సాయనము)	పర్వకాలపు గ్రహభావస్థితి	య 1-27
కు 3-56 X 1-0	బు 7-47 రా 18-34	ర } 29-16 చ }	ఇ 22-16 కు 28-49

రవిచంద్ర సంయోగము నా జన్మకుజునిపైన వచ్చుచున్నదని మనవి చేసి యుంటిని కదా? అది

యట్లుండుగా, అనాటి వరుణకేతువుల సరినగును నా జన్మచంద్రుడు నిజముల మనశ్శాంతికి భంగకరము. సప్తమాధిపతియై పంచమభావములో నా చంద్రుడు గుండుట కుటుంబ విషయముగా అశాంతి కలుగ వచ్చునేమో! లేదా, భార్య పుత్రులకు భేదము కలిగించు అకస్మిక ప్రమాణకేళిమైనా కలుగవచ్చును. అనాటి వరుణుడున్న భాగ హత్యలకు సంబంధించినదని పాశ్చాత్య శాస్త్రజ్ఞులు న్నాసిరి. నా ఉద్యోగ ధర్మములో అప్పుడప్పుడు హత్య ప్రసంగములు వచ్చుట నామాన్య విషయము. అట్టి సందర్భ మొకటి సిద్ధము కావచ్చును. కాని, దానిచే నా మనస్సు కలవంపగుట సాధారణముగా సంభవించదు. మరి ఏ అసాధారణ స్థితి రాగలదా? జన్మకాలమున నా కుజశివులకు కేంద్ర పేధ కలదు కదా? ప్రశంసలో నున్న పర్వము ఆ కుజ శివి వేదాఫలమును సయిలము వికృంతి అయినా రులు కొలుపక తీరదు. ఇట్లుండుగా, అనాటి యముడు నా జన్మశిని మీదనే అవాహనముల పులిమిద పుట్టవంటిది. ఇది ఏదో ప్రమాదముచకము. మొత్తముగా, ఉద్యోగమునకు సంబంధించిన కార్యక్రమములో అశాంతి, గొప్ప సందలనము, విషమ పరిస్థితి, అకస్మిక సంఘటనలు, ప్రమాదకరముల సుమారులు, ఉద్దేశస్థితివలని అందోళనము, ప్రవృత్తి నష్టము నూచియు లగు విన్న వనవచ్చును.

అనాటికి దైనిక జాతకమును సాధించిచూచితిని. దైనికలగ్నము కన్యాగాశిలో 29 వ భాగకు వచ్చును. ఏమి విధి విలసితిమో ఇది? ఆ పర్వము నా జన్మకుజుని ఉక్రేకేంపచేయు మంపగా అనాటికుజుడు దైనికలగ్నము నే చేసెనోవలయునా? “ఏకాంశస్పృహ్యే తు ననే ఘటం న్యాయే” అను జ్యోతిష న్యాయరీత్యే, పర్వ ప్రేరితిమకు కుజఫలము అనాడే అనుభవమునకు రావలసియుండునని సాధారణము.

దైనిక లగ్న గణమాధిపతి బుధుడు. దైనిక లగ్న మందలి చంద్రునితో అబుధునికి అర్ధకేంద్రపేధ! అడి కలు, అసత్యములు, కూటనాశ్చర్యములు, మోసము, ద్రోహము ఇత్యదుల సంబంధము నీయోగము నూచించ గలదు. మంపనాధికారియొక్క అభివ్యసనీయ చిత్ర వృత్తి నేనా ఇది తెలుపవచ్చును. లేదా, ఎవరైనా మహానుభావులు నాపై అతనికి కొండెములు చెప్పుదు లేమా? దర్శనమునకుపోని లోపముకంటే నాలో నున్నది కదా? తన రాయబారిమును తిరస్కరించితిని తెలుకా ఆధికారికి అర్పియియున్నది. ఇట్టి అవకాశము ఉపయోగించుకొను చాతుర్యములో అతినిది అందేవేసిన చేయి!

మంపల దంపనాధికారి అనాడే నా కార్య స్థానమునకు ర వచ్చును. ఉన్నదో, లేనిదో ఏదో

తప్పు పట్టవచ్చును. నాకు రక్షోన్ద్రేకము కలిగించు మాటలు పుట్టవచ్చును. అకౌండుముగ తప్పు పట్టినచో మాత్రము పోతాము మేమయినానో, తిగిస్తే పతివేపుక ఉరకుండుట నాస్వభావము కాదు. విమిశ్చేష్టనా 'చిత్తముని' తలయెగురుట నా దశమభాగ మందలి కుజ వర్ణములు నేర్పించినవి. ఏ ఆధికారినికాని 'దేవ' అని సంబోధించి ఎదుగును. నాగిలోటి సంభాషణమును స్వయా మ్యము పుగవకు మగు ప్రభువు పుగవనే ఉపయోగించుట నాఅలవాటు. కాని, మంహాధికారికి నావంటి ఉద్యోగులపై సర్వస్వకాము కలను. అతడు పాపక్షేప, నిస్సంశయముగా కష్టమే.

అయినా,

"వరాహాక్షి కంఠీరవః కిం ద్వితీయః." అని జ్యోతిశ్శాస్త్రవేత్తలచే ప్రశంసించబడినవాడు రాజ్య స్థానమందలి కుమారుడు. పెగా, అకుమారికి గ్రహరాజు సుంధి పూర్ణాల్ల మిల్లవచ్చే. నీనాపతికి రాజానుగ్రహము సమృద్ధిగా నున్నప్పుడు అతని ఆధికారమునకు లోపమొట్ట రాగలను? కనక, ఉద్యోగ క్షయమున గౌరవహీని రాగలవను భయము సాధారణముగా నాకు లేదు. కుజ శని వేగ ఫలముగా, కష్టమో, సప్తమో రావచ్చును. తలవని తలంపుగా, క్షిప్ర సాక్షికులన్న గ్రామాంతరమునకు నాకు మార్పు రావచ్చు శివమో?

తాజక సంప్రదాయము ననుసరించి ఆ నాటికే దినజాతకమును గుణించి చూచితిని. దిన ప్రవేశకాలములో లగ్నము సింహరాశిలో 24వ భాగకు వచ్చినది. పుణ్య సహాయము నికరముగా వర్ణనాని కేంద్ర వేగలోనుండును. ఆకస్మికముగా పుణ్యమునకు దెబ్బ తలలు నేమో? పర్యక్షాణమున ఉదయించు బృహస్పతి దినలగ్నమునకు సప్తమ భావములో నుండగలకు. గురుదృష్టి యోగమే కాని, అతనికి ఆ దినజాతకములో మృత్యుభావాధిపత్యమువచ్చుట మాత్రము గుచి కరముకాదు. "కళిత్రనోహత్ మృతిశ్చవేత్ నూనం." అను మాత్రము అప్రమాదిపతియొక్క సప్తమ భావస్థితికి గుప్తఫలమును చెప్పవచ్చును. భార్యవోషము వలన మరణము రావచ్చునట! శ్రీమతి ఏమైనా పొర బాటుచేయునేమో? కాని, నా జాతకమున లగ్నాధిపతి సప్తమభావమందుండుటచే, "లగ్నేశే సప్తమే యస్య తస్య భార్యా వివస్యతి" అను పరాశర వలన శ్రీమతికి సాభాగ్యము చెడుసంభవము మాత్రము లేదను ధైర్యమున్నది. 'కళిత్ర' మను పదమును ఉపయోగముగా గ్రహించినచో, ప్రబల శత్రువులవలనకాని, చోరులవలనకాని, ప్రయాణమువలనకాని, కాయశేకము సంభవించవచ్చునను అను సిద్ధిండును. అట్టి శత్రువులేమో నాకు లేరు. ఇక చోరుల విషయమా, ఊహకు మించినది, ప్రయాణ

క్షేత్రము రావచ్చును. ఇది ఇటుండగా సనాధిపతియగు ముగ్గునికి ఇంగ్లనుని అర్థకేంద్రస్థితి ద్రవ్యవస్తువును మూచించగలదు. అనాటి శని (చంద్ర సప్తమాధిపతి) యుండు మేవరాశి 18వ భాగ "తిండి తీర్చి"ములకు సంబంధించినవట! ఆ శనికి నా జాతకమందలి ఇంగ్లనుని నుండి అర్థకేంద్రవేగ నికరముగానుండును. దోష యుక్తము ఆహారమో, అనాహారక్షేత్రమో, అనోగ్య భంగమును తెలుపును. "లంఖనా సమాప్తం." అను రీతి ఆ దినమున ఉపనసించుటే క్షేమము కాబోలు. నేలిన గేనువగా శరీరక్షేత్రము, అశాంతి, కష్టము, వీరోధాపముగా గావలయునని దైవము మూచించిన దనుట.

ఇట్టి పరిస్థితులలో అనాజ్ఞానమునకు మండలాధికారిని ప్రశ్నిస్తాముగా మూలమున వచ్చుట నా అభ్యాసమైనది. పశ్యము మూచించు ఫలములకు అతని రాజ్యో సంబంధము ఉండోజీగననుట నిస్సంశయము. అనాడు అతడురానిచో, మంచికే. కాని, అతనిని రాకుండ చేయుట సాధ్యము కాని పని. వచ్చిన తీరా మందే అతని దృష్టము చేయుట కూడ తప్పనివిధి. ఇదే ప్రబలమైన తెచ్చిపెట్టిన చిక్కు. అనాడు అతనిని చూడకుండుట సాధ్యమైనచో, నాలగరకు పీడ తొలగినట్లే. కాని, నా ఉద్యోగ స్వభావములో కార్యస్థానమును వదిలి గ్రామాంతరములకు పోవుట సాధారణముగా సంభవించదు. ఇక, నెలవనకు వ్రాసు కొని వెళ్ళినచో, ఉన్నతపూర్వకముగా యులము తప్పించుకొంటినను అభిప్రాయము పుట్టుటకే అవకాశమున్నది. చెప్పకొనుటచే నా, అత్యధికర కార్యభారము నాకేదయు కానరాలేదు. మరి, తాలూకా అధికారి ఇష్టానుసారము చరమో, గీరమో, తెప్పించినచో, ఉద్యోగపు కారణమున గన నష్టమును ఫలము వచ్చినట్లే అగును. కాని, ఈ నజ రానాపదితి నాకు గిట్టనిది పోగా, ఇంద్రుడుగల యొక్క, చంద్రవర్ణముల యొక్క వేదాఫలము ఏమైనట్లు? నాకు గుచించని ఫలమునకు మార్పు వచ్చునా?

దైవగతి అపరివార్యము. దానికొక్క స్వరూపము కల్గిండుట మాత్రమే పుణ్యకారపు పని. ఉన్న పరిస్థితులలో సాధ్యమయినంతవరకు హితమును రీతిగా, సహాయునకుగా, దైవఫల మనభవించుట యుక్తము. ఉద్యోగధర్మములో మండలాధికారితో మాటపడరాదని నా సంకల్పము. సాధ్యమయినచో, మార్పు రాకుండ వలయుననియే నా కోరిక.

అలాచించిన కొలది, అమావాస్యనాడు మండలాధికారిని చూడకుండుటే హితముని తోచినది. కాని

వర్ష ప్రభావానుభవము

దీనికి తగిన ఉపాయము పొడగట్టలేదు. కాలము కడచి పోవుచుండెను. ఏది నిలచినా, కాలచక్రముమాత్రము నిలువదుకదా ?

అంతలో చతుర్దశి రానేవచ్చెను. మరుదినమే పగవ్వము. ఆందోళనము అధికము కాసాగినది. నా సంకల్పము నేగ వేగుటకు ఉపాయము కానరాలేదు. రెండు మూడు దినములుగా తపాలులోపచ్చిన విన్నపములు, స్రవణము సమాచార శబ్దాలు, పోలీసు రిపోర్టులు, విమర్శించి చూడసాగితిని. దొంగతనములు, ద్రోహములు, కొట్లాటలు, ఘాతాలు, ఆకస్మిక మరణములు, విశ్వాస ఘాతకరద్రవ్యాలు, అక్రమ ప్రవేశములు, మున్నగు నేరములకు సంబంధించిన వ్రాతలవి. వానిలో ఆత్మహత్యలకు సంబంధించిన శివసంచాయతీ రిపోర్టు ఒకటి. దాదాపుగ 85 మైళ్ళ దూరమందులి ఒక పల్లెలో నిండు యశ్వంతములోనున్న ఒకానొక కాపుకోవలు, ముట్టుకుంట్లు బాస సహించలేక, ఇంటిలోనే దూలమునకు త్రాడుకట్టి ఉరివేసుకొని మరణించినదట ! ఇట్టి మరణములలో అనేకములు మాసి పెట్టబడిన హత్యలనుట సుసంపన్న విషయము. కాని, మరణించిన వ్యక్తియొక్క సన్నిహిత బంధువులు, గ్రామాధికారులు, ఇగురుపొరుగు వారును, ఏకవాక్యముగా ఆత్మహత్యయని సిద్ధాంతీకరించినచో, నేరపు ప్రశంసయే వుట్టును. సాక్ష్యములేని కారణమున, న్యాయము జరుగుదు. ఇది సయితము అట్టిదే కావచ్చును. పంచాయతీ రిపోర్టునందులి వివరములను శ్రద్ధతో పరిశీలించితిని. ఉరివేసుకొనుటవలన కలుగు మరణ చిహ్నము లన్నియును. చ. తప్పక వ్రాయబడియుండెను. భర్త అక్షమాములు, ఇతర బంధువులు, ఎవరుకాని ఆత్మహత్యను సందేహించలేదు. శివమపైన ఇతరములయిన ఘాత చిహ్నము లేమియులేవు. కాని, ప్రత్యక్ష సాక్ష్యములేని కారణమున శివము డాక్టరుగ పరీక్ష కొరకు పంపబడినదట ! సందేహ కారణములేమియు గోచరించలేదు. కాని, నేలమట్టముమీద శివము ప్రేలాడుచుండినపుడు, ఉరిత్రాటి పాదపు, శివపు కొలత, మొదలగునవి గమనించినచో, ఆ యింటి మిద్దరమారవి 18 అడుగుల ఎత్తులో ఉండవలయునని తేలినది. పల్లెటూళ్ళలో కాపులెండ్రు, సాధారణముగా, అంత యెత్తుగా నుండవని నా అనుభవము. ఈ కథలో ఏదో “కుంభకోణము” ఉండుననితోచినది. అవకాశము లభించినదని తటాలున స్మరించెను. ఈరహస్యమును భేదించి వ్రాసినది సంకల్పించితిని. దానికొరకు ఆ గ్రామమునకు వెళ్లినచో, పర్యవసాదు నుండలాధికారిని చూచుట తప్పదు. ఈ ప్రయాణము నేను చేయవలసిన అవసర

మేమీలేదు. చేయమని నాకు చెప్పినవారులేరు. నేను నిద్రో నన్ను తన్ను పట్టువారునులేరు. అయినా, వెళ్ళవలయుననియే నిశ్చయించితిని.

ఏదో బాడుగ మోటారుకారు సంపాదించుకొని, అమావాస్యనాడు తెల్ల నారక పూర్వమే ముటాముటిగా ఆపకొకు బయలుదేరినది. త్రోవలో ఒకనదిలో ప్రవాహమున్న కారణమున ప్రయాణము నకు కొంత ప్రతిబంధకముయినది. ప్రక్కపల్లెనుండి వాల్లజతల ఎడ్లు రప్పించి, వాని సాహాయ్యమున పది రూప్యముల వ్యయముతో, మోటారుకారును ఆపరిగట్టు నకు లాగించునప్పటికి మధ్యాహ్నము మీదెను. తొడనే ప్రయాణము సాగించగా, సానుంకాలము రిగంటలవేళ్ళకు గమ్యస్థానము చేరుకొనగల్గితిని. ప్రశంసలో నున్న ఇంటికిపోయి చూచునా, ఆత్మహత్యకథ అచ్చుముగా “విశ్వామిత్ర స్పృష్టి” అని స్పష్టమైనది. నా ప్రయత్నము నిరర్థకముకాలేదని ఎంతో ఉత్సాహము!

ఆ ఇంటి మిద్దరపు 9 అడుగులు మాత్రమే. శివము ప్రేలాడుచుండినప్పటికీ, కాళ్ళకు అంగుబాటలకు ఎత్తున, రెండు భాగ్యపు గాడలుండెను. మరణ కారణము ఉరి కొబలలనుట స్పష్టము. ఆత్మహత్యకథ విశ్వాస్త్యార్థముకాదు. మరీ, హత్యలునా? నడి యూరిలో మిట్టుమధ్యాహ్నపు వేళ, సాంతిఇంటిలో నే హత్య! ఎంత ఘోరము !

పంచాయతీ రిపోర్టు వ్రాసిన పోలీసు అధికారిని, పంచాయతీదార్లనుపూజ, పిలిపించితిని. క్రొత్తగా కొలతలు వేయించి ఆ ఇంటి నక్షా సిద్ధముచేసి, వారితోనే చాస్తాక్షరములు వేయించితినికూడ.

“మేము పోలీసివెళ్ళి చూడలేదు. మాకేమీ తెలియదు. పోలీసు అధికారి వైవాఖ్య చేయమనగా చేస్తామి.” అని పంచాయతీదార్లు తపెటకు స్వరములతో పెంపులు తిడుపుకొనుచు చెప్పి, తమ బాధ్యతకు జలాంజలి ఇచ్చిరి. పోలీసు అధికారికి చేతులు కాళ్ళు వణుగుచుండెను. నోటి మాట వెలువడుతే కష్టము. “ఇంటివాడు, ఇగురుపొరుగులు, ఆత్మహత్య అంటే, నమ్మి మోసపోయినాను.” అన్నానతడు. ఇంటివాడు ఆత్మహత్య అని సాక్ష్యమిచ్చుటకే సిద్ధుడగా నుండిరి. లాభములేదని వారినందరిని అచటనే వదిలి, ఒంటరిగా గ్రామములోనికి వెళ్ళి రహస్యముగా కొందగు స్త్రీలను, పిల్లవారిని, ప్రత్యేకముగా విచారించి, ఆశ్చర్యకరములగు ఆవిషయములు గ్రహించితిని. ఇంటి యజమానునికి గతించిన యువతి భర్త దత్తుకుమారుడని, కామాంధుడై

ఆమెను లోకరచయనదలచి మూడు నాలుగు సంవత్సరములుగా దుష్టుడను నామ ఎన్ని యోమాన్లు ప్రయత్నించి నా, ఆశీలవతి అతిని ఆటలు నా గని యొక్క తిస్కరించుచు వచ్చినవని, ఈరహస్యము తెలిపె యుక్తిగంతురాలగు అత్తి భర్త సంకెంఱినా ఫలము కొనగొనుండుటచే, అతనికి అవకాశము లభించుండునట్లుగా కోపిని కొపాడుచు వచ్చినవని, ప్రశంసాదిన ననుభూయింపబడి, కోపము ఇంటిలో కొర్రలు చంచుమంపగా విదో అత్యధిక కార్యముండి అత్తి గ్రామములో బంధువుల ఇంటికి జమ్మట గమించి మామ ఇంటికి వచ్చి కోపిని నిర్బంధించి, ఆమె నిరాకరించి కూతలు పెట్టగా, కోపముతో ఆమె చేతికోకిలిచే బాగుకొని ఎదపై మోదినంగున ఆమె పక్షిపోయినవని తెలిసినది. తగు వాటి, అత్తి ఇంటికివచ్చినా గి, పాలములో నున్న కుమారుని రప్పించి, బంధుమిత్రులతో సంప్రదింపులు జరిపి, గ్రామాధికారుల సాహాయ్యముతో, ఉగ్రతాటికథ అల్లినదట! కోపిని కోలుపోయినది నాలక, మొగునికి నైతము ముక్తిమార్గము చూపుటకు, పాపము ఆ ఇల్లాలు ఎట్లు పూనుకోగలను? సరేకాని, నీతిని నీకులిపి కోపిని నిండుప్రాణము నిల్లు నిలువున హతమార్చిన ఆ నీదుకు సంఘటలో నుండుట కన్నకుకొడు. వివరములు తెలిసినకొలది నాకు కల్గిన ఆరాటము చెప్పనలవికొనిది. ఎన్ని ఘోరహత్యాపరాధము లిట్లు మూసిపెట్టబడుచున్నవో? హృదయము తల్లడిలివది.

సత్యము జేలినకేకాని, న్యాయస్థానమునకు కావలసిన సాక్ష్య సామగ్రి లభించనిదే, దోషి శిక్షించబడుట అసంభవము. విశ్వామిత్ర స్పృశికి ఇంత ఆస్పదము కలిగినతిగువాత, న్యాయస్థానములో సత్యమునకు వెలయుండును. అయినా సత్యమున కింత ద్రోహము జరిగినదని బహిరంగపరచుట నాకర్తవ్యమని భావించి ముఖ్యులగు సాక్షులను విచారింపి వాఙ్మూలమును వ్రాసుకొన నారంభించితిని. కోపిహత్యకు మానుజే బాధ్యతనుని చెప్పటకు పూనుకొనువారులేదు. దినభర్త కలిపంతుడు కొరినియు, ఆవివరమున అతనిని తాను దండించినది సత్యమనియు అత్త చెప్పినది. దత్తులండ్రిపైన దోషాధిపతి చేసినచో, అతడు తనకు ఆస్తి దక్కనీయ డెనుభయమున మృతవ్యక్తి భర్త తన కేమీ తెలియదనెను. తునకు మామనుపిలిచి ప్రశ్నించితిని. అప్పటి అతని స్థితి వర్ణించు టసాధ్యము. ప్రమాదము చెయ్యవగా, అతడు గడగడ వణుకుచు ఆకా

శము మాచి గుటుకలు మింగుచు, నోటి మాటలేక చెనుబొంగించుచు, ఎదబాగుకొనుచు, తుణ కొలము వికృత చేష్టలచేసె. తిటాలున “పాపిమంప! నానెత్తిన గాయపేసి కొయినది. నే నేమి చెప్పగలను?” అని నిలువున కూలి, ఉన్నప్పునివలె నిలపించుచు “అయినది. నాపని అయినది” అని నేలపైపడి పొరలొడి, కొంత నేపటికి లేచి కూర్చుండి, తలపై చేతులొనించి, ‘మాట వివరేదండి. వివరేదు. రాక్షసి! ఘోరిని బలముగా నా చెంపకు కొట్టింది. తల తిరిగిపోయి నేనూ కొట్టితిని. కోపమువచ్చి కోకలితో వేస్తినని గొప్పర్యరాలు! పడిపోయింది. నే నేమి చెబును? వ్రాసుకొండి. మీ ఇష్టము వచ్చినట్లు వ్రాసుకొండి. నాకొంప కూలిపోయినది.” అని కూతలు పెట్టెను.

నా గ్రంథము మగియనప్పటికి రాత్రి 11 గంటలు మిరినది. అహారములేదు. ఆ గ్రామములో త్రాగుటకు దిగుడుబావి నీరే. ఊరిలో ఎందరో నారి పుండ్ల కట్టతో నంపగా సాయంకాలము మాచి యుంటిని. కనుక ఆ నీరు త్రాగుటకు ప్రయత్నించలేదు. తాంబూలముతోనే ఆకలివప్పలకు కొంత సమాధానము చెప్పచు పని జరిపితిని. కాని, సన్నివేశము వచి ఉద్రేకముతో, రహస్యము భేదించగలిగినను ఉల్లాసముతో, నాకు క్షేణము తోచనేలేదు.

అర్ధరాత్రి వేళ స్వప్నానమునకు మోటాగుకొగలో ప్రయాణ మారంభించితిని. ఉడియమునకే గ్రామము చేరుకోవలయునని ఉత్కంఠ. కాళికొండని ఆలయము నకు తీసుకొనిపోవడమన్న మేకవలె ‘కం. కిం.’ అనక పోలీసు అధికారి కాగలో ఒకమూలకు ఒదిగి నిశ్చిబ్బముగా కూర్చుండియుండెను. అతిని స్థితి చూడగా కర్మమనిపించుచుండినది. ఉపకృత వేతనమునకు అర్హమయిన వరుస్సు! అమానుకత ప్రతిబింబించు ముఖము! పాపము! గ్రామాధికారులను నమ్మి మోస పొయినాడు కాదోయి? నుండరాధికారిని మాచి నపుడు అతని ప్రశ్నల కెట్లు సమాధానము చెప్పరలయునో, హత్యాపరాధమునుగూర్చి ఎట్లు వివరించవలయునో, పరిణామమేమో నాలో నేను ఆలోచించుకొనుచుంటిని.

కారు వేగముగాపోవుచు మైశూ దాటుచున్నది. రాత్రి రమరమి ఒంటిగంటకు 10, 12 మైశూదారి నాగి యుండెను. రెడీపముల ప్రకాశముతో గాఢాంధకార

పర్వ ప్రభావానుభవము

మును చీల్చుకొనుచు కొడు పోవుచుండినది. అది బాటకొడు, పల్లెటూరు బండ్లదారి. చూచుచుండగానే, రెండు నట్లల నడుమ కట్టబడియుండిన చెరువుకట్టమీద ఇగురుదారిలో కొడు ప్రగాణము సాగుచుండెను. కట్టవగము దాటునప్పుటికి నార్గము కొంత ఎరుకుదిగుడై గడుకులు కలిగినవి. “జాగ్రత్త” అని సారథిని హెచ్చరించితిని. వెంటనే ‘కిక్రూ’మని ప్రేకుల శబ్దము వివవచ్చెను. అంతలో ఏమి గుర్తవ నహిమయో కొని, ఆకస్మికముగా కొరుగిపము లారిపోయి కట్టిచీకటి ఆవరించివది. గుండెములు ఆగి పోయినట్లయ్యెను. కాగునిలవ లేదు. పాతాళ లోకమునకు ప్రగాణము చేయుచున్నట్లు తోచివది. అంతే జ్ఞాపకము!

నాకు తెలివినవచ్చునప్పుటికి ఎన్ని నిమిషములు పట్టెనో, చెప్పలేను. సరిస్థితి అర్థము కాలేదు. కొంత సేపటికి తిరిగిచూచు వదిలివది. ఏదో ప్రగాణము జూగిన దని, నేను బ్రతికియున్నానని, బోధపడినది. కాగులో మార్పులు వివవచ్చుచుండెను. ఎవరెవరు ఏమైయుంకినో తెలియదు. నా కుమారి అనుగ్రహము కాబోలు, నాకుమాత్రము ఏమీ చెప్పలు తెగిలియుండలేదు. చుట్టును తిడిచి చూతునా, కొడు ప్రక్కవాటనపడి యుండెననియు, పైప్రక్క తిరుపు నిటవును పట్టు కొని యుండిననియు తేలివది. ఎట్లో ప్రగాణపడి కొంతకాలము సాముచేతుగా, బైబానుండిన దిత్తురీ చెట్ల ముండ్లకంపలపైన పడితిని. ఆకాశమున మినుకు మినుకుమని మెరియుచున్న నక్షత్రములు నన్ను చూచి నవ్వుచు కన్నులు మిటికిరించుచుండినట్లు తోచినది. బండిలోనివారి గతి ఏమైనదో? పరియొక శివసంచాయతీ చేయవలయు నేమో అని భయమైనది. పలుకరించగా, ముందరినైవున నుండిన సారథి, సేనకుడు, మార్గినాగు. బలమయిన గాయములు తెగిలిన వల! పోలీసు అధికారికి ముగి చెప్పలమాత్రము తెగిలి యుండివి. అతి ప్రగాణతో అతినిని చేయిపట్టి ఎట్లో బైటికి లాగితిని. సారథి ‘దాహ’ మనుచుండెను. కొని, నీరెండున్నది? చుట్టును చూడగా నుమారురి, 4 ఫర్లంగులు దూరమున ఏదో దీపమొకటి మినుకు మినుకు మనుచుండినది. ఆ ప్రాంతములో ఏదో పల్లెయుండునని ఊహించి, గత్యంతరము కానక, పోలీసు అధికారిని మంచి

మాటలతో ప్రోత్సహించి, అచటికి పంపితిని. గంట ప్రాద్దునకు పైగా కొమకొని యుండునప్పుటికి, రెండు పెట్టెలూకున్న దీపములు, పాలు, నీగు, త్రాళ్లు, గదాగు, పాము, తీసుకొని పని ఎద్దులతో విబదిమంది పల్లెటూరి వారు వచ్చినారు ఆ దిపముల జెల్లుగులో చూచునా, నుండెలు గుడ్డలు మసెను. చెరువులోపలి నైవున ఒక గుంతలో కొడు ప్రక్కవాటన పడియుండినది. ఎట్లు నృత్యదేవతనోట దుమ్ము కొట్టగలిగితిమో, దైవమాయ!

“త్వయి రక్షతి, రక్షితైః కిమనైః”

త్వయి చారక్షతి, రక్షితైః కిమనైః.”

అని స్వప్న గూఢయంత్ర భావంతుని స్మరించితిని.

పల్లెటూరి వారు పట్టి కొడును పై కత్తివారు. ఆప్తము ముక్కలు ముక్కలయి యుండినది. చక్రము పైని ఇనుప కేకొకటి బిగిబోయి యుండెను. దీప మొకటి ముక్కలై పడియుండినది. నేవకుని, సారథిని వలికి తీయుంచి చూడగా, వారిపట్టు రక్తము తో అశివ యుండినది. సారథికి మామనాలనుచోట్ల బల మయిన గాయములు తెగిలియుండెను. అరినికి దాహము తీర్చి, పాలుత్రావించి, కట్టు కట్టించితిని. అతి ప్రగాణతో కొడును చెరువుకట్టమీదికి ఎత్తించునప్పుటికి రమా రుమిగింపలకాలమగుచుండెను. ప్రక్కపల్లెలలో తొలి కోశుం కూయుట గడియకు పూర్వమే వినియుంటిమి. నాకుమామిని ఆకాశం కిరుణకై ఆ పల్లె జనులకు కృతజ్ఞతను తెలిపి పంపితిని. తెల్లవారి నలుతురు వచ్చు వరకు సారథి కొంత తెప్పరిల్లి కొడును పరీక్షించి ఇంజనుమాత్రము చెబలేనని ననుకొని ధైర్యముతో ప్రగాణము సాగించెను. 10 గంటలకు ఎట్లో స్వప్నానము చేకొన గలిగితిని

మాకుమార్లు మంజులాధికారి నా కొరకు సేవ కుని పంపియుండెననియు, అరినికి ఆగ్రహము వచ్చి యున్నట్లు వింటిననియు చెప్పి ఇంటిలో శ్రీమతి చాలా కంగారుపడినది. నేవకుని రక్తపురుట్లనుచూచి వానిని ప్రశ్నించి, దారిలో జరిగిన ప్రమాదమును తెలుసు కొన్నప్పుడు, ఆ ముందుగలికి కలిగిన భయము, ఆందోళనయు చెప్ప నలవికాదు. ఎక్కడ, ఎప్పుడు, ఎల, అని మున్నగా వివేచన నూగుప్రశ్నలు చేసివది. “నీ మంగళమాత్రము భద్రమైనది.” అని నవ్వుచు సమాధానము చెప్పితిని. తప్పాలలో డాక్టరు రిపోర్టు వచ్చి

యండినది. ఎవలో ఒకవైపున ఎముకలు ముక్కలై యుండెననియు, ప్రబలమున ఘాత మరణకారణ మనియు, అతడు అభిప్రాయమిచ్చినాడు. నాపరిశోధన ఫలితమునకు ఇది గొప్పచేయూత. మంహలాధికారితో ధైర్యముగా మాటాడ వచ్చునా?

త్వరలో స్నానపానములు తీర్చుకొని వనతి ధవనము నకుపోగా బైటవరాండాలో పాదచ్ఛాయలు వేయుచుండిన “సమయమాణిక్యము” తాలూకాధికారి నన్ను చూచి సంపూర్ణముతో “ఏమండీ! నిన్న ఎక్కడ?” అనెను. నాచిగున వేప్రశ్న త్రిమి. నారాకవిని మరణలాదికారితో నాకు “మంగళహారతి” అరుచని భావించి ఆ దృశ్యమును కన్నులారా చూచి ఆనందించుటకై ముంగళావచ్చి కొచ్చియున్నానని. ఎంత ఆనందగ్రహమో నాపైన?

మంహలాధికారిని సంబోధించినపుడు, గ్రామము వరిలిపోయిన కారణ మేమని, గూతుదృష్టితో చూచుచు కంటపుగా ప్రశ్నించినాడతడు. ఇది నేను ఊహించి యుండినదే.

“హత్యోపరాధులను పోలీసువారు అణచిపెట్టి యుండగా వాస్తవమును పరిశోధించుటకై ఆకస్మికముగా పోవలసి వచ్చినది.” అని, సవినయముగా, తొట్టపాటులే ప్రణామమిచ్చితిని.

“ఎనిమిది! హత్య యా? అణచియుండిగా? నీకవగు చెప్పిరి?”

“ఎవరూ చెప్పలేదు. శివసంచాయతీ రిపోర్టు చదువగా, ఆ మరణము ఆత్మహత్య అయియుండదని సందేహించి, వెంటనేనల్లి స్థలిచారణ చేయగా, అది హత్య అని నిర్పడినది.” అంటిని.

అశ్చర్యముతో నన్ను ఎగాదిగా చూచినాడతడు. అతని ముఖవైఖరి మారింది. కథ అంతయు అమూల్యముగా కార్యకారణ సమన్వయ పూర్వకముగా నెమ్మదిగా వివరించి చెప్పితిని. సాధనముగా వినినాడతడు. సాక్షులవాఙ్మూలములను, ఇంటినెత్తులును, డాక్టరు అభిప్రాయమును జాగ్రత్తతో పరిశీలించినాడు. రానురాను అతని ముఖము ఎర్రవారినిది. కంటము లదిరిసాగెను. నాపైనుండిన కోపము మూగంతలుగా మెరిసి, మహాప్రవాహమై, పోలీసుకాటు చెవునకు పారినిది. వెంటనే తాలూకా పోలీసుఅధికారిని

అతడు పిలువనంపి నోటికిని దీగునట్లు ఆ అధికారికి సహస్రనానుపూజ సమర్పించి, అంతటితో నిలువక స్వయముగ తా నేవచ్చి విచారించవలయునని, రాష్ట్రీయ రక్షకశాఖాసర్వాధికారికి తంత్రినార్తసంపినాడు; తగుచాత ప్రసన్నముఖముతో నన్నుంతో అభినందించినాడుకూడా. నన్ను గ్రామాంతరమునకుమార్చు ప్రమేయమొకటి కలిగియుండెననియు, ప్రస్తుత పరిస్థితులలో తానాఅభిప్రాయమును మార్చుకున్నాననియు, అతడు చెప్పగా కృతజ్ఞుడై తెలిపితిని. తిగునాతి కథ మన కవసరము. మంహలము విడిచిపోవునంతివరకు అతడు నాపైన విశ్వాసము చూపుమని నేనుటచాలు.

పాతకమహాశయము కొకమనిని. దైవస్వభావమునకు పురుషకారము తెచ్చిన స్వరూపమును నాగు గమనించుచుండును. ధవవ్యయము, ప్రయాణశక్తియు, అహారభావము, ఉద్యోగకార్యభావము, హత్యోపరాధ పరిశోధనయు, నాహనప్రమాదము-ఇవిఅన్నియు గ్రహమోక్ష ఫలమునకు తగియున్నవి కదా? కొని శ్రమ అని తోచలేదు. వైగా పూలు పండ్లలేక నే మంహలాధికారి ఆగ్రహమును అనుగ్రహముగా మార్చగలిగినని కొంత సంతోషమే.

ఇవి అన్నియు స్వయంకృతపరాధముయొక్క ఫలముకదా? అని హేళనము చేయునా గుండుకెమో! వాస్తవమే. ఈ కిషన్ద్రములన్నియు నేనుకొరితెచ్చుకున్నవే! ఆ పగ్యకాలమున నేను మంహలాధికారిని చూచియుండినచో, ఈ దైవఫలము ఏ గూఢమున అనుభవమునకువచ్చియుండునో, ఎవరి ఊహకు తోచినట్లు నాకు నిర్ధరించుకోవచ్చును. నేనుకోరికఫలమేమో నాకు లభించినది. చెప్పదలచిన విషయమింతే!

ఉండనిండు. పురుషకారము ననుసరించి దైవఫల స్వరూపము మార్పు చెందగలవనటకై, ఉదాహరణార్థము ఆత్మకథను వ్రాయబూనిన నా చాపలమును పాతకమహాశయము తుడిచింతురుగాక.

“అధిష్ఠానం తిథా కర్తా కరణంచ పృథగ్విధం,
వివిధాశ్చ పున శ్చేష్టాః దైవం చైవాత్ర పంచమం.
శరీరవాఙ్మనోభి ర్యత్ కర్మ ప్రారభతే నరః,
న్యాయ్యంవా విపరీతంవా పంచైతే త్యహేతవః”

(భగవద్గీత)

గ్రీష్మ వేగము

శ్రీ శనగన నరసింహస్వామి

ద్యుమణి ప్రచండరూపమున దోచె వియత్నమందు, గౌమునీ
భ్రమణము గోరె భూజనము, వారిచయమ్ము సదావగాహన
క్షమత నహించె, మన్మథుడు శాంతిని బొందెను, రమ్యమయ్యె లో
కమున దినాంత, మిల్లు శుచికాల ముపాగతమాయె, ప్రేయసీ !

ఒకఁరి తారకాశ్రయ తమోదయధూత తమస్తమన్వతీ
నికరము, నొక్కచోట కమనీయ శయోమయయంత్రమందెర
ప్రకరము, నొక్కనాడు మణివర్ణవిశేషము, నార్ద్రచందన
మొక్కయెడ లోకసేవనము నొందు నిదాఘమునందా, సుందరీ !

వాసితరమ్య హర్మ్యశలవాస సుఖమ్ము, ప్రియాముఖాంబుజో
చ్ఛావన వికంఠమాన మధుసార శరీచయ భాగ్యమంగజ
ధ్యానవిలాససీమన సుతంత్రసుగీతము; నర్ధరాత్ర మీ
వేసగి వేళయం దనుభవించురు కాముకు లంగనామణి !

సురుచిర శుభహర్మ్య సుఖసుప్తమృగీచకిలేక్షణా ముఖాం
బురుహవిలోకనోత్సనము బొంది, చిరమ్ము, భృశమ్ముగా, నిశో
దరములయందు; పాండురత దాల్చు నిశాక్షయమందు యామిసి
కరు డతులత్రపాయుత వికారుడు వోలె, విసీల కుంతలా !

అరుణగభస్తి చండజరతాతపతస్త, మనహ్య వాత సం
చరణ నిరంతరోద్ధృతరజఃపటలీవికటీకృతమ్ము, దు
ష్కరము నశక్య మయ్యె కనగా, మహి యెల్ల ప్రియావియోగ దు
ర్భర దవదగ్ధ చిత్తులు ప్రవాసుల, కర్ధనిమిలితేక్షణా !

కంజహితప్రచండకర ఘర్మనిరంతరతస్త, మాత్త తృ
డ్భంజిత శుష్కతాలు వికటమ్ము కురంగబలమ్ము, ముందు భి
న్నాంజన సన్నిభమ్మును నభాంచలముంగని, తోయశంక త్రా
వం జపలమ్ముగా పరుగువారు వనాంతరమందు, మానినీ !

(ఆంధ్రీకృత 'ఋతుసంహార' కావ్యమునుండి)

తిరుగుబాటు: ఒడబాటు

శ్రీ సూర్య హార్దయ

సాధించడానికి చాలిన లక్ష్యాధారం దొరికిన నిరాశతో మేము తిరుగుబాటుదార్ల మేనామని

మా తరంవానిగూర్చి సాధారణంగా ఆశేముట్ట. మేము తిరుగుబాటు అయితే చేశాముట. కాని మా ఆశేకాలు ఆశ్రోకాలు ఉత్తచేసుకొని ఏలాంటి సార్థకమైన ప్రయోజనం కాని సాధించలేమని మాకు తెలుసుపట్ట. దానితో మా ఆశేకాలు, ఆశ్రోకాలు పెద్దపెరిగినట్లు. ఇక జనసామాన్యంలో ఉన్న అభిప్రాయం ఏమంటే మా తరంవారు మోటుమనుషులని, మాకు కొట్టవచ్చినట్లుగా కొండంత అహంభావం ఉన్నదనీని.

కలలు కలలుకొగా ఆనందరిహీనులుగా ఉన్న వారని, నిక్కురివాణం లేనివారని, కోపితులని ఒక తరంవారినిగూర్చి చెప్పవచ్చు. సాంస్కృతిక వాతావరణంలో భాషాద్రోహంలో సంభవించే కొన్ని పరిణామాలను మానించడానికి ఇదొక సులభమైన పద్ధతి. కాని తరానికి తరానికి ఉండే అంతరాలను పుస్తకాలలో చెప్పినట్లుగానే పరిగణించినప్పుడు ఈవిధమైన వ్యాఖ్యలు అపోహలకు దారితీయవలవు. ఈనాడు మనమందరము-యువకులు వృద్ధులుకూడా- ఒక వైపునకే ఈగురిపోతున్నాము. వేర్వేరు తరాలను గురించి ఎంతయినా చెప్పవచ్చు. ఏమైనా నేటి మన సిద్ధిని అర్థంచేసుకొనడానికి అది రసంతకూడా ఉపకరించదు. చివారు మనకు మిగిలేది ఒక అత్యవసరమైన పరిస్థితి. ఈ పరిస్థితి అంబరికి సంకటమైనది. దీనిని ఎదుర్కొనడంలో మానవులు కొందరు కొందరు కొన్ని కొన్ని విధాలుగా ప్రయత్నించే అవకాశం ఉన్నది.

ఈనాడు వేరువేరు తరాల రకరకాల మానవుల జీవితాలు ప్రపంచభవిష్యత్తో పెనుపేసుకొని ఉన్నవి. ఈ భవిష్యత్తుని నిర్ణయించే సమస్యలు అతి మాత్రమైనవి; అతిజటిలమైనవి. ఈ భావమే ప్రాయశః అన్ని తరాలవారిని రకరకాలవారిని బంధించే ఏకైక మాత్రం కొవచ్చు. యావచ్చు కని భారపోసి సాధించే కృషిచేయడానికి నాతరంవారికి ఒక లక్ష్యమంటూ లేదు. వస్తుతః లక్ష్యాలే లేకపోవడం దానికి కారణంకాదు. పరిస్థితి బ్రహ్మాండమైనది. ఉన్న లక్ష్యాలేమో దానితో పోల్చడానికికూడా తగినవి.

నా తరంవానికి ఒక లక్ష్యమంటూ లేకపోవడానికి ఇదే కారణం. 1956 వ సంవత్సరం ఆఖరిలో రష్యా ఆధిపత్యంనుంచి విముక్తి చెందడానికి హంగేరి ప్రజలు తిరుగుబాటుచేశారు. అది విఫలమైనది. ఆ తరువాతి మధ్యతరానికి చెందిన ప్రసిద్ధ బ్రిటిష్ రచయిత ఒకరు యువజనులను కూడగట్టుకొని నిరసన వెలిబుచ్చే నిమిత్తం హంగేరి సరిహద్దులవరకు నిరసన ప్రదర్శనం జరుపడానికి ప్రయత్నించారు. ఎందుకు అన్న ప్రశ్నకు ఎవరూ సమాధానం చెప్పలేకపోయారు. దానితో ఆ ప్రయత్నం విఫలమైనది. ఇరవై ఏండ్లక్రిందట ఉన్నట్లుగ కేవలం నిరసన వెలిబుచ్చడానికే నిరసన వెలిబుచ్చే ప్రయత్నాలకు ఇప్పుడు అంతగా ప్రజాదరణం లభించడంలేదు. నాతరం వారిలో రాజకీయాలపట్ల ఔగాసీన్యం ఉన్నదని అనుకొంటున్నారు. ఇది నిజంకాదు. ప్రపంచంలో జరిగే సంఘటన లేవి ఎటుపోతున్నా దేనితోనూ మాకు సంబంధం లేదనే భావమే మా తరంవారిలో ఉన్నది. ఆర్థిక రాజకీయశక్తులు బ్రహ్మాండమైన హిమానీనదాల వలె అమానుషమైన విధంగా దెనిసీ లక్ష్యపెట్టక క్రమంగా తమ దారిని సాగిపోతూ ఉంటవి. మానవుడు దీనిని అర్థంచేసుకొనలేడు. నితాధించడానికి అశిక్తుడు.

వ్యక్తిగతమైన అనుభవంద్వారా తెలుసుకొని ఆమోదించిన విలువలు కొన్నిటిని సమాజానికి వర్తింపజేయడమే సమస్య. ఆ విలువను సమాజానికి వర్తింపజేసి, వైయక్తికమైన జీవితానికి సామాజిక జీవితానికి నిరంతరాయమైన సంబంధం ఉన్నదని భావించలేని స్థితి ఏర్పడితే మానవుడు సమాజంనుంచి విరమించుకొని కేవలం తనకుమాత్రమే సంబంధించిన లోకంలో జీవితం సాగించడం సంభవం. అది దురహంకార పూరితమైన ఉద్దేశకాలతో నిండిన లోకం కొవచ్చు. లేదా వ్యక్తిగతమైన ఆధ్యాత్మిక అనుభూతితో కూడిన లోకం కొవచ్చు. ఏమైనా ఆతరువాత తాను ఏ సమాజంలో జీవిస్తున్నాడో ఆ సమాజానికి ఏ విధంగానూ తాదృశ వహించడు. ఒక వేళ ఆ సమాజానికి సంబంధించిన రాజకీయ వ్యవహారాలపట్ల ఆసక్తి ఏమైనా చూపినా తిరుగుబాటు చేయాలనే నిశ్చయం దృఢతరం అవుతుండేకాని అతనికి సమాజంతో ఏకీభావమాత్రం ఏర్పడదు.

సజీవము, సృజనాత్మకము అయిన సంబంధం ఉన్న నాడే సమాజంలో కాని ప్రకృతిలోగాని ఇతర మానవులలో కాని నాకు వికీభావం ఉండగలను. అంటే నేను అర్థంచేసుకొన్న విలువలను వారికికూడా తెలియజేసి వాటిని వర్తింపజేయగలిగినప్పుడు మాత్రమే నాకు వారితో వికీభావం ఉంటుంది. వాటిలో నిరంతరాయంగా ప్రవహించే జీవనప్రవృత్తిలో చైతన్య వాతము, సృజనాత్మకము అయినవిధంగా పాల్గొంటున్నాననే భావం నాలో ఏర్పడడం ఆవశ్యకం. నేటి పరిస్థితియూలంగా ఆవిధంగా పాల్గొనడం అసంభవం అవుతున్నది. నేటి ప్రపంచ రాజకీయ జీవితంలో న్యాయమైన విధంగా పాల్గొనడానికి నాకు ఒక్కటే మార్గం ఉన్నది. పూర్తిగా వ్యతిరేకించడమే అది. కొన్ని చర్యలను నేను గర్హించగలను; విమర్శించగలను. వైయక్తికమైన నా విలువలను సమాజానికి వర్తింపజేయడంలో అంతకుమించి నేను చేయగలిగినది లేదు. కాదనగలనేకాని అవుననలేను. కనుక నే ప్రపంచంలోని రాజకీయ ఘటనాక్రమాలతో చైతన్య విలసిత్వము, సృజనాత్మకము అయిన సంబంధం ఉన్నదని భావించలేను.

పలువురు యువజనులు ఈనాడు సమాజంలో తమకు విలాంటి సంబంధము లేదని తలచడానికి ఇదే మూలకారణం. 1980 లలోకూడా మనుషులు ఏమైనా ఒక ఆభిప్రాయానికి వసులై దానికొరకు పోరాడేవారు. తమ పోరాటం ప్రపంచప్రగతికి ఆనుకూలమైనదని, దానికి తమి ఫలితం ఉంటుందని విశ్వసించేవారు. ఏమైనా ఈనాడు ఆభిప్రాయానికిగాని, ఆదర్శాలకుగాని ఆదరణలేదు. తిర్చిగిజామంగా ఈనాడు రాజకీయంగా కేవలం రెండు సమంజసమైన వైఖరులుమాత్రమే అవలంబించడానికి అవకాశం ఉన్నది. ఆదర్శాలతో ముడిపెట్టుకుండా నిర్దిష్టము పరిమితము అయిన లక్ష్యాలను కోరుకొని అంగీకరించడం ఒకటి; తిరుగుబాటుచేయడం రెండవది.

సుస్పష్టంగా నిర్వచించుకొన్న విలువలు కూడా ఉన్నట్లయితే తిరుగుబాటు ప్రపంచ ప్రగతికి ఆనుకూలమైనది కాగలను; సృజనాత్మకమైనదికూడా కాగలను. కాని ఈవిధమైన నైతిక ధిక్కారం నేను కనుపించదు. వాతావరణం ఆకాశాలతో హింసతో నిండి ఉన్నది. అయితే ఆ ఆకాశాలకు హింసకు మూలం నైతిక కారణాలు కావు. అవి వ్యక్తిగతమైన నైరాశ్యంలోనుంచి అన్యాయంలోనుంచి ఉద్భవించినవి. ఈవిధమైన రోదనమే నేను మన సమాజంలో వినవస్తున్నది. మనసమాజం శిథిలావస్థలో ఉన్నదని

చెప్పడానికి అదే తార్కాణం. సమాజంలో భాగమైనవారు వ్యక్తిగతమైనకారణాలుకాక ఇతర కారణాలు పురస్కరించుకొని సామాజిక జీవితంలో పాల్గొనడము, వ్యక్తుల ప్రయోజనాల సంఘర్షణకొక నైతికము వైయక్తికేతరము అయిన ప్రయోజనాలే సామాజికజీవితాన్ని శాసించడము సామాజిక స్వాస్థ్యానికి చిహ్నాలు. దురదృష్టవశాతు నేటి విప్లవ కారులలో పలువురు మనఃపూర్వకంగా నైతికపు విలువలకు కట్టుబడిన వారు కాని, సునిశితమైన రాజకీయ విమర్శకులు కాని కారు. వారు వర్తవిధేయతలలోనయి పగతీర్చుకొనడానికి ప్రయత్నించే అభివృద్ధి నిరోధకులు మాత్రమే. ఏమైనా “ద్రుష్టులకొని మానవులు నశిస్తా”ంటూ బైబిల్లో చెప్పిననీ ఈనాటికి వర్తిస్తుంది. ఎవరయినా పేరొక చింతలేకుండా ప్రశ్నోత్తరమైన ప్రయోజనాలు కోరినప్పుడు సమాజంగానే ఆతరిద్వైత చాలా సమకుచితం అవుతుంది. ఆతనికి సమగ్రమైన దూరవృష్టికాని, వైయక్తికేతరము, సువిశాలము అయిన నైతిక దృక్పథంకాని ఉండవు. మనం ఆక్రందిస్తూ, ఆక్రందిస్తూ ఆతిహేయమైన విధంగా అంతరించుకుండా ఉండాలంటే అలాంటి దూరదృష్టి, దృక్పథం అత్యంత అవశ్యకాలు.

భ్రమ తొలగిపోగా తొలుత కలిగిన ఆశాభంగాన్ని ఇప్పుడనే విస్మరించి, రాజకీయ విషయాలు గురించి నిదానంగా ఆలోచించగలుగుతున్నాను. ప్రపంచ చరిత్రలో ఎన్నడూ ఎదుగనంతటి ఇంత గడుకాలమే గనుక ఈనాడు దాపురించి ఉండకపోతే రాజకీయాలతో నాకు ఈమాత్రం సంబంధం కూడా ఉండేదికాదు. ఏమైనా థామస్ మన్ చెప్పినది నన్ను చిన్నతనంలోనే ఆకర్షించినది. “మనకాలంలో మానవుని మనుగడను రాజకీయాలే నిర్ణయిస్తూన్నా”వని ఆయన అన్నారు. ఆతరువాత సంవత్సరాల తరువాది ఆలోచించాను. అనుభవం గడించాను. తద్వారా థామస్ మన్ మాటలలో ఎంత నిజంఉన్నదీ మరింత బాగా గుర్తించగలుగుతున్నాను. కొన్ని సంవత్సరాల క్రిందటనా దినచర్య గ్రంథంలో ఈదిగువ పేర్కొన్న విధంగా వ్రాశాను.

“ఈనాడు మానవజాతి మనుగడను రాజకీయాలు నిర్ణయిస్తూన్నవని థామస్ మన్ చెప్పాడు. ఇది నిజమే. అయినా మనుషుల మనుగడ మాట ఏమిటి అని ప్రశ్నించగోరుతున్నాను. నా భవితవ్యం, ప్రపంచంలో ఉన్న ప్రతి ఒక్కరి భవితవ్యం కూడా రాజకీయాలపైనే ఆధారపడి ఉన్నవా? లేదు. ఆవిధంగా ఆధారపడిఉండడం సాగ్యంకాదు. ఏమంటే మేము కేవలం రాజకీయ పక్షాలమాత్రమే

కాను. మేము కేవలం కాలానికి ప్రపంచానికి మాత్రమే కట్టుబడి మా మనుగడ సాగించడం లేదు. శాశ్వతము పరమేశ్వర్నిష్ఠము అయిన నానితో కూడా మాకు సంబంధం ఉన్నది. ప్రపంచభరితవ్యం తోను మానవజాతి మనుగడతోను నాజీవితం పెన వేసుకొని ఉన్నది. కాని పూర్తిగాకాదు. ఆ గెం డింటితోను సంబంధంలేని భరితవ్యము, మనుగడ నాకు ఉన్నది. అంగుచేతనే ప్రపంచం ఎంతటి సంతట పరిస్థితిలో ఉన్నది పూర్తిగా అర్థంచేసు కొన్నప్పటికీ నేను ఎప్పటికీ వైరాళ్యంలో మునిగి పోలేను."

ఈలా వ్రాసినప్పుడు ప్రపంచ భరితవ్యంతో ఉన్న సంబంధం కాక నానట్లుకు నాకు ఒక భరి తవ్యం ఉన్నదని, మరిదేనిని లక్ష్యపెట్టుకుండా నానిభ తవ్యాన్ని రూపొందించుకోవాలని నేను భావించే వాడిని. ఈ గెండ్డింటికి ఎక్కడో సంబంధం ఉన్నదని కూడా అంగీకరించేవాడిని కాను. వ్యక్తిగతమైన భరితవ్యం సఫలం కావడానికి సమా జంతో నిమిత్తం ఉన్నదని భావించలేనప్పుడు, సమాజం ఆమోదించిన మార్గం ఏమీ గోచరించనప్పుడు, దాని సాఫల్యానికి సమాజం విధంగాను దోహదం చేయ నప్పుడు మాత్రమే సమాజంతో సంబంధంలేదనే భావం ఏర్పడుతుంది. కాని అప్పుట్లో ప్రపంచంలోని రాజకీయపరిస్థితిగూరించి దానితో సంబంధంలేదని కాక అంతకుమించిన భావమే నాకు ఉండేది. నేను మహాత్మాజీతో దానిపై తిరుగుబాటుచేశాను. అయితే అది వట్టి తిరుగుబాటు మాత్రమే. ఆ పరిస్థితి చక్క- బరచే ప్రయత్నాలతో నాకు ప్రమేయమేమీలేదు. దానికి నేను ఎలాంటి బాధ్యతకాని వహించలేను. ఆ పరిస్థితి నాకు భీతిగొల్పినది. కనుక దానిని జ్వేషించాను. ఆలాంటి పరిస్థితి ఏర్పడడానికి కారణమైన వారందరినీకూడా జ్వేషించాను. అది ఏవిధంగా ఉన్నప్పటికీ నామట్టుకు నేను అభిగృహీతమైనదానికి, ఆనందించడానికి తగిన ప్రశాంతిని మాత్రమే కోరుకు న్నాను. ఆలాంటి సంతటం ఏర్పడడానికి కారణమైనవారు తమంతట తాముగా దానిలో నుంచి బయటపడవచ్చు. అందుకోసం వారు నా స్వేచ్ఛను విమాత్రం హరించకూడదనే నా కోరిక. వారుచేసిన పొరపాటుమూలంగా నాజీవితం ప్రమా దానికి గురికావడం అన్యాయం. అదిచాలు. ఆలాంటప్పుడు వారిమూలంగా ఏర్పడిన పరిస్థితికి నేను బాధ్యతవహించాలని ఎవరయినా కోరడం సమంజసం కాదు. వారితోకాని, వారి పిచ్చిప్రపంచంతోకాని

నిమిత్తంలేకుండా నేను నా భరితవ్యం రూపొందించు కొన్నందుకు ఎవరూ నన్ను నిందించడానికికూడా పీలులేదు.

అప్పుట్లో ఈలాంటి వైఖరిని చెదగకుండా నిలబెట్టుకొనడం సులభంకాదు. ఎవరు అయినా సమా జంతో సంబంధమేమీ లేకుండా తన ఆధ్యాత్మికాభి వృద్ధికి పాటుపడితే అనేక సాధ్యంకాదు. తమ జీవితా నికి విహికము తాత్కాలికము అయిన పరమార్థమేగాక శాశ్వతమైన పరమార్థం కూడా ఉన్నదనే భావం ప్రతి ఒక్కరికి ఆవశ్యం. అయితే అన్ని విషయాలలోనూ అని శ్చితిమైన ఆభిప్రాయాలు ఉన్న కారణంచేతనే ఆకా లంలో నామనసు ఆలాంటివైఖరికి అంకితమైనది. కేవలం వ్యక్తిగతమైన నా ఆనందానికి ఉన్న విలువను ప్రాధాన్యాన్ని గురించి మాత్రమే నాకు అప్పుట్లో నిశ్చితమైన ఆభిప్రాయాలు ఉన్నవి. కనుక తిరిమ్మా అన్నిటిని త్రోసిపుచ్చి వాటినే ఆధారంచేసుకొని ఆలాంటి వైఖరి అలవదుకొన్నాను.

అయితే ఈనాడు మానవజాతి అంతా ఒక భరితవ్యానికి కట్టుబడి ఉన్నది. అంగుబాటులో ఉన్న ఆయుధాల నన్నిటిని ప్రయోగించి యుద్ధం సాగించితే మానవజాతి అంతా నశిస్తుంది. ఈ సత్యాన్ని గురిం చనివాగ అంగులని చెప్పక తప్పదు. నేను ఈ ప్రపం చంలో ఉన్నాను. ఈ ప్రపంచంలో పెరిగిన అనుగు నను కకు తీసుకొనలేను. తటస్థంగానూ ఉండలేను. నేను దేనికి అనుకూలంగా ఉన్నానో దేనికి ప్రతికూలంగా ఉన్నానో స్పష్టంగా నిర్వచించుకొనవలసి ఉన్నది. తటస్థంగా ఉండడం అసంభవం. ఏమంటే తాటస్థ్యం మూలంగా కొన్ని పరిణామాలు సంభవించగలవు. అవి నష్టదాయకమైనవి. మానవజాతి మనుగడనే కోగతూ ఉన్నట్లయితే అంగుకొరకు కృషిచేయడానికి నేను సంకల్పంగా ఉండక తప్పదు. కృషిచేయకపోతే దానిని మనం సాధించలేము. దానిని సాధించకపోతే దానికి భిన్నమైన పరిణామం సంభవిస్తుంది. మానవజాతి నశిస్తుంది. అయితే మానవజాతి మనుగడకొరకు నేను కృషిచేసే విధాన్ని బట్టి స్వకీయమైన భరితవ్యం రూపొం దించుకొనే ప్రయత్నంలో నేను కొన్ని త్యాగాలు చేయవలసిన అవసరం ఏర్పడవచ్చు. అలాంటి త్యాగా లను నేను చేయాలా అన్నదే ప్రశ్న.

1956 లో నూయజ్ హాంగ్రి కలోలాల సమ యంలో ప్రపంచయుద్ధమే సంభవిస్తుందని పలువురు భావించారు. ఆ తరువాత అదివారంనాడు వెలుగడే ఒక వార్తాపత్రిక ప్రచురించిన వ్యాసం చదవగా అత్యంత ప్రధానమైన ఈ ప్రశ్న వస్తు

ఎదుర్కొన్నది. అప్పట్లో దానినిగురించి నా దిన చరిత్ర గ్రంథంలో ఇలా వర్ణించాను.

తాను ఇటీవల నిర్మించిన అనునాతనమైన ఆయుధాలతో బ్రిటిష్ సైన్యాలను సులభతరం చేసు దానికి అమెరికా సేన్యాధ్యక్షుని ఉన్నట్లు నిన్నటి వార్తా పత్రికలో ఒక స్పష్టక ఉద్ఘోషిస్తున్నది. ఆ పత్రికలోనే అవ్యాప్తిలో యుద్ధం చేయడం మూలంగా సంభవించడానికి ఆవకాశం ఉన్న పరిణామాలను గూర్చి ఒక వ్యాసం కూడా ప్రచురితమైనది. ఆ వ్యాసంలో అందనాకు మారుగా శంఖితిమైన ప్రకటన చేయడం ఆంధ్రాదేశం కరింగా ఉన్నది. “ముదటి బాంబు ప్రేక్షకంతో పది లక్షలమంది మృతిచెందుతారు” అని దానిలో పేర్కొన్నారు. దీనిలో ఇప్పుడు ఏమైనా సంశయం ఉన్నప్పటికీ కాలం గడిచి కొన్ని సంవత్సరాలకి ఆస్కారం ఏమీ ఉండదు. ఇది గూఢి అవుతుంది. ఈ నాడు ప్రతినిధిమను కూడా మానవజాతి అంతా నశించే ప్రమాదం ఉన్నదని - నేను అన్నాను. “అప్పుడు నిశ్చయమే. ఏమిటంటే మనం మృతి చెందవచ్చు, లేకపోతే శిశు అంతా మహా మరణి గురితయి నశించవచ్చు” అని ఆయన నిర్లక్ష్యంగా సమాధానం చెబుతున్నాడు. దేశంలో కల్లా ప్రముఖులు అయిన తాత్త్వికులూ, ఒకరుగా మనం పరిగణిస్తున్న వ్యక్తి అంతగా నేటి పరిస్థితిని అర్థం చేసుకొనలేకపోవడం నాకు దిగ్భ్రాంతిని కలిగిస్తున్నది. బ్రిటిష్ నాగు ఎన్నడు నిజంగా కష్టం ఎదురగు. శత్రువులు తమ దేశంలో అడుగుపెట్టకుండా జాగ్రత్తి పడ్డారు. 1917 లో రిహ్యా దేశము, 1930 లలో జర్మనీ దేశము ఏలాంటి కష్టనష్టాలకు గురి అయినవో ఉహామత్రంగా అయినా అవసరం చేసుకొనగలిగిన శక్తి కూడా వారిలో చాలాతిక్కువమందికి ఉన్నది. భవిష్యత్తులో యుద్ధం మూలంగా సంభవించే కష్ట నష్టాలకు గతంతో పోలిక లేదని బ్రిటిష్ వారు గుర్తించినట్లు కూడా కనుపించదు. జాగ్రత్తిగా లేకపోయిన తరువాత ప్రదేశాలలో అరణ్యజను బాంబులు క్రేచ్చితే ఈ ద్వీపం నామరూపాలు లేకుండా పోతుంది. మనసు ప్రేరేపించి నిరాయుధకరంగానే విశ్వాసం పెంపొందించు కొనడానికి దోహదమిచ్చే ప్రాధ్వను భవం ఏమైనా మనకు ఉన్నదా? గతంలో ఎప్పుడైనా యుద్ధానికి సన్నద్ధం కావడానికి చాలా కాలం కృషిచేసిన తరువాత శిభియ పక్షాలకు సద్భాగ పూరితమైన విధంగా ఒప్పందం కుదురుడం కాని తమ తమ ఆయుధాలు అన్నిటిని సముద్రగర్భంలో కలిపి నేను

దానికి ఉభయపక్షాలవారు అంగీకరించడం కాని ఎన్నడనా ఎదురుకునా? ఈలాంటి సంఘటనలు జరగాలని ఆశించడం-మానవ నైజమే పూర్తిగా మార్పు చెందాలని ఆశించడం వంటిది. అయినా ఏలాంటి గమ్యం చేరుకొనడానికి మనం ఈ గూఢ్ర సాగిస్తున్నాము? తిరిగి పరిశ్రమ, గాఢసత్వం చిక్కబట్టుకొనడానికా? అయితే నేటికి కూడా నైత్యవంతులుగా ఉంటూ, పరిశ్రమలోనికి గాని దానికి ప్రథమావస్థ అయిన ఔదాసీన్యంలోనికి కాని దిగిరాకుండా ఉన్న మానవ జాతి కొలదిగుంది మాట ఏమిటి? మేము చేయవలసింది ఏమిటి? “సుదృఢమైన విశ్వాసం కలిగినవారు అయితే కూలిపోయే సంకేతవస్తువు, మృతిచెందే పసిపిల్లలను చూచి విచారించడం ఎందుకు?” అని సెయింట్ అగస్టీన్ సూక్ష్మంగా చెప్పాడు. హిష్టోను వాంటిల్స్ (దర్శి నులు) ఆక్రమించు కొన్నప్పుడు అగస్టీన్ మృత్యు శిశువుగొద ఉన్నాడు. మేము యువకులం. ఆగస్టీన్ వలె మృత్యుశిశువుగొద లేము. ఆలాంటివస్త్రం ఆయన మూలం మానవం చేసుకొంటూ ఊరక ఉండవలసా? ఆలాంటి వైఖరి అవలంబించడానికి విగిన మతి విశ్వాసం నామాట్టుకు నాకులేదు. అయితే వర్తమానం ఏమిటి? ఈ పోస్టిలిన్ సంబంధం పూర్తిగా తెలియకొనడమా? లేక మామట్టుకు మాకు ఏలాంటి అపాయము సంభవించకుండా జాగ్రత్తిపడుతూ, ఈలాంటి సంకటస్థితి తెచ్చుకొన్న మానవజాతి నశించనీ మాకేమి అనుకొనడమా? ప్రాయశః మేము చేయవలసినది అనే ఆయిఉంటుంది. ప్రశ్నయం సంభవించినప్పటికీ ఏలాగో ప్రాణాలు దక్కించుకొనడానికి ప్రయత్నించడము, అతిగువాత తిరిగి ప్రపంచానికి ఒకరూపం కల్పించడము మేము చేయవలసినది కావచ్చు. లేక మేము ఇతిరులను హెచ్చరించాలా? కాదు. వాగ్మర్ నృత్యనాటక ప్రదర్శనం మధ్యలో గుంహనూది పడవేస్తే ఎంతెక్కిబ్బం అవుతుందో మేము హెచ్చరించినా అంతేక్కిబ్బం అవుతుంది. అయితే ప్రాచీనమైన గ్రంథాలు చదువుకొనడంవల్ల ప్రయోజనం ఏమిటి? తత్త్వశాస్త్రంలో తాగ్మిక వివేచనంవల్ల ప్రయోజనం ఏమిటి? నిన్న వార్తా పత్రిక చదివడానికి ముందు కొలలన్ రచనలు చదివాను. భావలు నేర్చుకొనడం ఎంతటి అసంబద్ధమైన విషయమా? ఆమాటకువస్తే ఎవరిముటుకు వారు బ్రతికడం ఇతిరులకు సహాయపడడం మనహా గాదనిఅయినా నేర్చుకొనడం ఎంతటి అసంబద్ధమైన విషయమా

నామననుకు గట్టిగా హత్రుకొన్నది. అయితే ప్రళయం సంభవించకనే పోవచ్చు. అది సంభవించ వచ్చుననే అభిప్రాయంతో మనం కనుక ప్రపంచంతో ఈనాడు మనకు ఉన్న సంబంధాన్ని తెంచుకొని ఆధారం లేకుండా చెసుకొన్నట్లయితే స్వల్పకాలికమైన వివాహానికే ముగిసినా దీర్ఘకాలంలో క్రమంగా నశించిపోయే ప్రమాదం తెచ్చుకొన్నానని అవుతాము.

నేటి పరిస్థితి కొంచెం ఇంచుమించుగా 1956 అక్టోబరులో పరిస్థితివంటిది. అయితే ప్రపంచయుద్ధం సంభవించడానికి ఆనాడు ఉన్నంతఅవకాశం ఈనాడు లేకపోవచ్చు. ఏమైనా ఆయాదేశాల బూబలాలు ఆ తరువాతి పూర్తిగా మారినవన్నీ నిశ్చయం. ప్రపంచపట్ల అవలంబించవలసిన వైఖరి నిర్ణయించుకొనడానికి సంబంధించినంతమట్టుకుమాత్రం పరిస్థితిలో మార్పునివ్వాలి. 1956 లోకార్యాచరణకు నాకు రెండుమాసాలు గోచరించినవి. ప్రపంచంతో సంబంధం తెంచుకుని వ్యక్తిగతమైన నాభివ్యతిరేకంగా రూపొందించుకొనడానికి ప్రయత్నించడం ఒకటి. ప్రవక్తత్వం ఆక్రమించుకుని ప్రపంచాన్ని హెచ్చరించుకొనడం రెండవది. అయితే ఈనాడు ప్రపంచ పరిస్థితి, స్వరూపం దృష్ట్యా మొదటివార్గం అనుసరించడం అసంభవమని నాకు స్పష్టమవుతున్నది. ఇక రెండవవార్గం అనుసరించడం నిర్ధారకం; లేనిగొప్పతనం ఆరోపించుకొనడంవంటిది; ప్రపంచ ప్రగతికి దోహదమివ్వనిది; అవసరంకూడా అని స్పష్టం అవుతున్నది. (ఏమంటే పలువురు ఇప్పుడు చెప్తున్నది అనే). అయితే నేను వ్యవహరించవలసినవిధం ఏమిటి? ప్రస్తుత ప్రపంచపరిస్థితిలో నాకు ఉండవలసిన సంబంధం ఏమిటి? నాకు రాజకీయంగా ఉన్న వ్యక్తిత్వాన్ని తిరిగి నిలబెట్టుకునేవార్గం ఏమిటి? ఇంతవరకు ప్రపంచంతో ఏమంటే సంబంధము లేదనేభావం మూలంగా ఎమిచేయడానికి నేను అశక్తుడనయ్యాను. ఆభావాన్ని తొలగించుకునే ఉపాయం ఏమిటి?

ఈనాడు నిర్దిష్టమైన ఉద్యమాలకు జీవితాన్ని అంకితం చేసుకొనడమే లేక తిరుగుబాటు చేయడమే వివేకంగా రాజకీయాలలో మరి ఎలాంటివైఖరి అవలంబించడంకాని సమంజసంకాదని మొదట్లో చెప్పాను. ఏదైనా ఒక తీర్మానికేగాని, రాజకీయపక్షానికికాని కట్టుపడాలనే సిద్ధాంతాన్ని అంగీకరించలేకపోవడమే తులాంటి నిర్ణయానికి రావడానికి ముఖ్యకారణం. రాజకీయాలలో వ్యక్తిగతవ్యవస్థలోనుంచి పార్టీవ్యవస్థ

ఉద్భవించింది. పార్టీవ్యవస్థ యీనాటికీ ఆ వ్యవస్థవ్యవస్థతోనే ముడిపెట్టుకుని ఉన్నట్లు నాకు కనిపిస్తున్నది. తోడినారిలో అధికసంఖ్యాకులవలె ఏదో ఒక ప్రత్యేకమైన వర్గానికి చెందాననేభావం నాకులేదు. పైగా సమాజంలో ఏదో ఒక్కవర్గంక్షేమంకాని నాకు ప్రధానమైనది కాకపోవడంచేత నాదృష్టి సమకులీతంకాలేదు. ఇటీవల రాజకీయ వ్యవహారాలయొడ తిరిగినాలో ఆసక్తి కలగడానికి ఇదే కారణం అనుకుంటాను.

ఆ కారణంచేతనే నేనీలోని ప్రధానమైన రెండు రాజకీయపక్షాలతోను మితవాదుల(లిబరల్స్)తోనే అధికమైన నాన్నిహిత్యం ఉన్నదనే భావం నాకు ఉన్నది. వర్గప్రయోజనాలతోగాని పెట్టుబడిదారుల లాభాలతోకాని మితవాదపక్ష విధానాలు అంతగా కలుషితం కాలేదు. అంతేకాదు. సుస్పష్టంగా నిర్వచించుకొన్న తాత్త్విక నైతిక దృక్పథం ఆ విధానాలను ఇతిరేఖల విధానాలను ఖండితమైన విధంగా నిర్ధారిస్తున్నది. ఒకానొక పరిస్థితిలో గర్భితమైఉన్న ధర్మనూష్టాలు అర్థం చేసుకొనడంపై నిర్దిష్టమైన ఉద్యమానికి కట్టుపడడం అయినా తిరుగుబాటుచేయడం అయినా ఆధారపడి ఉండవచ్చు. (దానిపైనే ఆధారపడి తీరాలని నా అభిప్రాయం.) ప్రస్తుత ప్రపంచ పరిస్థితిలో నిర్దిష్టమైన వైఖరులపైగాని, ప్రయోజనాలపైకాని ఆధారపడిన రాజకీయాలవల్ల నష్టదాయకమైన పరిణామాలు మాత్రమే సంభవించగలవని అనుకుంటున్నాను. జోక్యం చేసుకొనకుండా ఉండే విధానంవల్ల కూడా తరు ప్రయోజనం చేసుకొను. ఒక ప్రయోజనోద్దిష్టమైన కాని ఏ విధానం అవలంబించినా అది ప్రళయం మరింత వేగంగా సంభవించడానికి మాత్రమే తోడ్పడుతుంది. ఇక అనంతలమైన తాత్త్విక దృక్పథంపైనా, చారిత్రకాభివేషంపైన ఆధారపడిన విధానాలు ప్రగతికి దోహదమిచ్చేవి అయినప్పటికీ, అంతకన్న నష్టదాయకమైనవి. ఇప్పటి అశాంతి, కలలోలం ఏదో ఒక నూతనవ్యవస్థకు, మానవసమాజ నిర్మితికి తొలి మెట్లయితే, అది వర్గప్రయోజనాలకు, పెట్టుబడిదారుల భావాలకు అతీతమైన ధర్మశాసనాలకు సమాజానికి దారి తీయవలసివుంటుంది. ఆ నూతనవ్యవస్థ పోటీకన్న సహకారము ఉత్తమమైనదనే సిద్ధాంతం పట్టుకొమ్మగా, నైతికధర్మాలుపై ఆధారపడిన వ్యవస్థగా ఆ నవసమాజం రూపొందినది. ఏమైనా ఒక రాజకీయపక్షాన్నికాని విధానాన్నికాని బలపరచడానికి నేను కట్టుబడి ఉండలేను. అయినప్పటికీ ఈ సత్యాన్ని

గురిస్తే సమాజానికి జీవితాన్ని అంకితం చేసుకొనకుండానూ ఉండలేను. సమాజంలో వచ్చే అభివృద్ధి ఏమైనా అది నైతికమైనదే కావాలని తెలుసుకొనగలిగినవాడు నిర్దిష్టమైన పరిస్థితులలో గర్భితమైన నైతిక పరిణామాలను అవగతం చేసుకొనడము, ఆ పరిస్థితిలో ఏ విధంగా వ్యవహరించడం సక్రమమని అభిప్రాయపడితే ఆ విధంగా వ్యవహరించడము నా కర్తవ్యం అయిఉన్నది. ఆ విధంగా నేను ఒక్కొక్కప్పుడు తిరుగుబాటు చేయవలసి వస్తుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు కొన్ని ఉద్యమాలకు అంకితం కావలసి వస్తుంది. ఉదాహరణకు : ప్రపంచ ప్రభుత్వ స్థాపనకు, యూగోపు ఆర్థికవ్యవస్థ స్థాపనకు సాగే ఉద్యమాలను నేను బలపరచవచ్చు. కన్ఫెడరేటివ్ పార్టీ, లేబర్ పార్టీ అనుసరించే ఆర్థికరక్షణ ((ప్రాల్ట్రన్ నిష్ఠ)) విధానాలను, నూయిజ్ యుద్ధము, అణ్వస్త్ర పరీక్షలు మున్నగు ఘర్షణలను ప్రతిఘటించవచ్చు. ఆలాంటి పరిస్థితులయొక్కాని విధానాలయొక్కాని అవలంబించవలసిన వైఖరిని నిర్ణయించుకొనడం అంటూ జరిగితే నేను నిజంగా సమాజానికి బంధు డైవల్వే. అని చాలనట్లు ఏదైనా రాజకీయవత్తులలో సభ్యుడు కావడం ద్వారాకాని మరొక విధంగా కాని నేను సమాజానికి కట్టుబడాలని కోరడం రాజకీయాలలో నా ఆలోచనలన్నిటికీ రాజకీయవ్యక్తిగా నా మునుగుడు కూడా మూలమైన నైతిక దృక్పథానికి విరుద్ధంగా వ్యవహరించమని నన్ను కోరడం అవుతుంది.

నేను ముందు చెప్పినట్లుగా వ్యక్తిగతమైన నా విలువలను సమాజానికి వర్తింప జేయడానికి ఉన్న ఇబ్బంది ప్రధానంగా సమాజంతో సంబంధమేమీ లేదనేభావం మూలంగా ఏర్పడినదే. అయితే వ్యక్తిగతమైన అనుభవమే ఒకవిలువ అని చెప్పడానికి, వ్యక్తిగతమైన అనుభవంద్వారా మానవజాతికి అంతిమికి వర్తించే విలువలను అన్వేషించడానికి శోధించున్నది. ఆ శోధనానికి ఈచర్యలో ప్రాధాన్యం ఉన్నది. మానవ జాతి సోపాన ప్రమాదం పడంచి, క్రమంగా అంతరించే ప్రమాదం గురించి నా దినచర్యగ్రంథంలో వ్రాసినప్పుడు వ్యక్తిగతమైన అనుభవమే ఒకవిలువ అన్న భావాన్ని అంగీకరించడానికి నా అభిప్రాయాలు సుముఖంగా ఉండేవి. ఆకాలంలో నేను రాజకీయాలకు వ్యతిరేకినని, ఆరాజకవాదాన్ని ప్రకటించుకొన గలిగి ఉండేవాడిని. కాని ఆతరువాత కొన్ని విలువలను తెలుసుకొన్నాను. అవి స్థూలంగా నైతికము, తార్కికము అయినవి. అయినప్పటికీ ప్రపంచంలో ఉత్పన్నమయ్యే నిర్దిష్టమైన రాజకీయ ఆర్థికసమస్యలయొడ అవలంబించ

వలసిన నిర్దిష్టమైన వైఖరులను, అనుసరించవలసిన నిర్దిష్టమైన విధానానూ నిర్ణయించేవి అవే.

ఈ విలువలు ఆధారంగా నేను తిరిగి రాజకీయంగాను, సామాజికంగాను ఒకవిధమైన మునుగుడ ఏర్పరచుకొన్నాను. నాకాలానికి నా సమాజానికి చెందిన జీవితంలో సార్థకమైన విధంగా పాల్గొంటున్న భావం సంతరించుకొన్నాను. ఇన్నాభిన్నమైన నా జీవితంలో నుంచి బయటపడి కలలోలితమైన ప్రపంచంలో అడుగు పెట్టి ఆ కలలోలాన్ని చూచి దిగ్భ్రమ చెందాను. అయితే ఇప్పుడుమాత్రం ప్రపంచంలో నాకుకూడా చెప్పుకొనదగినస్థానం ఉన్నది; ఈ ప్రపంచానికి చెందినవాడినని కూడా చెప్పుకోవచ్చుననే భావం నాకుఉన్నది. నిర్వాణాత్మకమైన విధంగా కృషి చేయడానికి ఆలాంటిభావం ఉండకతప్పదు. వ్యక్తిగతమైన నా జీవితానికి, సమాజంలో భాగమైన నా జీవితానికి అనుకూలమైన సంబంధం లేదనేభావం ఇంతకాలమూ నన్ను నిరోధించి ఏమిచేయడానికి ఆశక్తుని చేసినది. ఇప్పుడు ఆలాంటి ప్రతిబంధకం ఏమీలేదు. సమాజంలో సుస్థిరము, సౌఖ్యదాయకము అయినస్థానం కన్పించుకొనడం ద్వారా నేను సమాజంలోలేను. అయినప్పటికీ సచేతనమైనసంబంధం ఉన్నదనేభావం, సామాజిక జీవితంలో పాల్గొంటున్నాననేభావం ఉండడం మూలంగా సమాజానికి చెందిన వాడననే నమ్మకం మాత్రం నాకుఉన్నది. మనకాలంలోని సమస్యలు ఎంతజటిలమైనవో తెలుసుకొన్నాను. ఈ సమస్యలు పరిష్కరించుకొని యుండుకు సాగడం అత్యవసరమని గుర్తించాను. జటిలమైన ఈ పరిస్థితితో సంబంధం పెట్టుకొనకుండా ఎలాగో పక్కకుదాటి ప్రళయం తరువాతకూడా నామట్టుకు నాకు ఒక సురక్షితమైన ప్రదేశం ఏర్పాటు చేసుకోవాలనే కోరికతో ఇప్పుడు సంతృప్తి చెందడంలేదు. వైగా ఆలాంటి సురక్షితమైన ప్రదేశం చేరుకొనడానికి ఉన్న అవకాశాన్ని అవసరమైతే త్యజించి అయినా జటిలమైన సమస్యల పరిష్కారానికి ఒకమార్గం అన్వేషించడానికి నా యావచ్ఛక్తి సామర్థ్యాలను వినియోగించి తీరాలనే నిశ్చయానికి వచ్చాను. సుదృఢనిశ్చయం, మేధాశక్తి, పట్టుదల, దూరదృష్టి ఉండి రవంతి అదృష్టంకాని, దైవసహాయంకాని కలిగినవస్తే—అదం చూడదొక్కవాడులు కలలుగన్న, ఇంకా కలలుకంటున్న శాంతిభామం, నిరంతరం నిర్వాణాత్మకకృషిలో సమాజం నిమగ్నమైనలోకం అంతిమంగా చేరుకోగలమనే ఆశాభావం నాకు సర్వకాల సర్వావస్థలలోను తోడునీడగా ఉండనే ఉంటుంది. [ఎన్ కాంటర్ నుంచి]

వార్తలు

స్వతంత్ర పార్టీ

శ్రీ రాజగోపాలాచారి అధ్యక్షతన జూన్ 4-వ తేదీన మద్రాసులో జరిగిన ఒక సమావేశంగా 'స్వతంత్ర పార్టీ' అనే పేరుతో నూతన రాజకీయ పక్షం నెలకొల్పబడింది. ఈ పక్షానికి శ్రీ యన్. జి. రంగాచారి నాయకత్వం వహించారు. ఆయన కాంగ్రెసు పథ్యత్వానికి రాజీనామా ఇచ్చారు. ఆగస్టు నెలలో ఆహమ్మదాబాదులో ఈ పార్టీ మహాసభ జరుగుతుంది.

సేక్ రామకృష్ణ దాల్మియాకు శిక్ష

భారత్ ఇన్సూరెన్స్ కంపెనీ మాజీ అధ్యక్షుడు, ఆ కంపెనీ ప్రధానాధికారి అయిన శ్రీ రామకృష్ణ దాల్మియాకు ఆ కంపెనీ తాలూకు 2 కోట్ల 85 లక్షల రూపాయల మొత్తాన్ని దగాచేసి, దుర్వినియోగ పరచిన కేరానికి ప్రత్యేక న్యాయనాది శ్రీ హెచ్. ఆర్. ఖన్నా రెండవన్నగ సంవత్సరం కారాగారవాస శిక్ష విధించాడు. ఆయన ఈ తీర్పుపై సుప్రీం కోర్టుకు ఆపీలు చేసుకొని, జామీనుపై విడుదలయ్యాడు.

సింధు జల వివాదం

సింధుజలాల వివాద పరిష్కారానికి ప్రపంచం బ్యాంకు చేసిన నూతన ప్రతిపాదనలలో రాజస్థాన్ కౌలువకు, భారతదేశం తవుపునే ఇతర కౌలుకు నీటిని పారించుకొనడానికి బియాస్ నదిపై ఒక జలాశయం నిర్మించుకొనడం, ఇక పది సంవత్సరాల తర్వాత రాని, బియాస్, సల్లెజ్ నదుల జలాలను పూర్తిగా భారతదేశానికి ఇవ్వడం ప్రధానమైనట్లు తెలుస్తున్నది.

కేరళలో ప్రతిపక్షాల ఉద్యమం

కేరళ ప్రభుత్వం విద్యాశాసనానికి నిరసగా నాయర్ సంఘం, కౌథలిక్కుల సంఘం జరుపుతున్న ఉద్యమానికి దోహదంగా ప్రతిపక్షాలు జూన్ 18 నుండి ప్రత్యక్ష చర్య ప్రారంభించాయి. ఇంతవరకు కొన్ని వేలమంది అరెస్టు అయ్యారు.

ఆంధ్ర ప్రభుత్వోద్యోగుల జీతాల హెచ్చింపు

ఆంధ్ర ప్రభుత్వం జూన్ నెలలో ఎన్.జి.ఎం. లకు కొత్త జీతాల స్కేల్ కు ప్రకటించింది. దీనివల్ల రూపాయలు మొదలు 40 వరకు జీతాలు పెరుగుతాయి. దీనితో ప్రభుత్వానికి 4½ కోట్ల రూపాయల అదనపు ఖర్చు తగులుతుంది.

ఉచిత నిర్బంధ విద్య

తృతీయ ప్రణాళిక మొదటి సంవత్సరం నుంచి రాష్ట్రంలో అగులు జగపవలచిన నిర్బంధ ప్రాథమిక విద్యాపథకం కింద అయ్యే ఖర్చులో నూటికి 75 వంతులు భరించవలసిందిని కేంద్ర ప్రభుత్వాన్ని కోరడానికి ఆంధ్ర ప్రభుత్వం నిర్ణయించింది. ఈ పథకం అమలుకు 27 కోట్ల 24 లక్షల రూపాయలు ఖర్చు కావలసి అంచనా.

అల్పసంఖ్యాక వర్గాలకు అవకాశాలు

ప్రభుత్వోద్యోగాలకు, విద్యాల గూలలలో ప్రవేశానికి సంబంధించినంతవరకు అందరికీ సమానమైన అవకాశాలు ఉండాలని, భాషా పరీక్షల ద్వారా ఏకైక భాషావర్గానికి లేనిపోని ప్రాతినిధ్యం కల్పించరాదని అల్పసంఖ్యాక వర్గాల కమిషనర్ రాష్ట్రపతికి అందిజేసిన నివేదికలో స్పష్టం చేశారు.

ఒరిస్సాలో మిశ్రమ మంత్రివర్గం

ఒరిస్సాలో కాంగ్రెస్-గణతంత్ర పక్షపు మిశ్రమ మంత్రివర్గం మే 22 వ తేదీన ఏర్పాటైంది. దీనిని శ్రీ చారెకృష్ణ మెహతా బే ముఖ్యమంత్రి. ఇండియన్ రిపబ్లిక్ లో మొదటి మిశ్రమ మంత్రివర్గం ఇదే.

నేపాల్ లో ప్రజా ప్రభుత్వం

శ్రీ బిశ్వేశ్వరప్రసాద్ కోయిరాలా నాయకత్వాన నేపాల్ లో ప్రజా ప్రభుత్వం ఏర్పడింది. సంపూర్ణంగా ప్రజల ప్రతినిధులతో ప్రభుత్వం నెలకొనడం ఇదే తొలిసారి.

ద్విపద భారతము : తిమ్మయ స్వతంత్రత

శ్రీ కొమ్మనమంచి జోగయ్యశర్మ

[గతసంచిక తరువాయి]

4. పెంపకము:- సముద్రమథన వృత్తాంతము భారతములో నొక మనోహరమైనపుట్టుము. ఆ సంవిధాన మంతయు తిమ్మయ 'అతి నేర్పగా' నిర్వహించినాడు. ఈతని రచనలో ఆ యితీవృత్తిమొక మగుర కౌశ్యముగా రూపొందినది. అందును బృహస్పతి రాయ భారము, హోలాహలోత్పత్తి యనంతరము శివుని రావించుటకై దేవతలుచేయు సంప్రార్థనము, ఆ పరమ శివుని ఆగమన సన్నాహము, అటుపై నమృత ముదయింప దానిని పంచియిచ్చుటకై విష్ణువు మోహినీరూపము దాల్చుట మున్నగు సన్నివేశముల నన్నిటిని-మూలమున మించినా ప్రాయముగా నున్నవానిని తిమ్మయ పెంచి వ్రాసినాడు. (ద్వి. భా. ఆ. ప. 40-50 పుటలు). వీనిలో కొన్నిటిని మాత్ర ముదాహరింతును.

i. బృహస్పతి రాయభారము :-

"అయ్యవసరమున నటబృహస్పతియుఁ జయ్యన నేఁగి.....

.....ఆదైత్య నాగులతోడ

.....ననియె నేర్పసఁగ

అమరకల భుండు మీయందఱతోడ

సముచితముగఁ గూడి చరియింప దలచి

పరిపాణి మీతోఁగఁ బలుకు మన్నట్టి

వివరంబు చెప్పెద వినుఁడు మీరెల్ల

తాము నేమును నన్నదమ్ముల మయ్య

నీ మాడ్కి ననోయ్య మీకుగా నేల!

జగతి నేప్రాద్దో గోచార న మనకు

జగడంబు వచ్చినఁ జనునె పాయంగ?

ఉభయ వాగులము గూడుండిన మానకుఁ

డిభువనంబుల నెదిరింపంగఁ గలరె!

యొనరంగ మాన మెల్ల నొక్కటై దివిజ

దనుజ భటాళిచేఁ దివయక యిపుడు

తోయధి మగియింప దొఱకును నమృత;

మా యమృతము ద్రావినంత నె మనము

చావును దెవులను జగయును నెవ్వ

భావింపఁగా రాక భాసిల్లఁ గలము

మా యొగ్గు లేమియు మదిలోన నిడక

యీయొడ మీరెల్ల రీకొర్యమనకు

దొడరుఁడు.....

కించిత్తు వేలును గీతను లేదు

పంచుక యనుభవింపఁగ గీర్తిగలుగు."

(40. పుట)

దుర్వాసశ్శాపమున ఆమర నై భ వ మంత యును అనిపాలైనది. అది మగించినగాని దేవ తలకు తినితిండియు కట్ట గుడ్డయునులేదు. దాసవులు సాక్షుపడినగాని సముద్రమథనము కేవలము దేవతలకు స్వాగృహనదియుగాదు. అంగులకై వారి నాయ మపేక్షించి, ఆజన్మ విరోధులైన యా సోదగులను గువ్వ త్రోవలోనికి దెచ్చుటకై బృహస్పతి నెగపిన రాయ భారమును తిమ్మయ యెంత సమయోచితముగా పెంచి వ్రాసినాడో పై మదాహరించిన ద్విపద పంక్తులవలన గ్రహింపవచ్చును.

ii. కద్రూవినత లుచ్చైశ్శ్రీవపు వాలము నీలి మనుగూర్చి దాసీత్వము పగముగా పంచములు వైచిరి. కద్రుక పంచమున నోటమి కల్లునేమియని భయపడి, తలపై పడునున్న దాసీత్వమునకు తిరికి, కురురుల రావించి

"నరుఁబాటు మాన్వరే నను గటాక్షించి

చని మాయవాల మచ్చట నల్లుచేసి

చనుదెండు మీరు....."

అని మిగుల దైన్యముతో బ్రతిమాలను. కౌద్రవేయులపు డట్టి యగ్ర్యమునేను 'కాగుకూడ'దని తిరికి బోధింతురు. ఈ ప్రసంగమును — 'తద్వాక్యం నాత మన్యంత' అని యొక్క మాటలో వ్యాసుడును, 'తిల్లి వని చెనని యగ్ర్యపు నేయంగనగునె! యెఱుకగలరె మగువలెంగు!' అని మరి రెండు మాటలలో నన్నయయు మగించిన దానిని తిమ్మయ పరికించివాడు. సందర్భము నంతయు ఆకళింఠకు దెచ్చుకొనివాడు. స్వార్థపగులగు చెడ్డలు, అగ్ర్యకౌర్యాచరణమున కొక వేళ నియోగించునపుడు, బుద్ధిమంతులగు పిన్నలు లా మట్టి చెడ్డపనులు చేయకుండుటయేగాక, వినయ ముతో వారినిగూడ నా పనినుండి విముఖులజేయు సన్నివేశమును భావించినాడు.

".....ఆ యకౌర్యంబు

నొనరింప నేరక.....యిట్టి

పని యగ్రర్థస్థితి భావించిమాడ.
చామరొ యిటుసేయఁ జనునె యోవ్యరికి ?
క్రమమొప్పు నెవట గర్భమై జనుంబనుచుఁ
బలుకు వేదింబు లేర్పఁ మన్ను వినవె!
వలవను తల్లి, నీ వాక్యంబు లేము
వలనొప్పుఁ జేయనివారము గాము.
తలపోయఁ గపటకృత్యంబులచేత
బలిమి మిక్కిలి యిహపరిహానిచేయు.

.....
తప్పు లేన్నటగాను తల్లి, మా చిత్తి
మొప్పు దీ పనిసేయ నుచితంబుగాదు.
నీకుఁ బ్రాణంబని నిజములు కల
లేక్రియఁజేయుదు మిది మాకుఁదరనె !”

(62. పుట)

అని వినయముమెయి బోధింపజేసినాడు.

iii. తుదకు కర్కటకుని కపటోపాయమువలన
వినతకు దాస్యము తప్పిందెగాదు. తల్లి తోపాటు గరుడు
డును క్రూరవకు వరపుడముసేయుచు పాపకొదమల
పీపున మోయుచు తమకు వాటిల్లిన హీనస్థితికి వగచి
యొకనాడు “నాకు నీపరిం, బాయక తోమునంపవడు
బాముల మోకను వారికిం బనల్ సేయను నెమి కార
ణము నెప్పు” మని తల్లి నకురును. పై నన్నయ రచన
యందు గరుకుని గొప్పదనమును అట్టితనకు దాస్యము
కల్గినందుకు విచారమును మాత్రము సూచింపబడినది.
అంతియేగాని, యాతనితల్లి దాసీత్యమును గూర్చి
యంతగా తలవినలేలేదు. ఈ త్రయముల కురూరుడు తన
తల్లిదండ్రులకు సంధివించిన యిసుమలకు విచారించి,
తొలుత వానిని పోగొట్టుటకు యత్నించి, తరువాత
తనవిషమును చూచుకొన్నాడు. తిమియ ఈ యాచిత్య
మును భావించి:

“తల్లి, నిన్నిదియేమి తనిలి మీవార
లిల్లాదిగా వీరికిచ్చిగో వెలకు?
కాదని, నీకొండుకడ దిక్కులేమి
నీదళిపాంది నీవిడుచు పొందెదవా?
కాకున్న, ననదవై కడుపుకూటికిని
ఈ కడుగువకు బను లిట్లు చేసెదవా?
అదిగాక, ప్రతివకు నైహొని తగవు
పాటించి యిట్లండెవలనెనో నీవు?”

అని తల్లిని ప్రశ్నించి తొలుత నామెదాస్యమునకు
వగచి తరువాత,

“కులిశినిన్నిధి పటు క్రూరతుండగ్ర
దలిత నిర్మర గరాగరుడనై వీరి
శేపట్టి కుచ్చిరు చెలువుననేను

నీపాప కొదమల నిట్లు మోముటకు
బనియేమి చెప్పు మేల్పడ...”

(70. పుట).

అని గగఁకుడు తన దురవస్థకు దురపిల్లనట్లు పెంచి
వ్రాసినాడు తిమ్మకు.

iv. పడవనడపు సలె పడుచునుజూచినన్నయగారి
సరాళిగుడు మోహపావనమైనాడు. వ్యాసుని పరా
ళిగుడు:

“అతీతరూపసంపన్నాం సిద్ధానామపి కాంక్షితం,
దివ్యాంతఃవాసినీంకి న్యాం రంభోగుం మునిపుంగవః.
దృష్ట్యైవన స తాంక్షమాన్ చక మే చారుహాసినీం.”

అని యామెను జూచినంత నే యుడల జలదరింప
నించుఁ బలింపినాడు. తిమ్మకు ఆపన్ని వేశమును తన
భావనాబలముచే నూహించి ఓడనడపు జాలరిపడుచు
సహజ సౌందర్యమును, ముగ మనోహరరూపమును
పాతకుల కన్నులకు గట్టినట్లు “బర్లింపి పరాళిగునకు
నోరూరజేసినాడు:

“భామిని వలకేలు ప్రాపుగాబట్టి
యుచితాసనంబుననుండి, యాయతిర
కుచముల సాబును కుగులలేటయును,
ప్రియదగ్ధనందన పిఠుగఁగు, పిక్క లను,
మంగొంపు లెగ్రాచి మోకరించుటయు,
తొంగిలిం చెడి మిసిమి తొడల క్రొమ్మిందు,
దర్శిచే నుదకంబు వర్షించునపుడు
పర్వికొనగవచ్చు బాహుమాలములు,
బులువున మునిప్రేక్షక బలక త్రొక్కుటయుఁ,
దలదించులైన పాదములు పెంపులును,
గిన్నెర్రస్థితి నాడు కృష్ణాహిపాలె
వెన్నున విహరించు వేణీయుఁజూచి
కాతుకంబున నోడ గడపకయుండఁ
జేతులు మునిపట్టి.....

అతివలావగ్య ప్రవాహంబునంగుఁ
బతితుండై యాకాశిపథము చూచుచును
చాపలంబున బ్రహ్మదర్శ్య గనంబు
తీసి విల్కడను తెక్కలికి.....”

(106-పుట)

అని చుచుక్కరించినాడు. మత్స్యగంధి వ్యాసుని రచ
నలో నొక దైవకన్య. నన్నయ యాంధ్రీకరణములో
రాజపుత్రియైనది. ఆమెయే తిమ్మకుచేతిలో పలెపట్టు
లంగు మనము నిచ్చుచుచు ముగమనోహరముగు
జాలరిపడుచుగా రూపొందినది. ఇది యితిని దేశీరచనా
వై శిష్ట్యము.

v. గర్భరాజా జననానంతరము, పొందురాజులో
వేటకువచ్చిన సైన్యచంతయును వెనుకకుపోయి ఆతని
కాపవృత్తంతయును ధృతరాష్ట్రునితో చెప్పినట్లును,

ద్విపద భారతము: తిమ్మయ స్వతంత్రత

అతఃపండులకు విచారపడినట్లును ఇందు కొంచెము పెంచి వ్రాయబడినది.

vi. శరద్వంతుని తపసు చెరచుటకై యింగుడు పంపిన జాలపదియును జీవకన్య విలాసప్రదర్శన వర్ణన మంతయు నిందు పెంపక మే.

vii. ద్రౌపదీ స్వయంవరమునకు వచ్చు రాజుల ప్రయాణసన్నాహము, వచ్చిన రాకుమారులను గూర్చి గృహ్యగృహ్యముడు ద్రౌపదికి చూపి చెప్పటయు నన్నయ రచనలో నామమాత్రముగా నున్నది. ఇందాభాగము లతి మనోహరముగను విపులముగా కూర్చబడినవి అందును—

“మలయజగంధి, యీమశ్శ్రేయశుఁ జూడు
మలవఁ ముత్యాలహారములే వైచి
పన్నగపతిసోలె బాహువిన్నూర్తి
నున్న వాఁడతఁడు పాండ్యుఁడు నిరజాక్షి!
కుంతిలపతి పిండె కుటిలకుంతిలల
చింతాస్థలలఁగాని చెయఁడు విడిది.
రాకేందువదన, జరాసంధుఁ జూడు
కైకొనఁడివిల్లు కసవునకైన,
వాఁడె నువిక్రమండు, వల్లెరా జితఁడు
వాఁడె చూడుము పాండ్ర వాసుదేవుండు
శ్రీనిధులదె చంద్రసేన సముద్ర
సేన శుభాంగద చేతనలను.”

(883-885 పుటలు.)

అదిగా గృహ్యగృహ్యముడు ద్రౌపదికి రాజకుమారులను పేర్కొన చూపిచెప్పిన ఘట్టము కాలిదాస రచనలోని యిందుమతీస్వయంవరమును, నైషధ మందలి దమయంతీ స్వయంవరమును చలపించుచున్నది.

viii. మత్స్యయంత్ర మేని యన్యునుడు ద్రౌపదిని డక్కగొనిన తరువాత సమాహుచే రాజులోక మంతయు నాతినిపై పోరాటమునకు తలపడును. ఆ సందర్భములో తిమ్మయ :

“అనోన్య శరధార లనలంబులీనఁ
గన్యా వివాహగ్నిగతి మండుచుండె;
లాజలగతి హారలతలండుఁ దునిసె;
రాజర క్తం బాజ్యరాశిగాఁ దొలఁగె;
విసిరి భీముఁడు ప్రేమ విఠిగినరథము
లసమున సమిధలై యాయగ్నిఁ బడియె.”

(887. పు.)

నని స.మ రా యు ధా గ్ని ని వైవాహికాగ్నిగా, యుద్ధపరికరముల హోమసాధనములుగా నిరూపించి, సందర్భానుకూలముగా పెంచినారు. ఈ విధముగా నభరమును జౌచిత్ర్యమును అనుసరించి పెంచి వ్రాయుటలో నచ్చటచ్చట కొన్ని విషయములను

గ్రంథాంతరములనుండి గైకొని యందు చొప్పించినారు.

5. ఆహారణము:—వ్యాసరచనయందును కవిత్ర యానువాదమునందును దుర్వాసశ్శాపవృత్తాంతము కనుపడదు. ఆ గ్రంథములలో సముద్రమథనవృత్తాంతము హతాత్సంభవముగా చూపట్టను. దానికి తగిన కారణమును సందర్భసృజియును గలిగింపఁజేంచి తిమ్మయ యీ వృత్తాంతమును విష్ణుపురాణమునుండి గైకొని యిందు చొప్పించినట్లు తోచుచున్నది. ఈ ద్విపద భారతాదవగ్రములో సముద్ర మథన మొక మనోహర ఘట్టము. అందును దుర్వాసశ్శాపవృత్తాంత మింకను మనోహర మైనది.

ఆతని శాపముచే స్వర్గరాజ్యలక్ష్మీ సముద్రముపాలైవది. ఈ ఘట్టము చనువునపుడు ‘అరే! యెంతటి యమరవైభవమున కెట్టి దుర్లభ పట్టినదని జాలిపపని రస హృదయ ముండెదనుకొంగును. అది యంతయు నిచట ప్రసాదించి గ్రంథవి స్రవ మొదలెంపలేను. కాని యొక్కచూట మాత్రము చెప్పక తప్పదు.

వికవైభవులైన యమరులెల్ల విష్ణునొద్దకేగి మొరవెట్టకొంగును. దుర్వాసశ్శాప వృత్తాంత మంతయు నెరిగింతురు. విష్ణు వన్నియు విని యీ యనగ్రములకు మాలమైన యింగుని మందలించిన విధాన మెంత సహజమందరముగా నున్నదో గను నింపుకు :

“మగుడె త్వ మథనుఁ డిమ్మఘవు నీక్షించి
యేమి జేవేంద్ర, నీ వెఱుంగవే యకట!
యామాగ్ధ నతిక్రూరుఁడని జనుల్ కలక.
పిన్న బిడ్డవ నీవు పెరిమి వెన్నపించి
నిన్నింక బుద్ధులు నేర్పెదమన్న!
ఒక యొక వేళి మా యున్నెడ కతఁడు
వికలుఁడై యున్యత్తి విధమునవచ్చు.
అప్పుడు నేమెల్ల వాకుటిలాత్ముఁ
డెప్పుడు పోవునో యిటనని యాత్మ
జలదరింతుము, కాని స్వస్థత మదికిఁ

గలుగదా తపసి దిగ్గనఁబోవుచాడ.” (87 వ పుట)

ఈ విధముగా సముద్ర మథనమున కుపస్కారమును నీ ఘట్టమంతయు ప్రతిపద రసాయనము. దాని నూచ ముట్టుగా చదివి యానందింపవలయు నేగాని యుదాహరించి చూపుట అలవిగాని పని. గ్రంథాంతరముల నుండి సందర్శించితముగా విషయాంశరములను గైకొని పెంచి వ్రాయుటలో కవికిగల నేర్పును గుర్తించుట కీ యొక్క యుదాహరణము చాలుననుకొందును.

6. కల్పితము:—వ్యాస సన్నయ భారతములలో లేకున్నను సందర్భానుసారిముగా కవి తానె స్వతంత్రించి కల్పించిన విషయములును కొన్నిగలవు.

i. పాండురాజు వేటకేసు సందర్భములో ఆట విటలు రాజనొద్దకు వచ్చుట, వాగు అపరిజంతువులను గూర్చి రాజనొద్దకు చెప్పట ఆదిగాగల మృగయాచర్యముల మూల భారతిభాగములందు చూపబడును. ఆటివానినెల కవి సమయోచితముగా కల్పించి, ఆ యా ఘట్టములను సర్వాంగసూచకములుగా సంతరించినాడు. (198 పుట.)

ii. శురుదక్షిణకై యగుమనిచె పరాధూతుడైన ద్రుపదుడు యజ్ఞ మొనర్చుటకు పూర్వము శివునిగూర్చి తప మొనర్చినట్లును, (389 పుట)

iii. కుంతియు పాండవులను ఏకచక్రపురము పీడునపుడు గృహయజమాని నేగాక, ఆ గ్రామమునందలి బ్రాహ్మణుల నందఱు నామంత్రిము చేసినట్లును, మూలములలో లేని విషయము లిందు కల్పింపబడినవి. మొదటిదానివలన తిమ్మయ కింధక్తియు, రెండవదాని వలన వాతనికెగల యేక గ్రామవాసులగు గృహస్థుల మర్యాదా పరిజ్ఞానమును కన్యక్రమమును చూపుచున్నది.

iv. ద్రౌపదీ స్వయంవరమునకై పాండవు లేగు సందర్భములో: "కొంచెరి మణిసామ్రా కౌంచన రమ్య సంచితిసురపురీ సమభాసురంబు" (376 పు.) ఆదిగాగల కౌంపిల్లపుర వర్ణనము సందర్భోచితముగా నిందు పొందుపఱపబడినది.

v. స్వయంవరానంతరము ద్రౌపదీహితులై యున్న పాండవులను చూచు వేడుకతో బలరామ కృష్ణు లగుచెంచి వారల నభినందించి జరిగిన తరువాత:

"అప్పు డింద్రులు గెల్పు నాత్మసంభవుని
నొప్పియుఁ జూచి మనోవృద్ధినినుడు
జగము నిర్వాణంబు చాలించెనఁగ
మొగిమింటఁ బశ్చిమాంబుధి చాయశిగ్గ.
.....

రథము నగంబు సారథి పిమ్మకుంటు
రథికుఁ డట్లయ్యుఁ జేరఁగవచ్చె నన్ను,
అని ప్రతిచీకాంత యనరక్తి నెఱపెఁ
దనువల్ల ననఁగ సంధ్యారాగ మెసఁగె.
.....

చంద్రావ్యయుల పెండ్లి సంధ్రమంబునను
జంద్రు నెచ్చెలులెల్ల సంప్రీతిగనుట

తగవని వికసించెఁ దత్కైరవములు." (406 పుట)
ఆదిగాగల సూర్యాస్తమయ, సంధ్యారాగ, చంద్రా దయాది వర్ణనలు మూలములలోలేని వయ్యక కల్పించి యిందు చ్రాయబడినవి సందర్భోచితములై ప్రస్తుత వస్తువుని గర్భితములై చక్కగ నిర్వహింపబడినవి.

vi. మాధ్వయని పత్నియగు నాలాయని కాళి రాజా కూతురై జన్మించి:

"అల్లనఁదెరిగి తన్నుడిగడివారి
కల్లకొలంబును నెనుగలు చూచి
కౌనికి యంతిహోఁ గన్నియ ముదిసి
కౌనికుఁబోయి కింక గనకుఁ దపము."

నేయును, ఆమె తపమునకు మెచ్చి శివుడు ప్రసన్నుడై వర మొసగును. ఈ సందర్భములో:

"వేదాంత సీమల విహరింపనేగ్గు
మేగురు ప్రభంగులు మృదుల పాదములు
విసమునఁ గనపైన విత్తులకంఠరము,
పసని యొమ్మలపేర్లు భాసిల్లునరము
.....
చులిలేమి విడిచిన చుగురుకంజలలు
మెఱయు నెన్నెలపువ్వు మేకొన్న కేయి
చెఱుగుల తలపగ చెలువైనవూరి." (418-419 పు)

ఆదిగాగల పరమేశ్వ వర్ణనమును, నాలాయని కృతి శివ స్తవమును మూలమున లేనివి యిందు కల్పింపబడినవి. ఇందుల కీతని సహాశింధక్తియే కారణమైయుండును.

vii. తీర్థయాత్రాపగుడైన యగుజ్జను నులూచి గంగావాహమున నాగలోకమునకు గొంపోవును. అదటి

"పానఁగ నింద్రుని వింటిపూచెలో యనఁగఁ
బసనొరఁ బరివస భగరత్ని రుచులు,

వేదేగ శేషుని వేదశాస్త్రములు
భావించి వినుచున్న బాలసర్పములు." (447 పు)

మున్నగు నాగకుల వర్ణనము మూలమునలేదు. కాని నాగకుల దృశ్యమును కవి కన్నులకుగట్టినట్లు భావించి యా భావనను గ్రంథస్థ మొనర్చినాడు.

viii. అర్జునుడు తీర్థయాత్రలు చేయుచు వేంగి జిశమును దర్శించిన తరువాతి, చిత్రవాహనుడు పాలించు మణిలూరునకు వెదలినట్లు నన్నయ, తిమ్మయ క్రిశైలము, విజయవాహ, రాజమహేంద్రవరము, దక్ష రాముడు, అహోబిలము, కాళహస్తి, వేంకటగిరి మున్నగు నాంధ్రదేశ తీర్థములను, కంచి, అరుణా చలము, శివగంగ (తంజావూరు), చిదంబరము మున్నగు దక్షిణదేశ తీర్థములనుగూడ దర్శింపజేసినాడు. (450-451 పుటలు).

ix. "ఇచ్చుతోఁ బరమాత్ము హృదయంబులోనఁ
జొచ్చిన సుఖమిందుఁ జొచ్చినఁ గలదె!
కదలిన నిది పువ్వుకము బోలకున్నె!
కదలక యిదివోలఁ గనకొది గుహల."

(811 పుట)

ఆదిగాగల జతుశ్శాలా వర్ణనమిం దధికముగా గూర్చ బడినది.

ద్విపద భారతము: తిమ్మయ స్వతంత్రత

x. భాంజవ దహనానంతరము, ఇంద్రుడు వచ్చి సరసారాయణుల గీర్తించి, యథ్ఘనునకు దివ్యాస్త్రాధి మొదలించి వెలిసెట్లు నన్నయ, తిమ్మయ శివునిగూడ ప్రవేశపెట్టి యింద్రు నూరడింపజేసి కృష్ణార్జునులను బాగడించి, తత్కృత పరమశివ స్తోత్రముతో ఆదిపర్వ రచనను సమాప్తము చేసినాడు.

7. అనుకరణ:—ఇది యీతని రచనయగు గెండు తెరగులుగా గోచరించుచున్నది. 1. సంస్కృత కావ్యానుకరణము. 2. ఆంధ్ర ప్రబంధానుకరణము, ఇందు మొదటిదానిగూర్చి తొలత వివరింతును. కవి సంస్కృత కావ్యనాటకాగులను కష్టముట్ట చదివి వాని రచనా ప్రశస్తియును, అందలి భావసంపదను జీర్ణింప జేసికొనినవాడు గాన, తన హృదయమున హత్తుకొని యున్న తిమ్మనోహర సన్ని వేశములను భావములను తన రచనలో చొప్పించినాడు. అట్టివాని నొకటి గెండు చూపుదును.

ఆదిపర్వమునందలి శకుంతలలోపాఖ్యానములో గువ్యంతుకు కణ్వాశ్రమప్రవేశమునకు పూర్వము లేడినిగాంచి దానిని నంటాడి బాణప్రయోగమును చేయజూచును. అప్పుడు మును లష్టమువచ్చి “ఇది యాశ్రమ మృగము దీనిని చంపదగ”దని వారించి, ఆతిని నాగివృద్ధిని యగిగినట్లు వర్ణింపబడినది. ఈ సంవిధాన మంతయును కాళిదాస శాకుంతలమునండి గ్రహింపబడినట్లు స్పష్టము. విషయము నే గాగు అందలి కొన్ని శ్లోకముల భావమును కవి యనుకరించినాడు.

i. “చనగు చంపక దీనిఁ బాలుని యలుక
అనఘాత్మి, యిది మదీ యాశ్రమ మృగము.
ఘాత్యులఁ దగటార్చు దొడగు నీ బలిమి
యాత్తుల రక్షింప నందంబు గాదె!”

(ద్వి. భా. ఆది. 3-145. పు)

అను రచన—

“తత్సాగు కృత సంధానం
ప్రతి సంహర సాయకం,
ఆర్తత్రాణాయ వ శ్చిత్త్రం
నప్రహర్త మనాగసి.”

అలాగే కాళిదాస శాకుంతలమునందలి శ్లోమునకు అను కరణము.

ii, “చిత్రే ని వేశ్య పరికల్పితవృక్షాగా
రూపోచ్చయేన మనసా విధినాకృతాను.”

అన్న కాళిదాస రచన నెమరునకు రాగా—

“చిత్రంబులో బ్రహ్మ చెలువొప్పఁదలంచి
హత్తింపబోలు నీ యబలరూపంబు.”

(85-4 పు)

అను ద్విపద వ్రాసినట్లు చెప్పకయే తెలియుచున్నది.

iii. “శృంగార రసమెల్లఁ జెలుపుగాఁగూర్చి
యంగఁజఁ డిచ్చోట యంత్రించెఁ గాక
విరిత వేదాభ్యాస వికలుఁడైనట్టి
చతురాననున కిట్టి చతురత గలదె!”

అది గాగల రచన—

“అస్యా స్ఫుర్నిధౌప్రజాపతి రథా
చ్చంద్రోను కాంతిప్రభః,
శృంగారైకర సస్పృహయు మదన
మాసోను పుష్పకరః
వేదాభ్యాసజహః కథస్స విషయ
వ్యాకృత కాతూహలః
నిర్మాకుం ప్రభవే నృనోహర మిదం
యాపం పురాణో మునిః.”

అను విక్రమశ్లోకమున కనుకరణముని సులభముగా గుర్తింపవచ్చును.

iv. అట్లే పేఘసందేశముందలి—

“అనందోత్థం నరున సలిలం
యత్ర నాన్యై ర్నిమిత్తైః
నాన్యస్తాపః కుసుమశిరజా
దీప్తసంయోగ సాధ్యాత్,
నాప్యన్యస్తాత్ ప్రణయ కలహః
ద్విప్రయోగోపపత్తి
ర్విత్రేణానాం నద ఖల వయో
యావనా దన్యదస్తి.”

అను శ్లోకభావమును మనసున నిడుకొని—

“సతులలోఁ బతుల యాచ్ఛావృత్తిదక్క
నితర యాచ్ఛావృత్తి యిఁమిఁద లేక.”

అది గాగల పంక్తులు వ్రాసియుండును. ఇట్లే కాళి దాసుని కుమారసంభవమునందలియు ననుకరణము కాన వచ్చుచున్నది.

v. “నాగేంద్ర హస్తా స్త్యచి కర్మకత్వా
నకాంతతైత్యా త్కిదలీ విశేషః,
లభ్యాపి లోకే పరిణాహి రూపం
జాతాస్తమాగ్నో రువమాని బాహ్యః.”

అన్న కుమార సంభవముందలి పార్వతీరూప వర్ణన—

“అతి కర్మశంబులు హస్తీకుంఢములు
సతత శీతలములు జగతి నరంబు
కావున నీభామ కలితంపుఁ దొడ
కీవిధంబున సవతెన్నంకవచ్చు.”

(85-3 పు)

నని తన గ్రంథముందలి నాయకల కాపాదించినాడు.

ప్రబంధానుకరణము:—దీనిని కూర్చి వివరింపవలసిన విషయ మెంతయేని గలదు. ప్రస్తుతియు పర్యాప్తముగా మాత్రమే పేర్కొందును. కాని, యేతద్విషయ పరిశీలనకు పూర్వము తిమ్మయకాలమునాటి వాఙ్మయ వ్యవస్థ నిందుక గమనింపవలయు. అది పగునారవ శతాబ్దము. మన వాఙ్మయనిత్రితో ఆ కాలము ప్రబంధ యుగము. రసవత్ ప్రబంధమైన తెన్నియో పుంఖాను పుంఖముగా నెట్టి విరికిన పనులు మన. ఎట్లనాము తిత్ ప్రవాహముగా మునిగి నేలకెత్తును. కవులమాట వేర చెప్పవే! కవిత నేర్చి గంటముపట్టిన ప్రతి కవియునే “నిల్గ మల ర” ప్రబంధమునో రచింపవలయునని యుబలాటపడును. అనగా, కాలపూర్వము కవులపై ప్రసరించునవల. అట్టితన, భారతము వంటి మహాగ్రంథమును రచించు పామృత్యముగని తిమ్మయకు మాత్రము ఆపాటి ప్రబంధరచనామతూహలము ఉండుటావునా? ఉన్నదికూడ; అయితే, నితకు ప్రత్యేకముగా ప్రబంధములేయు వ్రాసినట్లు కన్పట్టును. కాని, ఆ యభిగ్రహి యాతినికి భారత రచన వలననే నె-వేసినది. ఇతని చేతిలో నిండిరి యొక్కొక పురాణ పురాణుల చరిత్ర యొక్కొక సుందర ప్రబంధముగా రూపొందినది. ఒక్కొక్క కథాఘట్ట మొక్కొక్క రసవత్కావ్యరూపమును సంతరించుకొన్నది. ప్రత్యేకవాహరణము లీయకానివచ్చుచో గ్రంథమంతయు తిరుగదొడవలయును. కావున నాచూఘట్టముల పేర్లను మాత్రము పేర్కొందును.

సముద్రమథనము, వేదవ్యాసావతారము, యయాతి చక్రత, శకుంతలపాశ్చాత్యము, భీష్మ ప్రతిజ్ఞ, పాండురాజు పాలన, తపతీ సంవరణము, ద్రౌపది స్వయంవరము, అజ్ఞాన తీర్థయాత్ర మున్నగునవి. ఇవి తిమ్మయ రచనలో ప్రత్యేకముగా నిలువదగిన రసవత్ కావ్యములు. వానిని వేరుచేయునవచ్చును; మూలముగో కలపనువచ్చును. ఇది యితిని గంటమునుండి కాలప్రభావముచే నలుకడిన ఖండ కావ్యములు.

ఉపరిచర పురప్రాంతమందు శుక్తిమతియును నది ప్రవహించుచున్నట్లును, దానిని కోలాహలమును కొంప యడ్డగించినట్లును, వ్యాస నన్నయ భారతభాగములందు గలదు. తిమ్మయ ఆరెండిటియందును నాయికా నాయకత్వ మాగోపించి యింపైన రచన సాగించినాడు. అందు శుక్తిమతియందు విలాసవతి ధర్మములను నిరూపించి యెనర్పిన వర్ణన ప్రతిపద మనోహరము:

“ఆరయ నొక్కయే రాతినిపురము
చేగుఁబాటు విశేష సంపదల
చూచు నొక్కొకమాటు సుకుమార మీన

లోచన సుభగలలోలదృఢులను
పలుకు నొక్కొకమాటు ఒకచక్రవాక
కలహంప మధుకర కాంచనాదముల.”

(ద్వి. భా. 2 ఆ. 101-102 పు)

అదిగానల సంక్తును చూచినచో వసుచరిత్రమంటి శుక్తిమతీ కోలాహలముల వర్ణన మనములో నిశాకొని తిమ్మయ యీ రచన సాగించినట్లు పోల్చుకొనవచ్చును. చూపవలెనన్నచో నిట్టిపట్టెన్నేని గలవు.

8. మాగ్న:—ఉదంతుకు పామృత్యియొద్దకు వెడలి, గురుపత్నికి కానుకలుగా నొసగుటకై యతిని రాణికుంజలముల నగించి గొనవచ్చుచుండ, మాన్దములో తక్కికుడు వాని నపహరించి పాతాళమునకు గొంపోవును. మునియు వాని వెన్నంటిపోయి ముప్పతిప్పలు పడి యా కుంజలముల చూలగొనివచ్చి గురుపత్ని కొసగి యింటికిగరును. మిరి కొంతకాలమునకు తక్కికునిపై పగ దీర్చుకొన నెంచి యుదంతుకు జనమేజయునియొద్ద కేగి పరీక్షితుని శాపకారణ మెరిగించి, యాతినికి సర్వి యాగ సంకల్పము గలిగించినట్లు నన్నయ భారతము.

తిమ్మయ దీని సంతయు విడిచి, జనమేజయుడు వాజపేయూది యాగములు చేయుచుండగా నుదంతుకు చూడనేగి, రాజాలో “నీవు చే గుడిగినది సర్పయాగము గాని సత్రయాగము గాదనియు, తక్కికుడు నీ తండ్రిని గరచి చంపెననియు, నాతకు తాను గురుపత్నికై తెచ్చు కుంజలముల నపహరించెననియు” చెప్పి, యాతనికి నాగకులముపై పగదీర్చుకొను పట్టునల గలిగించినట్లు మార్చి వ్రాసినాడు. అట్టి మాగ్న ఈ సందర్భమున నెంతయు దగియున్నది.

ii. వ్యాస నన్నయ భారతములందు జరత్కారు చక్రత, జనమేజయుని సర్పయాగమునకు పూర్వము, అతిగా వర్ణింపబడినది. జనమేజయుడు చేయు సర్పయాగము మాన్దవచ్చి, అసీకుడు, తన తండ్రియగు జరత్కారు చక్రత మాతనితో చెప్పినట్లందు మార్చి వ్రాయబడినది. విషయ బాహుళ్యమును తగ్గించుటకై తిమ్మయ యీ మాగ్న చేసెయ్యండును.

iii. శిర్మిష్ఠ, వృషసర్పర్షణను దానవరాజు పుత్రి. దేవకూని, ఆ రాజునకు గురువగు శుక్రని కూతురు. ఒకనాడు వా రిగ్గురును వాహ్యోలి వెడలుదురు. ఏదియో వాక్కి మాములో శిర్మిష్ఠ రాజసముతో దేవయానిని నూతబడదోయును. వేట వచ్చిన యగూతి భటుల వలన నా విషయమెరిగి కూపముననుండి యామె నుద్ధరించును. తగువాత శుక్రవటుకు వచ్చి తనయ నోదార్పి యింటికి పోదము రమ్మనును. పరాధివ భిన్నయైన

ద్విపద భారతము: తిమ్మయ స్వతంత్రత

యామె నగరమునకు వెడలక యందేయుండి తప మొనర్చి శర్మిష్ఠుడై పగసాధింతునని పట్టుపట్టగా, వృష పగ్గ్య డా విషయమెరిగి యాటకు వచ్చి "తన తనయ చేసిన తప్పు తమింపు"మనియు 'నందులకు పరిహార మాగా నేడని గోరుకొమ్మనియు' వయానిని బ్రతి మాలును. అంతట నామె 'దానీ సహస్రయతో శర్మిష్ఠ తనకు దాసియై యుండుజేయు'మని కోరును. ఇది నన్నయ రచన.

తిమ్మయ రచనలో నట్లుగాక రాజపుత్రికచె కూతునకు గలిగిన పరాభవము దాసివలన తండ్రియగు శుక్ర డెరిగి యామె యొద్దకి:

"ఓ బాల, నీకేల యుగ్రతపంబు!

ఈ బాము లేనుండు నెట్లురావచ్చు!

శర్మిష్ఠచేసిన సాహసంబెల్లఁ

గర్వతశింఠితె కందంగ వలెను.

ఇలవట్టుము, నీకు నిద్రోపనంబుఁ

దల్లి, ధర్మముగాదు తగుణిని నీవు."

అని యొకపదమంబు, సంతలో దానవ నాయకుడగు వృషపగ్గ్య సంతయు విని

"తన తనయ చేసిన దంటితనంబు

మనమున నెరిగి మున్నగునక వాడొక్కనుమ

వచ్చి యాగురు నభినందించి...

...మా శర్మిష్ఠ యాయుతి కెరు

లానరించె డీని నేలఁడు దాసిగాఁగ."

(2-126 పు)

అని పల్కి, శుక్రపుత్రియగు శవనూనికి తన కూతుగు చేసిన యపరాధమునకు శిక్షగా దానవరాజు తానే యామె నాపెకు దాస్యమునేయ నియమించినాడు. ఇట్టి మాధుర్యచేసి గచ్చించిన తిమ్మయ రచనయందలి యాచిత్యము నేను చెప్పటకన్న సహృదయులగు పాఠకులే యూహించుకొనుట సరసమైన పద్ధతి.

iv. వ శిష్ట మహిమను వర్ణించుఘట్టములో బ్రాహ్మణాపావీష్టుడగు కల్మాషపాదుడను రాజు వశిష్ట కుమారుడగు శక్తియనువానిని భక్షించినట్లు తెండు భారతములలోను గలదు. ఇంగు మాత్రము:

"కపటాత్ముడైనట్టి కాశికమాని

చపలాశుక్ల నొక దైత్యుఁ జలమొప్పుఁ బిరిగి

పలిక నోరాక్షస, పవరక నీవు

బలిమిమెఁ గల్మాషపాదులొక జొచ్చి

యావశిష్టాత్మజా...నఁగింపు."

మని వేరొక తీరుగా నున్నది. మునికుమారుల చంపిన దోషము రాజగు కల్మాషపాదునకు చెందుట మన సామ్యక కాబోలు కవి బుద్ధిపూర్వకముగా నా పాపము నొక కల్పిత రాక్షసున కంట్రిగటయిండును.

v. పై సందర్భములోనే "ఒక్క నాడు రాక్షస రూపధరుడై రాద్రాకారంబున వచ్చు కల్మాషపాదుం

జూచి యదృశ్యింతి వెఱచిన దాని నోడకుండు"మని నన్నయవశిష్ఠుడు బుజ్జగించును. తిమ్మయ రచనలో:

"అంతట నొక్క నాడమ్మాని కొడు

లెంతయు బలముల కేతెంచుచోట

ఘనకల్మషుండైన కల్మాషపాదుఁ

డైనను నా మునికొంతనేచి మ్రొంగంగఁ

జనుడేరఁజూ చదృశ్యింతి తలంకి."

(ద్వి. భా. ఆ. ప. 6-364 పు)

యని నీటికేగు నదృశ్యింతిని కల్మాషపాదుడు మ్రొంగ జూచినట్లు మార్పుచేసినది. దీనికి కారణముగాని మూలముగాని గుర్తంప వీలుకాలేదు. వ్యాసుడుకూడ:

"నతు దృష్ట్యైవ తం రాజా

క్రుష్ట ఉత్రాయ భారత,

ఆవిష్టో రాక్షసోగ్రేణ

ఇయేషాస్తు మధాజనా."

అని కల్మాషపాదుడు వశిష్ఠుని మ్రొంగుటకె వచ్చినట్లును, అది చూచి తిమ్మయూడ నాతిడు చంపవచ్చు నేమా యని భయపడి

"త్రాహి మాం భవవౌ పాపా

దస్మాద్దాహుఁ దర్కనాత్,

రాక్షసోస్తు మహావ్యాధా

న్నాన మేతచ్చిక్తి తం."

అని యదృశ్యింతి, రాక్షసునిబారి ఒకకుండు రక్షింపు మని మామయ్యుడు వశిష్ఠుని బ్రార్థించినట్లును రచన సాగించినాడు.

ఇట్లువాచారించుచు బోయినచో నెంతయేని వ్రాయవలసినది కలదు. కాని, తిమ్మయ రచనా విధాన మెగులు కీపాటి చాలుననుకొందును. పై చూపిన విషయములవలన నీతిని తెలిసిధానమును గూడ చాల వశుగుర్తింపవచ్చును. వర్ణన సందర్భమున నాతిని తెలియెంత యాలంకారికముగ నుండునో, ప్రసంగ ముల నివ్వహించుటయందంతి సహజ మనోహరముగా నుండును కథ నడుపుటలో, పాత్రల చిత్రించుటలో రసపోషణ మొనర్చుటలో తిమ్మయ సిద్ధహస్తుడు. దీని నన్నిటిని సోదాహరణముగా చూపి చెప్పవలయు నన్నచో ప్రత్యేక మొక గ్రంథమును. కాని యొక టుటమాత్రము చెప్పి ప్రస్తుత వ్యాసము ముగింతును. వార్తకవులలో నన్నయ కెట్టి స్థానముకలదో, దేశికపు లలో అందు ద్విపద కావ్యకర్తలలో తిమ్మయ కట్టి స్థానముగలదని నా భావన. వ్యాసభారతమును రుచిం ద్రముగా అంశమునకు దెచ్చిన మహాతపస్వి యాతడు. కావ్యత్య ముడివోకుండు లేటలేట మగు దేశికచనలో వల యించి యాంధుల కందరకు నందుబాటులోనికి దెచ్చిన మహానుభావు డీతడు. అతనిది మార్గకవిత్. ఈత నిది దేశికవిత్. ఉభయ రచనలను మన కుపాదేయములే. ఉభయములు మనకు పూజ్యులే.

జీ విం చా లం వే...

శ్రీ మల్లాది సత్యనారాయణ

[గ్రంథసంచిత తరువాయి]

రెండవ రంగం

(తెనె లేచేసరికి చంద్రం పజిలలోను, సూర్యం వాడికిం కైలోలోను లీనమవుతారు. గోపాలరావు ఇద్దరికీ మధ్య నులకమందం మీద గడ్డంక్రింద చేతులు పెట్టుకు కూర్చుంటాడు. తి నేసిన ప్లేట్లు గ్లాసులు వారి వారి ప్రక్కనే ఉంటాయి.)

(తెనె లేచాక చెయ్యిక ఓంక నీళ్ళతోను, సావిత్రి, సౌభాగ్యం వస్తారు. వనకారే మాట్లాడు కుంటూ మూర్తిగారు కూడా వస్తారు.)

సౌభాగ్యం: (తిలవంతుకు సరాసరి లోనికి వెళుతుంది)

సావిత్రి: అదికాదు మాస్తామా! పోనీ మీరే చెప్పండి.

మేము ఎప్పుడైనా కిథిలో కొచ్చెనుగుమా?

తిప్పనిసిరి అయి ఆ చెగువుకు నీళ్ళకు వెళ్ళిం తిప్ప...మరి తిమకుమలే నాకరను పెట్టుకునే తాహతు మా కక్కడండి చెప్పండి.

సౌభాగ్యం: (మళ్ళీ వచ్చి వదిలగారి బిందెకూడా తీసు కుని లోనికి వెళుతుంది.)

మూర్తి: వాళ్ళకేలివమ్మా. పైగా బడిపంతులంపే డిల్లో అందరికీ లోకువ.

సావిత్రి: ఇంతకూ మా గ్రహచారం లెంకి. మొరుషికి లోకువలే మధుకరపాడికి లోకువే అన్నట్టు మొరుడు తీసుకువెళ్ళక పొట్టి ఎవల్లిప్తు మొచ్చి నట్టు వాళ్ళు అంటారు. వాళ్ళకేం బాధ లన్నాయో అన్నమాట అక్కరలేదు.

మూర్తి: ఆమాత్రం వివక్షణజ్ఞానం వుంటే యింకే నమ్మా?

సూర్యం: వివిటి వదినా అది? (కుర్చీలో నుంచి లేస్తాడు.)

సావిత్రి: అదికాదు మాస్తామా! ఏమో ఎంగుకు వదిలే కాడో, యావిడెం చేసిందో, అనడంలో ఆవిడ ఉన్నేం యేవిటి చెప్పండి...ఇన్నాళ్ళూ గౌర వంగానే కాలక్షేపం చేస్తున్నాం గాని ఇలాటి మాటలు ఎవరితోను అనిపించుకు ఎరగము.

సూర్యం: ఎవరన్నార వదినా?

గి పా: ఎవరైనా అంటారు. మనరోజులు మంచివి కానప్పడు ఎవరైనా అంటారు బాబూ!

సావిత్రి: పోనీ ఎప్పుడైనా మా సౌభాగ్యం నున్నట్టుం దాటి బయటికెళ్ళిం చూశారా మాస్తామా! ఉన్నదేనా తిని ఇంకోయింటి కెళ్ళకుండా కాక్షేపం చేస్తున్నాం గాని తిమకిమలే ఎక్క ళమ్మం దిగే నుమ్మం కాదుగదా. ఏబ్బుండిగదా అని వాళ్ళ యిష్ట మొచ్చినట్టు మాట్లాడడం బాగుందంటారా మాస్తామా!

మూర్తి: ఎవరంటారమ్మా బాగుందని...వాళ్ళకేలిటి? హోదా కలవాళ్ళవనే అనంభావం ఒటి, బడిపంతులనే లోకువ గెంపింది. ఏం తేస్తాం అమ్మా?

సూర్యం: వివిటి మాస్తామా యీ గొడవ?

మూర్తి: అ...ప్రెసిడెంటుగారి భార్య మీ చెల్లెలు విషయం అడిగింది.

సూర్యం: ప్రెసిడెంటుగారిభార్య అయితే మాత్రం నోటికి వచ్చినట్టు మాట్లాడితే ఎవ రూగుకుం టారు మాస్తామా!

మూ: ఊహాకోక మనం చేసే దేముందిరా సూర్యం?

సూ : ఎంగుకు వదిలేకాడో, యావిడెం చేసిందో, అన డంలో ఆవిడ ఉన్నేం...ప్రెసిడెంటు గారి పెళ్లామయితే ఎవరేకమ్మన. కాకపోతే మొగు డుతో చెప్పి అన్నయ్యని యీ వూరునుంచి ప్రాన్స్పరకు చేయిస్తుంది. అంటే గా...

సా : సూర్యం! అనవసరంగా నోరు పారసుకోకు. గోడలకి చెవులుంటాయి.

సూ : వివిటి వదినా లేకపోలేదు. తిమకిమలే యింటిం టికి మా చెల్లెలు పికార్లు చెయ్యడం అవాలు లేదని తెలియకు కాబోలు.

మూ : ఒరెయ్ సూర్యం నువ్వు వట్టి ఆనేకపడువవురా. మీ వదిల చెప్పినట్టు మొరుడు తీసికొని వెళ్ళి నప్పుడు ఆదాన్ని సరించి ఎగల్గిప్తు మొచ్చి నట్టు వాళ్ళు చెప్పకుంటారు. అంతమాత్రాన్ని మనం కంగారుపడితే ఎలా చెప్ప. పైగా మన దీ వూరు కాదు. మీ అన్నయ్య పొట్టికోసం యిక్కడ కొచ్చాడు. నీమాట నామాట వినేనా రవరిక్కడ. నోరు బారితే కప్పంరా.

సూ : అవునులెండి ఆమాటా నిజమే. ఇంతకీ మా గ్రహచారం బాగుండలేదు.

జీ వి చ ల ం డే....

సా : (లోపలికి వెళుతూ) సౌభాగ్యం ఎండుకమ్మా? నువ్వేకుస్తా వెండుకు? (లోనికి వెళుతుంది)

మా : ఏడుపు గాకపోతే యేముంది? అడదాని బ్రతుకు అంతలో ఉంది.

సా : అందుకే మాస్తారూ! భర్తతో విడాకు లిప్పించేసి చెల్లాయికి మళ్ళీ పెళ్ళి చేద్దామంటే అన్నయ్య వప్పుకోడు. చెల్లాయికి యిష్టం లేదు. ఈ కరువు రోజుల్లా ఒకటి అన్నయ్యకి బరువు. గెండు లోకులతో మాటలు పడడం. ఏం బాగుంది చెప్పండి.

మూర్తి : ఒరేయ్! మాస్తా మాస్తా మన ప్రాచీన సంప్రదాయాలని చెప్పనాడేం ఆటే మంచి పని కాదురా సూర్యం! కట్టబాట్లలోనుండి ఈవరికివచ్చి విడాకులుచ్చుకున్న పురుషుడు గాని స్త్రీగాని తర్వాతి వివాహం చేసుకుంటే మాత్రం మానసికంగా ఆనందం అనుభవిస్తారనుకుంటున్నావా? ఎప్పుడూ కాదు. ఆ తర్వాత చిన్న కారణానికి కూడా విడాకు లివ్వడానికే ప్రయత్నిస్తూంటారు.

సా : (లోపలినుంచి వస్తూ) ఎంతసేపూ విడాకులు, మళ్ళీ పెళ్ళి, అంటాడు మా మ రి ది గా రు మాస్తారూ. ఆవేశాలతో కూడిన నూతన భావాలు. ఆచరణ కనువుగాని భావ కవిత్వం. ఊహించని ఆశాసాధనలో ఊగుతూ ఉంటారు మాస్తారూ మా నిరుగు లిద్దరూను.

మూర్తి : చిన్నతనం కదమ్మా. ఇంట్లో అన్నయ్య, వదిన మంచివాళ్ళు గనుక వాళ్ళ ఆటలు పాసు తున్నాయి... అయిపోయిందేదో అయి పోయింది. ఇంక ఆ గొప్పతన తిలపెట్టకండి. వాళ్ళతో పేచీ పెట్టకు న్నారేం. వస్తానమ్మా. ఒరేయ్ సూర్యం అట్టి కేవలం సంపించడం మరచిపోకండి—(వెళుతోడు.)

సా : (లోపలికి వెళుతుంటుంది.)

సా : ఇంకే వంది వదినా! (పెసిడెంటుగారి పెళ్ళాం.

సా : (వెనక్కు తిరిగి) ఏం? యుద్ధాని కెళ్ళొస్తావా?

సా : యుద్ధం కాదుగాని వదినా! చెల్లెలు మూలంగా వీధిని బడతలసి వస్తోంది యీనాడు. ఇన్నాళ్ళ నుంచి యీ వూళ్ళో వుంటున్నాం ఎవ్వరి తోను మాట అనిపించుకు ఎరగము.

సా : చెల్లెలు మూలంగా అన్న మాటేవిటి మన గ్రహ స్థితి అనుకోవాలిగాని... పాపం అనేం చేసింది. అది అసలే కుమిలి పోతోంది. దాన్నేవీ అనకు బాబూ. (లోనికి వెళుతుంది.)

గోపా : మాటాడితే దాన్ని తివ్రతవేవిగా సూర్యం. పాపం అది మాత్రం యేం చేస్తుంది చెప్తా.

సా : ఏం చేస్తుందా? మొగుడు పళ్ళెమున్నంత

మాత్రాన్ని యిక్కడకి రావడం పారబాటం టాను.

గోపా : అడది అంతాన్న యేం చెయ్యగలదురా. పుట్టింటిమీద ఆకి పోతుందా బాబూ! ఒక కడుపున బుట్టారు. మీ దగ్గర చేరికపోతే ఎక్కడి కడుతుంది. మాటాడితే అన్నయ్యకి బరువంటావు. ఇంకులో బరువుకొనిదెవరు? అది చెప్పినట్లు గోళ్ళు గిల్లుకుంటూ కూర్చున్న మొగాళ్ళకి పెకుతున్నాడు అన్నయ్య. ఏం చెయ్యను. నా అవస్థ యిట్లా వచ్చిందిగాని లేకపోతేనా మీలాంటి కుటుంబాలను నాలి గింటిని పోషిద్దను. మొదట్నుంచీ మీ చదువుల కోసం అన్నయ్య బాగపడుతుంటే మాస్తా ఊరణోలేక పోయాను. ఏదో వ్యాపారంలో సంపాదించి కాస్తా కుటుంబానికి కొంత, కాంగ్రెసులో గొప్పలకోసం వాళ్ళకి పిళ్ళకి సహాయాలు చెయ్యడంకోసం కొంత మొత్తం తగలేసుకున్నాను. ఇప్పుడు వాడి రక్కలమీద ఆధారపడతలసి వచ్చింది. అన్నయ్యకి బరువు కొని దెవరుబాబూ! మాస్తాగు చెప్పినట్లు వాడు గనుక నే యీడు కొస్తున్నాడు.

సా : ఇంట్లో యీ కొంతలో అందరికీ మేము యిద్దరం సంపాదించడండా మొద్దుల్లా కూర్చున్నామనే బాగు.

గోపా : ఎవరికి బాబూ బాగు? నేను మాత్రం మొద్దులా కూర్చోవడం లేదూ.

సా : అయితేం. నీ ఆస్తి కొంత యీ కుటుంబంకోసం ఖర్చు పెట్టావు గనుక నిన్ను పోషించి తీవల సిందే మా అన్నయ్య.

గోపా : అనేవన్న మాటలే. ఇదేం నిర్బంధమా? అల్లి మానమున్న మొగాడు గనుక నే అవతలికి పొమ్మనలేక పోతున్నాడు నన్ను.

సా : ఒరేయ్ చంద్రిం! మాస్తారు మట్లకు మాస్తారు ఇన్ని బాగాలపడ్డా ముసల్ని మళ్ళీ ఆట్రయి నిండుకే వెళ్ళుకుంటారు... ఈ మాస్తారీ చేసే వాళ్ళకి యిదొక జబ్బనుకుంటానురా. ఎదటి వాళ్ళుకూడా చాలీ చాలని జీతంతో తమకు మరేనే బాగు పడుతుంటే సంతోషిస్తారను కుంటాను.

చం : ఏవైనా జీవించాలి అంటే పళ్ళే ప్రధానమును కుంటానన్నయ్యా!

గోపా : అహ! కాదు. జీవించాలి అంటే మీ పెద్ద స్నయ్యలాటివాళ్ళు నెనకాల ఉండడం చాలా అవసరం అంటాడు మీ చిన్నన్నయ్య.

సా : (కోపంగా) బాబాయ్!

గోపా: నామీద కోపం యెందుకురా బాబాయ్? మీ అన్నయ్యలంటి వాళ్ళుంటేగా నీకేం లోటు చెప్ప.

నూ : అంటే బాబాయి నన్నొక చంద్ర బతుకాయి క్రింద కట్టేశావన్నమాట నీ దృష్టిలో. ఆ మొండి బాబాయి. ఒరేయ్ చంద్రం పెంపి లోడే ఏదో సంపాదనలో పాకపోణే చిరకి అన్నయ్య యింట్లోంచి అవతలికి పొమ్మంటా జేమా?

గోపా: వాడొక్కనాటి కనకు. అట్లా అంటే మీరు బాగే పడుదును.

నూ : పోనీ బాబాయి. అన్నయ్యతో చెప్పి అనిపించ దానికి ప్రయత్నించేయ్యి బాబాయి.

చం : మళ్ళీ నన్ను చంపేస్తున్నాను. ఈ పజిలు యీ రాత్రి మొయిలుకి అందించాలి. ఇంకొక్కటి పూర్తికావడంలేదు. జీవించానీ అంటే ఒకళ్ళు డబ్బు అంటారు, ఒకళ్ళు నీతి అంటారు. ఒకళ్ళు మానాభిమానాలు వదిలేయ్యాలంటారు. అంతి మోనే మళ్ళీ అన్నయ్యలంటి వాళ్ళు ఉండా లంటారు. ఒకటి ఆర్థం కావడంలేదు నాకు. ఏది రానీ పంపాలో అంకితన్న తెలిగడం లేదు. బుర్ర పాడయిపోతోంది. కెం కానా వారతి కర్పారంలా మారించిపోతోంది. ఈ పాటికి మొయిలో వచ్చేస్తోంటుంది.

నూ : నువ్వేదీ ఆర్థం చేసికోకుండా వాసుతావురా చంద్రం. (పాక కుట్టిలో కూలబడతాడు)

చం : అర్థం చేసుకోవడానికేముంది అన్నయ్యా! భూమి సుంద్రంగా ఉండడంతే ఏ విషయం మాట్లాడుకున్నా ఆఖరికి జీవించాలంటే అన్న సమస్య దగ్గరకేవచ్చి దాంతోటే అంత మవు తోంది. ఆరి వీడి తస్సా దియ్యా! ఈ పజి లులో ఈ సమస్య చాలాదూరం ఆలోచించే యిచ్చాడన్నయ్యా! అయితే యీ ఒక్క విషయంకోసం మన ముగ్గురి బుర్రలు ఖరాయి అవుతున్నాయి గనుక తేలే సారాంశం ఉంది చూశావు ... పజిల్ ఆర కరెక్టు సందేహం లేదు.

గోపా: ఒరేయ్ చంద్రం. ఎందుకొచ్చిన పజిలున్నారా. ఆ పజిలు పెట్టినవాడు బ్రతుకు తెగువుకోసం పెట్టాడురా. అంటే... జీవించాలంటే... అన్న సమస్య వాడికి యెదురై ఒక నిర్ధారణ కొచ్చి యీ పజిలు పెట్టాడు. వాడి సమస్యని వాడు అతిసుశక్తింగా సాల్వ చేసికొని ఆ సమస్యని నీలాంటి వాళ్ళ కంటగట్టి వాడు

బాగానే జీవిస్తున్నాడు. ఆ మాత్రం నవ్వు గ్రహించలేక తింగులోపడి కుడితి గోరెంలో పడే ఎలకలా కొట్టుకుంటున్నావు. ఒరేయ్ చంద్రం ఈనాటి జీవితమే ఒక పజిలురా అబ్బాయి. నెనకటి జీవితానికి, ఇప్పటి జీవితానికి తేడా చాలా ఉంది. నెనక జీవించాలంటే... అన్న సమస్యలేదు. ఈనాడది ప్రబలమైంది. అయితే యీనాటి జీవితంబాటలో ఒడుగుడుకు నెక్కువ. నెగ్గాడా పర్యత శిఖరాన్ని అందు కుంటాడు. ఒకటి పోయాడా అధఃపాతాళ లోకంలో అడుగు పెట్టాడన్న మాటే... అబ్బాయి జీవితమే ఒక పజిలురా.

రఘు: (జంతిక తింటూవచ్చి) తాతయ్యా! ఇవెంగుకో చెప్పకో.

గోపా: నీ మొఖం? అజేం ప్రశ్నెరా! అవి తినడాని కిగా.

రఘు: కాదు తాతయ్యా! రేపు నా పుట్టిన గోనా.

గోపా: అంగారా బాబు!... వెర్రి నాయనా..... ఈ కంట్రాక్టునా నైటయి తరులూడలేదు. ఏదోవిధంగా కొంత డబ్బును తెచ్చును. నీకు క్రొత్తి బట్టలేనా కుట్టిగును.

రఘు: ఎందుకూ. ఈ నాన్న యీ సానుకృతానికి ఎంత ప్రాధాన్యమోనా సరే కుట్టించు కొన్నా నన్నాడుగా. తేకపోణే నాన్న గారిని యింటికే గానికొప్పని చెప్పేశానుగా. (నీధిలోకి వెళ్ళి పోతాడు.)

గోపా: వివిధ వాడుమాత్రం యేం కుట్టిస్తాడు. ఆ వచ్చే జీతం కాస్తా ఎన్నిటి కొస్తుంది. అందరి దగ్గరాలు ఒక్కలాగే ఉన్నాయి.

నూ : అంతకన్న బాబాయి! దగ్గరులంతా ఒక్క చోటికే చేరారంటే బాగుంటుందేమా.

చం : అదికూడా కాదు అన్నాయ్. అన్నయ్య జీతంగా ఉన్న మహత్వమే అది. ఎన్నో అవస రాలు కనిపెట్టుకు కూర్చుంటాయి జీతాలొచ్చే గోజుకు.

గోపా: ఇంతికి మన అవసరాలు అట్లా అనిపిసు న్నాయి.

నూ : అంటే బాబాయి! ఇంగులో ఇంకో విశేషం కూడా ఉందినుకుంటాను. అవసరాలు తీగు స్తున్న అన్నగారున్నాడు గనుక అవసరాలు ఎక్కువవుతున్నాయి అనుకుంటాను.

గోపా: ఏమాట కామాటే చెప్పకోవాలి. తండ్రికి తయ్యగ్గయినా తండ్రిలాగే మాచుకుంటు న్నాడు కేశవరావు.

జీ విం చా లం టే....

చం : ఏదో విధంగా ఇవ్వాలి యీ పజిలు పంపించి తీరాలి.

నూ : పోస్ట్ లైం కాస్తా దాటిపోతే యెట్లా పంపుతావురా?

చం : కవరు లేవ్ ఫీజు అంటించి మెయిలుకు అందిస్తాను.

నూ : మరి రూపాయి యెట్లా పంపుతావు?

చం : కవరులో రూపాయి నోటు పెట్టేస్తే సరి.

నూ : పోస్ట్ లో వాల్లకి అనుమానం తగిలి చూచారంటే అదొక పెన్ డ్రై కేసు.

గోపా : అవన్నీ వా డాలోచించే స్థితిలో లేడు. వాడి ఆదుర్తి అట్లా అనిపిస్తోంది.

చం : ఏదైనా పంపించి తీరాలి. పైగా ఏదైతేలు కనూంటే ఎన్ని కేసులు పెట్టుకుంటేమాత్రం మేం అన్నాయ్! అన్నయ్య తిప్పకుండా యిస్తాడు గూపాయి. ఎందుకయినా మంచిది. వస్తున్నాడేమో చూస్తాను. (వీధిలోనికి వెళుతాడు.)

నూ : స్కూలునుంచి అలా బజారుకు వెళ్ళిఉంటాడు. లేకపోతే యింత ఆలస్యం యెందుకువుతుంది?

గోపా : రేపు రఘు పుట్టినరోజు కను. బట్టలు కుట్టించడానికి వెళ్ళాడేమో.

చం : (లోనికి వస్తూ) ఎక్కడా బాగా జనబులే... అన్నయ్యకి ప్రార్థనలు జ్ఞాపకమేనా చేశాను గాను. తీరా ఆ జీతం కాస్తా చాకీలకి సర్దేసి చేతులాడించుకుంటూ రావచ్చు.

నూ : ఎంత యివయినా ఒక్క అర్థిరూపాయేనా ఉండకపోతుందా యేమిటి? తెల్ల కౌగితాలు కొని నాటకం థెయిర్ రావడానికి.

చం : సీగోల నీది. ఒక్క రూపాయికంటే నుండు నాకే యిస్తాడు. ఎంచేతినంటే ఈ పజిలు నెగ్గితే... నెగ్గితే ఏమిటి నా మొఖం... పంపితే నెగ్గావన్నమాటే... నెగ్గితే... ఏమిటి? ... ఏదైతేలు... ఒకటా రెండూ. ఈ పూరంతా ఒక ఊపు ఊపామ్మ.

గోపా : కాని అన్నయ్యదగ్గర కనీసం పానాయేనా మిగలకపోదు.

చక్ర : (సరాసరి లోనికివచ్చి) ఏం బాబూ! కేశవరావు గాడు యింకా రాలేమా?

నూ : మాకన్న కంగారుగా ఉండే నీకు.

చం : మా అత్యవసరాల తాలూకు డబ్బులేనా ఆయన దగ్గర మిగులుతాయో లేదోనని మేమే అనుమానించి చస్తూంటే మధ్య నువ్వేవిటయ్యా!

చక్ర : అదికాదు బాబూ! ఈక్షణం దాటిపోతే యే వుంది. ఎంత పెద్ద ఉద్యోగంనుండు దగ్గరైనా జీతాలు వచ్చినరోజున తప్ప మరూడు చిల్లీ కాని ఉండదు. అలాంటిది బోర్డుస్కూలు మాస్టరు దగ్గర ఉంటుందా బాబూ! అదిగాక ఇండాక స్కూలుదగ్గర మీ అన్నయ్యగారు, కిరాణీకోట్టు సూరయ్యగారు, పుల్లల అడితీ ఎల్లయ్య ఏదో ఘర్షణ పడుతున్నాడు.

నా : (లోపలినుండి కంగారుగావచ్చి) ఏమిటి బాబూ అది?

సోభా : (వదిలతో కూడా వచ్చి వింటూఉంటుంది.)

చక్ర : అట్లే! కంగారు ఎవరేదమ్మా.

నా : మరి యెందుకు ఘర్షణ.

చక్ర : ఏవుంచమ్మా! నా బాకీ చీదాగా యిస్తేనేగాని వల కాదంటాడు కిరాణీకోట్టు సూరయ్యగారు. ఆగునెలనుంచి యిట్లా తిప్పకున్నారు. మొత్తం బాకీ యిస్తేనేగాని కదిలనని ఎల్లయ్య కూర్చున్నాడు.

చం : అయితే జీతాల కచ్చాసున్నమాటే.

నా : తరువాతి యేం జరిగింద బాబూ!

చక్ర : ఏమింది జగదానికి. పాపం కేశవరావుగారు ఏదో సర్ది చెబుతుంటే కిరాణీకోట్టు సూరయ్య ఎగిరెగిర పడుతున్నాడు. అంత తీవ్రతేనివాడవు నాకుకు నేటప్పకు తెలవదా అని వినితేవిటో నోటికి వచ్చినట్లు వాడుతున్నాడు.

నా : (కళ్ళనీళ్ళు తిరిగాయి. తుడుచుకుంటోంది.)

నూ : ఏకేశాకు గొంగవెళక. వా డిష్టమొచ్చినట్లు అణాకి వేడేసుకుని దొంగపరులు రాస్తాడు.

నా : సూర్యం! ఎందుకు నోరు పారేసుకుంటావు?

చక్ర : తిరువతి నలుగురూ వాగయి ఆ కిరాణీకోట్టు సూరయ్య నే తిట్ట రుసుకోండి. పాపం కేశవ రావుగారు యీ పూజో యిన్నాళ్ళనుంచి మాస్టరీ చేస్తున్నారన్నమాటేగాని ఎవ్వరితోనూ ఒక్క మాటపడి యెరుగలేమో పాపం కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకున్నాడు.

నా : (ఏడుపుంది.)

సోభా : ఊహో వది నా! ఏమిటి యింతమాత్రానికే. (తనకూ కళ్ళనీళ్ళు తిరిగితే తుడుచుకుంటోంది)

నా : (ఎవ్వరిముఖం చూడలేక లోపలి ప్రక్కకు తిగి) సూర్యం! అలా స్కూలుదగ్గరకు వెళ్ళి వస్తానా యేమిటి ఒకసారి.

నూ : ఇప్పటిదాకా స్కూలులో ఉంటాడా యేమిటి వది నా!

నా : ఏమో బాబూ! నాకు భయంకేస్తోంది. వెళ్ళేటప్పకు రఘు క్రొత్తబట్టలు కుట్టించుకు రాక

పోలే యింటికే రానివ్వవన్నాడు కూడాను.
ఏం బాధపడుతున్నారో.

గోపా: ఏం ఫరవాలేదు! స్కూలునుంచి అలా బయటకు వెళ్ళిఉంటాడు. వాడే వస్తాడు సా: (లోనికి వెళ్ళింది.)

సాధా: (వదిలతో కూడా లోనికి వెళ్ళింది.)

[క్షణం నిశ్శబ్దం]

చం: అన్నయ్! జీతాలు రావడంతో సత్యం ఒక్క రూపాయి అయినా మిగల్చకుండా వస్తాడంటావా అన్నయ్య.

నూ: ఏమేరా బాబూ! నాకంతా ఆగమ్యగోచరంగా ఉందిరా బాబూ.

చం: ఏవండీ చక్రధరరావుగారూ! పరిచయం లేక పోయినా యిలా అడుగుతున్నానని ఏవీ అనుకోకండి. మీదగ్గర ఒక్క రూపాయి ఉంటే యిసారా? మా అన్నయ్య రాగానే తీసుకు యిచ్చేస్తాను. ఆమాత్రం మిగలకపోదులండి మా అన్నయ్యదిగ్గర.

చక్ర: నాదగ్గర ఏవీలేదండీ.

నూ: రూపాయివాకా యెందుకుగాని ఒక అర్ధరూపాయి ఉంటే చూడండి.

చం: మళ్ళీ యింతట్లోనే నాకు సత్యం పోటీయా, ఆంగ్లంనిపించావన్నయ్యా! చక్రధరరావుగారూ! అర్ధరూపాయి లేకపోయినా పాపా ఉన్నా చాలు. మా బాబాయి పెళ్ళి అద్దెకు తీసికొని వెళ్ళి కంట్రాప్టు రైటు చేసుకువస్తాడు. చూడండి ఒక్క పాపాయేనా.

చక్ర: ఆసలు ఏవీలేదు బాబూ నా దగ్గర. ఇవ్వాలే మీ అన్నయ్యగారు ఏమేనాయినే పట్టుకు వెళ్ళాలి. బియ్యం కొనాలి. ఇవ్వాలే ప్రాద్దుటి నుంచి మా యింట్లో అందిరూ పస్తే బాబూ! సిగ్గుచిడిచి చెబుతున్నాను.

చం: మరి జీతాలు రాగానే చూచేవాళ్ళెవరూ యింక లేరన్నమాట మా అన్నయ్య తప్పు.

చక్ర: ఎవరికి కావాలి బాబూ! ఎక్కడికి వెళ్ళినా మీ సూర్యం అన్నయ్య అన్నట్టే అంటాడు బాబూ. ఆ మహాలిలి మీ వదిలెగాదు మళ్ళీ రమ్మననున్నారని వచ్చేనుగాని లేకపోలే రాను బాబూ...పిల్లలు ఆకిలిబాధకు తాళుకోలేక ఏడ్చేస్తున్నాడు బాబూ! (కళ్ళనీళ్ళు తిరిగాయి) చెప్పకపోవడమెందుకు. అప్పుకప్పుడు జీవితం మీది కోతిపుడుతూ ఉంటుంది...ఒక్కొక్క పప్పుడు యింత వివంతెచ్చి పిల్లలకి భార్యకు యిచ్చి నేనుకూడా పుచ్చుకుందామా అనిపి

కుంది బాబూ! (ఏమన్నా) మొదట్లో అతినిమాట తీసే న్యాయం ఆ చిన్న వేషం వెయ్యడంవల్ల ఇంత ముప్పువచ్చింది. అక్కడినుంచి పెరిగిన గౌరవమర్యాదల మాటైన యిరుక్కుపోయాను. ఈవరికి రాలేక జీవితాన్ని నాశనం చేసుకున్నాను.

నూ: చచ్చాం పో. అందరినీ ఒక్కచోటికే కూర్చాడురా భగవంతుడు.

సా: (లోపలినుంచి పక్కంలో బియ్యం తెచ్చి మంచం క్రిందనున్న అంటికొయలు కూడా చేర్చి యిస్తూ) బాబూ! చక్రధరరావుగారూ! ముందు యీ బియ్యం అంటికొయలు మీ ఆవిడకిచ్చి వంటచేయించుకుని భోజనం చేసి సావకాశంగా రండి. మరేం ఫరవాలేదు. నేను చెబుతాలెండి మీగు వచ్చి వెళ్ళాలని.

సాధా: (లోనుంచి వచ్చి చక్రధరరావుగారిని మాన్తూ నిలచుంది.)

చక్ర: (బియ్యం కూరలు తీసుకుంటూ) అమ్మా... (కన్నీళ్ళతో) చివరికి నాస్తితి యీగతికివచ్చింది.

సా: అశీవన్నమాటలెండి. మన మధ్యతిరిగితి కుటుంబాలే అంత. మీరేం బాధపడకర్లేదు. ఇంటింటాఉండి మంటిపొయ్యి. మా యింటాఉండి అనే సామెతిగా మనవంతా ఒక్కమాదిరిగానే ఉన్నాము. మేము మాత్రం గడిచి గట్టిక్కామా? ఏకోజాకే స్థితి వస్తుందో ఎవరు చెప్పగలరు బాబూ!

చక్ర: (ఏమన్నా చెప్పలేక చెప్పలేక) నూరేళ్ళూ... బతుకుతావమ్మా...పిల్లల ప్రాణాలు నిలబెట్టావు. వస్తావమ్మా...వస్తా సూర్యం బాబూ...(వెడతాడు.)

సాని } : (కళ్ళనీళ్ళు ఇద్దరూ ఒక్కసారే తుడుచుకున్నాడు.)

నూ: గుమాస్తాపని చెయ్యలేడట పాపం...వదిలంటి వాళ్ళే యిలాంటివాళ్ళని సోమరిపోతులుగా తియ్యగచేస్తున్నాడు.

సా: సూర్యం (కోపంగా) ఆ కళాపిపాసిలో రగులుతున్న అగ్నిపర్యంతం నీ ఊహకుకూడా అందదు. అట్లాంటి ఆవేదనే ఊరకాలంలో ఆవేశంగా మరి ఆత్మహత్యకు వెనుదీయడు. గౌరవ మర్యాదల మధ్య, పరువు ప్రతిష్ఠలమధ్య నలిగిపోయే మధ్యతిరిగితి కుటుంబీకుని అవస్థ నీ హృదయపు లుండుల్ని కూడా తాకలేకపోతోంది. నువ్వేదీ అనుకోకుండా ఉంటే అందుకు కౌంఠంకూడా చెబుతాను. మీ అవసరాలు తీర్చి అన్నగారు

జీవిచారిత్రా....

ఉండవం మూలం గా అటాంటిక భాకారుని ఆవేదనను గ్రహించలేకపోతున్నావు. వయసుచ్చి కోర్దో గోల్పో విజ్ఞానం ఉండి బాధ్యత ఆనే పదానికి అర్థం తెలిసికోలేకపోతున్నావు.

నూ : అంతే.

నా : ఎవరి బాధ్యతలు వాగు గురించాలి అన్న పదాన్ని అర్థం చేసుకుందుకు ప్రయత్నం చెయ్యి. (లోనికి వెళుతుంది. సాభాగ్యం నూర్యంవంకే మానూంటుంది. చంద్రం యదాప్రకారం కూర్చుని నూర్యంవంకే మానూంటాడు. నూర్యం పదాన్ని చెప్తుంటాడు. ఊహకాలం నిశ్శబ్దం.)

నూ : ఒరేయ్ చంద్రం!

చం : (నూర్యంవంకే మాస్తాకు.)

నూ : మాట్లాడ వేరా!

చం : వివరణతోందిగా.

నూ : ఇందాక నేను చెప్పినదానికి సరిపోయిందిగా - అంతే వదిన ఉద్దేశం...మన మెక్కిన బాగు పడేపోయి వాళ్ళ ఆయనకన్న యెక్కువ సంపాదించేస్తామేనని ... అర్థమవుతోందిగా వాళ్ళ ఆయనకు మలేనే ఆ బడిపంతులు పనిచేసా ఆ వాలుగు గోడలమధ్య కుమరిపోతూ చాలీచాలని జీతంతో కాళ్ళిక్కుకుంటూ ఘటాన్ని యింటికి తేరవేస్తే సరితోషించును వదిన.

సాభా: చాలే అన్నయ్యా! ఇంక ఊహకో. ఎవళ్ళేనా వింటేను నవ్విపోయేను. వదినను అంతవరకే అర్థం చేసుకున్నావన్నమాట.

నూ : ఏమిటి లేకపోతే ఎవరి బాధ్యతలు వాగు అర్థం చేసికోవాలా?

చం : అవును అన్నాయ్! వదిన అన్నమాటల్లో ఏమీ తప్పలేదంటాను.

నూ : ఇంకేం డబ్బాక టుమ్మకుని చాటించరా.

చం : వదిన మంచితనం మనం చాటించకుండానే ఈ పూరివారందరికీ తెలుసు. వదిలే గనక ఆగుకోక పోతే మన పరిస్థితి ఎలాఉండేదో అని ఊహా వార్షందరూ అంటూఉంటారు. అన్నయ్యా మంచివాడయితే సరా యేమిటి? వదిన వృద్ధ యం మంచిది గనక నే మన ఆటలు సాగాయి. తిల్లికన్న ఎక్కువగా చూస్తోంది.

నూ : అందుకని మాటలంటే యెవరు పడతారు.

గోపా: అదికాదురా నూర్యం...

నూ : నీకు తెలియదు బాబాయి. నవ్వుగకో...ఎవరి బాధ్యతలు వాగు అర్థంచేసికోవాలట. అంత విజ్ఞాన కూర్పులుగా లేము. మాకూ సంపాదించ

వడం చేతనవును. ఈవిడ సామ్యంతా పెట్టే సున్నట్లు మాట్లాడుతుండే? శెల్లాయి! ఆవిడతో చెప్ప. మా అన్నయ్య సంపాదించింది మేము తింటున్నాం గాని ఈవిడ ఆస్తి మేమేం తినడం లేదని చెప్ప.

గోపా: ఒరేయ్ నూర్యం...

నూ : ఏమిటి బాబాయ్! ఈవిడే పెట్టి పోషి సున్నట్లు మాట్లాడుతుండేమిటి బాబాయ్! నల్గు చెల్లాయి చెప్ప ఆవిడతో.

నా : (లోనుండి చందీబిడ్డను పొలిల్చుకో పెట్టుకుని వస్తూ) అవును. సాభాగ్యం యందుకు మధ్య చెప్పడం...అన్నీ వాకీ వినిపించాయి. కాని సమయం వచ్చింది గనక అడుగుతున్నాను. నా ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్ప...రఘు తిర్వాత పట్టినబిడ్డకు ఒక నాడు పాలపిత్తా కొనడానికి కూడా బిడ్డలులేక రాత్రి తెల్లనాడూ పాల కోసం యేచ్చింది బిడ్డలకం ఉందా? ఏవరు జబ్బుచేస్తే డాక్టరు వ్రాసియిచ్చిన మాత్రలు కొనడానికి బిడ్డలేకపోయింది బిడ్డలకం ఉందా? నీకు (ఏమన్నా) ఆరాత్రి కడుపునొప్పితో బిడ్డ విలవిలెత్తుకుంది బిడ్డలకం ఉందా? చివరకు వైద్యసహాయంలేక అంతే ఆ కడుపునొప్పికి మాత్రలు కొనేలేకపోవడం మూలం గా తెల వారే సరికి బిడ్డ చేతుల్లోనే చచ్చిపోయింది బిడ్డలకం ఉందా బాబూ నూర్యం? తిగువారే యీ బిడ్డ పరిస్థితి యిలా ఉండడానికి కారణం యేమిటి? కనీసం పాలపిత్తాయేనా కొనగలుగుతున్నాగా మీ అన్నయ్యా? నేను యీ అడుగులపై తిప్ప రెండోసారి యెగురుకునా? మీ అన్నయ్యా ఆ రెండు పంచెలు ఆ రెండు చొక్కాలు తిప్ప మూడోసారి యెగురుకురా! దీనికంతకూ కారణం యేమిటి? మీ అన్నయ్యతెచ్చే జీతంతో నేను ఆయన నా బిడ్డలు బ్రతికేలేకపోదుమా?

నూ : అయితే అంతా నేనే తినేసున్నానంటావా?

సా : మాటకుమాట బదులు చెప్పడమే ఘనతిగా భావించు. చిన్నప్పుడే మీ అమ్మగారు చచ్చిపోతూ మీ ముగ్గురినీ వాకు వప్పగించారు. అప్పటి నుంచి మీక్కడ లోటాస్తుందోనని మీ ముగ్గురినీ నా బిడ్డలకన్న యెక్కువగా పెంచాను. మీ అన్నయ్యకూడా ఆ ఉద్దేశంతో నే తిన్నో తినో మీకు చదువు చెప్పించాడు. ట్రైనింగుకు వెళ్ళుమంటే ససేమిరా ఆ బడి పంతులు పని నేను చెయ్యవన్నావు. పోనీ అని పైకి చెప్పిస్తే ఇంటర్ ఫేలయ్యవు. చంద్రం మట్టుకు చంద్రం యస్. యస్. యల్. సి.

పాపం నీపాతే కేగ్గుకుని బడిపంతులు పని చెయ్యవన్నాడు. ఇద్దరూ గోళ్ళు గిలుకుంటూ యింట్లో కూర్చున్నారు. మీరూ రక్కలాచావ్వు. కేవలం చిన్నపిల్లలుకాదు. మీరు కూడా కోర్డ్ గోష్టి సంపాదించి అన్నయ్యకి తోడుపడే నీవ సంసారం ఎంత బాగుండును? నీ బాస్తిని నిన్ను తెలుసుకోవన్నందుకు వదిలను బాగా ఆర్థించెనున్నావు. మీరు బాగుపడడం నా కిష్టంలేదని మాట్లాడుకున్నావు. ఇప్పుడు ఉంట్లో లేనా ఆ భగవంతుడికే తెలుసు. (లోనికి వెళ్ళిపోతాంది.)

సూ : లేనిపోని బగువులన్నీ అన్నయ్య నెత్తిమీద పెట్టుకోబట్టి యివ్వారే యింత కష్టం ఆవు తోంది.

సా : (వెనుక్కు తిరిగి) లేనిపోని బగువులంటే నీ కళ్ళకు కనిపించేది సాభాగ్యం... అంతేగా... నువ్వు దండెముత్రం ఎలిపేది సాభాగ్యంమీద. మాట్లాడితే విడాకు తీస్తుంది మళ్ళీ పెళ్ళి చెయ్యవంటావు. నీకు చేతనయింది అదేగా. అది మన సంప్రదాయానికి విరుద్ధం. ఏమో అని పరిస్థితులు బాగుపడకపోతే సాభాగ్యన్ని మళ్ళీ తీసుకువెళ్ళకూడదా? అంత మాత్రాన్ని కన్నబిడ్డవాడిగా పెంచుకున్న సాభాగ్యన్ని ఆకేళతో మృదయాన్ని యెక్కడో తాకట్టుపెట్టి చేతులారా బయటికి గంటలేను. ఇంక పోతే మీ బాబాయి జీవిత చరిత్ర తెలుసుకుంటే ఇట్లా లేనిపోని బగువు అన్నముక్క అనలేవు. మీ నాన్నగారు మీ బాబాయి కిరీటాలు వేసుకొని ఆత్మీలు ఒకటే. మీ బాబాయి సర్వం మీకోసమే త్యాగం చేశారు. ఇప్పుడు దానిని ఆపించడం మీ అన్నయ్య కనీస ధర్మం... ఇప్పటికైనా నువ్వు, చంద్రిం మీ బాస్తికేవలం గ్రహించడం చాలా అవసరం. లోనికి బిడ్డను తీసుకువెళుతుంది.

సాభా : అన్నయ్యా! తల్లిలాంటి వదిన మనస్సు అనవసరంగా కష్టపెట్టావు.

సూ : నోర్యయ్య నువ్వు.

సాభా : నన్ను నువ్వు నోర్యయ్యమన్నా ఒక కడుపున బుట్టాం గనక పెద్దన్నయ్య మంచి చెడ్డలు అలా చించవలసిన బాస్తిని మీ యిద్దరిమీదా ఉంచి చెప్పడానికి ఏమీ నడకొడిను. అన్నయ్య పడే బాధ మీ కిద్దరికీ తిలియడంలేదు. ప్రాద్దుల ఏం జడతాడో రాత్రి తొమ్మిదిగంటలవరకు రాదు గదా. బడి. బడి వదిలిపెడితే ప్రయివేట్లు. ఇంత

కష్టపడ్డా అప్పలవాళ్ళతో మాటలు తప్పడం లేదు. మీ రిద్దరూకూడా ఉన్యోగించేసి అన్నయ్యకు కాస్త సహాయపడతే.....

సూ : చాలారే. ఇంకం చెప్పక్కర్లేదు. నువ్వు కొంపలో అడుక్కట్టకే అన్నయ్యకి బాగులు యెక్కువ న్యాయం.

సాభా : నేను రాకముందు అన్నయ్య కి బాగులు లేవన్నమాట.

సూ : లేవు సరికదా వోవ యెప్పుడూ మాపట్ల యింత కఠినంగా ప్రవర్తించలేదు. నీమీద కోపం మామీద చూపిస్తోంది వదిన. నిన్ను మీ ఆయన వదిలేశాడని యేమీ అనలేక మమ్మల్ని అంటోంది. లేకపోతే యివ్వారే కూర్చున్నామా మేమిట్లా?

సాభా : (కన్నీళ్ళతో) ఇంతలా నిజంగా నా తలనే అంటావా అన్నాయ్!

సూ : మమ్మటికే. చచ్చినా బ్రతికినా నీ మొగుడి దగ్గరే నువ్వుండడం న్యాయంకాని వెళ్ళి మమ్మాడు కదా అని పగులెత్తుకురావడమే పుట్టింటికి! ఈ కరువుకొరతల్లో ఆ మనిషి కామనిషి యెంత బరువో తెలుసుకోలేకపోయావు. ఆయనకేం కులాసాగా కూర్చోని మంచీచెడ్డా లేకుండా ఇవతల వాళ్ళ బాగులు తెలుసుకోకుండా ఇక్కడికి పంపేసి పోయికున్నాడు.

సాభా : అన్నయ్యా! ఆయన్నేమీ అనొద్దని నీకు యిందాకే చెప్పాను.

సూ : ఎందుకే ఆ పోరుషం? అంత పోరుషమున్న దానవు ఇక్కడి కందుకు రావడం? అక్కడే చాకపోయావా?

సాభా : (ఏమనూ) ఆవును. పెట్టేపోయ్యని సీకే యింత బగువైపోతే అన్నయ్య కెంత బాధగా ఉంటుందో! పుట్టింటాకే వగులుకోలేక కష్ట సమయంలో తోడు నీడ అన్నారగదా అనుకుని వచ్చానేగాని ప్రకారంగా ఉన్న మీ జీవితంలో మీ వదినా మరుగుల మగ్గు కలహాలు లేక త్రిస్తానని అనుకోలేను అన్నయ్యా! అన్నీ నావల్ల పోరబాటే. ఆ విషయగలిగిన ఒపిక నీకు భగవంతుడి నీ క్షమించు అన్నయ్యా! ఎక్కడుండవలసినవాళ్ళు అక్కడ ఉండాలిగాని పరిస్థితులు బాగుండలేదుకదా అని యిక్కడకు రి వడం పోరబాటే అన్నయ్యా! (ఏమిస్తుంది.)

చం : (కళ్ళనీళ్ళు తిరిగితే, తుడుముకుంటున్నాడు.)

సూ : (కళ్ళనీళ్ళు తిరిగియి) ఎందుకు అనవసరంగా యేడుస్తావు? నీమూలంగా యేడవలసినవాళ్ళం మేము. లేనిపోని అపవాదులకూడా వస్తు

జీ విం చా లం చే....

న్నాయి. మేము నలుగురిలోను తలెత్తుకు తిరుగలేము.

సౌభా: అవును. చూస్తూ చూస్తూ నుక్కెడు ప్రాణాన్ని పోగొట్టుకోలేకపోయాను. (ఏడుస్తుంది.)

నూ : (ఏడుస్తూనే) ఇక్కడికి గాకుండా అక్కడే చచ్చిపోయినా ఒక్క యేడుపు యేష్చి సోగుకుండుము.

సా : (వస్తూ) మూర్ఖం! నీకిది గెండ్లోసారి చెప్పడం. నన్నెన్నన్నా పడతానుగాని సౌభాగ్యాన్ని పడెనుమాటంటే సహించను. మాకులేని బతుకు నీకెందుకు? ఆడదాని జీవితాన్ని అర్థంచేసుకోకుండా కత్తుట్టుకు. సౌభాగ్యం, లోపలికి నకా.

సౌభా: వదినా! ఒకేసారి అందరికీ బతుకై పోయాను వదినా. (వదిన చేతుల్లో ముఖం చూచుకు వెళ్ళి వెళ్ళి యేడుస్తుంది.)

నూ : ఇంకా నింపాడిగా అంటున్నావా బతుకై పోయానని. ప్రెసిడెంటుగారి పేర్కొని అన్న మాటలు అన్నయ్య వంటే యెంకాను. సారి బెట్టుకు చచ్చిపోతాడుగాని...

సా : మూర్ఖం...ఏం మాటలని నింపింట్లో. అంత కంటకు ఆవేశం యెక్కువై పోయి నోటి కంట వస్తే అంత అనేస్తున్నావు!

నూ : అవును వదినా! (ఏకాగ్ర) ఇల్లాంటిమాటలు అన్నయ్య చెప్పిందికే యెంకేన్నా ఉండా.

సౌభా: ఆమాట నిజమే వదినా. నేను బ్రతికేం అనవసరిం వదినా! (ముఖం మూసుకు ఏడుస్తుంది.)

సా : ఎందుకమ్మా! ఏడుస్తావు. వదిన చచ్చిపోయిందిమనున్నావా?

సౌభా: ఆ మాటలకు వదినా! నేను చచ్చిపోయినా యెవరికీ బాధపడకుండాగాని నువ్వు చచ్చిపోతే నా అందరి బ్రతుకులు బాగుపడలే వదినా! తిలికన్న యెక్కువగా సాకావు. నీ ఋణం మే మెన్నిజన్మలకీ తీర్చుకోలేం వదినా. (ఏడుస్తుంది.)

సా : ఏవవకు. వదిన బ్రతికుండాగా నీ కేలోటూ రాదు. నను లోపలికి. మూడేళ్ళ పిల్లవు. నా చేతుల్లో పెంచాను. నాకు బతుకవుతావా తల్లీ.. (సౌభాగ్యాన్ని తీసుకు లోనికివెళుతుంది.)

చం : ఏవిటన్నయ్యా! ఇవ్వార యిట్లాఅయిపోయావు?

నూ : (మాట్లాడలేదు. తనకదృష్టిలో ఉంటాడు.)

చం : అదికొదు అన్నయ్యా! నువ్వు నన్ను తిట్టినా సరేగాని వదిన చెప్పినదాంటో ఏమైనా అబద్ధం ఉందంటావా? ఆనాటిరాత్రి పాలపబ్బా లేసం

గుకు అన్నయ్య యెంత యెద్దాడో జ్ఞాపకం ఉందా? పబ్బాలు విరిగంగా నూ సంపాదించలేక రాత్రికి రాత్రి చిత్తుకొగితాలన్నీ అమ్మ పాల పబ్బా కొనడానికి ప్రయత్నించావు జ్ఞాపకం లేదా? ఓడ్డకి మాత్రలు కొనడానికి ముప్పాకలా లేకపోతే అన్నయ్య తనకున్న పంచె చొక్కా తీసుకువెళ్ళి మనకు తెలియకుండా పాతగుడ్డలు కొనేవాళ్ళకి అమ్మ ఒక రూపాయి తెచ్చేసరేకి ఆ ఓడ్డ చచ్చిపోయింది జ్ఞాపకంలేమా! వదిన చెప్పినట్లు అన్నయ్య తెచ్చుకునే జీతంతో వాళ్ళు ముఖంగా బ్రతికేకపోగురా... నువ్వోసం వాళ్ళంత కష్టపడుతున్నావో గ్రహించలేవా అన్నయ్యా! వాళ్ళ సఖ్యాన్ని కించపెట్టినా చూచుకుంటున్నారా? కొంచెమేనా దూరం ఆలోచించిపోతే ఎట్లా అన్నాయ్!

సా : (వస్తూ కోపంగానే) చంద్రం! ఏమిటిది?

చం : ఏమీలేదు వదినా!

సా : చూడు బాబూ! గిట్టు ఎక్కడికి వెళ్లాడో తీసుకురా.

చం : చెబితా వదినా. (గిట్టిలోనికి వెళతాడు.)

సా : (లోనికి వెళుతుంది.)

నూ : (గిట్టివస్తున్నది తిరిగి నిలుచున్నాడు. కొంచెం చూసేసరికి కదిలింది. కళ్ళనీళ్ళు తిగుతున్నాయి.)

గోపా: బాబూ మూర్ఖం! ఆవేశం యెంత ఉంటే అంత చూపించేస్తే యెట్లా చెప్పు బాబూ! అనవసరంగా అటు వదిన మనస్సుకు, ఇటు చెల్లెయి మనస్సుకు కష్టం కలిగించావురా... మీ వదినాంటి యిల్లాలు యీ భూమిమీద ఉందంటావా బాబూ! మీకోసం అడ్డుపాలు పడెంతి మంచిపోయావా బాబూ! తల్లి లేని పిల్లల్ని సాకి యంతవాళ్ళనిచేసిన వదిన చిరిలో ఎక్కడేనా కనిపిస్తుందా! అన్నిటిమాట అలా వదిలేయ్యి. ఇన్ని విషయాలు నీకు జ్ఞాపకం చేసిందిగాని ఒక్క విషయం జ్ఞాపకం చేసిందిమా చూడు. నీకు టైఫాయిడ్ జ్వరం వస్తే మందులకి పబ్బలేకపోతే తన మంశ మాత్రాలు అమ్మి.....

నూ : (ఏడుస్తాడు.)

సా : (గోపాలరావు మాటలోనే వచ్చి) మావగారూ!

గోపా: ఏవమ్మా!

సా : నా మనస్సేం బాగుండలేదు. ఇంతవరకు మీ ఆబ్బాయి రాలేదు. మీ రొక్కసారి ఆ బడి దగ్గరకు వెళ్ళి చూచిండి.

గోపా : ఘనవారేనమ్మా! విచ్చితిరి! వచ్చేస్తాడమ్మా ఆబ్బాయి.

సా : ఏనో ఆంధ్రోనగాఉంది. ఒక్కసారి వెళ్ళి రాకుండామా.

గోపా : వెళతానమ్మా. (వీధిలోనికి వెళతాడు.)

సా : (లోనికి వెళుతుంది.)

నూ : (క్షణం సేపటికి వెనుకకు తిరిగి ప్లేట్ యీ చివర కంటావచ్చి ఒకసారి లోపలికి చూచి చురుకే ధిలోనికి వెళతాడు.)

సా : (లోనుంచి మార్గం వెళుతుండగానే వచ్చి) మార్గం!

నూ : (వీధిలోనుంచే) ఎందుకు వదినా!

సా : ఇలాగా!

నూ : (తలవంచుకునే వస్తాడు.)

సా : ఎక్కడికి వెళుతున్నావు?

నూ : మనస్సేమీ బాగుండలేదు వదినా! కాస్సేపు అట్లా తిరిగి వస్తాను.

సా : బాబూ! (వికస్తా) నీ మనస్సును కష్టపెట్టాను. పాపిష్టివాన్ని. ఇవ్వాలి లేచిన వేదావిశేషం యేమిలోగాని... నిన్ను అనవసరంగా బాధ పెట్టాను కను.

నూ : (వికపు దిగమింపుతూ) లేదు వదినా! నీముఖం చూడలేను వదినా!... నన్ను కాస్సేపు ఎక్కడికేనా పోనియ్యి వదినా!

సా : నువ్వు వెళ్ళడానికి వీలులేదు మార్గం, నువ్వు వట్టి ఆ వేషధుడువు. వెడిలే ప్రెసిడెంటుగారిలో దెబ్బకంట పెట్టుకుంటావు. ఎందుకో నా కుడి కన్ను అదురుతోంది. నా కేదో భయంగా ఉంది. నువ్వెక్కడికీ వెళ్ళవద్దు.

నూ : నిన్ను అడ్డమైన మాటలు అని అనవసరంగా కష్ట పెట్టాను వదినా...

సా : లేదు బాబూ! నేను కష్టపెట్టుకుంటానా? కష్ట పెట్టుకునేదాన్నయితే మిమ్మల్ని పెంచగలనా? నా చేతుల్లో పెంచిన బిడ్డలమీద నాకు కోపం ఉంటుందా చెప్ప బాబూ! నిన్ను బ్రతిమాలు కుంటాను నువ్వెక్కడికీ వెళ్ళొద్దు.

నూ : కాదు వదినా! అన్నయ్యకోసం వెళతాను వదినా!

సా : అక్కలేను. మీ బాబాయి వెళ్ళొకగా... ఇట్ల చూడు... నా మీద బట్ట వేసికొని చెప్ప బాబూ! ఈసోజా మొదలుకొని ఎన్నడూ సాధా గానిన్ని ఏమీ అనవని చెప్ప బాబూ! అసలే కుళ్ళిపోతోంది. నీ మాటలతో మరి యేడ్చేస్తోంది. ఊహకో బెట్టేసరికి నా పెద్దలు దిగొస్తున్నారు.

నూ : అట్లాగేలే వదినా! దానికిమాత్రం యేం తెలుసు. అన్నయ్య యీ సంసారాన్ని ధరించలేక అడ్డమైన బాధలు పడుతున్నావన్న ఆ వేదవలో ఏదో అనేకాను. దాని మనసుని తోధ పెట్టాను... నువ్వు చెప్పినట్లు ఏ ఉద్యోగమేనా చేసుకుని తొందలో అన్నయ్యకు సాను పడడం మంచిదనుకుంటాను వదినా! లేకపోతే అప్పులవాళ్ళని బాధలు ఎక్కువైపోయి అన్నయ్య ఏ ఆఘాతాల్నికేనా...

సా : బాబూ...

నూ : స్కూలువిడిచి చాలాసేపయినట్టుంది. ఇంకా రాలేదన్నయ్య.

సా : చూచాస్తావని వెళ్ళిన మీ బాబాయి కూడా యంకా రాలేదు.

నూ : రఘు బట్టలకోసం వేచి పెట్టావన్నావుగా. గెడీమేడ్ పావుగా బట్టు కొనుక్కుండానికి వెళ్లాడేమా.

సా : ఏ బాకీ తీర్చకపోతే యెవ్వ గూగుకుంటాను బాబూ! క్రొత్తబట్టు ఎల్లాతెస్తాడు. లేకపోతే మిమ్మల్ని యీటికే రానివ్వనన్నాడు ఖేదీర్ని రఘుమీ అన్నయ్యని. ఆ మఱకు ఏం బాధ పడుతున్నాలో.

నూ : వాడికేం తెలుసు వదినా! కుర్రాడు.

సా : రఘుకోసం వెళ్ళిన చంద్రంకూడా అక్కడే ఉండిపోయాడే. అలలకి వెళతానంటాను రఘు. ఎవళ్ళతో ఏం చేచీలు తెచ్చి పెడతాడోనని నా భయం.

నూ : ఘనవారేదు వదినా! చంద్రం తీసుకువస్తాడు.

[వీధిలో] పొస్తు!

నూ : (వీధిలోనికి వెళ్ళి ఉత్తరం తెస్తూ) బావదగ్గ రుంచి వదినా!

జీ విం చా లం దే...

సా : నిజం గా.

సూ : నిజం గానే వదిలా!

సా : ఎన్నాళ్ళకి (గోపణికి మా...) సౌభాగ్యం...
(సూర్యంతో) చదువు బాబూ యేం రాతానో
మీ బావ... ఇప్పటికే నా దాని కష్టాలు గట్టెక్కా
యేమో.

[చంద్రం, రఘు వస్తారు.]

చం : ఎక్కడినుంచి అన్నయ్యా కవయ?

సూ : బావప్పగ్గుంచిరా.

చం : బావప్పగ్గుంచే ... ఇంకేం ... అక్కయ్యవి
మైద్రాసు తీసికొవడాకు బావ... అంజే. నాకు
తెలుసు. నేనూ నెలతాను మైద్రాసు.

రఘు: అత్తయ్యతో నేనూ నెలతానే అమ్మా!

సా : అలాగేలే. చదువు బాబూ సూర్యం!

సూ : (చదువుతోనే).

క్రియ్యగులు కేళవరావు బావగారికి మీ బావ
మూడి ఉమామహేశ్వరరావు వ్రాయునది. నే
నింతికొలంవంకు మీకు బాబువ్రాయడానికి
కూడా సిద్ధపడ్డాను. నేను యీ సిగ్నేట్లలో పైకి
వచ్చేవరకు మీకు నా బాదా బనాలు తెలియ
కూడవనే నా సంకల్పం నేటికి నెలవేరింది. నే
నిప్పుడు రమా సిచ్చిగు ఆనే సంప్రదానం వెళ్లి
నాలుగువంతుల సూపానుల జీతంనిరా రినియి
తగా కుదిరాను. ఆకి చిన్నయిల్లు అద్దెను తీసుకు
న్నాను. వచ్చే వికాదాకి బుగ్గవారిం మీ చెల్లెలు
సౌభాగ్యన్ని యిక్కడికి తీసుకురావడానికి
బావుందిని చెప్పారు. నేను సోమవారిం బయలు
దేరి వస్తున్నాను. మీ చెల్లెల్ని సంపదానికి
సిద్ధంచేస్తారని ఆశిస్తాను. ఇల్లు

ఉమామహేశ్వర.

సా : (ఆనందంతో) అమ్మా! సౌభాగ్యం! నీకష్టాలు
గట్టెక్కాయమ్మా! సౌభాగ్యం (గోనికెనిచ్చి)
సౌభాగ్యం సౌభాగ్యం అంటుంది.)

చం : బావ నెగ్గించుకున్నాడు మొత్తంమీద.

సూ : బావ పట్టుకుంటు ఉన్నా అన్నయ్యభారం
కొంత తగ్గించింది సౌభాగ్యం. (గోపాలరావు,
చక్రధరరావు మధ్యకుంటూ వచ్చారు.)

చక్రధర } : అమ్మా! బాబూ సూర్యం! ఫూరం!

సా : ఏమిటి మావగారూ!

గోపా: ఎవ్వరమ్మా కేళవ య్యా చీల్చేవాని (సావిత్రి
కిన్నా) (దాయకుమీదపెట్టి ఆ మూకులు గది
లోనే ఉరిబాసుకు చచ్చిపోయాడు.)

సా : (చేతిలో కాగితం చేతిలోనే ఉంది. కత్తువన
కేక పెట్టి శిలాప్రతిమలా నిలబడింది.)

రఘు: అమ్మా! (అని కావలిండుకున్నాడు.)

సూ

చం } : (అన్నయ అంటూ చక్రధరరావుతో పగు
సౌభా

7తాడు. అన్ని లెట్లు ఆరిపోతాయి. కను
నెప్పులు కూడా వాల్చకుండా కళ్ళకిరుక్కొన్నా
శిలాప్రతిమలెనున్న సావిత్రిముఖంపై స్పృహ
లెట్లు పడుతుంది. తెరలో ఉత్తరం కేళవ
రావు కొంతుతో చువవం వినుకుతుంది.)

సావిత్రి! నిన్ను పెళ్లాడాన్న మాటేగాని
ఒక్కనాడు సుఖపెట్టేకపోయాను. అప్పుల
వాళ్ళు యీనాకు ఆనరానిమాటలన్నాడు. బడి
సంతులు అందరికీ భోగవేసని యీనాకు ఆర్థ
మైంది. కేళు రఘు పుట్టినిగోజు, క్రొత్తబట్టలు
కుట్టించలేకపోయాను. సూర్యం అధిగౌపాయి
అడిగాడు. ఇవ్వలేకపోయాను. ఎప్పుడూ ఏదీ
అడవిని రఘు ఈగోజున క్రొత్తపట్టలతోసం
పేచీ పెట్టించుకునేనా కుట్టించలేని అసహనంతో.
రఘు చెప్పినట్లు యింటికొవడం యిప్పులేక,
ఏ ఉద్యోగానికి నా జీవితాన్ని అంకితం
చేశానో, ఆ ఉద్యోగంలో ఎదురు బాసుకూ
లేక ఎప్పుడు చూచినా గొతెరు బెతెకు
తోకే అన్నట్లు నా జీవితాన్ని నాశనంచేసి
నన్ను పీల్చిపీల్చి చేసిన యీ బడిలో
యీ నాలుగు గోడలమధ్య నా జీవి
తాన్ని అంతం చేసుకుంటున్నా. పగవడికేనా
యీ బడిపంతులు ఉద్యోగం వద్దని చనిపోయే
టప్పుకు భగవంతుని ప్రార్థిస్తున్నా. నిన్ను
ఒక్కక్షణమైనా సుఖపెట్టని నిర్భాగ్యుణ్ణి చని
పోయేముందు నీకేం సం దేశ వివర్యలను. సర్వం
నీకే తెలుసు. 'కేళవ.'

(స్పృహ లేకుండా ఆరిపోతుంది. చీకట్లు
తెరిచాతుంది.)

[సమాప్తం.]

నాగార్జునమతం బౌద్ధమతం !

శ్రీ హరిత శివశర్మ

బౌద్ధం ఎప్పుడు పుట్టింది? ఇది చరిత్రకారులు తేల్చు వలసిన సంగతి. అయితే గౌతమబుద్ధునికి ముందు బౌద్ధం అంటూ ఒక మతం వున్నదన్న సంగతి మాత్రం నిర్వివాదమైన విషయం. సూత్తిపిటకదీర్ఘనికాయంలో మహాపరామితాంతంలో బుద్ధుడైన సిద్ధార్థ శాక్యుడు చెప్పినట్లు ఒక కథ వుంది. అందులో గౌతమకు తనకుముందు బౌద్ధసర్వాన్ని ప్రపంచించిన కొందరు బుద్ధుల ఆనవాలును లేక ఆనవాలులులే తన శిష్యులకు తెలియజేస్తాడు. అయితే ఆ బౌద్ధంస్వరూపం ఎట్లావుండేదోమాత్రం మనకు తెలియదు. భాగవతంలో “నగ్న వేషములు కలుగు కై నలులు, ధూరికామయ వస్త్రం బులు ధరియించు బౌద్ధులు, జటాస్థిశస్యధారులగు కాపాలికుల” ప్రస్తావన వుంది. భాగవతంలో ఈ సంగతిని గౌతమబుద్ధునికి ఈవల ఎవరో ప్రక్షిప్తంచేశాడని వాదించినా, గౌతమబుద్ధునికి ముందే బౌద్ధం అంటూ ఒకటి వున్నదని చెప్పడానికి ఉపపన్నులు లేకపోతే. శ్రీ రాయప్రోలు రంగనాథమూర్తిగారు వ్రాసిన కళ్యాణకామిని అనే గ్రంథానికి తొలిసారి పలుకుతూ పండిత ప్రవరులైన శ్రీ శివరామశాస్త్రిగారు ఇట్లా వ్రాస్తున్నారు. “మహావీరునికంటెను, బౌద్ధమబుద్ధునికంటెను, పూర్వము బౌద్ధము కలదు. గౌతమబుద్ధునికి పూర్వము ఇరువదిఇరువురు బుద్ధులు గలించినట్లు బౌద్ధగ్రంథములు చెప్పును. మరియు ఇరువదినాలుగవ మైత్రేయబుద్ధుడవతరించగలడని బాతకకథలలో చదువుదుము. వ్యాస సమకాలికుడు క్రక్రున్ఘండుడను బుద్ధుడున్నట్లు లంకావతార నూత్రాలయందు కలదు. ఈ రీతిగనే ఋషభుడాదిగా ఇరువదిముగ్గురు తీర్థంకరులపిదప మహావీరుడు. బ్రహ్మసూత్రములు, ఈ ప్రాచీన జైనబౌద్ధదర్శనములను ఖండించును... మరియు తత్వసంగ్రహమున శాంతిరక్షితుడు ప్రాచీన బౌద్ధమునకు వేదమే ప్రమాణమని వ్రాసెను.”

శ్రీ శాస్త్రిగారి ఈ వాక్యాలవల్ల రెండు సంగతులు తెలుస్తున్నాయి. (1) గౌతమ బుద్ధునికి పూర్వం బౌద్ధం వుంది. (2) ఆ బౌద్ధమునకు శ్రుతి అంటే వేదము మూలము. కాగా గౌతమబుద్ధుడు

ఇందులో తెచ్చిన విప్లవము, దానిని, వేదమునకు దూరము చేయుట, అన్వేషికము చేయుట. ఇది భారతదేశ తత్వశాస్త్రచరిత్రలో కొత్తవిషయము కాదు. వేదకాలంలో కూడా వేద ప్రమాణాన్ని అంగీకరించనివాగు వున్నట్లు చరిత్రకారులు చెబుతూనే వున్నారు. పైగా ఇప్పటికాలంలో వీరశైవ మతస్థాపకుడైన బండారు బసవవంశనాయకుడు గూడా శైవ మతాన్ని అన్వేషించేసి నెలకొల్పిన ఉదాహరణలు వున్నాయి. బౌద్ధంలో శాక్యబుద్ధుడు తెచ్చిన మార్పు ఇటువంటిది.

బౌద్ధాన్ని అవ్రాతించేసి గౌతమబుద్ధుడు చెప్పిన ధర్మస్వరూపం ఎటువంటిది? దాని తత్వం ఏమిటి? ఈ ముదలైన ప్రశ్నలకు వారు పేరు వ్రాసిన గ్రంథాలలోంచి గాక సూటిగా పిలుకాల్లోంచే గౌతమకు చెప్పిన మాటలనే ఉట్టంకించడం ఉచితం. గమక, వినయ పిటక మహావగ్గంలోంచి (మహా పండిత రామూల్ సాంకృత్యాచార్య వారి హిందీఅనువాదం.) ధర్మ చక్రప్రవర్తన విభాగాన్ని ఇక్కడ ఉట్టంకిస్తున్నాను: “బిక్షువీ! సాధుకే! యహో దో అతియాసేవన నహీ కర్మి చాహియే! కాస్సే హో? జో యహో కాన్, గ్రామ్య, అనాడీ మమహ్యంకే (యోగ్య), అనార్య (-సేవిత), అనగ్ధోంసే యుక్త కామవాసనాపింసే లిప్త హోనా హై; బౌర్ జో దుఃఖ్ (-మయ), అనార్యః—(సేవిత) అనగ్ధోంసే యుక్త ఆత్మపిదా మే లగనా హై! ఇన్ దోనోం హీ అతియోం మే నజాకర్ రిథాగత్ నే మగ్ధమహర్గ్ భోజ్ నికాలా హై, (జోకి) ఆంఖ్—దేనేవాలా, జ్ఞాన్-కరా నేవాలా శాంతికలియే, అభిజ్ఞానకలియే, పరిపూర్ణ జ్ఞానకలియే బౌర్ నిర్వాణ్ కలియే హై! యహో కాన్ సా మగ్ధమ్ మార్గ్ (మగ్ధమ ప్రతిపదం అని అర్థం) రిథాగత్ నే భోజ్ నికాలా హై; (జోకి) వహో యహీ ఆర్యఅస్తాంగిక మార్గ్ హై; జైనేకి—శీక దృష్టి, శీక సంకల్ప, శీక వచన, శీక కర్మ, శీక జీవికా, శీక ప్రయత్న, శీక స్మృతి, శీక సమాధి యహో హై భిక్షువీ మగ్ధమ్ మార్గ్ (జిన్ కో).”

నాగార్జునమతం టౌపనిషదమే

“యహ్ భిక్షుః! దుఃఖోఽర్యః (=ఉత్తమః) సత్యమై,—జన్మభీ దుఃఖోఽహై, జరాభీ దుఃఖోఽహై, వ్యాధిభీ దుఃఖోఽహై, మరణోభీ దుఃఖోఽహై, అపి యోంకా సంయోగో దుఃఖోఽహై, ప్రియోంకా వియోగో భీ దుఃఖోఽహై, ఇచ్చాకర్మపర్ కిసి (చీజ్) కా సహీ మిల్తా భీ దుఃఖోఽహై, సంత్వేవ మే సారే భౌతిక అభౌతిక పదార్థ (పాంచఉపాదానస్తంభ) హీ దుఃఖోఽహై; టిక్షుః! దుఃఖో—సముదయ (=దుఃఖో కారణో) ఆర్యసత్యమై, యహ్ జో త్యస్తా హై—ఫీర్ జన్మనేకీ, ఖుశ్ హోనేకీ, రాగ్—సహితో జహో తహో ప్రసన్న హోనేకీ—జైనేకీ—కామత్యస్తా, భవ (జన్మ) త్యస్తా, విభవత్యస్తా భిక్షుః! యహ్ హై దుఃఖో నిరోధో ఆర్యసత్యః; జోకి ఉపీ త్యస్తాకా సర్వథా విగత్ హో, నిరోధో=త్యాగ్=ప్రతి నిస్సర్గ్=ముక్తి-నిలీనహోనా, భిక్షుః! యహ్ హై దుఃఖో నిరోధో టౌర్ జానేహూ మార్గ్ (దుఃఖ—నిరోధ—గామినీ ప్రతిపదం) ఆర్యసత్యః; యహ్ ఆర్య అష్టాంగిక మార్గ్ హై, ...భిక్షుః! జహో లోకి ఇన్ చార్ ఆర్యసత్యం కా ఉపరోక్త ప్రకార నేయధార్థ తద్ధ జ్ఞానస్థితి నహుః; తవ లోకే భిక్షుః! మై నే యహ్ దావా సహీ కియా—తేహం సహితో, మార్ సహితో, బ్రహ్మ సహితో, (సఫ్) హోక్ మే, భవ—ముమవ్య-సహితో, సాధు-బ్రాహ్మణ్-సహితో, (సఫ్) ప్రాసియోం మే అనుపమ, పరమ జ్ఞానకో మై నే జానలియా! టిక్షుః! జహో ఇన్ చార్ కా ఆర్యసత్యం కా (ఉపరోక్త) ప్రకారనే.... తద్ధ జ్ఞాన దర్శన హోగయా, తవ మై నే టిక్షుః! యహ్ దవాకయా....! మై నే జ్ఞానకో నేభా! మేరీయుక్తి అచర్ హై! యహ్ అంతిమ జన్మహై! ఫీర్ అహ్ ఆవాగమన్ సహీ!”

దీనివల్ల ఆర్య అష్టాంగిక మార్గమూ నాల్గు ఆర్య సత్యాలను ప్రపంచించుచు గాక, గౌతముబుద్ధుడు తాను ప్రపంచుచున్న మార్గం మధ్యమమార్గం అని గూడా చెప్పుకున్నట్లు విశదం అవుచున్నది.

అంతేగాక గౌతముడు ప్రతీత్య సముత్పాద వాదాన్నిగూడా ప్రపంచించాడు. ఈ ప్రతీత్య సముత్పాద తత్వం అర్థం అయిన తర్వాతనే తనకు జ్ఞాన దర్శనం అయినప్పుడు, నిరంజరా నదితీరంలో ప్రసవ బుద్ధపదం, ప్రసమాభిసంబోధం ప్రాప్తమైనప్పుడు, వైశాఖ శుద్ధ పూర్ణిమనాటి రాత్రి ప్రథమయామంలో ఈ ప్రతీత్య సముత్పాదాన్ని గూర్చిన అనులోమ, ప్రతిలోమ దర్శనం ఆయనమనస్సులో ఆడింది. దాన్ని

ఆయన మననం చేశాడు. వినయపిటకం మహావర్గంలో ఈ విషయం ఇట్లా ప్రతిపాదితమైంది: “తేన సమయేన భగవా ఉరువేలాయం సజ్జా సేరంజరాతీరే బోధిగుళ్ళు మూరే పకమాభిసంబుద్ధో! అగ్గఘో భగవా బోధిగుళ్ళు మూరే సత్తాహం వికపల్లం కేన నిసేది, విముత్తి సుఖపటి సంవేది. అగ్గఘో భగవా రత్తియా పకమం యామం పటిన్య సముప్పాదం అనులోమ, పటిలోమం మనసా కాసి, అవిజ్ఞా పచ్చయా సంఖారా, సంఖార-పచ్చయా విజ్ఞాణం, విజ్ఞాణ-పచ్చయా నామరూపం, నామ రూప—పచ్చయా—సదాయతనం, సదాయతనం పచ్చయా-సోస్సి, ఫస్స-పచ్చయా—వేదనా, వేదనా, పచ్చయా-తత్తా, తత్తా-పచ్చయా ఉపాదానం ఉపాదాన-పచ్చయా-భవో, భవ-పచ్చయా-జాతి, జాతి-పచ్చయా—జరామరణం, సోక-పరిణవ-గుళ్ళు—దోమమ్మనస్సు పాయాసా సంధంతి, ఏవ మే తస్స కేవలస్స దుళ్ళు-ఖ్ఖిందస్స సముదాయో హోతి!...”

“అవిజ్ఞాయత్వేన అనేస విరాగ—నిరోధా—సంఖార-నిరోధో, సంఖార-నిరోధా-విజ్ఞాణ నిరోధో, విజ్ఞాణ-నిరోధా-నామరూప నిరోధో, నామరూప నిరోధా-సదాయతన నిరోధో, సదాయతన నిరోధా-ఫస్స నిరోధో, ఫస్స నిరోధా వేదనానిరోధో, వేదనా నిరోధా—తత్తానిరోధో,—తత్తా-నిరోధా ఉపాదాన నిరోధో, ఉపాదాన నిరోధా భవనిరోధో, భవ నిరోధా-జాతినిరోధో, జాతి నిరోధా-జరామరణం—సోకపరిణవ గుళ్ళు—దోమమ్మ పాయాసా నిరు ధ్టుంతి, ఏవ మే తస్స కేవలస్స దుళ్ళు ఖ్ఖిందస్స నిరోధో హోతి!”

బ్రహ్మసూత్ర చతుస్సుత్ర శంకరభాష్యం లో ఆదై యిపు నిగ్గుమావత్తూ వున్నట్లు, ఈ ధర్మ చక్రప్రవర్తన సూత్రంలోను, ప్రతీత్యసముత్పాద సూత్రంలోను గౌతముని వాదం అంతా ఇమిడివుంది.

భగవంతుడైన గౌతముడు చెప్పిన ఈ ప్రధాన తత్వం ఆధారంగా, ఆయన నిర్వాణం చెందిన అనంతరం కొన్ని వందల సంవత్సరాల లోగానే శాక్యపుత్రీయ వాదంలో బహుశాఖలు ఏర్పడ్డాయి. హిందీ వినయపిటక పీఠికలో త్రిపిటకాచార్యులయిన రాహుల్ సాంకృత్యాచార్యుల వారు ఈ విషయాన్ని గురించి ఇట్లా సెలవిస్తున్నారు:

“క్షౌద్రవర్గంలోని సప్తశతకాస్కంధంవల్ల బుద్ధ నిర్వాణం అనంతరం 100 సంవత్సరాల తర్వాత వాద

విశ్నవులలో రెండు నికాయాలు (సంప్రదాయాలు) విర్వక్ష్యం తెలుస్తోంది. అందులో ప్రాచీన పండితో దృఢ పక్షపాతులను స్థిరముని అన్నాడు. వినయ విగు ధంగా కొత్త పుంతను ఆనుసరించినవారిని మహాసాంఘీ కులని అన్నాడు. పాలీ కథావస్తు - అథకథా, నీపకం శిమ, మహావంశము వరికొన్ని ఉత్తరగ్రంథాల ప్రకారం బుద్ధనిర్వాణం అనంతరం 220 సంవత్సరాల తర్వాత అశోక సమ్రాట్ కాలంలో మహాసాంఘీకులలోను, స్థవిరులలోనుగూడా చిన్న, పెద్ద శాఖాభేదాలు మొత్తం 18 వాకొ విర్వక్షాయి. కథావస్తు-అథకథ ప్రకారం ఈ 18 శాఖాభేదాలు ఇట్లా వున్నాయి. అంటూ ఆ 18 శాఖా భేదాలను, ఇట్లా పేర్కొన్నాడు. 1. స్థవిర వాదులు; (2) వాత్సీపుత్రీయులు; (పీరినే వృత్తి పుత్రకు లనిగూడా అంటారు.) (3) ధగ్గోత్తరీ యులు (4) భద్రయాణీయులు; (5) పజ్జాగరికులు (6) సమ్మితీయులు (సీరితా స్థవిర వాదులలో వాత్సీపుత్రీయ శాఖకు చెందినవారు) (7) మహీశాసకులు (8) ధర్మకపితులు (9) సర్వాస్తి వాదులు (10) కాళ్యపీయులు (11) సాంత్రాంతికులు (12) సూత్రవాదులు లేక సాంత్రాంతికులు (పీరితా స్థవిరవాదింగో మహీశాసక శాఖకు చెందినవారు.) (13) మహా సాంఘీకులు (14) ఏక వ్యాఖ్యహాంకికులు (15) గోమకీకులు (ఈ రెండుశాఖలు మహాసాంఘిక నికాయంలో ప్రధానశాఖలు.) (16) ప్రజ్ఞా ప్రివాదులు (17) బాహులికులు లేక బాహుస్థితికులు (ఈ రెండు శాఖలు గోమకీశాఖలో అనంతరశాఖలు) (18) చైత్య వాదులు (పీరు బాహులికశాఖలో అనంతరశాఖకు చెందినవారు).

వసుమిత్రప్రణీతిమైన అష్టదశ నికాయ గ్రంథంలో—ఇది చైనాభాషలో వుంది—వున్న ప్రకారం ఈ 18 శాఖల వాద్యల పట్టిక ఇంకొకటిగా వుంది. ఇందులోగూడా స్థవిరవాదులు స్థవిర వాదు లే. మహాసాంఘీకులు మహాసాంఘీకులే. స్థవిర వాదులలో ఏను అనంతర శాఖలు విర్వక్షాయి. ఆశాఖలు-(1) మోమవతులు (2) వాత్సీపుత్రీయులు (3) ధగ్గోత్తరీయులు (4) భద్రయాణీయులు (5) సమ్మితీయులు (6) పజ్జాగరి కులు (7) సర్వాస్తితివాదులు. ఈ సర్వాస్తివాదులలో తిరిగి మూడుశాఖలు విర్వక్షాయి: (1) మహీశాసకులు (2) కాళ్యపీయులు (3) సాంత్రాంతికులు. మహీశాస

కుల్లా'ంచి ధర్మగుప్తులు విశిషడ్ధాగు. మహాసాంఘీకులగు న్నాగు అనంతరశాఖలు పాటమరించాయి. (1) శి-మ-లుక్ (ఈ మాటలకు ప్రజ్ఞాప్రివాదులన్న అ; మేమోనని మహాపండితరామాలీ సాంకృత్యానుమల భావిస్తున్నాడు) (2) ణోతో దైరవాదులు (3) ఏక వ్యాఖ్యహాంకికులు. (4) గోమకీకులు. శి-చి-లున్ శాఖు వైతీయులే అనంతర శాఖ విర్వక్షితుని. [మీ. మహా పండిత్ రామాలీ సాంకృత్యానుమ-వినయ పిటక పీఠిక.]

ఇట్లా మొదటిసంసీకూడా శాక్యపుత్రీయ వాద్యంగో విధిన్న శాఖలు విర్వక్షితావచ్చాయి. గౌతముకు చెప్పిన ధర్మాన్ని పీరు తమ తమ శాఖనుబట్టి వ్యాఖ్యానిస్తావచ్చాడు. అయితే పీరిలో వాత్సీపుత్రీ యులుతప్ప తక్కినవాళ్ళంతా పుట్టినాస్తి- ఆనా తత్వత్వ- వైరాత్య- పుట్టకనాస్తివాదాన్ని ఆవలం బించాడు. పుట్టకనాస్తికాయం అంతాగూడా పరమాణు రూపమైన కిరిసవాది. ఈ పదార్థ గ్రామలను పీరు ఆగ్రవ, ఆనాగ్రవ గ్రామలైన, సంక్షేప వ్యావ దానిక గ్రామ్యుక్రింద, కుశల అమల గ్రామ్యుక్రింద విభాగించాడు. ఈ సంక్షేప వ్యావదానిక ధర్మనిహో మే శాంతి, నిర్వాణము ఆచరమందిన్నాడు. అందువల పీరి వృష్టికి సంసారం అంతా దుఃఖకల్మషమే కన్పించింది. అమల గ్రామ్యవల్ల సంసారం అనుభవింపరాదు. కుశలగ్రామ్యవల్ల సంసారక్షయం ఆచరమంది. ఇదిగాక చిత్తమహాభూమికా గ్రామ్యుగూడా కొన్ని వున్నాయి. అంతేగాని ఆత్మఅంటూ లేదు. పుట్టకనాస్తిత్వం సంసారి విమిటంటే సంసార ప్రవాహంవల్ల విర్వక్షుగోం దని పీరు అంటాడు.

గౌతముని బాధానికి ముందు సాంఖ్యానిమతాలు కొన్ని వున్నాయి. అయితే ఈవాద్యలు ఆవాదాలను ప్రోత్సహిస్తాడు. ప్రకృతి లేక ప్రసానాన్ని ఒప్పుకో లేదు. అంతరంగిక మనోవిజ్ఞాన గ్రామ్యలు ఎట్లా అని త్యాలో, బాహ్య రుతనం సర్వమానూడా అట్లాగే అనిత్యం అన్నాడు. నాకించితీడ్తాయి, సర్వం పృథక్- ఇట్లా వాదించాడు. తమవాదాన్ని సమర్థించుకోడానికి హేతుప్రత్యయవాదం కేరహో శాక్య పుత్రీయ బుద్ధుకు చెప్పిన ప్రతీత్యసముత్పాదవాదాన్ని తెచ్చు కొని అందులోంచి తీసికొత్తవాదాన్ని విజ్ఞాన వాదాన్ని, సర్వాస్తివాదాన్ని ఆఖరికి శూన్య వాదాన్ని సృష్టించుకుంటూ వచ్చాడు. జగత్తులో ఏదీ

నాగార్జునమతం ఔపనిషదమే !

స్విగంకాను. ఏదీ నిలవదు. ధర్మ ప్రవిచక్షుంబు ఇక్కడ ఏమీ మిగలడంలేదు. ఇట్లా వాదించారు. పై 18 విభాగాల శాస్త్రాలలోను ఒక్క వాత్సీపుత్రీయులే మనక మనకగానైనా, ఏదో ఆస్తికాయం వున్నదని భావించాను.

పైన కేర్లాన్న 18 శాఖల శాస్త్రాలు హీన గూన విభాగానికి చెందినవాళ్ళు. ఆ తర్వాత మహా గూనం పుట్టుకువచ్చింది. హీనగూన శాస్త్రంలో బుద్ధుడు నిర్వాణంలో అంతమైపోతాడు. పైగా అందులో బుద్ధుడు మానవుడు. మహాగూనులు ఇక్కడ చేతువలసిన మార్పులు చేశారు. బుద్ధునికి దైవత్వం చేకూర్చారు. నిర్వాణంలో బుద్ధుడు గూపునూసి వానపం కిరికి ఇష్టం కాలేను. అందుకల నిగ్వాణాన్ని పుష్కలంచేసి, వైతన్యవంతంచేసి, అందులో బుద్ధుణ్ణి అభిసరించారు. అంగేకాను. పుష్కల శూన్యత్వాన్ని మహాగూనులు అంగీకరించలేదు. ఎవరి మోక్షాన్ని వారు మామూలవాలనే సూత్రాన్ని పీను కొట్టివేసారు. తత్ స్థానే ప్రసంగోపశమత్వాన్ని అవ్యయస్థితిత్వాన్ని తెచ్చిపెట్టారు. హీనగూనంలో లోపించిన సరమార్థం మహాగూనంలో ధర్మకాయం గా అవతరించింది. దీన్నే కిరు ఆన పేషా: ప్రభావము, సర్వధర్మగూనగతి అన్నాను. షాబ్దాత్మిక అనువాదంలో ఇది 'A Reality shorn of all Relations, reality in itself' అయింది. సర్వధర్మాలు శూన్యాలయితే, వీటికి, ధర్మ గానికి, లేక ధర్మకాయానికి సామానాధికరణ్యం ఎక్కడ అంటే, ఏ ధర్మానికి ఆ ధర్మం శూన్యమే అయినా, ఈ సర్వధర్మ సమావేశ స్వరూపంగా ధర్మకాయం వుండొందెకనుక, అందులో ఈ సమానాధికరణ్యం లేక వికాభికరణ్యం ఏర్పడు తోందని మనం వ్రాపించుకోవాలి. ధర్మకాయానికి బుద్ధ ధర్మాలని గూడా నామాంతరించ వుంది. బుద్ధునికి ఒక చిరాట్ స్వరూపాన్ని చెకూర్చి, ఆ స్వరూపంలో ఈ ధర్మాలకు మహాగూనులు అశ్లేదాన్ని చెప్పారు. దీనికి ముందువున్న శాస్త్రంలో పంచస్కంధాలు, 12 ఆయతనాలు, 18 భాతువులు మొదలైనవి వున్నాయి. వాటిని వీరు పూర్తిగా తిరస్కరించలేదు. వాటిని గూడా గ్రహించి, వాటికి స్వభావశూన్యతను చెప్పారు.

ఈ మహాగూనంలో గూడా ప్రతీత్య సము త్పదం వుంది. కాని ఇక్కడ దీని అర్థం కొంచెం గా మారింది. మాధ్యమిక కారికలలో మొదటి ఆరు శ్లోకా

లను పరిస్తే ఇందులో పేగుచేసిన మార్పులు ఏమిటో తెలుస్తాయి. మొదటి శాస్త్రంలో సర్వధర్మాలు స్వతంత్రాలు. కుదార్థాలు. ఈ ధర్మంలో సర్వధర్మాలు పరస్పరాపేక్షలు గనుక శూన్యాలు. మొదటి రకం శాస్త్రంలో చెప్పిన ప్రతీత్య సముత్పద వాదానికి ఈ శాస్త్రంలో రకం ప్రతీత్య సముత్పద వాదానికి లేదా ఇది. దీని తర్వాత గ్రహించవలసింది అజాతనానం. సాంఖ్య లకు, జైనేషికలకు, శాస్త్రాలలోని సర్వాస్తివాదులకు, కిరికి ఇక్కడే లేదా కన్పిస్తుంది. అంగేకాక మహా గూను లంచినూ సంవృతీ సత్యేన్ని, పమాన్య సత్యేన్ని అంగీకరిస్తారు. జగత్తు సంవృతీ సత్యం అనే విషయంతో ఎవరికీ చేచిలేదు. కాని సువార్థం ఏమిటో చెప్పడందక్కరే ఇందులో కొంత క్లిష్టత కన్పిస్తుంది. శూన్యవాదుల్లో నాగార్జునాదులకు, అసం గుకు, వసుబంధువు అదిగాల తాత్త్వికులకు ఇక్కడే లేదా కన్పిస్తుంది. అంతే వాదాన్ని అంగీకరిస్తే, సంసారానికి, నిగ్వాణానికి, వ్యవహారంలో శ్లేదాన్ని చెప్పినా, పరమార్థంలో సామానాధికరణ్యాన్ని అంగీక రించాలి. అంటే "స్వం ఖల్విదంబ్రహ్మ" అన్న మంత్రాధినికి ద్విధంగా రావాలి. మహాగూనులు శూన్యం చేతుతో, బ్రహ్మనావానికి ఎంత చేతుతోకి వచ్చాలో, "బ్రహ్మ" అనే శ్లేదాన్ని తను తాత్త్విక పరి భావలో చేర్చుకోకపోయినా, నిర్వచన వ్యవహారంలో, బ్రహ్మ పదార్థ నిర్వచనంలో ఉపనిషత్తులు వాడిన మాటలనే, కొన్ని మార్పులతో, (కొంత అర్థ భేదంతో నే అనంపి) ఎట్లా వాడుకున్నాలో ముందు చూపిస్తాను. మొట్టమొదటిసారిగా శూన్య వాద శాస్త్రాన్ని పాశ్చాత్య ప్రపంచవృష్టికి తెచ్చిన పర్ బర్ తీర్పు తన Buddhistic logic అనే గ్రంథంలో శూన్యవాద సరమార్థాన్ని గూర్చి వ్రాస్తూ "There is no substantial difference between them (అంటే సంసార and నిర్వాణ); The absolute Nirvana is nothing but the world viewed sub - specie aeternitatis" అన్నాడు. దీన్నే కొందరు మహాగూనులు పరినిష్ఠున్న స్వభావం అని వ్యాకరించారు.

లంకావతారంలో జగత్తును మాయ అని గగన పుష్పం అని, ఆనపం వుంది. మాధ్యమిక కారికల పై వ్యాఖ్యానంలో చంద్రకేత్ర గగన పుష్పం, ఖర విహారం, కూర్మగోమ ప్రాకారం, మొదలైన మాట లతో అర్థ బోధ చెయ్యడంవుంది. వ్యావహారిక జగత్తు యొక్క అనిత్యత్వాన్ని, అశాశ్వతత్వాన్ని చెప్పే

విషయంలో వైదికులకు, శూన్యవాద శాస్త్రజ్ఞులకు అట్లే తేడాలేదని దీనివల్ల తేటతెల్లం అవుతున్నది.

మహాయానంలో బుద్ధుడు అవతారాలు ఎత్తడం గూడా వుంటుంది. భగవద్గీతలో కృష్ణుడు వివిధంగా, భర్తృగ్గాని కల్గినప్పుడు లోకసంగ్రహార్థం అవతారం ఎత్తుతానని చెబుతాడో, అదేవిధంగా లంకావతారంలో బుద్ధుడు లోకసంగ్రహార్థం అవతారం ఎత్తుతానవుంటాడని వుంది. (అంగులేతి నే బుద్ధుడు, నిర్వాణాస్థిలో శాశ్వతంగా వుండవలసి వీరు యోగి—అది అసలు ఆయనయొక్క పరమధామ కావాలిగా.) బాల పుష్కలనులను రక్షించడానికి బుద్ధుడు వీరి తత్వంలో అవతారాలు ఎత్తడం జరుగుతుంది.

శాస్త్రం ఎత్తిన వెంటనే అవతారం తాలుకు కొన్ని లక్షణాలు ఇక్కడ వివరించాను. ఈ అవతారంలో ఒకభాగాన్ని నాగాజ్ఞువాదులు రెండు గ్రంథాలలో వివరించారు. ఇందులోగూడా ప్రతీత్య సముత్పన్నవాదం, అవ్యే ఎల్లావున్నాయో పైనమాచాము.

ఈవాదంలోవచ్చే ప్రతీత్య సముత్పన్నవాదాన్ని ఈయన కొత్తగా సృష్టించారా? అసలు బుద్ధుడు చెప్పిన ప్రతీత్య సముత్పన్నవాదవాదమేనా కొత్తదా? లేకపోతే బుద్ధునికేపూర్వం వున్న తాత్విక దర్శనాలలో వున్నదా? ఈ మొదలైన ప్రశ్నలు చాలా వున్నాయి. గౌతముని శాస్త్రంపైన, ఆయనకు పూర్వంవున్న సాంఖ్య, జైనాది మతాల ప్రాబల్యం ఎక్కువగా చెల్లించడన్న విషయం, శాస్త్రుల గ్రంథాలలో ఎక్కడపడితే అక్కడే కనిపిస్తుంది. అలాగే ఉపనిషత్తుల వాసనగూడా శాస్త్ర గ్రంథాలలో బాగా పరిమళిస్తూ వుంటుంది. సిద్ధార్థబుద్ధుడు అంతరకాలముడనే సాంఖ్యాచార్యునివద్ద శుశ్రూషచేసినట్లు వినయాది పిటకాలలో వుంది. బాదరాయణుని బ్రహ్మసూత్రాలను దృష్టిలో పెట్టుకొనే భగవంతుడైన గౌతముడు దీర్ఘనికాయంలోని బ్రహ్మచాల సూత్రం తాన్ని చెప్పి వున్నాడని అనిపిస్తూ వుంటుంది. ఊటువంటి విషయాలను అట్లావుంచి, ప్రకృతానికి వచ్చి, నాగాజ్ఞునుని శూన్యవాదం ఏమిటి? ప్రతీత్య సముత్పన్నవాదం ఎక్కడినుంచి వుట్టుకు వచ్చింది? మొదలైన విషయాలను పరిశీలన చేద్దాము.

సాంఖ్యంలో మహత్తత్వాది వివరణం వుంది. ఇప్పుడు మనకు దొరికే సాంఖ్యకారికత్యాది గ్రంథాలు ఇటీవలి వే అనుకున్నా, వాటిల్లో

పున్న మహత్తత్వాది వివరణం బుద్ధునికి పూర్వం నుంచీవస్తున్నట్లు ఒప్పుకోకతప్పదు. భారత భాగవతాదిగ్రంథాలలో దీని ప్రసక్తివుంది. అంతేగాక, భాగవతంలో దేవహూతికి కపిలాచార్యులు తత్వజ్ఞానము, భక్తియోగము ఉపదేశించిన ఘట్టావుంది. ఇందులో ప్రసక్తిమైన సాంఖ్యసర్వం చాలా పూర్వకాలంక్రిందటిది అని పండితులు అభిప్రాయపడుతున్నారు. దిగంతియైన శ్రీ శివరామశాస్త్రిగారు “బాదరాయణుడు ఖండించిన కపిలాచార్యుడు కలిద్యాపరసంధి కాలమునకు చాలాపూర్వము. మోక్షసర్వపర్యయను మానవో కపిలని ప్రాచీనత్యము తెలియును” అన్నారు. మరియు కపిలవాసు నిర్మాతయగు కపిలముని ఒక్కడున్నాడు. ఆయన సాంఖ్యమును చెప్పిన కపిలకు కావచ్చునని ఓట్టెన్బర్గ్ మొదలైన పండితులు అనుమానించారు. కాబట్టి సాంఖ్యం, ఎన్ని విధాలుగామాచినా, గౌతమునికంటే ముందువున్నదే తేలుతోంది. ఇదిలేలేతే, గౌతముడుచెప్పిన ప్రతీత్య సముత్పన్నవాదానికి, ఈ సాంఖ్యతత్వంలోని మహత్తత్వాది వివరణమునకుపున్న సంబంధం విజ్ఞులకు విధిగా గోచరిస్తుంది. అయితే శాస్త్రుల ప్రతీత్యసముత్పన్నవాదపద్ధతికన్నా, మహత్తత్వాది వివరణం ఉన్నతమైందిగా గోచరిస్తుంది. శాస్త్రుల ప్రతీత్య సముత్పన్నవాదంలో అవిద్యలోంచి సంస్కారం, సంస్కారంలో ఇంకోటి-ఇట్లా వుట్టుకువస్తాయి. కాని అవిద్య ఎందులోంచి వుట్టింది? అంటే, శాస్త్రంలో “అ” దగ్గరనుంచి “క్ష” దాకా చదివినా జబాబు కనిపించదు. నాగాజ్ఞుమలవారుగూడా ఈ ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పినట్లులేదు. ఇట్లా ఇది ఒక పిశాచవాదం (Dogma) కింద తిరుగు పోయింది. ఇట్టిదీన్ని తెచ్చి, నాగాజ్ఞుమలవారు సర్వసృష్టికి, సృష్టిగర్భాలకు పట్టించి, సర్వగర్భశూన్యతను సాధించడానికి పూనుకున్నారు. పైగా అన్నిరకాల శూన్యవాదులు ఈ ప్రతీత్య సముత్పన్నవాదాన్ని పట్టుకొని తమతత్వాలకు పట్టించుకుంటూ, అందులో “ప్రతీత్య” అన్నదానికి ఎవరిఅర్థం వారు చెప్పుకున్నారు. నాగాజ్ఞుమలవారి అర్థాన్ని చంద్రకీర్తి తన ప్రసన్నపదా వ్యాఖ్యానంలో నాగాజ్ఞునాచార్యులవారి ప్రణామల్లోకంలో “ప్రతీత్య సముత్పన్నం” అన్న మాటలకు భాష్యంవాస్తూ “నిర్గుణత్యర్థః | ప్రతిప్రాప్త్యర్థః | ఉపసర్గవశేన ధాత్వర్థ విపరిణమాత్ | ప్రతీత్య శబ్దోఽత్ర ల్యబస్తః ప్రాప్తా వశేషాయాం వర్తతే | సముత్పన్నః పదిః ప్రాదుర్భావార్థ ఇతి

నాగార్జునమతం బౌద్ధమతం

సముత్పదశబ్దః ప్రాచుర్యానే వర్తతే | తతశ్చహేతు ప్రత్యక్షాపేక్షో భావానుత్పదః ప్రతీత్యా సముత్పదార్థః” అని వివరించారు, ఇతరులు “ఇతిర్థమనే వివాదః | ఇతా సాధవ ఇత్యాః | ప్రతి వీహ్యార్థః | ఇశ్యే వం తద్దితాంత మిత్యశబ్దం వ్యుత్పద్య” అని చెప్పి, ఆ చెప్పినవారి మతాన్ని ఖండించారు. ఈ భాష్యంతో ప్రతీత్య సముత్పదమంటే నాగార్జున, చంద్రకిర్తల అర్థం ఏమిటో మనకు అర్థం అవుతోంది.

ఈ రకమైన హేతుప్రత్యక్షాపేక్షాపమైన ప్రతీత్య సముత్పదవాదంతో నాగార్జునులవారు తమ ప్రాసంగిక శూన్యవాదాన్ని స్థాపించారు. గౌతముని అనంతరం బహులశీరిన పున్దల శూన్యవాదప్రాధానికి దీనికి తేడావుంది. గౌతముని ప్రాధానికీ, దీనికిరూడా తేడావుంది. గౌతముడు పరమార్థాన్ని ఒప్పుకోలేదు. వీరు పరమార్థాన్ని ఒప్పుకుంటారు. అనపేక్ష్యాభావమే వీరికి పరమార్థం. అది ఏమిటో ఎక్కడా స్పష్టంగా లేదు. సర్వభావాలు పరస్పరాపేక్షములు గనుక స్వభావంచేత శూన్యాలు అంటారు. ఇదీనిఃస్వభావం అంటే. ఈ భావాన్నే విగ్రహస్యావధినిలో నాగార్జునులు ప్రదర్శించారు. మొదటి ప్రాధాని పున్దలశూన్యతను, వైరాత్యాన్ని చెప్పగా, నాగార్జునాదులు ధర్మవైరాత్యాన్ని, సర్వసర్వశూన్యత్వాన్ని, స్వభావశూన్యత్వాన్ని చెప్పారు. శూన్యత అంటే అభావం (లేకపోవడం) కాదు. ఇతిరేతరాభావం; పరస్పర అపేక్షిత. జగత్తులో పరమార్థంలేదు గనుక, అది శూన్యం అని భావం. అంతేగాని జగత్తు లేదనిగాని, జగత్తు శూన్యమనిగాని మార్గమిటుల భావం కాదని వ్యాఖ్యాతలు అంటారు. అందుచేతనే లోకాన్ని సంవృతి సత్యంగా మార్గమిటులు ఆమోదించారు. సంవృతిఅంటే వైన ముసుగుఅని, సంవృతి సత్యాన్ని అంగీకరించారు గనుక, ఆముసుగులోపల విదో పరమార్థంవున్నట్లే నాగార్జునాదులు ఆమోదిస్తున్నారని డాక్టర్ రాధాకృష్ణన్ తమ భారత తత్వ శాస్త్ర చరిత్రలో ఉట్టంకించారు. అయితే ఆ పరమార్థం ఏమిటోమాత్రం మనకు స్పష్టంగా ఎక్కడా నాగార్జునాదుల గ్రంథాలలో గోచరించదు. నిర్వాణం పరమార్థం అనుకుంటే, దాన్నిగూడా నాగార్జునులు శూన్యమే అన్నారు. చంద్రకిర్తి “ఉపాయధూతం సంవృతి” అని “ఉపేయధూతం పరమార్థం” అని అన్నట్లు

డాక్టర్ కృష్ణరావు వ్రాశారు. అది అంగీకరిస్తే, “ప్రమాణం సంవృతి, ప్రమేయం పరమార్థం” కావలసివస్తుంది. ఈ ప్రమాణప్రమేయాలనుగూడా నాగార్జునులు, చంద్రకిర్తి ఆమోదించలేదు. పరుసరాముడి గండగొడ్డలి వంటి తర్కాన్ని పెట్టుకొని, నాగార్జునులవారు తథాగతుణ్ణి గూడా కొట్టివేశారు. తర్కం ఆమున్న మింగివేసింది. దీన్నిగూర్చి ఆయన మార్గమిక కౌరికలు నాల్గో ప్రకరణంలో విచారించినట్లు గూడా వుంది. ఇటువంటి తర్కాన్ని పెట్టి సర్వధర్మాలను కొట్టివేసినా నాగార్జునులకు ధర్మకాయంఅను, ధర్మగాళిఅను విశ్వాసం వున్నదనే డాక్టర్ రాధాకృష్ణన్ భావిస్తున్నారు. సర్వకాయంఅంటే సర్వధర్మాల రాశీధూత స్యరూపం. నైదికుల విశ్వరూపంవంటిది. దీన్నే మహాగూనులు (నాగార్జునుల వారుగూడా మహాయానులే) పరమార్థంఅని, ధర్మతాని అంటారు. యిధునికి దీనికి అశేద్యాగ్రహణాయం చెబుతారు. ఇట్లా వ్యాఖ్యాతలు చెబుతున్నది, నాగార్జునులు చెప్పింది, దిగ్గర పెట్టుకుమాస్తే అంత అర్థ్యంగా తరుగై ఏమిటో తెలియని స్థితిరూడా ఒకటి ఏర్పడుతోంది. అనునాతిమైన వ్యాఖ్యాతలను తీసి అవతల పెడితే, బ్రాహ్మ్యుడైన వ్యాఖ్యాతలు శూన్యవాదాన్ని నిశ్చయించాడంగా తేల్చివేశారు. తేల్చి ఇట్లా పూర్వపక్షం చేశారు.

“నిర్భణాన విభ్రాంతే రభావా దాత్మ నోఽస్తిత,
శూన్యస్యాపి ససాక్షిత్వా దస్యధా నోఽస్తి రస్యతే.”

ఈ శ్లోకం తాత్పర్యం ఇది: “స్వరూపములేని శూన్యము, భ్రాంతికి ఆధారముగా నుండు రామి చేతము, ఆధార వస్తువు నాశ్రయింపని భ్రాంతి, సంభవింపమి చేతము జగత్కల్పనకు ఆధారపరు ఆత్మగల పని అంగీకరింపవలెను. ఇదియునుం గాక శూన్యవాది చేతను, శూన్యమునకు సాక్షిభావముగా వర్తింపుచుండెడితన నాత్మనుగా నవశ్య మంగీకరింపవలెను. అట్లు శూన్యమునకు సాక్షిభావముగా వర్తింపుచుండెడి తానైన ఆత్మ ఉన్నట్లంగీకరింపబడని యెడల శూన్యమని చెప్పబయు, ప్రాధుపవన నీ మతముండు సిద్ధింపను అనగా సాక్షిత్వముతానుండియే శూన్యమని చెప్పచున్నాడు గాని, తాను లేనియెడల శూన్యమని చెప్పటకు సాగ్యముగాదని యభిప్రాయము.”

[వేదాంత పంచనామి చిత్రీకరణ 74 వ శ్లోకము. తాత్పర్యము మంత్రము లక్ష్యసారాంశముగా వ్రాయబడినది. ఈ గ్రంథము 1899 లో ప్రచురితము.]

ఇట్లు బహువిధముగా భంజన మంజనములకు గురియైన నాగాజ్ఞులవారి శూన్యవాదం వెనుక దాని వున్న రహస్యం ఏమిటి? నాగాజ్ఞుల వాడు తాను చెబుతున్న సంఖ్యల సత్యం అనే తెలియక ఏమి పరమార్థాన్ని దాని ఆటో పెట్టాడు? శత్రుగుర్భవ్య మైన తర్కం అనే కోటలో ఆయన నిశ్చింతం చేసి వున్న సమస్యను ఏమిటి? దావర్ రాధాకృష్ణన్ ప్రశ్నలతో భారతీయ వేదాంతులే గాక, దావర్ రాధాకృష్ణన్ మొట్టమొదటి సారిగా పాశ్చాత్యులకు పరిచయం చేసిన రహస్యం తత్వగుర్భవ్య పరమార్థం, ఆయన అనంతం వచ్చిన పాశ్చాత్య పండితులు కొంతమంది నాగాజ్ఞులకు ఉపనిషత్తులయందున్న, వేదాంత శాస్త్రములకుండున్న వున్న ఆభిమానాన్ని, (ప్రీతిని గూర్చి) వెల్లడించి వున్నాడు.

ఈ విషయాన్ని హస్తమిశ్రమ వాడు తమ భంజన-భంజనాద్యాని గ్రంథాలలో వేర్వేర్వేరుగా అదీ గాక నాగాజ్ఞులవారి శూన్యవాదానికి అద్యయవాదం అన్న పేరుకూడా ప్రసిద్ధం గా! పైగా ఆయన ముఖ్యమంత్రికాలంలో చేసిన సంయుక్త ప్రార్థనాన్ని చూసినా ఈ విషయం గోచరిస్తుంది. (ఇంగులో శూన్యవాద పరమార్థం యావత్తు వున్నదని ప్రస్తుత పదంలో సంప్రదించి భాష్యం చూస్తే తెలుస్తుంది.)

“అని గోధ మమత్వాద
మమత్వం మహాశ్వతిం,
అనేకాగ్ర మనానార్థం
అనాగమ మసిద్ధమం,
యః ప్రతీత్యసమత్వం
ప్రపంచోపశమం శివం”

ఇది ఆయనచేసిన ప్రార్థన. ఇంగులో వున్న చాలా మాటలు మన ఉపనిషత్తులలోవి. బ్రహ్మపదార్థ నిర్వచన శిరీశస్వామి ఉపనిషత్తులలో ఇటువంటి మాటలే వినిపిస్తాయి. ఇంగులో ముఖ్యంగా చూడవలసింది. “ప్రపంచోపశమం శివం” అన్న వాక్యం. ఆవాక్యం, వాక్యం ఉపనిషత్తులలోంచి దిగుతుంది అయింది.

మాంధూక్యం ఏమంటోనో చూడండి. “నాస్తః ప్రజ్ఞం, నబహిః ప్రజ్ఞం, నోభయతః ప్రజ్ఞం, న

ప్రజ్ఞానఘనం, నప్రజ్ఞం, నా ప్రజ్ఞం, అదృష్టం, అన్యవచనం, అగ్రాహ్యం, అలక్షణం, అచింత్యం, అన్యపదేశ్యం, ఏకాత్మ ప్రత్యయసారం ప్రపంచోపశమం, నాస్తం శివం, అద్యైతిం చతుర్థం మన్యంతే స ఆత్మాన విజ్ఞేయః.”

ఈ మంత్రాన్ని నాగాజ్ఞుల వాడు చేసిన పర్యవేష వాదాన్ని పరిశీలించేస్తే అసలు సంగతి ఏమిటో తేలిపోతుంది.

అంగేగాక—తైత్తిరీయం బ్రహ్మవల్లెలో

“అన్నేవ సగతతి, అన్నేవ హేతి వేదవేదే, అస్తే ప్రహేతి చేష్టవ, సస్తవేన తతో వసు రితి, తిష్ఠేష వివశేరి ఆత్మ, యాల్యాన్యస్య, అనాంతోను ప్రశ్న, ఉతా కద్యా నమం లోకం ప్రేత్య కచ్చిన గచ్చతి, ఆహో వివా నమం లోకం ప్రేత్య కచ్చతి మ్నతా ఉ, సోకామయత బహుస్యామ్ ప్రబాహ్ని యేతి, సతివాంతపత్య, సతప స్తత్వా ఇమగ్ం స్య మన్య జత, యదిపం కిం, తస్మిన్మన్య తేనానుప్రావశేత్, తదను ప్రవిశ్య, సచ్చిన్మన్య శివత్” ఇంతవరకు వైదికుల గోల అనుకున్నా, ఈ క్రింద పంక్తులు చూడండి.

“నిగుర్తం చానిగుర్తం, నిలయం చానిలయం, విజ్ఞానం చా విజ్ఞానం, సత్యం చా సత్యం, సత్యమ శివత్, యదిపం కిం, సత్సత్య మిత్యనిశ్చితే, తద కేత్య శ్లోకోగతతి.”

ఈ మంత్రంపై శింకరులు వ్రాసిన భాష్యాన్ని చూస్తే శూన్యవాదం పుట్టుక సంగతి, అంగులో ఇమిడి వున్న రహస్యం సంగతి తేలుతుంది.

ప్రముఖ పాఠాలు పీఠాధారిని సర్వోత్తమ బ్రహ్మ పదార్థాన్ని నాగాజ్ఞుల వాడు గొడ్డిదారిని (ముసుగువేసి) తెచ్చిపాఠంలో ప్రవేశ పెట్టాడు.

“అపర ప్రత్యయం శాంతం
ప్రపంచైః అప్రపంచితం,
నిర్వకల్పం అనానార్థం
ఏత త్తత్త్వస్య లక్షణం.
అప్రహీణం అసంప్రాప్తం
అనుచ్ఛిన్న అత్యాశ్చతం,
అనిగర్థం అనుత్పన్నం
ఏత నిర్వాణ మవ్యతే”

(మా. మా. కా)

సు ధా ల హ రి

శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచార్యుని

[గతసంచిక తరువాయి]

ప్రకమటి కొండపై మణులు పర్వత చక్రము పోల్కినున్నయ
 ప్పడె వని జూచుచుందురు ననోడలు ప్రోడలు విప్రయుక్తతా
 పడతులు భీతితో నయనపర్వముగా నతిదైన్యమొప్పు నా
 తమ నభిసీపియుం డిడుత దత్తీయపాళికి మాకు ధైర్యమున్.

రోదసినిండు రేయి నవరోధము లేక చరించు చీకటిన్
 మోది తదీయర క్షముననో యన నెల్లెడ రక్తకాతు లా
 సాదన జేయు దేవికయి సంస్కృతలో ద్విజు లర్ఘ్య మిత్తు ర
 య్యాదిమ నైవ తేజమునకై ఘటియింతుము మా నమస్సున్.

ఆదిత్యులకు రక్ష, యంబురాశులయందు దలమున్నలిడెడు జంతులకు నావ,
 యనలు జన్మస్థానమైన నద్యంతంబు, లూహింపగాలేని యుత్సవంబు,
 తనయందు ద్రిగుణంబు లనుగమించుట జేసి వానికిని దురీయమైన మూర్తి,
 తుందిలంబయి జగన్మందిరంబున బ్రాకు తరుణాంధకార సంతతికి మిత్తి,

శ్రమ మెఱుంగక మూడులోకముల నొకట
 ద్రామ మొనరించు చతురిమి చాల్చునట్టి
 పద్మినీప్రాణవల్లభు పరమతేజ
 మెలమి సీతించి మమ్ము రక్షించుగాక !

నర్వసుపర్వ లభమున సామవచస్సుల సన్నతింప గం
 ధర్వులు స్వీయనద్గణ వితానము గాథలుగా బరింపగా
 బర్వి రుజార్తులన్ వెదకి వారల దుర్గతి బాపు భాస్కరా
 ఖర్వరుచిన్రభావము జగమ్ములపీడ దొలంచు గావుతన్.

జాడ్యబాధితులైన జనుల సంజీవియై తప్త సువర్ణము ద్రస్తరించి
 జాంఘిక సమితిలో జంఘాలమై పద్మ సంఘమ్ములకు మహోత్సవము గొలిపి
 ప్రాణికోటులకు జీవప్రాపకంబయి కర్మసంచలనంబు గడలుకొలిపి
 జాజ్వల్యమాన దివ్యజ్యోతియై వార్ధి యుదరంబులోనుండి యుబికివచ్చి

యజ్ఞుడాదిగ గల్లు నన్యగ్రహముల
కాంతిపుంజనముద్భవకారణమయి
నకల జగదేక రక్షాప్రసక్త మైన
యనఘతేజము మాకు జయమ్ముగూర్చు.

గోవులతో బ్రభాతమునగూడ గమించి రుచిప్రచార నం
భావనగూర్చి సాయమున వానిని గేహములందు జేర్చుచు
దానమనక జగద్వృజిన దైన్యముగాల్చి శివంకరమ్ములొ
గోవిధు గోసహస్రము లకుంతజయమ్మును మాకు గూర్చుతా!

నర సుర యక్ష కింపురుష నాగ నిశాచరముఖ్యులందఱు
నరునగనిల్చి దేనికి బ్రణామ మొనర్తు లుపస్సులందు న
య్యర్హుని దివ్యబింబ ముదయాద్రి నసించి యవిద్య నాద్యము
విరిచి శ్రితాళికి రుచిర విద్యఘటించి జయమ్ముగూర్చుతా.

ఆవనజాననాయువు క్షణాత్మకమై చను కాలచక్ర మే
దేవుని లీలయంచు వినుతించిరి వేదపురాణ కోవిదుల్
భావనికార షట్కమును బ్రత్యహ మెవ్వ డెసంగజేయు ఛా
యావిధు డాత డింద్రదిశయందు బ్రభాతమునక జెలంగెడిక.

అరసి ప్రభాతవేళల హిమాంచిత భంగుర భూసురాంకముల్
చెరచెర శాస్త్రవాగ్రహముచేవలె నెఱ్ఱగ వాసవాశపై
బరగుచు ధర్మనాశకుల పాపము బ్రద్దలొనర్చునట్టి భా
స్కరుని మయాఖిపాళి త్వరగా నడగించు మవీయ యక్షము.

ద్విజులకు విశ్రమంబు, సుఖదీప్తిని గాముకలోకపాళి, కం
బుజముల నిద్ర, చెంగలువపూవులకు హరుసంబు గూర్చుచు
బ్రజల భరమ్ము నంతయు గృహమతి దాలించి యంతరభిక్తి
విజయము నేయు భాస్కరుడు వేగమె మీకు శుభమ్ము గూర్చుతా!

చిరుపర్ణంబుల కింద్రగోపములకు సిందూరపు గాంతిలో
గురుపాదంబయి నిల్చి ప్రోడలకు గుల్కుంగూర్చు జైవాత్మక
స్ఫురణ బ్రాద్దుట మాపి సాయమగుచో బాల్పొందగాజేయు భా
స్కరుతేజం బడగించుగాత మది నాచ్ఛాదించుదుఃఖంబుల!

ప్రాతరుదంచదుస్రముల బ్రాగ్గిరి గుంకుమ పూత బూసి య
దైతము మూడులోకముల దార్చుచు జక్రముల గ్రసించు న

సు ధా ల హ రి

య్యారన మాన్చి ధ్యాంతమను నబ్ధి మునిగినవారి నెత్తుచు
బాతరలాడు బింబమది మా హృదయాంధ్యము బాపుగావుతా!

ప్రకృతి రంజితమైన బ్రహ్మమూలముతోడ నమలాత్మయను పాదునందు బుట్టి
బంగారు తీవలపగిది మమూఖంబు లఖిలదిక్కుల శాఖలై వెలయగ
నావరించుచున్న యరుణిమల్లవ పుష్పవిలాసము బ్రోదిసేయ
నతివినీలంబైన యాకాశమే మత్త బంధర చయముగా బరిధవిల్ల

ధర్మ ధనకామ మోక్షముల్ తగినయట్టి
ఫలములుగ వెల్లు సూర్యకల్పద్రుమంబు
శ్రీనివాసము మము గటాక్షించి మాకు
వాంఛితార్థము లొసగి కాపాడుగాక !

పక్షుల గూండ్లనుండియు స్రవంతులనుండి తుషారపాతము
జక్షులనుండి నిర్దుర నుషస్సుల వే దొలగించి సాయమా
నాక్షణమందు వానిని దయామతి నెప్పటివోట జేర్చుచు
రక్షయొనర్చు సూర్యుని కరమ్ములు మా శ్రమ బాపుగావుతా!

ఈవల చీకటి మలపి యిండ్లకు లోపలనున్న దానికై
పై విలసిల్లు రంధ్రములబట్టి ప్రవేశమొనర్చి మాపుచు
జీవుల యంగపాళికి గృహించిన వానికి మోదమిచ్చు ఛా
యావిభు నుస్రజాలము లనంతశుభమ్ముల మాకుగూర్చుతా!

లండజపాళి నింగి వలయంబులు గట్టి పరిభ్రమింపగా
గండరగండడై యసుర గర్వమడంచుచు వాసవాశపై
నుండి పయోజ పండముల నొక్కమొగి వికసింపజేయు సూ
ర్యుండు దయాభి పాండువును రూపడగించుచు మమ్ముబ్రోవుతా!

అఘ జాలములకుబై నలరువాడనుచు వేదము లే మహాత్మునామము నుతించు,
నక్షులకెవ్వని యాసనంబుగ గొండ రంబుజసాహచర్యము విధించి,
రెవని నామము జపించుచో బెదవుల మాలిన్య మఖిలంబు మాయమగునో,
బంగారు రంగుతో బరగిన కేశమ్ము లెవనిదేహము నిండ నింపెనంగు,

నత డహస్వతి సర్వ భూతాంతరాత్మ
సర్వలోకైక బంధువు సర్వసాక్షి
సూర్య నారాయణుడు కృపాశోభితుడయి
మమ్ము రక్షించుగాక శుఖమ్ములొసగి!

[పండితరాయల కృతి! తెనుగు]

కాశీఖండము : కావ్యత్వము

శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి

[గతసంచిక తరువాయి]

గుణనిధి తనతండ్రి, క్రోధావేశ మంతటి దురులు యెఱిగియే తిరిగి యింటికి, బోవక యెంచెనియు బోవలయు ననుకొనునప్పటి కాతని హృదయమున నిర్వేద మారంభమైనది. దుష్టాసన దూషితులై యుపేక్షలుగక తిరుగువారికి గుడికి గలుగునది నిర్వేదమే. ఇట్టి నిర్వేదమే తండ్రి యాహ్వానమువలనని తెలిసి నంతనే గుణనిధి కేంద్రమిది. అంతప్పటి తన దురవస్థను గూర్చి దీనముగ నిట్లు వాపోవకొనెను.

ఏమిసేయును నెచ్చటి కేవలవాడ
ఇనము నిప్పుచ్చరంబు విద్యయు హుళిక్కి
పెట్టసాగిడి నాచేయి భిక్షుసేయ
నెట్లు నేరుచు? దైవంబ యెటురు నింక.

మఱియు నాతని కాహారము లభింపకునికి వత్సల యగు మాతృదేవత తలపునకు వచ్చింది. దానితో దానామెకు దూరమైతినని, తనూత్తలమున దుబ్ధించిన దురవస్థ కిట్లు దురపిల్లను.

అరుణ గర్భ సిద్ధింబ ముద
యాద్రవయిం జనుడేర గిన్నెలో
బెరుగును వంటకంబు వక
పిండియలుం గుడవంగ బెట్టు ని
ర్భర కరుణాధురీణ యగు
ప్రాణము ప్రాణము తిల్లియున్నదె
హరహర! యోవ్య రింక గడు
పారసి పెట్టెద రీప్సితాన్నముల్.

గుణనిధి, బాల్యమున దాను విద్యనేర్వనందున గలిగిన దురవస్థనుగూర్చి యిప్పుడు వాపోవదొరకొనినాడు. తనకల్పినదురోదరవ్యసనమున ఇనము, విద్యయు సర్వభా లోపించినవి. బ్రాహ్మణ్యుత్తయిన పైక్షి మాచరింత మన్నను ఆత్మాభిమాన ముడిగిడి. పెట్టసాగినవాని చేయి భిక్షుక పాగులుయెట్లు? ఇకవిద ఆకలివేళ కళన మబ్బుట యెట్లు? యీ ప్రశ్న వచ్చినంతనే యనుభయము పొటుమరించినది. తనతల్లి కడుపార జరిదియన్నము దినచెట్టెడి దృశ్యము పొడగిట్టినది. ఇచట సంస్కృత మూల మిట్లున్నది

కొ. సదా నభ్యుదితే భానా
ప్రమా ర్థే మృప్తభోజనమ్,

దవ్యా దిద్యాత్ర కం యాచే
యా చేహ జననీ నమే.

“అనుచినము ప్రాక్షుక్కుమండ నా తల్లి కనుపు నింపి భోజనము పెట్టించుండెడిది. ఇప్పుడా తల్లి నాకు లేదు. అన్న మెవరి నడిగెడి?” నని యీ శోకభావము. ఈ భావము శ్రీనాథుని రచనలో కరుణారసభావ సమన్వితముగుట కనుగుణ్యతెలిలో లలితనుగుణభావ సమంచితమై పొడిగినది. శివరాత్రి మాహాత్మ్యమున దని గుర్తిస్త నముచే నగరనిర్వాసితుడైన సుకుమారుని సైత విషద్యముతోడనే విలపింప జేసియున్నాడు. కొవున శ్రీనాథున కీ పద్యముపై మక్కువయెక్కువయని చెప్పక చెప్పదున్నది. మఱియు శ్రీనాథుని నాటి తెలుగునాటి చలిద్దోజపు బరిపాటి నీపద్యమెంతయు మధురముగ జల్లించి పెట్టినది. ఇప్పుడు కాంక్షిపురవాసియైన గుణనిధి తెల్లవాలు సరికి గిన్నెలో నన్నముపెట్టించుకొని పెగునుపోసికొని డోరుగాయలు నంజుకొనుచు చలియన్న మారగించు నచ్చాంగ్రుడైనాడు. శ్రీనాథుడేదియోయొకతీరున తననాటి యాంధ్రావనిలో జూపట్టెడిపరిపాలులను బావకులయెదుట బెట్టకమానడు. అట్టిశిల్పనిర్మాణమున కిదియొక తార్కాణము.

ఈ తీరుగ గుణనిధి తొలుతటి వర్తనములో కావ్యసామగ్రి సమున్నేదమునకు వలయు గీత్యుప దేశము గావించి, ఆ గుణనిధియే కులేరు డగుటను బెల్లపు తిరువాతివృత్తాంతమున కుపక్రమించుచు, ఉదయగిరినుండి బయలుదేరిన యరుణగర్భ సిద్ధి బింబము నస్తాదికి గొనిపోయినాడు శ్రీనాథుడు. సంస్కృత మూలమునం దీ సంధ్యావర్ణనము లేకున్నను గావ్యత్వము సిద్ధించుటకై యేత దుపక్రమము గావించియున్నాడు శ్రీనాథుడు. సూర్యభగవానుని వర్ణింపవలపెట్టిన పట్టు లండెల్ల మయూరుని సూర్యకళికమునందలి మధురో దాత్రిభోవములను జరిగూర్చుచునే యుండును. ఈ ప్రకరణమునం దీ క్రిందివచన మెంత హృదయంగమ ముగ గొనసాగినదో పరికింపుడు.

“నెండియు ధాతారకూట పాటల కోమలారపం
తైనట్టి వాసరంబు పలుకంబాటె. అస్తాదికొటి కూటం
బున దరవికచ నిచుల కునును మంజరీ పుంజంబును

కాశీఖండము: కావ్యత్వము

బోలె మహారాజులు చూపట్టి. చరమధరాధర భాతు
దారాప్రవాహంబును బోలె సంద్యారాగంబు గగన
మండలంబు నాక్రమించె. నైత్యద్రుమంబులు నిద్రాణ
ద్రోణకొక కాకారావ కోలాహల కులకులాయ
మానంబులయ్యె. అంధక రిపు కంఠరామాల కాలకుట
చ్చాయాశ్రేణి పాణింధుమలై యంధకారంబు
బ్రహ్మాంధ గోళంబు నాక్రమించె. రజనీ శుక్తి ముక్తా
ఫలంబులు చుక్కలు వొడిచె. భవిష్యత్వాసరకరకర
ప్రహోహంబులుబోలె బ్రదిపంబులు భవనాంతరంబుల
జరింగె.

ఈ వచన రసభోజిలో ప్రహోహారంభమున
భూనభోజితముల గానవచ్చెడి ప్రకృతివిభావవైచిత్రీ
మగురోదాత్తిముగ జలంపబడినది.

ఇల్లుపెరివచ్చిన గుణనిధి కానాడు మాపటి
దాక భుక్తిలభింపకపోవుటచే బేరాకలిచిమ్మ పెమ్మ
రగినది. అనాడు శివరాత్రి యగుటచే బురబాహ్య
ప్రదేశమున శివలింగస్థానమున శైవుడొకడు జాగరణము
చేసి న్యాజమానులు నీశ్వరున కుపహారములు సమర్పించు
వాడై భూపదీపవై వేద్యా ద్యుపచారయోగ్య పదార్థము
లాయత్తిము చేసికొనియుండెను. వానిలో నైవేద్య
యోగ్య పదార్థములను శ్రీనాగు డీ విధముగ నాయత్తి
పఱపించినాడు.

మరిచ భూగోపాళి పరిచితంబులు మాణి

బంధాశ్మలవణ పాణింధుమములు

బహుళ సిద్ధార్థ జంబాల సారంబులు

పటురామతామిద భౌతికములు

తింత్రీక రసోపదేశా సూక్తుములు

జంబీర నీరాభిమంబితములు

హైయంగవీన ధారాభీషి క్తంబులు

లలిత కుస్తుంబహుల్లంఘితములు

శాకపాక రసావళిమంబులు

భక్తిభోజ్య లేహ్యంబులు పానకములు

మున్ను గాంగల యోగిరంబులు సమృద్ధి

వెలయగొనివచ్చె నొండొండ వివిధములుగ.

పరమేశ్వరోపహార యోగ్యమయిన యీ పదార్థ
ములలో గొన్ని మిరియపుబొడి చల్లినవియు, సైంధవీ
లవణము గలిపినవియు, అవపెట్టినవియు, ఇంగువవాస
నతో గూడినవియు, చింతపండుపులుసు పెట్టినవియు,
నిమ్మకాయరసము పిండినవియు, కమ్మని నేయి సోసి
నవియు, కొత్తిమిరి వేసినవియునగు శాకపాకము
లుండెను. ఇవియును గాక వివిధ రసభిరితభక్తిభోజ్య

లేహ్యములు, పానకములు నచట సముపస్థితములై
యుండెనట. పరమశైవు లాగమోక్తవిధిని మంత్రితాస్త్ర
సమృతముగ బరమేశ్వర సమర్పనమునకై సమకూర్చు
పదార్థజాతివిడి. ఈ పదార్థసంయోజనము శ్రీనాగుని
భోజనప్రియత్వమునకు నిద్రావసమగుగాక, శ్రీ శంకరభగ
వత్పాదుల రచనలతో శ్రీనాగునకుగల పరిచయమును
దలపింపజేయుచున్నది. ఈపద్య మాచార్యస్వాముల
వారి మృత్యుంజయు మానసపూజోపహారములను
స్మరింపజేయుచున్నది.

శ్లో. రాజాన్నం మధురం నితాంతమృదులం

మాణిక్య పాత్రేస్థితం

హింగూజీరక సస్మరీచిమిళితై

శ్యాక్త రిశేక్తస్పృహై,

పాకం సమ్యగ్పూషణాప సహితం

సన్యోఘృతే నాప్లుతం

శ్రీ మృత్యుంజయు పార్వతీప్రియ విభో

సాహితీసం భుజ్యతాం.

శ్లో. నాగర రామయ్యుక్తం

సులలిత జంబీరనీరసంపూర్ణం,

మగ్ధితం సైంధవసహితం

పిబ హర మృత్యుంజయు క్రతుగ్ధంసిన్.

మఱియు బైసేసపద్యమున శ్రీనాగునకు బరమేశ్వరు
నెడగల భక్తిభావముతోపాటు మంత్రితాస్త్ర పరిపాటి
పరిజ్ఞానము తెల్లమగుచున్నది. ఇట్టి పదార్థ సంయోజ
నము గుణనిధి చార్య ప్రవృత్తికి సముచ్చోధకమైనది.
“అప్పుడు భూసురప్రవరుండు నాసికాపుట కుట్టి
కుటుంబియగు పక్వోన్నగింధం భాఘ్రాణించి,
యాయన్నంబు నా కెబ్బంగి సమకూడు నొకొ? యని
యప్పరిమళింబు సవ వట్టికొని పోయి శంభు భవన
ద్వారంబునం గుడ్చుండి, నృత్తిగీత వాద్యంబులు
ప్రవర్తిల్ల సరిప్రాద్దు పోవునందాక వీక్షించుచు, జాగ
రంబునెసి, యంతింతిపాగి ప్రజలు చొక్కమడంగి
యుండి దా నయ్యవసరంబున.

కట్టాయితంబుగా గట్టి మండలంబున

దీర్చి దట్టిచేల ద్రిండుగట్టి

తలుపు గిజ్జనకుండా దరిమి కొంచెంచైన

యోరవాకిట దేహ మెయ్య జొనిసి

మునివ్రేళు లొయ్యెయ్య మోపి చప్పడుగాని

పరిపాటి బవనంబు బట్టియడచి

దీపాంకురచ్చాయ దెలివి చాలనియట్టి

కోనచీకటిలాని కొనరజొచ్చి

పశ్చిమములం దపూప నూపములతోడ
ననటి పండులతోడ నాజ్యంబుతోడ
దధిపయఃక్షోద్రబహుపదార్థములతోడ

ఇవళి కలమాన్మ మిక్షిం చె గరణిసురుకు.

జూదమునం చారి శేజీన వాడు చార్యమునం
దెంతటి చాణ్యమును గాన్పింప జేయునోయను
విషయ మీపద్యమున జ్ఞాతంపబడినది. చార్యముకూడ
నొకకళయే. ఇది కాణ్యముగావున నాచార్యమును
గూడ సర్వాంగ సుందరముగ జ్ఞాతించి యున్నాడు.
భూసురుకు చివర గణనిన పదార్థజాతము పరమేశ్వ
రొపహార యోగ్యులుగుటచే నిచటి చాణ్యప్రవృత్తి
గూడ గుణనిధికి సుకృత సంపాదకమే యయినది.
తన చాణ్యము సఫలమగుటకు గావించిన యీ దీపసం
యోజనముకూడ నాతని కుత్తిమగతి ప్రాప్తిపానమై
నట్లు మున్ముందు వ్యక్తిమగును.

ఈ విధముగ విశేషయత్నముచేసి, పక్కాన్న
పాత్రముచేత గైకొని వచ్చుచుండగా దైవవశమున,
నాతని కాలిచే లొకని శరీరము దాకగా, వాడు
'దొంగ దొంగ' యని కేకలు పె చెను. వెంటనే తలవ
రులు మూగి గుణనిధిని బట్టిచంపిరి. పిమ్మట వానిని
గొనిపోవుటకు యమదూతలు శివదూతలుకూడ వచ్చిరి.
యమదూతలు గుణనిధి తొలుతనుండునట్లు గావించిన
దోషముల నిట్లుగడించిరి. "ఏడు కులాచార విహీ
నుండు. పితృవాక్య పరాజ్ఞుఖుండు. సత్యశౌచ పరి
భ్రష్టుండు. శివవిర్యాభ్యావహర్త. వీనియందు గర్భరే
ళించేయు లేదు." అనిరి. ఆ పలుకులు విని శివదూతలు
"శివగర్భ మతి నూత్నము. శివగర్భము లేకమేని
సిద్ధించిన నది మహాపాపాపద్రవము చేరనీయగు. ఇతడు
చేసిన పుణ్యకర్మంబు వినుడు" అని గుణనిధి కబ్బిన
సుకృతంబు నిట్లు వక్కాణించిరి.

అళిన మబ్బకయున్న నైనను శివరాత్రి

యోరంతప్రాధును నుపవసించె

నోగిరంబు హరింప నొనవెట్టుకొనియైన

వేగునంతకు జేసె నాగరంబు

పాత్రావలోకనోపాయంబునకునైన

వెలయించె దీపంబు వెలుగఁజాల

జూడనొల కయైన జూచెనీశ్వరుమారి

బయలుచేసినయట్టి ప్రపవపూజఁ

జచ్చె విధిమూడియైనను జంద్రధరుని

నగరిమోపాల బెంద్రోవ నట్టనడుము

నూత్నదృష్టి విచారించి చూచినప్పు

డింతకంటెను ధర్మంబు రెవ్వగలవు?

శివగర్భమునందలి గర్భనూత్న మీ పద్యమున
వివరింపబడినది. వితాదృశి శివగర్భస్వరూప నిరూపణ
మీ యుపాఖ్యాన ప్రధానప్రయోజనములలో నొకటి.
కాంతిరస పరిహాషక సామగ్రిలో గర్భ ము తమమైనది.
ఇట్టిగర్భము నాచరించుటచే సంప్రాప్తమైన సుకృతము
వలన గుణనిధి మణుసటిజన్మమున గలిగిగోగుడై
జన్మించి, తపదేశముం దంతటను నిలువరుస నీశ్వరా
యతిసంబుల దీపకళిలు నిలిపించి, తిష్ఠ్యుగ్ర ప్రభా
వంబున దిదన స్రవజన్మమున విశిష్టస్సనకు సుతుడై
లంకాధిపతియై క్రమముగ గుర్రేరుడై శివుని నెచ్చెలి
కాడై నిధిపతియై యలకాధిపతి యయ్యెను. ఇది
యీ కుర్రేర వృత్తాంతమునం దనుసూతమైన యితి
వృత్తము.

ప్రపూర్వజన్మమున గురోదవ్యసనమునకు తీవి
తము నంకితముచేసిన యాజ్ఞదత్తి వైశ్రణిలుడైట్లు
కాగలిగినో?—యని సమాజముగ బొడమెడి సంశయ
మును తగువారి వృత్తాంతము సరాసము నేయును.
ఈ తగువారి యితవృత్తిమును దీర్చి దిద్దినప్పటికి
శ్రీనాథుని చిత్రవృత్తి మంత్రశాస్త్ర రహస్య పరి
జ్ఞాన పరిష్కృతమై చంద్రశేఖరపదపద్మ ధ్యాన
నిమగ్నమైనది. పార్యతీపరమేశ్వర దివ్యరూపాను
భావములను స్వభావనానుకూలగతని జ్ఞాతంప సమ
కట్టి నాదా యాశ్వరాగ్ధన కళాశిలుకు. ఆ సంవిధాన
మరయుచును. కలింగాధిపతి తరువారి జన్మమున విశి
ష్టస్సను మహర్షికి బుశ్రుడై జన్మించి, కాళిలోన
విముక్తక్షేత్రమున బదివేల వత్సరములు నిర్మిమేష
దృష్టితో జంద్రశేఖరు నీక్షించుచు చర్యను నెమకలు
నాడులు ఊణించిపోవునట్లు పార్యతీపతి నుద్దేశించి తప
మాచరించెను. అతని తపశ్చిర్యాక్రమమున జ్ఞానావస్థితికి
బరాకాష్టయైన నిదిధ్యాసస్థితి నిరూపింపబడినది.
కలింగాధిపతియై దీపదానము లభింపముగ జేయుటచే
వైశ్రణిలుడైన కారణమున నిపు డుపక్రమించిన తప
శ్చిర్యయందును నాతడు దీపభావమును యోజించి
నాడు. గజాసుర సంహారముగ పరమేశ్వరుడు ప్రతి
తో దయాగు చేయబడిన తత్తి, పార్యతీ దీపాధార
మైన స్తంభము. విశ్వాస తాత్పర్యసమన్వితమైన
భక్తి చమురు. అవిచ్ఛిన్నమైన ధ్యాన ధార సముజ్జ్వల
తరమైన దీపజ్వాల. కామక్రొధాద్యంతశ్చక్రయూప
పాతకము లా దీపజ్వాలలో నూరెడి మిడుతలు. ఇట్టి
సామగ్రిని సమకూర్చుకొని అప్రతిమ ధైర్య సంపత్తి
గల యాజ్ఞదత్తి, విములమైన విజ్ఞానదీపమును వెలుగ
జేసెనట. ఈ తీగైన విజ్ఞానదీపము వెలుగుచుండ నాతడు
శివున కభిషేకపూజల నీ క్రిందివిధముగ సమకూర్చి
నాడు.

కాశీఖండము: కావ్యత్వము

విసుల విజ్ఞానదీపంబు వెలుగుచుండ
కాంతి ధారాజలంబుల జలకమర్చి
భవుని భూజించె భావ పుష్పముల భక్తి
నతి విశుద్ధ మనోవృత్తి యాజ్ఞదత్తి.

“అవిష్కంబున యాజ్ఞదత్తి విజాతీయ ప్రత్యయా
వ్యవహిత సజాతీయ ప్రత్యయ సంతానరూపంబైన
నిదిన్యాసంబున నివాతనిష్కంపదీపంబునంబోరె
తెద్దకాలంబు కాలకంఠ మంగళ జ్యోతిర్లింగ మూర్తి
నంతరంగంబున బూజనీయుమండిన, నా ఖండేందు
మూర్తి ప్రసన్నుండై వరంబు వేడు”మనెను. నిదిన్యాస
మనగా జ్ఞానమునకు సంబంధించిన అంతఃకరణ వృత్తి
ప్రవాహ మెకతెగకుండ చిత్రమున బ్రవహించుట.
అట్టిసిద్ధిలో జిత్రము సేకతానముగ పరమేశ్వరాయ
త్రము సేయుట. అట్టిసిద్ధి యేర్పడినపుడే పరశ్శ్రోతి
స్సాక్షాత్కారము గల్గును. విజ్ఞాన విభవమున
కిదియే చరమసీమ. యాజ్ఞదత్తి కట్టి జ్యోతిర్లింగ మును
పారమేశ్వర స్వరూప సాక్షాత్కారము గల్గినది. కాని
యరనిమిలిత నేత్రంబులు తెఱచిదామసరి కా దివ్య
రూపమును గాంచలేక, అంజలిఘటించి, శరణువేడు
కొని “దేవా! మీ శ్రీసాదవద్యంబులు దర్శించునట్టి
సామర్థ్యంబు కృపసేయవే! యిది నాకు వం”బనిన
ద్రినేత్రు డాతనికి దివ్యవృష్టి యొసగెను. తద్వృష్టి
ప్రసాదమున గృతార్థుడై యాతడు మేలుకొంచిన
తొలుమాపునండే, పరమేశ్వరుని నామభాగమున 2డు
నాశ్రింపై ప్రాణమున బాధ్యుని యాతనికి గానవచ్చెను.
అప్పటి యాదివ్యసాంద్య మతినిలక్షణమైనది.
పర్యతరాజపుత్ర శరీరకాంతి ఉత్పలకశోమల మె మనో
హరమైనది. ఆమె శ్రవణములందు కుండలములు, కరాం
గుళుల నంశరీయకములు, హస్తముల గంకణములు
దాల్చియుండెను. ఇతరావ మతములందును గాంతులు
కులకించెడి మాత్రిక రత్నాభరణము లొప్పుగా నా జగ
న్మాత శంకరుని సమీపింపవచ్చు నప్పటి విలాస
మయోఘము.

వకుళఫలాను కాగులయి

వట్టువలె మెఱుగారు క్రొత్తమా
త్రికములపే రొకంత భుల

కింపగ, విసుల హేమరత్న క

ర్ణికలు చలింప నందియల

క్రేంకృతి గంకణమేఖలాగ్ధవనిం

బ్రహ్మము సేయ మందగతి

భాస్వర నవ్వలిలాస మేర్పడక.

అసమబాణ పునర్జీవనావగంబు

రాగజలధి విధూదయారంభ వేళ

సకలజగదేకసౌభాగ్య జన్మధూమి
శంభు డాయంగ వచ్చె నా శైలకన్య.

ఈపట్టున శ్రీనాథుడు జగజ్జనని సౌందర్యమును
కాంతరసభావాభివ్యక్తి కనుగుణముగ చిత్రించిపెట్టి
నాడు. ఈ వర్ణనము శ్రీ శంకర భగవత్పాదులు మానసిక
పూజావసరమున బరదేవత కల్పించిన భూషణజాలమును
దలపింప జేయుచున్నది.

శ్లో. మంజీరే పదయో ర్మిధాయ రుచిరాం

విద్యస్య కాంచీం కణా

ముక్తాహం ముగోజయో రనుసమం

నక్షత్రమాలాం గతే,

కేయూరాణి భుజేషు రత్నవలయ

శ్రేణిం కరేషుక్రమ

త్రాటంకే తన కర్ణయో ర్వినిదళే

శిర్షేచ మాదామణిం.

నవరత్నములు మైన యంశరీయకము యాజ్ఞదత్తి వైశ్ర
వణుడగుటకు మూలమైన కారణమున గాబోలు జగజ్జ
నని సర్వావయవ సమన్విత విధూషణగా వర్ణింపబడి
నది. శ్రీనాథుడు సామాన్యముగ శ్రీసౌందర్యమును
వర్ణించు ఘట్టములలో నెవటైన కచకుచనితంబా
భోగములను వయోజనానురూపముగ వర్ణింపక
మానడు. కాని యిచటోదత్తప్రసక్తియేలేను. ఇది
కాంతరసము చర్వణస్థితి నందవలసిన ఘట్టము. శృంగార
రస భావనావాసన యేపాటియైన బాహమాపినచో నది
కాంతియునకు విరోధిరససామగ్రి యగును గావున
ప్రధాన రసపరిపోషణదృష్టిలో తద్విస్తరము గావించి
నాడు. అదియునుగాక నిట యాజ్ఞదత్తికి సాక్షాత్క
రించినది పర్యతరాజపుత్ర. కావున నామె కూహతీత
మైన సౌందర్యమును సమకూర్చుటకై యాజగజ్జననిని
మన్మథపునర్జీవనావగముగా, సకలలోక సౌభాగ్య
జన్మధూమినిగా, ప్రణయజలధికి జండ్రోదయారంభ
వేళగా జిత్రించినాడు. శ్రీనాథుని రచనలో దివ్య
త్యముతోగూడిన సౌందర్యమును వర్ణించిన ఘట్టము
దీనిని మించినది వేటొక్కటిలేదని యనవచ్చును.

ఈ విధముగ నా జగజ్జనని పరమేశ్వరుని డాయ
వచ్చి, కాలాస్మీలితశరీర కుసుమశీసర సుకుమారంబు
కన్తూరికా స్థానక ముద్రాభిముదితంబు నైన తన
భుజంబు భుజగాభరణభూషితంబైన ఫాలలోగను
భుజం బొరయునట్లుగా నిలిచిన జూచి యాజ్ఞదత్తి
చిత్రంబునం దీర్వ్య వహించెనట. ఇవటి యీర్వా
క్రమ మాతని భక్తి తత్పరతనందలి యుదాత్తతకు
నిదర్శనము. ఈ భావముకూడ నిచట మధురోదాత్త
ముగ జిత్రింపబడినది.

ఎవ్వతె యొక్కో యీ యిందుబింబానన
జుడక సాధ్యమి జన్మభూమి ?
కమరాయతాక్షి నాకంటె నల్లముగా
నెటుచేసె నొక్కోతె నీతిపంపు ?
పరమేసు డీవింబులపాలుబాగు
ననుమిల మన్నించినాడు మేలే ?
భాగ్యంబుగాకల బాలేంగుళేఖరు
కృపగాంచె నీ రాజకీరవాణి

యనుచు గ్రేంటు నీరసం బావహింప
గినుపు గిలికించితిము నాత్మ గీలుకొనగ
నవతి నీక్షించు ప్రాధయోధ్యమునబోలే
బ్రాహ్మణుడు మాచె బర్వతిరాజతియయ.

భర్తృవల్లభ్యమును జూజుగొనబాలిన సవతిని
బ్రాహ్మణువతిని గినుపుతోడను కిలికించితిముతోడను
చూచినట్లు యాజ్ఞప్రతి పవ్యతరాజతయను వీక్షించె
ననుటలో నీర్వాహి వయస్సు పూర్వోదాత్తియుగ జ్ఞాతింప
బడినది. సాధారణముగ రాజతయలకు సపత్నులతోడి
సంబంధ ముండుట, భర్తృప్రతిమ విషయమున నీర్వాహి
భాజనలగుటయు సహజమను విషయమిట్ల వ్యక్తమైనది.
మజ్జియు యాజ్ఞప్రతికి తన తపశ్శ్రద్ధయొక్కల ప్రత్యే
యము, నిజభక్తి భావమునెడల విశ్వాసము నభివ్యక్త
మైనది. సోక్ష్మ విషయ కేంద్రభావ సమున్నేషము
కలహకారణముగాక మానసు. ఇట్లు యాజ్ఞప్రతికి
జనించిన యార్ద్రగూఢ, నాలుమగలైన పార్వతీ
పరమేశ్వరుల ననుమ గొంతకలహము లేగుటకు గారణ
మైనది. అట్టికలహమున కుపక్రమింపజేయుచు,
పార్వతికి బరమేశ్వరులెడల ప్రభుత్వము నభివ్యక్తి
కరించుటకై ఆ జుజుననిని సకలజగదధిపాత్రినిగా శ్రీ
నాథుడు నిరూపింప సమకట్టినాడు.

కృత్యపంచకము సాగింపలే జే యింతి
ప్రాపులేక కృతాంత భంజనుండు
నిండుచందురుని జంధికవోలే నే భామ
పంచబాణ విరోధి బాయకుండు
నేలేమ శక్తిహారి కిచ్చాక్రియాజ్ఞాన
శక్తియై కల్పించు సకల జగము
నే గంధగజయాన హృదయ మువ్వెల్లొర్చి
భవుని మై జక్క సాబాలుగొనియె
మహిత హృదైఖికా మహామంత్రమునకు
నేవరారోహ ముఖ్యాధిదైవతంబు
సకల జగదధిపాత్రి యాశైలపుత్రి
విభున కిట్లని మగురోక్తి విన్నవించె.

మంత్రతాస్త్రసమృత్తమైన కుతులందు పరజే
వతాస్వరూపము బహుభంగుల వివిధ ప్రభావసమన్విత
ముగ నిరూపింపబడినది. వానిలో లలితా సహస్ర
నామాదిస్తోత్రం దుద్దిష్టములైన పరదేవతా విధవములు

కొన్ని యీపద్యమున గ్రథితములైనవి. సీసములో
గండు నాలుపాదములలోని విషయము కుమార
సంభవమునందలి “సమాదిదే శైవభూం భవిత్రీం
ప్రేక్షాశరీరార్దహారాం హరస్య” అను కాలిదాసాక్షులను
స్మరింపజేయుచున్నది. ఇట్టితిగుణమున గావించిన భావ
విన్యాసము శ్రీనాథునకు పరదేవత యెడల భక్తిభావన
సభివ్యక్తము చేసినది.

అట్టి ప్రాథవముగల పార్వతి విభునితో విన్న
వించుచు, “త్ర్యంబక! ఏడెక్కడి గురాత్ముడు?
నన్ను మాటి మాటికి గ్రేంటుజూచుచు, వికారములు
గన్పించుచున్నాడు. అబద్ధములాడుచున్నాడు. నీవు
వీనిపై గృహగిరి యిట్టి చనివిచ్చుటచే నీ ముదలక్షి
ణము లేస్తేసినవి. నా సౌందర్యమున కీతడు మదిలో
నిష్కారణముగ నీరసపడుచున్నా”డనెను. దానికి బర
మేశ్వరుడు మంచోసమునేయుచు నిట్లనియె.

“మనమునయంగు నీ నెరులు
మానుము పవ్యతపుత్రి! ఏడు నీ
తనయుడు; నంచును ల్మహు వి
గంబుల భార్తృయు లాచరించినం
గినియునె తిల్లి భావమున?
గీర్విశించిన దేవతావలం
బన గతి భావమై పరగు
భావన కొలల మీ ప్రకారమై.”

ఇంతవఱకు నిది మూలమునృతమైన భావము.
పిమ్మట శ్రీనాథుడు ప్రకరణోచితముగ భావమును
బాడిగించినాడు. ఇందలి రహస్యమును బరికించిన
దేవతాక్రియ వర్తనము చిత్తవృత్తియు గలవాని భావ
నాకాశల వివిధముగ నే యుండును. అనగా పరమే
శ్వరాలంబన భావనాసమున్మీతములైన భావ విశేష
ములు బాహ్యదృష్టికి వేటుగా గానవచ్చినను, నవి పరి
గ్రాహ్యములేగాని వర్ణయములు గావు. బాహ్యదృష్టి
కీర్త్యా ద్వేషాది సంకుచితభావములుగా గానవచ్చినను
నవి, దేవతాలంబనము లగుటచే భక్త్యాది భావపర్యవ
సన్నములేయగును—అనుట. ఇది శ్రీనాథుడు తన్ను
గూర్చి తానెలిగించిన కీటు. తన కావ్యరచనలో
గానవచ్చేది వివిధ రసాశ్రయభావములు, దేవతాలంబ
నము లగుటచే పరతత్త్వ సాక్షాత్కార పర్యవసన్న
ములేగాని యన్యములు గావనియు, ఈ కీ రెలుగ
కుండ తన్నన్యభా భావింపవలదని యొక హెచ్చరిక
చేసియున్నాడు. ఈ కీ రెలుగకున్న పరమేశ్వరా
లంబన గతిభావనా నివిష్టమతియై పరమభిక్తుడై శ్రోతృ
వక్తలకు కుభానంద పరంపరావహమైన కౌవ్యములకు
ప్రస్తుతైన శ్రీనాథు డఖండ పరమేశ్వర భక్తుడుగా
నెలుగ బడుటెట్లు ?

సాహితీ సుగతుని స్వగతం

“నిన్ను చూస్తే తందా మనిషిస్తుందోయ్!” అన్నారు డాక్టర్ చిలుకూరి నారాయణరావుగారు ఒక నాడు పెంట్రీల్ స్టేషనులో బండెక్కుతూ వస్తున్నావాచి. “అంతటి అపరాధం ఏమిచేశానండీ?” అని ప్రశ్నించాను విధేయతతో. “అపరాధమా? మహాపరాధమే చేశావు. సంస్కృత ప్రాకృత సాహిత్యాలకే ద్రోహం తలపెట్టావు. కాథాసప్తశతిలో తెలుగు పదాలు చేర్చావుని వ్రాశావు. ఈ ప్రతిలోనూన్ని ఎవరు సహిస్తారు?” అన్నారు ఉద్దేశంతో.

“భాషల విషయంలో అనుభూతి ఎంత సహజమో ప్రతిలోమంకూడా అంతే సహజమండీ. రాజకీయ ప్రాబల్యం, సాహిత్య ప్రాచుర్యం, మత ప్రాభవం—ఈ కారణాలతో వ్యాపించిన సంస్కృత భాష విభిన్న సంఘాలతోను, జాతులతోను సంబంధం ఏర్పడినట్టే, వాటి భాషలను, వాటి భాషల పదాలను గ్రహించుకొంది. అన్యభాష పదాలనూ, సంప్రదాయాలనూ సంతకం ముగిసకపోయిఉంటే సంస్కృత సాహిత్యం ఇంత విస్తరించి ఉండేదేకాదని విమర్శకులు అంటున్నారు. సంస్కృత ప్రత్యేకతలతోను, ఉపసర్గలతోను ఇతర భాషపదాలు వేషం మార్చుకొని సంస్కృతంగా లేవమైన వనడానికి తంత్రవాదీక కారుడైన కుమారిలభట్టు వాక్యారే మనకు నిదర్శనం. జైనబౌద్ధ మతాలద్వారా దక్షిణ భారతదేశంలో వ్యాపించిన ప్రాకృతభాష కూడా సంస్కృతంతోనే ఆ దేశభాషల సంప్రదాయాలనూ, శిబ్దసముదాయాన్నీ తనవిగా చేసుకొనకపోలేదు. కానీ,.....” అని గుక్కతిప్పకోకుండా అంటున్నాను

“ఉండవయ్యా. నన్ను చూట్టావనీ. బండి ఎక్కు. కూచోని చూట్టాకుదాం. బండి కదిలేసరికి దిగునువు కానీ.” అన్నారు ఆయన.

బండి ఎక్కాను. ఆయన ద్రావిడభాషా శాస్త్రజ్ఞులపై ఒక్కఉపుగా విరుచుకుపడి “ఎవరయ్యా వాటిని అన్యభాషపదాలన్నవాడు? ఏమిటి విని గమనం?” అన్నారు. “ఇదేమిటండీ! ప్రాకృత కావ్య వ్యాఖ్యాతలందరూ ఆలాటి పదాలను ‘ఇతి దేశీ’ అని

నిర్దేశిస్తూనే ఉన్నాడకదా? వాగు దేశ్యాలను ప్రాకృత ముద్ర వేద్దామనే వ్యామోహం లేనందున ‘దేశీ’ అని ప్రత్యేకంగా పేర్కొన్నారు. గోలంబ, రింఛోళి, తాలూరాది దేశీపదాలు ప్రాకృతంలో చేరిపోగా, వాటిని సంస్కృత పదభ్రాంతితో సంస్కృత మహాకవులు కూడా గతనుగతికంగా ప్రయోగించగా, ‘మేదినీ’ మున్నగు సంస్కృత నిఘంటువులు స్వీకరించి సంస్కృతముద్ర వేశాయి. “గోలంబశబ్దం సంస్కృతేపి చేచీదగతానుగతికతనూ ప్రయుంజంతే” అని ఆచార్య హేమచంద్రుడు దేశపదకోశమైన ‘దేశీ నామ మాల’లో (7-2) చర్చించాడు.” అన్నారు.

“పదకొండో శతాబ్దంలో పుట్టిన ఆచార్య హేమచంద్రుడా నీకు ప్రమాణం? దేశీ నామమాల అనే తన దేశీ నిఘంటువులో హేమచంద్రుడు తద్వచనాలనదగిన అమితశిష్టమో, పురిల్ల దేవో వంటి పదాలనూ దేశీపదాలన్నాడని దానిని రెండవసారి సంస్కరించిన శ్రీ పరవస్తు వేంకటరామానుజస్వామి గారు పీఠికలో తెలిపారు చూచావుకదా?” అన్నారు ఆయన నటకారంగా.

“చూడకేమండీ? ఆచార్య హేమచంద్రుడు తన కాలంలో సంస్కృత ప్రాకృత సాహిత్యాలలో యుగపురుషుడు. 1088 లో జన్మించి జీవించిన 84 సంవత్సరాలూ తర్క, వ్యాకరణ, జైనవేదాంత శాస్త్రాలలోను, అలంకార సాహిత్యాలలోను ప్రామాణికమైన ఉద్గ్రంథాలు రచించిన వాగనుశాసనుడు. అలాటివాడు ప్రమాణం కావడే మరెవరు ప్రమాణమండీ? హేమచంద్రుడు ప్రాకృత సాహిత్యంలో కనిపించిన దేశీపదాలను ఎంతో వివేచన చేసికానీ తన దేశీ నామమాలలో చేర్చుకోలేదు. తన ఈ నిఘంటువులో తనకు ముందున్న దేశీ పదకోశకారులు—అభిమాన చిహ్న, గోపాల, దేవరాజ, ద్రోణ, ధనపాల, పాద లిపాచార్య, రాహులక, శిలాంకానులను ఉదాహరించి కొందరి మతాలు ఖండించి, మరికొందరి మతాలు సమర్థించాడు.

“దేశీ దుస్సంపర్నా ప్రాయ స్సందర్భితాని దుర్బోధా,

అచార్య హేమచంద్రః

తత్త్వం సందృశితి విభజితమ్."

(దేశీ పదాలను అన్వయించడం కష్టం. అన్వయించినా అర్థంచేసికొనడం కష్టం. అలాటివాటిని హేమచంద్రుడు అన్వయించి సూత్రం చేస్తాడు.) అని గంగాద్విలో చేసిన ప్రతిజ్ఞను నిర్వహించుకున్నాడు. "ఇప్పుటి దేశ నిఘంటుకొనులనీ, వాటి వ్యాఖ్యాతలనీ ఎన్ని తప్పులని ఎన్నను? (అనునాతన దేశీ కారాణం, తద్వ్యాఖ్యాతృజ్ఞానం క్షయంతః సమ్మోహః పరిగణ్యంతే. 8-12)" అని వినుక్కున్నాడు కొన్నిచోట్ల. తను సారథర దేశీ దర్శనంతో వ్రాస్తాన్నానని, తన నిఘంటువులో పాఠపాట్యంవలన 'తిజీస' శబ్ద వ్యాఖ్యాన సందర్భంలో స్పష్టపరచాడు. (తిజీసం చి వృత్తివిశేష మచక్షతే. అస్మాభిస్తు సారథర దేశీ దర్శనేన తిజీస శబ్దో మగుపటాన్తో వ్యాఖ్యాతః. తత్రియక్తాయుక్తస్య బహుదృశ్యానః ప్రమాణం. 8-12) అంతేకాక దేశీ నామకాలాగో పదా లన్నిటినీ ఆకారాదిగా—మొదటివర్గాలో అజాది పదాలు, అనే కార్థాలు; ద్వితీయ, తృతీయ, చతుర్థ, పంచమ, షష్ఠ వర్గాలలో కనబడు తిపవర్గాని పదాలు, వాటి అనేకార్థ పదాలు. సప్తమవర్గాలో గలవకారాని పదాలు, వాటి అనేకార్థాలు; అష్టమవర్గాలో సహానిపదాలు క్రమ బద్ధంగా ఇచ్చాడు. ఇలాటివాడు కాక మరెవరండీ ప్రమాణం? అన్నాను.

"సరేకాని, హేమచంద్రుడు చెప్పిన దేశీ పద నిర్వచనం అతివ్యాప్తంకాదా?" అన్నారు ఆయన. అతివ్యాప్తం ఎందుకవుతుందండీ? వాడు స్పష్టంగానే చెప్పాడు.

"దేవనిశేప పసిద్ధి ఇ
భణ్ణవాణా అనంతయా హుంతి,
తమా అణాఇ పాఇఅ
పయట్ట భాసావిశేషః దేసీ."

అని—(దేశీవిశేష ప్రసిద్ధమైనవి అనంతంగా ఉంటాయి పదాలు. వాటినుంచి అనాది ప్రాకృత ప్రవృత్తి భాషావిశేషమే దేశీ) అన్నాడు కదా. అయినా,

'వాచస్పతే రసి మతిః
స్వప్రభవతి దివ్యయుగ సహస్రేణ,
దేశేషు యే ప్రసిద్ధాః

తాభో శిర్భాకా సర్వతః సముచ్చేతుమ్.'

(దివ్యయుగ సహస్రం శ్రమించినా వాచస్పతి అంత వాడుకలాదా ఆయా ప్రాంతాల్లో ప్రసిద్ధమై ప్రాకృ

తంలొ చేరిపోయిన దేశీపదాలను విర్వి కూర్చడం కష్టం) అని ఎంతో విచక్షణతో స్పష్టీకరించాడు. దీనిని బట్టి తెనుగు, తమిళ, కన్నడాది దేశభాషా పదాలను ఎంతో శ్రమపడి, వాటి పుట్టు పూర్వోత్తరాలు తెలుసుకొని క్రోడీకరించాడనడం విస్పష్టం." అన్నాను.

"అక్కడేనక్కా కలిగింది అపోహ. హేమచంద్రుడూ అపోహపడ్డాడు. దానినిబట్టి శ్రీ రామానుజ స్వామిగారూ అపోహపడ్డారు. దేశీ నామకాల 'గ్లాసరీ' లో కొన్ని దేశీపదాలకు మూలమంటూ తెలుగు, తమిళ, కన్నాటాదిపదాలు ఇచ్చారు. ద్రావిడ భాషా మటుంటం అన్నదీ లేదు. అంతా సంస్కృతం నుంచీ వచ్చిందే." అన్నారు ఆయన. "శ్రీరామానుజ స్వామిగారు తెలిపినది కాక మరికొన్ని తెలుగు తమిళ పదాలు కనుక్కున్నానండీ నేను దేశీ నామకాలాగో." అన్నాను. ఆయన చివీ వినిపించుకోకుండానే, "ఏవీ? చెప్ప. ఇద్దరినీ ఖండిస్తాను," అన్నాడు. "వినండి!" అంటూ మొదలుపెట్టాను.

ఆణ్ణీ=దేవ భాష్య, పరిభాషి, పితృప్రసా అని మూడర్థాలిచ్చాడు. ఇది పూర్తిగా తమిళపదం. నేడిది అన్న భాష్య—వనిత—అనే అర్థంలో తమిళ దేశంలో వ్యవహారంలో ఉంది. తర్వాత వదిలే గారు (పరిభాషి) అనే అర్థంలోను వ్యవహారిస్తే మైంది.

ఉదూ=తృణ పరివారణం—తృణాణగాచ్ఛాదనం అన్నాడు. ఆవంగంలో ఆశ్రయం ప్రధానంగా వ్యనిస్తుంది గనుక ఇది వీడు అనే తెనుగుపదమనంచి కాని, ఉదూ—సరించు అనే ద్రావిడ దాతువునంచి కాని నిచ్చన్నమై ఉంటుంది. ఉదూపు, ఉదూగరి తెలుగు.

ఉసలం=పీం అన్నాడు. ఇది ఉసులుకొను అనే తెనుగు క్రియనుంచే పుట్టిఉంటుంది.

ఓకవలో=బాలాతపః. ఉదయపు ఎంప. ఇది బాలాతప శబ్దభవం కావచ్చు కాని, దేశీ పదమన్నాడు గనుక వెయ్యిలో అనే తమిళపద భవమా అన్న అనుమానం కలుగుతుంది. ఓలెణ్ణీ=దయితీహూతా. ఇది వలచు అనే తెనుగు ధాతువునుంచి వచ్చిందనుకుంటాను. ఓలుంకి=భన్మరమణం—అంటే దాగుడుమూతలు. ఒలింగుక్కోల్ అనే తమిళ దాతువు దీనికి మూలమై ఉంటుంది. ఒసిఓ=ఆటలః. ఇది ఒసి లోడునుంచి వచ్చిందేమో! ఓసి—తమిళపదం.

కలింజం, కిలింజం (కిలిం-చిఅం)=లఘుదాగు. చిన్నకర్ర, పుడక. కిలిం-చిఅకబ్దానికి కిలిచ్చిఅం అనే రూపాంతరమూ ఉంది. హేమచంద్రుడు కలింజం, కిలింజం అనే పదాలకు లఘుదారులు అన్న అర్థం

సాహితీ సుగతుని స్వగతం

చెప్పాడు కాని గాథాసప్తతిలో (1-80) కిలించిత కంటకేణ అని ప్రయోగం కనిపిస్తుంది. కిలించిత కంటకం చిన్నముల్లు. ఈ కిలించితం క్రమంగా కలింజం, కిలింజం అని మారి చిన్నపువ్వు అనే ఆర్ధంలో రూఢమైఉంటుంది. మనకు సన్నని, నీచమైన అనే అర్థాలలో క్రిమ, కింమ శబ్దాలున్నాయి. తమిళ కన్నడ భాషలలో కిలి, కిలింజరీ, కిలిచ్చరీ, కిల్ శబ్దాలకు సన్నని, సన్నగాచేయు, చించు అనే అర్థాలున్నాయి. కొంచెం, కల, శిల పదాలు అచ్చాద్ధికాలు. కలింజ, కిలింజ పదాలకు పైన ఉదాహరించిన ద్రావిడ పదాలకాగల సామ్యస్మిబ్బటి అని వీటికి మూలమైఉంటాయి. వీటిని గతానుగతికం గా సంస్కృతపండితులూ ప్రయోగించగా, త్రికాంఠశేషకౌగము కిలింజకం కిలింజం అని సంస్కృతముద్ర వేసి నూత్నికాగువు అని వ్యాఖ్యచేశాడు. కిలం=స్తాకం. ఈ పదం ముందు చెప్పిన ద్రావిడ పదవర్గంలో ఉంది.

కుమ్మగం=మాను. కుములు అనే తెలుగు పదానికి దివి దగ్గర గాలేమా? కుంఠి=కృణి. దీనికి కుండు, కండు అనే తెలుగు, కన్నడపదాలు మూలమనుకుంటాను.

చట్టు=దాగుహస్తం. కరగరిటె, తెడ్డు. చటు అం—అని గాథాసప్తతిలో (2-62) ప్రయుక్తమైంది. చట్టువం అనేపదం గరిటె, తెడ్డు అనే అర్థాలలో తెనుగు తమిళులలో ఉంది. “చట్టువం బొకచెట్టి ఖిడ్డును నంక దగిలింఁచి” (భార విరా. 1-211) “పక్షిభీతంజైన పసిడి చట్టువమున నన్నంబు నుంచి నెఱుగిభీఁపురింఁచి.” (కాశీ. 7-147) చిన్న మట్టి కర్ర పాత్రలను కన్నడంలో చటుకి అంటారు. దారుహస్తం అని హేమచంద్రుడు అర్ధం చెప్పాడు గనుక దీనికి చట్టుపదంతో ఏదైనా సంబంధం ఉండేమా! మొదట కర్ర గరిటెకు కృణవహారంలో ఉన్న ఈపదం తర్వాత గరిటె సామాన్యానికి కృణవహారమై ఉంటుంది.

చారో=ప్రి కూలవృక్షం. సారచెట్టు. ఇది (సార-చార) తెనుగిని పేరుగా చెప్పనక్కరలేదు. చుకురీ=ఉల్కా. కొరివి. చుకు (కొల్పు) అనే ద్రవిడపదం దీనికి మూలం.

జంబువో, జంబులో=వేతనం. జంబుగడ్డి. కన్నడంలోను, కన్నడ పరివర్తప్రాంతాలలోను ఒకరికంటెల్లకు కృణవహారంగా ఉంది.

తిట్టానుం=అర్ధి. తడిసినది, చిలనిది. తనియు తనువు, తంపు తెనుగులోను, తిట్టన తంపు కన్నడంలోను ఉన్నాయి. ఇది తన్మూలజన్మి పదం.

తాలారో=ఆవర్తం. సుడి. తలయతి తలం దర్శయతీతి తాలారః—అని కల్పశబ్దానుసం ఉత్పత్తి. తాలారశబ్దం గాథాసప్తతిలో (1-37) ప్రయుక్తమైంది. ఈ శబ్దం దేశీయ వ్యాఖ్యాతి లందరూ అన్నారు. తిక్, త్రిష్ట, తిరుగు, తలాగు అనేవి తెలుగులో భ్రమి వాచకాలు. తలాగు శబ్దానికి మరలు తిరుగు అనే అర్థాలున్నాయి. “క్రేపులం దిలచి తలారింపక” (భాగ. 10 సం) అని ప్రయోగం. తలారకు తాలారకూ పోలిక ఉంది. తాలు శబ్దానికి తిరుగు, తలించు, తలబోయు అనే అర్థాలున్నాయి. కనుక తలార శబ్దమే తాలూ శబ్దానికి మూలమై ఉంటుంది.

తిణిసం=మధుపటలం. తేనెతెప్ప. తిణిసపదం దేశీయపదమని హేమచంద్రుడు పేర్కొన వచ్చును ఇది వాక్ తెలిపాను. తేనె, తేనె, తేనె, జన్ను ద్రావిడపదాలు. తిణిసం ఈ తేనె నుంచి వచ్చి ఉంటుంది.

పడుజులకా = తిగడి. ఇది పడుచు, యువతి అనే తెలుగు సంస్కృత పదాల కలియకతో విచ్ఛేదించుకుంటాను. పలం=పలసం స్వేదం. ఇది పాలను అనే తెలుగుపదం మాగురూప మనుకుంటాను. పిలిరీ=గండు త్వంజుంత్రిగం. ఇది పురు, పుల్లు పూర్తి అనే ఈ తమిళ తెనుగుపదానుంచి పుట్టిఉండేదా? పేంపెం=పగంపె. ఇది. దీనికిమూలం పెంక అనేపదమై ఉంటుంది పెండి అని దక్షిణాంధ్రుల వ్యవహారం. కనుక ఇది పెంక, పెండి నుంచి వచ్చిఉంటుంది. పాణో=స్వేదం. పాణశబ్దం గాథాసప్తతిలో ప్రయుక్తమైంది. “పాణసి పువ్వు బోదులము” (హాశ్విం. ౮-2.) పాణిలోని అంత్య సికాంం రూపుచేటి పాణమాత్రం మిగిలి ప్రాకృతంలో చేరింది.

ఫలహీ=కార్వాసకృక్షం, పత్తి, పత్తి చెట్టు. ఈ పదం గాథాసప్తతిలో నాటగుసాగు ప్రయుక్తమైంది. “ఫలహీ కార్వాసకృక్షే - దో” అని కులభాలకవుని వ్యాఖ్య. హేమచంద్రుడు దీనికి వలహీ, వనహీ అనే పర్యాయపదాలూడా ఇచ్చాడు. తెనుగు ప్రత్యే ఫలహీగా మారిందని నానమ్మకం. ప్రతికి పూర్వరూపమైన పలుత్తి పలుత్తిఅయి అంత్య ద్విత్వక్షీరం ఉండి పలకపంలో కలిగిన ప్రయత్నంలో మొదటిపకారం మహాప్రాణమై ఉంటుంది. పంది భోండి ఆయునట్ట—పహత్తి, ఫలహీ అని. పత్తికా శబ్దంనుంచి పత్తిఅయి ఉంటుందని, ప్రపత్రికా శబ్దంనుంచి ప్రత్తి పుట్టిఉంటుందని మీరు (శ్రీ నారాయణరావుగారు) చేసినవాదం సహేతుకంగా కనిపించదండీ. ప్రతికాశబ్దం నుంచి పత్తియ-పత్తి కావడానికి వీలున్నా అర్థంకోసం

లాక్షణికంగా నానాభాషలూ పరివలసివుంటుంది. ప్రవృత్తికొశిబంతుంచి ప్రతిజ్ఞ చేయడం అవలసికొనుంది. తెనుగు సంప్రదాయానికి ఉపసర్గవిధానమే విరుద్ధం. ప్రతికానూచి ప్రతిజ్ఞ కావచ్చు కాని "ఫలహీ"ని ఏదీగం గానూ సాధించలేదు. ఇదే వాచక ఫల-ఉచ్చిష్ట ఇబ్బాలు రెండూ వేర్వేరునీ, ఉచ్చిష్టకల్పనా ఉత్పన్నత కల్పకల్పంకాదనీ; దేశభేదాలకు ఉపసర్గ సంబంధం వుండనీ హేతుచంద్రుడు ఉచ్చిష్టపద వ్యాఖ్యలో (1-95) చర్చించాడు. (సహి శీలశబ్దానాం ఉపసర్గ సంబంధో భవతి) ఫలంనుంచి ఫలఅయినా ఫలఅయినా ఫలహీ అని అంత్యహీకారం ఎక్కడనుంచి సాధించగలం?

బోధరం-పుణ్య. పెద్దది. ఇది బోధ, బోధు అనే పీనారకశబ్దాలకు దగ్గరగా లేదా?

భుండికో=సూరకః. పండి. దీనికి భుండో బుండో అనేవి గూఢపాఠాలు. గాఢాసప్రతిలో భోండ్ (6-2) అని ప్రయోగం. ఈ మాటలు కనీసంగానే మనకు పండి అనే తెనుగుమాట మన నుకు తెల్లపడలేదా? ప్రాకృతిలో ఇ-విలకు, ఉ-విలకు పరిస్పర్శ వినియోగం సహజంగానూ భోండ్ శబ్దాన్ని గ్రహించినట్లే. తెలుగువ్యవహారంలో పనాది అకారం ఎకార ఒకారాలుగా మారుతుంది. గడ్డ-గడ్డ. గరిట - గరిట. మగడు - మొగడు. "మొగడొచ్చి పిలిచెను పోయవచ్చెన సామి."

పప్పుల-పోప్పుల. కన్నడంలోను ఇలామారడం కన్దు. ఇలాగే పండి పొండిఅయి, తద్వం బవర్తంగా మారి, పొండి అని ఉద్దేశపలకంలా చేయవలసిన ప్రయత్నాన్ని బట్టి ఆదివర్ణం మహాప్రాణంగా పరిణమించి భోండ్ అయిఉంటుంది. ఇది ఈకారాంతం కావడం వల్ల స్త్రీలింగమని భ్రమపడినందున భోండ్, భుండ శబ్దాలు కల్పించబడ్డాయి. భుండికో - పదంలో పండి ప్రాచీనరూపం తొంగిచూస్తున్నది చూడండి. పండికి పూర్వరూపం పండ్తి. ప్రస్తుతం తమిళంలో పన్తి. శేష సహిత నకారాన్ని ఉచ్చరించడంలో ద్విఉచ్చారణ ఏర్పడుతుంది; ద్వి గూడా అవుతుంది. పన్-రెండు=పండ్తిండు. పండ్తిండు మలయారూపం. పన్నెండు తెనుగువ్యవహారరూపం. పన్తి పండి అయింది తెనుగులో. పన్నీ అనేరూపం వ్యవహార చ్యుతమైంది. పన్నీ నేడు తమిళ వ్యవహారంలో ఉంది. కనుక పండ్తి పదం ప్రాకృతిలో బుండో, భుండో, భుండికో, భోండ్ అనే పెక్కురూపాలతో చేరిందని ఊహించడం అసమంజసం కాదు.

మండిలో=అపూపః. భిక్షునిశేవం. ఇది తెలుగు కన్నడాల మండిగలు కాదా? మలట్ట=గర్వః. ఇది మొరటు, మోటు, మోడు శబ్దాల వికృతి అనుకుంటాను. మాకండో=అమ్రుః. మామిడి. దీని పుట్టు

పూర్వోత్తరాలు చాల ఉన్నాయి. మరొకమాట చర్చిద్దాము.

హరీసో=రాసకః. మండ్లేన స్త్రీణాం నృత్యం. మనకు, కన్నడంవారికి హరీ అనేపదం ఉంది. ఇది సున్నకు పర్యాయం. చిన్న వరులానికి అలి అంటారు కొన్ని ప్రాంతాలలో. గోరీలనుకూడా అలి కాను అంటారు. అలి కాయలంటే సుందరి గుల్లి. బొంగరా లాంటి నేలమీద సుందరి గీటుగీచి దాని సుందర ఒక బొంగరాన్ని ఉండుతారు చూచారా? అలాగే సుందరి గిరిని అలి అంటారు. అలాగే పిల్లు ఒరిచేయి ఒకరుపట్టుకొని సుందంగా పెండ్లం కట్టి నిలవడాన్ని అలి కట్టడం అంటారు. కనుక ఈ అలే హరీసో అయిందేమో! హరీసం నుంచే అలి కా మాడదా అని ఎదుగు ప్రశ్న వేస్తారుకదా? కావచ్చు. కాని హేతుచంద్రుడు దీన్ని దేశపదంగా పరిగణించాడు కనుకనే ఈ శ్రమంతా.

హుడ్డా=హుః. పండి. ఇది ఒడ్డు అనే తెలుగు పదం వికృతే అయి ఉంటుంది.

హేరణ్=మహిమః. గున్నపోతు. ఇదిఎగుమై (ఎమ్మె-క. ఎనుము-తె.) నుంచి వచ్చి. సంస్కృతంలో చేరి అన్యార్థ వాదనమైందని కట్టెలో తన కన్నడ నిఘంటువులో వ్రాశాడు. హేతుచంద్రుడు దీనిని దేశి అంటున్నాడు గనుక ఎరుమైనాంచి ఇది ప్రాకృతిలో చేరి ఉండవచ్చు.

హారణం=వస్త్రం. ఇది పోగువై, పోరణం-అనే ద్వివిధపదాలనుంచి వచ్చి ఉంటుంది. పోగువై అంటే కప్పుకొనే వస్త్రం. ఇంకా ఎక్కోఉన్నాయి ద్రవిడ పదాలు-ఇలా చెబుతూ పోయాను. బండి అరక్కోణంలో ఆగినప్పుడు గాని తెలిలేక, ఎంతసేపు అయిందని. మరొక సమస్య వచ్చింది; టిక్కెట్లేకనే బండి ఎక్కాను.

"చూచావా? నీకిది శిక్ష. తెలవాదజాము బండి ఎక్కి మద్రాసు చేరుకో. తర్వాత హోరాహోరీగా పోట్లాడుదాం. ద్రావిడ భాషావాద పన్నిపాతం ముంచుకొచ్చింది మీ కందరికీనీ. స్వాస్థ్యం కలుగాలంటే కొంతకాలం పడుతుంది." అన్నారు ఆవేదనతో ఆయన.

నేను బండిదిగాను. బండికదిలింది. సాహిత్యంగా అభిప్రాయ భేదాలను వ్యక్తిగత క్షేమంగా భావించుకొని పగపట్టే ఈకాలం ఎక్కడ? అభిప్రాయ భేదాలువేగ; అభిమానాలువేగ. అభిమానాదరాల్కూ, మానవత్వానికి సాహిత్యంగాని మతిభేదాలు అగు రావణ ఆ సమృద్ధియ విమర్శక పరిశోధకాగ్రణి ఎక్కడ? అలాటి ఉదాత్త హృదయుడు మరొకడు నాకు కనిపించలేదు.

—రామచంద్ర.

మాధవవర్మ : ఆతని సంతతి

శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ

[గతసంచిక తరువాయి]

మాధవవర్మ సంతతివారిలో పాహిత్య పోషకుడుగా పేరు ప్రఖ్యాతులు గాంచిన ప్రథమముడు తిమ్మరాయని కుమారుడు బసవభూపాలుడు. అనంతము కుమారుడు గంగయామాత్యుడీ బసవభూపాలునికి మంత్రియై మన్ననలు పొందెను. దగ్గపల్లి గుగ్గయ తాను రచించిన నాచికేతూపాఖ్యానమును, సంఘమల్లయ్య ఘంట సింగయ్య తాను రచించిన ప్రబోధ చంద్రోదయమును బసవభూపాలునికి గంగయామాత్యునికి అంకితమిచ్చియున్నారు. దూబగుంట నారాయణ కవి బసవభూపాలుని యాస్థానికవి. అతడు తాను రచించిన పంచతంత్రమును బసవభూపాలుని కంకిత మొసంగెను. పంచతంత్రమునందు బసవభూపాలుని వంశవారక్రమ మిట్లు తెలుపబడినది.

మాధవవర్మ వంశమునందు కొమ్మకనీసు కుడయించెను. అబ్బలదెవుడు, సింగభూపతి, వల్లభ నృపతి అనువారు కొమ్మమహిపతి పుత్రులు, పౌత్రులు, ప్రపౌత్రులు. వల్లభరాయని తనయుడు తిమ్మభూపాలుడు. ఇతని యాత్మజుడే పంచతంత్ర కృతిధర్త, బసవనృపాలుడు. బెజవాడ శాసనమునందు మాధవవర్మ వంశములో మొదట కేర్పొనబడిన రాజు కంఠమరాజుకొని కొమ్మకనీసుడు కొడుకు. శాసనము ననుసరించి యితని తనయుడు అన్నలదెవుడు కొని అబ్బలదెవుడు కొడుకు. కొమ్మ, అబ్బల కవనాచారములు ప్రామాదికములనుటకు సంశయింపబడిన లేదు.

గంగయామాత్యుడు ప్రబోధ చంద్రోదయమునందు ఇట్లు వర్ణితుడయినాడు:

మాధవవర్మ భూమండలేశ్వర వంశ
జలధికి నేరాజు చందమామ
యేరా జుదియశైల మెలమి విభేదింఁచె
గపటాహిత మదాంకార ముదంగ
గజపతి సురధాణి గడి దుర్గములకల్ల
నే రాజు వజ్రంపు బోరుతిలపు
మహిమచే నేరాజు ముఱపించె నలధిగీ

రథ పృథు మాంధాతృ రఘురమణుల
నట్టి సుణకాలి తిమ్మరాయని కుమార
పీఠ బసవభూపాచక్ర విభునిచేత
మన్ననల గాంచి మించిన మహితుఁడితఁడు
మనుజమాత్రుండే గంగయామాత్య వరుఁడు.

బసవ భూపాలుడును, అతని మంత్రి గంగయామాత్యుడును, వారికి తమ కృతు లంకితమిచ్చిన దగ్గపల్లి గుగ్గయ్య, నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగయ్య, దూబగుంట నారాయణ పులమి సుకాలికుని వేరె నుడివనక్కరలేదు. పై పద్యములోని గజపతి సురధాణి యనుదానికి గజపతి వంశజుడైన నృపాలుడు, మహారాజుని యర్థము. సురధాణి సులతాను పద వికృతి.

ప్రబోధ చంద్రోదయ ద్వితీయాశ్వాసాదిని కృతిపతియైన గంగయామాత్యుని సంబోధించుచు నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగయ్య లిట్లు నుడివియున్నారు:

శ్రీకరవీక్షణ దాన వ
శీఠర నరసింహ నృపవంశర నను వి
ద్యాకరణ చతుర్థి వి
ద్యాకర ధీరంగమతి యనంతయ గంగా!

పూర్వోదాహృత పద్యముల యన్వయముకొంత చర్చకు లావిచ్చినది.

శ్రీకంగుభూరి వీరేశలింగము పంతులు గారు తమ కవుల చరిత్ర ప్రథమభాగము ద్వితీయ ముద్రణమునందు బసవభూపాలుని గురించి ఇట్లు వ్రాసియున్నారు:

“గంగయామాత్యుని ప్రభువైన బసవనృపాలుడు కొంపవీటి రాజ్యమును గజపతు లాక్రమించుకొన్న తరువాత వారి గడిసుర్గముల కధ్యక్షుడయి పనులైనవ శతాబ్దోత్తర భాగమున నుండిన సామంతరాజు. బసవ మహిమని సచివుడైన గంగయామాత్యుడు ప్రబోధ చంద్రోదయము కృతినందికముండే దగ్గపల్లి గుగ్గయ్య చేత రచియింపబడిన నాచికేతూపాఖ్యానమును గృతి

నందెను...1465 వ సంవత్సర ప్రాంతమునగు శ్రీ నాథుని ముద్దునగుదయైన దుగ్గన కవిచేత నాచిత్రీకృత పాఖ్యాన మితని కంకితము చేయబడెను. అటు తరువాతి 1470-75 సంవత్సర ప్రాంతమున నీజంట కవులు ప్రబోధ చంద్రోదయము నీతని కంకిత మిచ్చిరి. పిదప నాయాన్య కవంతాఢి చంద్రుడైన² మన గంగ గూమా మాత్యుడు ముంగు కైమిని భారత కృతిపతియైన సాళువ నృసింహ నృపాలుని పోవుడై యుండినట్లు ప్రబోధ చంద్రోదయ ద్వితీయాశ్వాసాది పద్యమువలన తెలుగవచ్చును." ..... "ఓరు (వరాహ పురాణ కర్తలు) తమ ద్వితీయ గ్రంథమైన వరాహ పురాణమును కృష్ణదేవరాయల తండ్రియైన శుళువ నరసింహరాయని కంకిత మొనర్చిరి. ఈ యీశ్వర నరసింహరాజప్పటికి రాజుగ కైమిని భారత కృతిపతియైన సాళువ గుంజ నరసింహరాయని దంపనాగుడుగా నుండెను. ఈశ్వర నరసింహరాయలు 1487 వ సంవత్సరమునగు కర్ణాటాధీశ్వరుడయ్యెను. అతడు రాజకొకముండే వరాహపురాణ మతని కంకిత మొనర్చబడి నందున 1487 వ సంవత్సరమునకు పూర్వమునందనగా 1480-85 సంవత్సర ప్రాంతములగుండు వరాహపురాణము రచియింపబడి యుండును." (పుటలు 639-41).

దగ్గుపల్లి దుగ్గననుగురించి వ్రాయునప్పుడు వాడు "అటు తరువాతి నీకవులే తమ వరాహపురాణమును 1503 సంవత్సర ప్రాంతమునగు రాజ్యపాలనము చేయుచుండిన కృష్ణదేవరాయని తండ్రియైన నరసింహదేవరాయనికి కృతి యిచ్చిరి." (పుట 611) అని చెప్పి యున్నారు.

దుబగుంట నారాయణకవిని గురించి వ్రాయు సంవత్సరమున పంతులుగారు బసవ భూవరునిగురించి యిట్లు నుడివి యున్నారు: "... బసవనృపాలుని కాలము 1470-80 సంవత్సర ప్రాంతమునియు స్పష్టముగచూపబడి.....1460 మొదలు 1490 వ సంవత్సరమునకు నుండిన యనంత గూమాత్యుని కొత్త ప్రభువైన తిమ్మయ బసవ భూపాలుడు 1470-80 వ సంవత్సర ప్రాంతములయందు నుండెననుటకు సందేహము లేదు." (పుట 654).

శ్రీ శేకుమర్ల అయ్యతరావుగారు విజయనగర సామ్రాజ్యనుండి ఆంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్రనునందు బసవభూపాలుని గురించి యిట్లు వ్రాసియున్నారు:

"బసవ భూపాలుడు క్రీ. శ. 1460 సం. ప్రాంతములలో రాజ్యముచేసి రంగరంగ భైరవునియు, రసిక శిఖామణియనియు, మహా విద్వాంసునియు, మన చరిత్ర ప్రియునియు నింక మేమో యనేక గురుగములకు నైవనియు గవులచే ప్రస్తుతింప బడినవాడు. ఈతడు కళింగ భూపతులగు గజపతులకు కుడిభుజముగా నుండి వారి గుర్తులకు గ్రజపు కవాలముగా నుండెనట. ప్రభుమున విజయనగర సామ్రాజ్యములో సానుంత రాజుగానుండి యొకవంక 'నన ప్రభువుల దౌర్భాగ్యవస్థయు, మరియొక వంక గజపతుల నిరాఘాటాటాపమును జూచి గజపతుల పక్షమునతేరి వారి కుడిమిగిరి రాజ్యమును స్వాధీనపఱచి తాను బలమైన సహాయుడుగా నుండెనని తలంచుట సరియైనవని తోచుచున్నది. బసవ భూపాలుడు విద్యవ్రత్యుడును, గవీశ్వరుడును బృథ్వీగోస్వయు నగుటచే నతనికాలమునా దాంధ్రకవిత్వము బాగుగ విలసిల్లినది. ఈ మహనీయుడు మనచరిత్ర ప్రియుని నల్లంపబడినాడు ... కావున ఈతడు కృష్ణదేవరాయల కాలములోగూడ నుండెనా?" (పుట 107).

వాకే నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగయ్యలను గురించియు, ప్రబోధ చంద్రోదయమును గురించియు వ్రాయు సందర్భమున బసవరాజులనుగురించి యిట్లు నుడివి యున్నారు:

"మాగవర్మ వంశస్థుడైన యీ బసవరాజు ఉదయగిరిరాజ్యము నేలమ కళింగాధీశ్వరుడైన, గజపతులకు సానుంతుడై వారి పక్షమున సహకారమును వినియోగించుచుండెను. బసవరాజు తేక యతనితండ్రియగు తిమ్మరాజు యువకుగిరి రాజ్యమును గజపతులకొకకు జయించి దానిని వారి స్వాధీనములో నుంచెను. సాళువ నరసింహరాయలు విజయనగరరాజుల పక్షమున సామ్రాంతదేశమునంతయు లోబరచుకొనినను ఉదయగిరి దుర్గము మాత్ర మతనికి కైవసము కాలేదు; కాబట్టి బసవరాజు గజపతుల కొకగొప్ప ప్రాంతరక్షకుడుగా నుండెను ..... ఈ మంత్రీశ్వరుడు బసవరాజు నొడ్డ ప్రధాన సచివుడుగా నుండిన చెందలూరి గంగయగూత్యుడు రాజనీతియంద సమాన ప్రజ్ఞగలిగి యువకుగిరి రాజ్యమును దమకు ప్రబల శత్రువులైన విజయనగరరాజులకు లోబడకుండా గాపాడుటయేకొక యారాజుల దంపనాయకుడైన సాళువ

మాధవవర్మ : అతని సంతతి

వృషింహరాయలను దనకు వసునిగా జేసికొనెనట. “వృషింహవృషతివశీకర నశువిద్యాకరః” అని ప్రబోధ చంద్రోదశుమున జెప్పబడినది. ఈ వశీకరణ విధాన మేదో యివమిత్యమని గ్రంథమున లేదుగాని సాళువ వృషింహరాయ లొకానొక సమయమున యుద్ధములో జీవగ్రాహముగా పురుషోత్తము గజపతికి జిక్కినట్లు గ్రంథాధార ముండుటచేతను రాజనీతి కోవిదుడు గంగయ్య తనవయనైపుణ్యమున నిట్లు వృషింహరాయలను పట్టించి నేమోయని యూహింపవచ్చును. ....కం. పీఠేలింగంగాగు ఈ విషయమును గురించి వేరభిప్రాయమును గనుపఱచినారు. ఆయన తన యాంధ్రకవులచరిత్రములో నందిమల్లయ్య, ఘంట సింగయ్యను గురించి వ్రాయుచు “వృషింహ వృషతివశీకర నశువిద్యాకరః” అను విశేషమును గురించి యీ క్రింది విషయముగా నూహించినారు. ‘గంగయామాత్యుడు ముంగు కైమినిభారతకృతిపతి యైన సాళువవృషింహరాయలయొద్ద సచివుడై యుండినట్లు నెఱుగవచ్చును. ఈ యూహ సరికొదిలి నాకుదోచుచున్నది. విలయాన గజపతులయొద్ద మంత్రిగా

నున్న కాలములో గృహసంధిగ్రంథములో శత్రు రాజునొద్ద దాసుమంత్రిగా నుండినట్లు వ్రాయుచు కొనునని యూహించుట యసంగతమని తోచుచున్నది. కనుక వృషింహరాయలను జీవగ్రాహముగా బట్టించుటయే గంగమంత్రియొక్క వయవిద్యాకరణ మహత్వ మని నిర్ణయింపవచ్చును.” (పుటలు 215-16.)

దూబగుంట వాగాయణ కవిని గురించి వ్రాయు సందర్భమున శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు తనకవి తరంగిణి (సం. 6)లో బహువృషాలని గురించి యిట్లు వ్రాసియున్నారు. “కృతిపతియైన బహువృషాల జట్టి నిర్ణయింప సాగ్యపడలేదు...తమ్మవృషాలని శాసనములు ఉదయగిరిపై గవ్వకుమంట్లచే నాతిని నివాసము ఉదయగిరియని నిశ్చయింపవచ్చును. ఒక శాసనములో (ఆ శాసన మేదియో కవితరంగిణికి రైలు తెలుపలేదు) ‘బహువృషాలకు ఉదయగిరి కేలి నట్లుండుటచేత కృతిపతి నివాసము ఉదయగిరియనుట నిశ్చయము” (పుట 87). “ఈ బహువృషాలకు గజ పతులకు సామంతుడై యుదయగిరిప్రాంతమున నున్న

రచయితలు కావలెను

హిందీ, ఉరుదూ, పంజాబీ, బెంగాలీ, అస్సామీ, ఒరియా, తమిళ, తెలుగు, మళయాళ, కన్నడ, మరాఠీ, గుజరాతీ, సింధి భాషలలో న్యతంత్ర రచయితలు లిట్రాస్ లిమిటెడ్ వారికి కావలెను. ప్రకటన సమాచారములు తెలుపుచూ, కథలు వ్యాసములు, యీ రచయితలు వ్రాయుబడగోరుదురు. వీరికి మంచి ప్రతిఫలము ముట్టజెప్పబడును. అనుభవపరులైన రచయితలు, తమ రచనల సమూహాలతో దరఖాస్తు చేయవలెను.

ఫోన్ }
246011 }

చీఫ్ కాపీరైటర్,
లిట్రాస్ లిమిటెడ్

దుగల్ హౌస్, రోడ్ 3, బాక్ బేరిక్ల మేషన్-బాంబాయి-1

వాడనియు, నారాయణకవి యుడయగిరి సమాపము నంగున్న దూబగుంటనివాసియనియు నిశ్చయముగా చెప్పవచ్చును."

బసవభూపాలుడు క్రీ. శ. 1460-1500 సంవత్సరముల నడుమనున్న వాడనియు, 1470 ప్రాంతము దూబగుంట నారాయణకవిచే పంచతంత్రమును కృతినందియుండుననియు శ్రీ శేషయ్యగారు వ్రాసియున్నారు. పీఠునందిమల్లయ్య, ఘంటసింగ త్యాలు రచించిన ప్రబోధచంద్రోదయ రచనాకాలమును గురించి చర్చించు సందర్భమున తద్గ్రంథద్వితీయాశ్వాసాదిని కృతిపతిని సంబోధించుచు వ్రాయబడిన "శ్రీకర పీఠాగ దాన శ్రీకర నరసింహస్వప వకీర నయవిద్యాకరణ..." అను పద్యమును గురించియు, గంగయామాత్యుని గురించియు నిట్లు వ్రాసియున్నారు.

"(ఈ) పద్యమునుబట్టి పెసరువాయాస్వయ వంశాభిచంద్రుడైన మన గంగయామాత్యుడు ముంగు జైమినిభాగ్యతకృతిపతియైన సాలవనృపాలుని సచివుడై యుండెనట్లు తెలుగువచ్చును' అని శ్రీ పీఠేశలింగము పంతులుగారు కవులచరిత్రమున వ్రాసియున్నారు. శ్రీ లేకుమళ్ళి అయ్యతరావు పంతులుగారి యూహనంగీకరింపక 'నరసింహస్వపవకీరనయ విద్యాకరణ' యనువాక్యమునకు వేరొకరీతిగా నర్థమును జెప్పియున్నారు. 'నృసింహరాయలను జీవగ్రాహముగా బట్టించుటమే గంగమంత్రియొక్క నయవిద్యాకరణ మహత్వచని నిర్ణయింపవచ్చును' అని శ్రీ అయ్యతరావుగారి రభిప్రాయపడియున్నారు. వీరి యభిప్రాయమే సమంజసమైనది. గంగముమంత్రి పుగమోత్తమ గజపతియొక్క మంత్రియుగాడు; సాళువ నృసింహరాయల మంత్రియునుగాడు. ఇతడు బసవనృపాలుని మంత్రి. ఈ బసవనృపాలుడు గజపతికి సామంతుడైనట్లును ఉడయగిరిని జయించినట్లును పైని వ్రాసిన నీసపద్యములోని 'ఏ రాజుడనుకైల మెలమిని భేదించె, గవటాహిత మదాంధకార మహం, గజపతి సురభాణి గడిగుర్గముల కేల నేరాజు వజ్రంపు బోరుతెల్పు' అను వాక్యములవలన దెలియుచున్నది. సాళువ నృసింహరాయని జీవగ్రాహముగా బట్టకొనుటలో బుగమోత్తమ గజపతికి బసవనృపాలుడు విశేషసాహాయ్యము చేసియుండును. ఆ ఘనకార్యమును సాధించుటకు గంగయమంత్రి బుద్ధిచాతుర్యము ప్రధానకారకమై యుండును. ఈ భావమే 'నరసింహస్వపవకీరనయ విద్యాకరణ' అనువాక్యములో నూచింపబడినది. పున

మో తమగజపతి క్రీ. శ. 1366 మొదలు 1396 వరకు రాజ్యము చేసినవాడు. సాళువ నరసింహరాయలను 1367 ప్రాంతమున పట్టుకొనియుండును. క్రీ. శ. 1370 ప్రాంతమున ప్రబోధచంద్రోదయము నీకవులు రచించియుండును. సాళువ నరసింహరాయలు గజపతితో సంధి చేసికొని విడివడియుండును. గంగయామాత్యునకు బిమ్మ, పీఠ (నాది మల్లయ్య, ఘంటసింగ త్యాలు) గుళువ నరసనాయకు నాశ్రయించి సాళువ నరసింహనాయకుని జీవితకాలములో శ్రీ వరాహపురాణమును రచించియుండునట్లును, గంగయామాత్యుడు గనపరచుకొన్నట్లుగాని, సాళువ నరసింహరాయలయొద్దగాని మంత్రిగా నుండియుండెనని ప్రబోధచంద్రోదయములోగాని, నాసికేతూపాఖ్యానములోగాని యీ విషయము చెప్పబడకుండునందు." (పుటలు 134—35)

శ్రీ చాగంటి శేషయ్యగారు పుగమోత్తమ గజపతి క్రీ. శ. 1468 మొదలు 1497 వరకు రాజ్యమేలినట్లు వ్రాయుటకు బగులుగా పోగవారున క్రీ. శ. 1366 మొదలు 1392 వరకు నేలినట్లు వ్రాసియున్నారు. శ్రీ అయ్యతరావుగారును, శ్రీ శేషయ్యగారును కూడ ప్రబోధచంద్రోదయ ద్వితీయాశ్వాస ప్రథమ పద్యమున వచ్చు నరసింహస్వపతి సాళువ నరసింహరాయలే యనియు, శ్రీ పీఠేశలింగము పంతులుగారును పీఠునగూడ బసవనృపాలుడు గజపతుల సామంతుడై వారి గడిగుర్గములను పరిపాలించెననియు చెప్పియున్నారు. అంతేకాక పీఠుండగు బసవరాజును, అతని సచివుడు గంగయమంత్రియు అంకితము గైకొన్న కృతులకాలమునగూడ వేరువేరు విషయాల నిర్ణయించిరి.

తమ్మరాయని కుమారుడైన బసవభూపతి గజపతి సామంతుడేనా? అతడేనా ఉడయగిరి గుర్గమును సాధించినది? అట్లయిన దాని నెప్పుడు సాధించెను? ఎవరి పక్షమున సాధించెను? అతని కాలమేది? పూర్వోక్తకవి, వాఙ్మయ చరిత్రకారులు చెప్పిన ఈ విషయములంగీకార్యము లగువా కాదా? ఈ విషయములన్నియు విచారణీయములు. ఇంగుకు ముంగు కటకము గజపతుల చరిత్ర కొంత సంగ్రహముగా దెలిసకొనవలసియున్నది.

(సశేషము.)

1. కవుల చరిత్ర (మొదటి భాగము), పుట 682.

2. గంగయామాత్యుడు పెసరువాయాస్వయమని శ్రీ పీఠేశలింగం పంతులుగారును, శ్రీ అయ్యతరావుగారును, శ్రీ శేషయ్యగారును వ్రాసియున్నారు. అతడు కాళ్యణగోత్రుడు. అతని యత్నివారును పెసరువాయాస్వయలే; కొని వారు మాద్వల్గోత్రులు.

కలగూరగంప

నామ

భామ కలాపం శ్రీ తుమ్మలపల్లి సీతారామరావు

త్రై ల్యతికంలో ప్రతిభావంతులై భగవత్ప్రసాద
తోవిడుదలైన భాగవతులకు పుట్టిన ఇల్లు కూచిపూడి
గ్రామం. వీరు భాగవత నాటకములు ఆడుటవల్ల భాగ
వతులని వ్యవహరించబడినారు. ఆంగ్లదేశంలోని యీ
గ్రామంలోనే నాట్యకళోదయం కావటానికి స్థానికు
లొక విలిహ్యం చెప్పుతారు. క్రీస్తుశకం 11వ శతా
బ్దంలో జీవించిన వారాయణ యతీంద్రుడు, ఆయన
శిష్యుడు సిద్ధేంద్రయోగి 'పారిజాతపహరణ'ను సే
రసభావసముల్లసితమై, నాట్యాభినయోపయుక్తమైన
శృంగారరూపకం వ్రాశారట. వీటినే భామకలాప
మన్నాడు. సిద్ధేంద్రయోగి కూచిపూడి గ్రామంలోని
బాలసులలో పెరిగివున్న సహజగానాభిని వేశసును
గుర్తించి ముగ్ధుడై వారికి భావగాతరాభినయాలలో
శిక్షణమిచ్చి, వారిచేత పారిజాతపహరణ కథను,
శంకర భావత్యాగులయొక్క ప్రయోగము చేయించా
డట. తదాధ్యక్ష నాట్యకళాసేవకు తమ జీవితమును
అంకితము గాంచుకొనిన ఆ గ్రామీణులకు ఆయన
కులదైవతమై, సకలాభివృద్ధి కలిగిస్తున్నాడని, వారి
విశ్వాసం. ఈ గ్రామంలోని బ్రాహ్మణ కుటుంబముల
వారు గపచిన అయిదు శతాబ్దములనుంచి తమ మగపిల్ల
లకు ఏకగవీరు చెప్పుకుట్టించి, కాలికి గడ్డెట్టించి,
స్థానికాలయములో నాట్యవిద్యలో తొలిశిక్షణ ప్రారం
భించటం వంశపారంపర్యంగా యివ్వలివరకు, అమిత
శ్రద్ధాభివృద్ధితో అనుసరించబడుతున్నది. వీరికి భాగ
వతుల సేవకు సార్థకమైనది. వీరు ప్రవర్ణించే నాట
కములు భాగవతము లని వ్యవహరించబడినవి. నృత్తి
రూపకములైన యక్షగాన ప్రయోగములలో వీరు
సిద్ధివాస్తులు. కూచిపూడి నాట్య సంప్రదాయమునకు
విశిష్టతను సమకూర్చిన నాట్యాలలో భామ కలాపం
ప్రకృప్తస్థానం వహిస్తున్నది.

భరతముని పేర్కొనిన రస నూత్రములలో ప్రధాన
మైన శృంగార రసం చిప్పితేని భామకలాపము. భాగ
వతులలోని పారిజాతపహరణం ఇండలి యితి
వృత్తియు. ఈకలాపములో కలహంతరిత, గర్విత అయిన
నాయిక సత్యభామ విప్రలంబి శృంగారమును, శృంగార
రసాలంకరములైన విభావానుభావ సాత్విక వృత్తిచారి
భావాలన్నీ నాట్య గానాభినయములలో వ్యక్తము
గావిస్తుంది. ఇంగు నాయిక వ్యాకులతకొంది సఖితో
తన దుఃఖమును, మరే భావములను నివేదించుకొని
నాయకుని వద్దకు సాంత్యన వననముతో రాయబార
మంపుతుంది. అంతకుపూర్వము నాయకుడు కడు అను
కూలుడై ప్రేమతో గర్తించిన ముచ్చటలను నాయిక
తలచుకొని, ప్రకృతి విమనుషరినీతులవన కలిగిన
హృదయ విదారకమైన దుఃఖమును వెల్లడిస్తుంది. కలా
పములో కథాసంవిధానమునకంటే రసస్ఫూర్తికమైన
భావచిత్రణ నైపుణి సామాజికులకు ఆలంకారిక వైభ
వమును సాక్షాత్కరింప జేస్తుంది. రసోదయ రసా
స్వాదనానందానందము సామాజికుల సహృదయ
చిత్తీకృతిమీద ఆధారపడి ఉంటుంది.

కూచిపూడి భాగవతులలో పురుషులే స్త్రీ
పాత్రలు ధరించవలెనని సిద్ధేంద్రయోగి ఆదేశమెట్లు
కనపడుతుంది. అంగువలన ఈ గ్రామములో నాట్య
కళను అభ్యసించిన వారిందిగును తమజీవితములో ఒక
సారి అయిన భామజేషం కట్టివుంటారు.

ఆ హా ర్య ము

సత్యభామ సౌందర్యగర్విత. ఆమెకు ఏడువార
ముల సౌమ్యులున్నవి. ఆకాలములో స్త్రీలు ధరించిన
అన్ని ఆభరణములతోను భామ వేషమును అలంకరిస్తారు.
శిరోధూమకములలో చిన్నజవ, పెద్దజవ, రాగిడి,
నూర్లుకు, చంద్రుడు, పాపటపిండలు, చంద్రవంక,
తమలపాకులు, కేరికి, తురాయి, కమ్మలు, పాపటచేర్లు,
బులాకి, నత్తు, ముక్కుపువ్వు, పట్టెన, పతకములు

చిలకతాకు, తాయెత్తులు, చిల్లెలమొలతాకు, చంక కడియములు, పోచీలు, కంకణములు ప్రధానమైనవి.

భామజవకు ఒకప్రాచీనగాథ ఉన్నది. ఇది అపూర్వశిల్పి అయిన మయునిచేతి నిర్మించబడినదని, దీనిలోని చిల్లెలు నక్షత్రమునకు సంకేతాలని అంటారు. సౌందర్యతతి అయిన స్త్రీకి జవ గర్వకారణము అలాగే, సౌందర్యానికి అయిన సత్యభామకథా ప్రారంభమునకు మంగు తనజవకు తెచ్చెనుంచి ప్రేక్షకులకు కనపడునట్లు చేసి, దాని మాహాత్మ్యమును వర్ణిస్తుంది. అంతేగాను తన కథతాస్ర ప్రవీణతను, అధిగమించగలారు ప్రేక్షక సంవృహము నంగుండిన యెవల తనను జయించవచ్చునని సవాలుచేయుట అని దీని అంతిమార్థముగ భావించవచ్చును. అట్టి విషయన ఎవరని ఎదిర్చి జయించిన, జవను భాషించుట పరాజయ చిహ్నముగ పరిగణించబడెనని తెలుస్తున్నది. కాని యిట్టి ఉదంతములు కానరావు.

పాత్రలు

నాయక-సత్యభామ. దూతిక-చెలికలై, సమ వయస్కులురాలు. దీనిలో వంతపాలు పాడుటకు నియుక్తుడైన బ్రాహ్మణుడు హాస్యపులు, లోకీక విజ్ఞాన జన్యమైన నర్త్యాంశములు పూకుతాడు : ఇతనిని నూత్రితాగానని చెప్పకొనవచ్చును. ఇతర, పాశ్చాత్యనాటకములలోని విమావకునివంటి వాడు కాదు : కథాసంవిధానకర్త. ఈయన వృత్తిగానాభి నయములలో నిష్ణానుడై సమయస్ఫూర్తి, వాక్పాత్యము గలిగి ఉండవలెను.

శ్రుతి, వృంగంకము, వాయుశబ్దపూర తంత్రీ వాద్యము, సుశబ్దముగల తాళములు, మంచి గజ్జలు, భామకలాపమునకు ఆవోద్యకములు.

కథాసంవిధానము

జవవర్ణన అనంతరము, యవనికిను తొలగించగా, భామ సకలాధిరణధూషితియై ప్రవేశిస్తుంది. ప్రవేశం లోనే ఆమె తన జనన వృత్తాంతమును, ప్రకృతివైద్య స్థితికిగల కారణము దురువులో యిలా ఆపించి చెప్పుకుంటుంది.

ఆనందశైరవి - చాపుతాళం

భామ నే! సత్యాభామ నే
భామ నే పదిగూరువేల గోమలు లందరిలోనా
రామకో, గోపాలు మూర్తికి -

[శేమదాన నకు సత్య|| భా||

అప్పహాసము చేసి సురల -

నట్లే గలిచిన పారిజాతము

చెట్టు తెచ్చి నాగుపెట్టా -

ఘట్టిగా నాటించుకొన్నా||

మూవి సతాజిస్తు మామగై యిందరిలోనా

చాల మునికి బాసే తాళగ వగూర్చి సత్య||

వారి బాషీ ద్వారకా నివాసుని కాగింటిలోనా

మారివీ పెనగొనిననుల గూడినా వ గూర్చి సత్య||

ఆ వెనుక సత్య తన విభుని పేరు సగలో శిష్టు

ఓకు విడిచుపడి, ఆయన గుర్తులు వర్ణిస్తుంది. చంద్రో

దయమతో ఆమె విగ్రహ మగ్గలమై తన మృదగాగ్నిని

వెల్లడిస్తూ చంద్రుని, ముగ్ధునాగుతమును, పక్షిజాతు

లను దూషిస్తుంది. భామ తన సతకు, శ్రీకృష్ణునికిపావ

మిన కనుకు గల కారణమును చెలికలైకు, తెలుపుతుంది.

“జవతలు ప్రారంభించిన యాగ విగ్వంసక

కార్యక్రమాలకు గోపకులందఱును భీతాత్తులై, ఆపద

నంశి తిమసు గాపాడుటకు వేగరైనవయలేషని శ్రీకృష్ణుని

కలహబోచ్చిరనియు, అంతట ద్వారకానామకు తన

చిటికెన వేలిపై గోవర్ధన పగ్వతియనెత్తి, వారల

గాపాడెననియు, ఒకవాడు ఆయన ప్రజ్ఞతోబలికెను.

‘స్వామీ! పగునాల్గు భువనములను తిమ

కుక్షిలో నుంచుకుని, చిటికెన వేలు మొనచే

గోవర్ధనమెత్తుట ఎక్కువా, లేక అట్టి మియ్యల నస్య

దీయ వక్షోజాగ్రముల నెత్తుట ఎక్కువా?’ అని ప్రశ్నిం

చితిని. సభ! జవాబుచెప్పకయే మొగము సగము

జేసికొని కయ్యునికి ఎప్పటికో పోయెనమ్మా! ఏమిచేతు

చెలీ!”

అటపిమ్మట కరుణములు, దిశలు పరికించి

నాయకునకు తన విరహార్తిని వెల్లడిస్తూ కమ్మ

వ్రాస్తుంది.

“శ్రీమద్రమా మానసీ మానసాంభోజ మకరంద

పాన మిలిందాయహ న మానసులై న భూలోక భువ

నోక సువనోక తపోలోక నాగలోక సత్యలోక జన

లోక నిఖిలలోకాలోక సంరక్షణ విచక్షణులై న మాన

బాణ విజయద్రువాంక మినాంక జనకులై న శ్రీ

గోపాలకృష్ణ పాద పంకేరుహంబుల సన్నిధికి, సత్య

భామామణి యను యోషరత్నింబు, కరకమలంబుల

ముకుళించి, నిజజడన చంద్రబింబంబుపై హస్తంబుల

నిడి యత్యంత విరహాక్రాంతయై, అగణిత సాష్టాంగ

వంశప్రణామంబు లాదరించి వ్రాసుకొనన విజ్ఞాపన :-

కంఠగంగ

“తమ కటాక్షంబువలన నిచ్చట కుళము. అచ్చట తమ నిత్యోత్సవ, పక్షోత్సవ, మాసోత్సవ, సంవత్సరోత్సవాది వైభవమును అతులిత కరుణా సముద్రులై వ్రాయించిన నన్నుగ్రహించి ప్రార్థించుచున్నాను. తల్లి పద్మంబులు తిమిరగ్రస్తంబులై నూగ్యోనకుంబును గోరుచందంబున, నా హృదియాబ్జంబు భవదీను పాదాలవింద ధ్యానంబు జేయుచున్నది. పిచ్చుకపై ఒక్కొక్కతరంబు ప్రయోగింపదలచా? నే పగవచ్చెతివా? తమ కటాక్ష శూన్యంబుచే నా శరీరంబు స్పీర్ధూతం బయ్యె ననుటకు పాదీయాంకుభీతుక రత్నంబు హస్తకంఠం ఒగులయు, హస్తకంఠంబు ప్రేమకుం బులులయు. గ్రేవేకుంబు మేఖలాద్యాభిరణం బులుయు నాక్షిభూ తంబులు. నరకాసురుని యుద్ధంబునకుమెచ్చి కుత్సంతి పిరిరిణింగంబున, నను గాఢాలింగము జేసి నన్నంక మిగ్ధంబుననిడి నా గురువంబుల మీ సఖ్యాంబు లచే మీలుచు, భామమనోహరీ! ప్రలోకాభిరామా! నిను బాయ సుమీ యటంచు బాసలుజేసి, కేలు కేలున గీలించి, తమిగొల్పి మరువం దలచా? తమకు నివర్త్య నిరతికిను సాధారణ సౌందర్య చాతుర్య గాంధీర్య వాత్సర్య పరిల్లాస్థులనియు, చుట్టిత్తిస్థితి లకుకొం కాది కర్తలనియు, దుష్టనిగ్రహ, శిష్ట పరిపాలకు లనియు, ముష్టనకుంపకు సత్రాజిత్తు, నూర్పుని యను గ్రహప్రసాద లభించైన, శిమంతిమణి సహితంబుగ నను సమర్పించిన దినంబు మొనలకొని, నాయం డిత్వంతానుగారులై, నన్నతులితముగ, చిరుచిరుల సుఖియింపజేసి, దోచిన ప్రస్థమానంబుగా, నగువం జాలని మహేంద్రనీల మరకతి మాణిక్య కజ్ర వైడూర్య గోమేధిక పువ్వరొగ ప్రకాశి కంకకవాంబులును, కుంభకుప్య గవాక్షి వేదకా సోపానంబులు నను పచ్చల నమర్చిన పచ్చపగడంపు తిరిణికోళ్ళి, దోమతెర పట్టె మంచముపైన, చాసీతి బంసనా చుత్కిర్యుత్తిను బంకంబుల త్పక్తిల్లంజేసి యిప్పు డా గుక్కిణీపతి యంగు, పూర్ణానుగ్రహంబునై నా నుం దింత నిర్గతుత్వంబు విహింపవలనా? నను మాకు మగుండు విరికిరిముల పుంఖానుపుంఖంబులుగా నేయు చుండ. నే జాడ తోచక మనోజ మనోహ రునుమ, మ్రొక్కుచు గుక్కియున్న నాయాడ ద్రిమృరియును పద్మారి వేడివెన్నల గాయంచుండను. అత్తి నాచిత్తంబు తత్తిరిల్లింది. ఆత్యుత్తమంచైన

శిశ్యుత్వము కత్తుబోనై దోచినది...నవరసరసిక శిఖా మణి! నా విన్నపం బాలించి నన్ను కృతాన్యురాలం జేయ ప్రార్థించుచున్నదాన. అట్లున సారథీ! యగుకు లాంభోధి చంద్రా! తుభ్యం నమస్తే, నమస్తే, నమస్తే నమః.

“క. చిత్తజని బాధ కోర్వక

తత్తాపడి వ్రాసినాను తప్ప యెప్పో

చిత్తమున గినియకను ప్ర

త్యుత్తమును బంప వేకుదుంటి ముకుందా.

“శ్రీమతు భానుజేనునకు

చిల్కలరాజుకు వన్నె కానికిన్

భామిని విన్నపంబు నిను

బాసిన నాటికి నేటికింక యా

కొముగు పుష్పబాణములు

గ్రమ్ముక వేసెను తాళజాల యిం

కేమని విన్నవించు నిక

ఏమి లిఖించును మాతికామణి!

చిరునామా:

“క. శ్రీమణి నాయకునకు

మాజిజనునకు ననంత మంగి నిధికిన్

నారాయణుని సతిత

చ్యూకవాసునకు మరకి వైకుంఠమునకు.”

సౌందర్యగర్విత అయిన సత్య యీ లేఖలో పొంగుపొచ్చిన భావములలో సంభోగ విప్రలంభ శృంగార రసానుభూతులే గాక, శ్రీకృష్ణుని దివ్య మహిమను గూడ స్పృశించి, ఆయనయందలి నైకత్వ మును చుక్కగిన తెలు సోహితమాతున్నది.

మాతికను నాయకుని కడకు బంపిన సత్య, ప్రియగమన సందేశమునకై, విరహోక్తింబు నిరీక్షిస్తుంది. మాతిక రాకకు తడవనందుకు, సత్య ఆమె చిత్తవైర్యమును శంకిస్తుంది. ఆమె చిట్టచివ రికి మాతితో కలిసి కృష్ణుని సన్నిధికి జేరుతుంది. గుక్కిణీ సవనమందున్న ద్వాంకావాసుని సన్నిధికి జేర బోయిన సత్యకు తన సవతితో వాక్కలవాము ప్రారం భమై, తుదని ఇరువురు సమాశ్వాసం పొందుతారు.

అప్పుడు సత్య స్వీయనామకానుగ్రహం కోసం అభ్యర్థిస్తుంది.

వి శిష్ట త

భామకావమును ఆడి పాడి అభినయించె? నటునకు నృత్య, గానాభినయ తాళపజ్ఞానము.

అలంకార మూత్ర పరిచయము, అపారలౌకిక విజ్ఞానము లెన్నగ నుండి తీరవలెను. అందువలననే భామకలాప ప్రయోగము నటుని ప్రజ్ఞా విశేషమునకు వ్యత్యరాయిగ పరిగణించ బడుతున్నది. భామకలాపములో నాయి కయే ప్రధాన భూమిక. విభిన్న విషయ చిత్రణ, వివిధవిషయములను ప్రత్యేక స్థితికి ననువ్యయించుట, ప్రధానరసమునకు అలంబములైన విభావాను భావ స్థాయి భావాలను ఆభినయమునంగు ఒప్పించి, నునున స్ఫులైన సామాజికులకు రసానందానుభవము కలిగించుట, భామకలాపముయొక్క విశిష్టగుణములు.

భామ కలాపములో ఔక్తో నటించే వన రిచా రము, నిండిదూమణ, మన్మథ, మలయానిల, పసుపయ్య దుల దూమణ మొదలగు ఉదంతములు ప్రబంధ సంప్ర దానము ననుసరించుచున్నవి: కకునాపశకునములు, అపమయముల నిరూపణ, రచనకు దిశా నిర్ణయము, వశి కరణ కుపకరించెడి ఒపధి ప్రక్రియలు, వీటి విరుగుకుం జాతీయమైనవి; కాస్తాధారములు కలిగినట్టివి. వీటివల్ల అపారమైన లౌకిక విజ్ఞానము స్పృశక మాకున్నది.

నాట్యాభినయోపయంత్రమైన దరువులు కూచి పూడి నాట్య సంప్రదాయమునకు ప్రత్యేకతను నిరూ పిస్తున్నవి. ఇటివగువులు భామకలాపంలోను, యక్ష గానములలోను ప్రత్యేక స్థానం వహిస్తున్నవి. భామ కలాపములో వృత్తములు, ద్విపదలు, కందార్థములు ఉన్నవి. వీటిని గానముచేయుటకు రక్తిరాగములైన కాంభోజి, ఆనందభైరవి, ముఖారి, శంకరాభరణము, నాదనామక్రియ, మోహన, శ్రీరాగము, కల్యాణి గ్రహించబడినవి. ఇవివాక.చోయరి, సుధ కాంభోజి, పంతువరాళి, మారుత, పున్నాగ, నాటకురంజి, రేచుప్రీ, దర్పాగు, కీరవాణి మొదలైన రాగములు కూడ ధారాళముగ నుపయోగించబడినవి.

భామకలాప ప్రయోగముజేసెడి నటునకు దీర్ఘ కాలశిక్షణమువల్ల నే కాశల మలవడగలదు. నాట్యగానా భినయమునకు దావలమైన యానాట్య విన్యాసము కూచిపూడి నాట్యసంప్రదాయమునకు తల మానికము వంటిది. ఉదాత్త భావగర్భితమైన యా నాట్య విశిష్టము తరతరములనుండి కూచిపూడి భాగవతులకు ముండేరి మకురమై, సామాజికులకు వారి మానసికమైన అంతస్తుల ననుసరించి రసానుభూతిని గలిగించుచుండి నది. కాని యా భాగవతుల కుటుంబములలో యిటీవలి కాలంలో నాట్యాభినయకళపట్ల ఏర్పడిన విము

ఖత్వమువల్ల, బాలకులకు నాట్యగిద్దలో శిక్షణమిచ్చెడి యాచారము వెనుకబడినది. కాగా, అభినయ పరిపుష్టమైన భామ కలాపమును ప్రయోగించగల ఆచార్యులు, సాధకులు పక్కస్తాగా కనపడుతున్నారు. వీరి నాట్య సంప్రదాయమునకు సంబంధించిన సాహిత్యము విశేష భాగము లిభితప్రశులలోనే ఉన్నది. క్రిందటితరముల వారిలో, వీరిలో కొందరు పండితులుండేవా, క్రమ క్రమముగ యాసంతతి వారిలో విద్యాగంధగు, కాస్త్ర పరిచయము లోపించుటవల్ల, యానాట్య సంప్రదా మునకు సంబంధించిన లిఖితపుస్తకములలో లేఖక దోషములు కనపడుతున్నవి. ఇటువంటి బహుళస్థాతిత్య మలలో వీరి ప్రయోగములు జరుపబడుతున్నవి. సామా జికులు యిట్టి ప్రవర్తనములను కూడ సాదరబుద్ధిలో తాచి, యానాట్య సంప్రదాయమునకుగల పూర్వ ప్రతిష్ఠ దృష్ట్యా సంత్విప్తి జెందుతున్నాగు.

ప్రాచీనమైన ఆంగ్లల నాట్య సాహిత్యమును పరిష్కృతముజేసి, గ్రంథములు ముద్రించుటకు దోహదము గావించి, యా నాట్య పునగుద్ధరణమునకు నుసంఘటిత విధానమును రూపొందించవలసిన బాధ్యత ఆంగ్లప్రజలే సంగీత నాటక అకాడమీ యందున్నది.

మోటిఫ్ భావనాంకురమే

శ్రీ ఆమంచర్ల గోపాలరావు

మోటిఫ్ (Motif) అనునది ఫ్రెంచి (French) పదము. మోటిఫ్ కు ఆంగ్లములో మోటివ్ (Motive) అనే అర్థము. కాని కళాపరిభాషలో ఫ్రెంచిలో మోటిఫ్ అను పదమునకు ఆంగ్లములో మోటివ్ అను పదము పూర్తిగా అన్వయించదు. నేటివరకూ కూడా కళాపరిభాష ఆంగ్లమున కూడా సంపూర్ణముగాక వృద్ధి అందునే ఉండుటచేత, అనేక ఫ్రెంచి పదములను కూడా వాడుట జరుగుచున్నది. మోటిఫ్ అనే పదమును కూడా అట్లే ఆంగ్లములో వాడుచున్నారు. కాని షెల్డన్ షెనీ (Sheldon Cheney) అను ఒక అమెరికా విమర్శకుడు, ఈ పదమునకు బదులుగా “మోటివేటింగ్ ఫ్రాగ్ మెంట్సు” (Motivating fragments) అని సంపూర్ణముగా ఆంగ్లాన్నీ వాడినాడు.

ఈ మోటిఫ్ అనేపదమును అధునిక పాశ్చాత్య విమర్శకులు వాడినట్లే, నేను కూడా శిల్ప పరిభాష

కలగూరగంప

లోనే వాడినాను. కాని నాటకపరిభాషలో కాని, కవిత్వా పరిభాషలో కాని నేను వాడలేను. ఆ పరిభాషలలో కూడా ఈ పదము వాడబడుచున్న మాట సత్యము.

తా. రా. గారు అనేక ప్రాచీన, నవ్య అంగ నిఘంటువుల నుంచి మోటిఫ్ అను పదమునకు నాటి వరకు ఉన్న నానార్థములను విశేషింపించినారు. ఆ అర్థములలో ఒక నవ్య నిఘంటువులో కనుపించు అర్థము లిది :

"A Constituent feature of a composition. An object or a group of objects forming a distinct element of design."

ఈ అర్థములు శిల్పపరిభాషకు చెందిన అర్థములే. ఇచ్చేగాక తాను నిఘంటువులలో వెలికి శోధించిన సవ్యఅర్థములను వాగు శోధించి, మోటిఫ్ అనుపదమునకు "మూలభావన," "ప్రధాన భావన," అనఁజనునవి, సలహా ఇస్తూ, "మరొక విద్వాంసుడు కల్పనాధాతువు" అనఁజను ఎంకా బాగుంటుంది అన్నారని వ్రాసి, ఈ పదముమీ నన్ను "పరిశీలించాలని మనవి చేశారు."

"శూన్యతాబోధితో వీజం,

విజాత్ ఓంబం ప్రజాతుతే

ఓంటేచ న్యాసవిన్యాసా..."

అని ఒక ప్రాచీన సూత్రము. యోగి అంతర్యములో, పరమాత్మ రూపము నందుకొను క్రమము నీ సూత్రము నూచించినది. మన ప్రాచీనులు శిల్పిని సయితము మహాయోగి అనుటచేతను, అట్టి మహాయోగులయిన శిల్పులు దైవ స్వరూపములనే రచించునని శుక్రుని వాక్యముననుసరించి, ఉత్తమ కళాకారుని అంతర్యమున, దైవస్వరూపములు రూపొందు క్రమమును సయిత మీ సూత్రము నిర్వచింపగలను.

శిల్పి, ఆత్మజ్ఞానాశేషమయిన శిల్పము, శిల్పి అంతర్యములో ప్రభుమయన వీజముగా రూపొందుచున్నది. ఇది అదిన వచ్చు భావము. తర్వాతి చింబ భావన (Conception). చింబమునకు తర్వాత ఉదయించు న్యాసవిన్యాసము లన్నీ కల్పనా విశేషములు. శిల్పి అంతర్యమున కల్పన (Composition) పూర్తికాగానే, శిల్పి చేతులందు తయారగు శిల్పము రచనా

భాగము. (Execution) నిజమయిన అప్రేరిత (Spontaneous) శిల్పంలో, భావన, కల్పన, రచనా వికముగా ఒకేసారి ఉద్భవించిన రీతి కన్పింను.

దిశ్య శిల్పముల కుప్రకమించిన మన ప్రాచీన శిల్పి, ఒక సమాధి స్థితియందు శిల్పమునకు భావనయిన వీజాన్ని శూన్యతనుంచి స్వీకరించి, తర్వాత ఆ వీజమును భావన చేసెడివాడు. కాని అదినుండి నేటివరకు దాదాపందకు పాశ్చాత్య కళాకారులు శూన్యమునుంచి గాక ప్రకృతి ఖండములనుంచే, తమ భావనలకు అవసరమయిన వీజములను స్వీకరించుచున్న మారు వాస్తవము. అందుచేత వీరి భావనల, శూన్యమునుంచి గ్రహించిన వీజములనుంచి గాక, ప్రకృతియందలి స్థూలరూపముల నుంచి గ్రహించినవలకుంజేసి, మెల్లన్ పేసీగారు, ఆ భావనలకు మూలములయిన రూపములను "మోటివేటింగ్ ఫ్రాగ్ మెంటు" (Motivating fragments) అని, కొందఱు విమర్శకులు మోటిఫ్స్ (Motifs) అని, అనుట సంభవించినది. అందుచేత, భావనలు అంగురించిన రూపములకుటం జేసి, నేను వాటిని "భావనాంకురములు" అని అన్నాను.

కాని, ఈ భావనాంకురమును "మూలభావన" అనిగాని, "ప్రధాన భావన" అనిగాని అనుటకు వీలులేదు. ఎందుచేతననగా, వీజమునుండి భావన అయిన తర్వాత, ఆ భావనా విన్యాసము కల్పనాభాగమే అగును. అందుచేత మూలభావన అని, అంత్యభావన అని వేరుగా నుండవు. భావనకు మూలము భావము. భావనకు తర్వాత కల్పన. ఆ పయిన ఈ వీజమును "కల్పనాధాతువు" అనుటకుకూడ వీలులేదు. ఎందుకనగా, కల్పనకు ముందు భావమయే. "మోటిఫ్" అనునది ఈ భావనకు సయితము పూర్వమయిన ప్రకృతి యందలి చిత్రకారుని ఆకర్షించి, అతని మననమునకు పాత్రమయిన వీజరూపము.

ఈ కారణముగా మోటిఫ్ ను నేను "భావనాంకురము" అని అన్నాను. నిజముగా నేను శిల్ప పరిభాష అంగులకు వలెనే మనకుకూడా అత్యవసరము. అందుచేత, ఈ విషయము తా. రా. గారు మంచి పండితుల నెఱిగినయినా విచారించి. తగుపదములను సహేతుకముగా వివరించుచు నా కందజేసినయెడల ఆ పదములను వాడుటకు నా కట్టి అభ్యంతర ముండదు.

గ్రంథవిమర్శనము

‘సోటో వోచే’

[SOTTO VOCE]

[ఆంగ్ల వ్యాససంపుట, రచన : “విఘ్నేశ్వర” (శ్రీ ఎన్. రఘునాథన్) ప్రచురణ : డి. జి. పాల్ అండ్ కో, 4, ఫార్మిస్ జోన్స్ వీధి, మద్రాసు-1. డెవిల ఆక్టో సెన్ 352 షేల్. మేలికం ప్రతి: నెల: రూ 4 ల; చూరాలు కాగితం అట్ట ప్రతి: వా: రూ 4 ల.]

శ్రీ భాషా సుబ్బాగారు సంపాదకత్వము వహించిన ఆంగ్ల వార్తాపత్రిక “స్వతంత్ర” పాఠకులకు, ఇప్పుడు నలువవవత్సరము “స్వరాజ్య” పాఠకులకు ‘సోటో వోచే’ అనే శీర్షిక చిహ్నమును ముద్రించినది. వర్తమాన ఆర్థిక, సాంఘిక, రాజకీయ పరిణామాలను, తదితర విషయాలను విమర్శిస్తూ వారం వారం ఒక్కొక్క వ్యాసం ‘విఘ్నేశ్వర’ అనే నాగుషేఖతో (వాని ఈ శీర్షికను నిర్వహిస్తాను శ్రీ ఎన్. రఘునాథన్ చేరు కూడా పాఠకులకు సుపరిచితమైనది. ఇది 1946-47-48 సంవత్సరాలలో వ్రాసిన దాదాపు నాలుగవై చిన్న వ్యాసాలను చేర్చి ప్రచురించిన గ్రంథం.

శ్రీ ఎన్. రఘునాథన్ “హిందూ” పత్రికలో బహుకాలం ప్రధాన సంపాదకీయ వ్యాఖ్యలు నిర్వహించి పత్రికా రచనలో విశేషానుభవం గడించిన వారు. ఈ గ్రంథంలో పొందుపరిచిన వ్యాస పరమ చగువుతూంటే ఆంగ్ల భాషమీదా, సారస్వతం మీదా రచయితకున్న అసమాన ఆధిపత్యం దౌర్భాగ్యమును తెలుపుతుంది. సజాతీయమైన మన సత్సంప్రదానములంటే వారికి వున్న గౌరవాభిమానాలు, నేటి సమాజం ఎదుర్కొంటున్న వివిధ క్లిష్టస్థుస్థలమీద వారికి వున్న స్థితిమైన భావాలు ఈ సంపుటికి రచయిత స్వయంగా వ్రాసుకున్న సమగ్ర పీఠికల స్పష్టపడు తున్నాయి. సమాజంలో నూతన వికాసం, అభ్యుదయం అన్నవి క్రమానుగతమైన సహజ పరిణామం ద్వారా రావాలిగాని, హడావిడిగా చేసే కాసన నిర్మాణంవల్ల రావని రచయిత విశ్వాసం.

వి ఒక్కటి సాధారణంగా రెండు మూడు పేజీలకు మించకపోయినప్పటికీ ఆ సంఖ్య ప్రపరిధులలోనే

(ప్రతి వ్యాసానికి ఒకవిధమైన నింకతనాన్నీ, పాంకాన్నీ సాధించడంలో రచయిత సహజసిద్ధమైన ప్రజ్ఞ గోచరిస్తుంది.

“సాక్షాత్తులైతే సగుల్ బాహులింబిన నీల దమబాస నోయ్యు శిల్పముల కూర్చు...” అనే కవి నూర్తి ఒక్క తెలుగుకేగక ప్రతి భాషా రచనకూ వర్తిస్తుంది. శ్రీ ఎన్. రఘునాథన్ రచనలో కూడా ఈ శిల్పలక్షణం కొద్దివచ్చినట్లు కనిపిస్తుంది. భాగకాంక్ష్యం, దానికి తగిన ఉదాహరణైన భాష. ఈ గంజీటిని మించిన విషయ ప్రాసాస్యం కీటిలో వున్నాయి. చతుర్థాంగం, త్యంశ్యంగా, మృదు మిమన్యతో ప్రతివాక్యం తీర్చిదిద్దినట్లు వుంటుంది.

ఒకచోట : The State growst suddenly generous under the spur of fancy, like an old man who has taken a second wife, offers subsidies for any thing and every thing digging wells in Cuddapah, buying ractors or levelling Eastern Ghats; అని చురుక్కొస్తాను.

ఇలాంటి ఉదాహరణలు ఎన్నైనా ఇవ్వవచ్చు.

ఆంగ్ల భాషాభిమానులు, కళాకాల విద్యార్థులు, అధ్యాపకులు తప్పక బాగ్రత్తగా పఠించవలసినపు స్తకం. గ్రంథాంతర చక్కని టిప్పణి కూడా చేర్చివున్నది కాబట్టి పాఠం ఆంగ్ల కవులకాదు. త్వరలో తమ మిత్ర వ్యాసాలుకూడా శ్రీ ఎన్. రఘునాథన్ ఇశవిధంగా వుత్తరూపంలో ప్రచురిస్తే బాగుంటుంది.

—౨—

కుమార రుద్రదేవి 56

[రచయిత : శ్రీ అమయ్య సుబ్రహ్మణ్యకౌత్తి; పుటలు : 92; నెల : గురువారము; ప్రాప్తి స్థానం : సాహిత్య సంఘం, జనగామ, తిరుంగల్ జిల్లా.]

అనేమి దైవ గుర్తింపితిమో తెలుగులో పలువురు పూనుకుంటే కేకాని భారత రామాయణ భాగవతాలు పూర్తికాలేన. రామాయణాన్ని నలుగురు—భాస్కరుడు, వల్లీకౌఠనభట్టు, కుమార గుర్రదివుడు, అయ్యలార్యుడు—పూర్తిచేసారు. వీరిలో భాస్కరుడు

గ్రంథ విమర్శనము

హుళక్కి భాస్కరుడా, మంత్రి భాస్కరుడా, అనే చర్చచాలకాలం జరిగింది. తుదకు ఇద్దరూ వేరవేడి నిర్ణయమైంది; హుళక్కి భాస్కరుడే ఈ రామానుజ గదయితి అనీ నిర్ణయమైంది. ఇక మల్లికార్జునభట్టు “ఇది శ్రీ మదప్తు భాసాకవి మిత్రుల పవిత్ర భాస్కర సత్కవిత్వమితి మల్లికార్జునభట్టు ప్రణీతమైన” అని చెప్పుకోవలసిన ఇతిశు హుళక్కి భాస్కరుని కుమారుడై ఉంటాడని గ్రహపడింది.

“అమర హుళక్కి భాస్కర మహావి చెప్పగనున్న యుద్ధకాండము తెగువాయి చెప్పి ప్రకటనభావణు శిష్యులైన త్తమ సుగు శిష్యులగుదు గృత్తితి వాగ్యులు మెచ్చునట్లుగా”

అని అయ్యోగ్యుని యుద్ధకాండంలో చెప్పుకోవలసిన అతిని రుచించి అనుమానమేమీ లేకపోయింది. ఇక మిగిలినవాడు కుమారుడు గుడ్డపేటి కవి.

ఇతడు ఆయోధ్యకాండం రచించాడు. ఆయోధ్యకాండంలో గద్యంలో “అది పరికరతా విశాసాది భావములు ముకుగామునా సాంస్కృతికబలము నిర్మించి మరయుమనగ కుమారుడవే ప్రణీతమైన” అని ఇతడు చెప్పుకున్నాడు. ఈ ఆయోధ్యకాండకర్త అయిన కవి యెవడు, మరయ యెవడు—అన్న విచారణ చేసినవారు లేరు. శ్రీ అనుముల సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి గారు “ప్రశ్నలను ఖండిం గాచర్చించి కమర గుడ్డపేటకు గుడ్డపేటి రాజ్యపరిపాలనలో యువరాజుగా ఉన్న ద్వితీయ ప్రతాపరుద్ర చక్రవర్తనని, సాహితీమరస గుడ్డపేటి వేదాపతులలో ఒక్కడు, ఆ మేకు ఇల్లులపు అల్లుడు, ప్రతాపరుద్ర నెంపతి జనకుడు అయినవాడేనని నిర్ధారించినారు.

స్వర్ణయులకు శ్రీ శాస్త్రి గారిని ఎరుగని తెలంగాణా సాంస్కృతికప్రియులంకూ. వారు కవులు, విమర్శకులు, పండితులు, శ్రీ సురవం ప్రతాప రెడ్డి గారితో కలిసి పరిశోధనలు జరిపినవారు. అన్నిటినిమించి నిరాడంబర జీవులు, తెలంగాణా పునరుజ్జీవకులలో ఒక్కరు. శ్రీ శాస్త్రి గారు తమసిద్ధాంతాన్ని అపరిహేయమైన వాదపటిమతో స్థాపించారు. వీరివాదంలోని ప్రధానాంశాలివి:

కమరశిబ్బం యువరాజ్యత్వం ప్రకటించే విధము. “యువరాజ్యస్తు కుమారో భర్తృవారకః” అని నిఘంటువు మాన్యునట్లున్నది. “రాజా భట్టారకో కేవల—అనిః దానిఘంటువు. కుమార శిబ్బపూర్వమును, దేవశిబ్బాంతమును నైన గుడ్డపాదులు రాజుల సాధారణమైనది కాని అన్యముకాదు.”

1291 జూన్ నెలలో వేరుబడిన పానుంజి శాసనంలో ‘కుమార రుద్రదేవ మహారాజులు’ అనిమాత్రం ఉండడం, తర్వాత 1298 ఏప్రిల్ నెలలో వరంగల్ జిల్లా గణపవరంలో వేరుబడిన శిలాశాసనంలో “శ్రీమ మన్మథమండలేశ్వర ప్రతాపకుమార గుడ్డదేవ మహారాజులు” అని కుమారపదానికి ప్రతాపదేరుడం చేర్చడం, పిదప 1300 సెప్టెంబర్ నాటి ఆంధ్రూర్ శాసనంలో “శ్రీమమ కౌశీమ ప్రతాపరుద్ర మహారాజులు” అని కుమారపదం విస్తరించడం పరిశీలించగా, అసలుపేరు రుద్రుడని మాత్రమే ఉండి, మాతామహి అయిన గుడ్డపేటి రాజ్యకాలపు చివరిశాసనంలో యువరాజై, రాజార్థి కౌన్యిర్వహణతో ప్రతాప దిగుదాంచుడై, కొంతకాలానికి స్వతంత్రుడై ప్రతాప రుద్రదేవ పేరే ప్రఖ్యాత నాచుకేటం వహించినట్లు తోస్తుంది.

సాహితీమాగుడు సాధారణుడైన గుర్రపువాడు కాదు. ‘సాహితీ’ శిబ్బం ఆశ్వినైవ్యాశ్శిబ్బం డైన మంత్రిని నూచించేది. ‘నిశ్చింకః’ దిగుడం అప్పటి పిగులు రాజుల మంచి పొందుతున్న అప్ర్యా దిగుడం. సోమకేవలాక్షమాన్ని బట్టి మరస అశ్వధి కారిగా కౌశీమ సాసనంలో ఉన్నట్లు తెలుస్తుంది. మరయ సాహితీ పరివాటికాసనంబట్టికూడా ఇది నిర్ధారితమాతున్నది. భాస్కరుని, కుమారు రుద్రదేవుని పద్యాలను బట్టి, చాటువులనుబట్టి మరన్న మహావిధుడు, మన్యగ సుంపిగుడు, దానకుడు వనడం యాభయపుతుంది. వేములవాడ భీమకవి చెప్పిన

“చక్కదనంపు దీవియగు
సాహితీమరకు మారుకైతజేం
బొక్కిపడంగలదు చల
ముం బలముంగల యాచకుకృతం
బొక్కినృపాలు డుగ్రుపయ
మాడుల మంటలురాల జూచినన
మిక్కిలి రాజశేఖరుని
మిదికిజోయిన రిత్తపోవునే”

అనే తిట్లు చాటువునుబట్టి, ఇతర చరిత్రాధారాలు బట్టి మరన్న కరీంనగర్ జిల్లాలోని రామగిరిపాలకుడు, దేవగిరి యాదవరాజు మిత్రకులయిన చాళుక్య చొక్కరాజుతోపాటా మరణించిఉంటాడు. ఈతడు బుద్ధయమగారునని, కొంతమాంద్రా కుమారుడని ఆయో

సరిక్రొత్త సాంకేతికశాస్త్ర గ్రంథములు

త్యవసాయము-ఇంజనీరింగు-వైద్యమువృత్తి విద్యలు
పై గ్రంథములు కేటలాగు ఉచితము.
ఇంగ్లీషులో వ్రాయండి.
N.K. Paul & Sons, Post 12202, Calcutta-5.

ధ్యాకాండ రచయిత తెలిపాడు. కనుక మరల అనామకు జేమికాదు. గుడ్డమచేసి శస్త్ర విద్య గురు చాళుక్యరాజు కావడంవల్ల ఆమె ద్విష్ట మున్నవెమ్మకు చాళుక్యులు పుట్టినంటివాగు అవుతాడు. కనుక మానన్న చాళుక్య వంశంనాడు కాదు.

ఇక భాస్కరుడు ఒక్క అగణ్యకాండం, యుద్ధకాండంలో కొంత రచించినా గ్రంథం యావత్తుకూ ఆతని పేరే రావడానికి కొంత భాస్కరుడు ప్రతాపగుడ్డపడ్డాని. “ఎకల సుగం జననిమతి యశస్సుగుడు.” వయస్సు చెల్లినవాడు. రామాయణంవంటి బృహత్కావ్యం ఒక్కరితో ముగియని తన కుమారుడైన మర్రికాడ్లునునికి కొంత, యువరాజువల్ల శిష్యుడుగా బహుశి ఉన్న గుప్రదేవునికి కొంత పంచియిచ్చి తాను కొంత రచించి ఉంటాడు. ఇవి నలుగురుచేసినా, అంతకుముందు రంగనాథ రామాయణం ద్వీప ఉండడం, ఎర్రాపెద్ద రామాయణమూ ఉండడంవల్ల తర్వాతివాడు దీనిని భాస్కరుని పేర కవితవారింటి ఉంటారు.

ఈవిధంగా శాస్త్రి గారు కుమార గుప్రదేవకవి ప్రతాపగుడ్డ చేస్తుండేనని, మరల సాహిత్య ఆరువ తండ్రి అని నిరూపించారు.

శాస్త్రి గారు సప్తతి పూర్తిచేసి, ఇటీవలే పరమ పదించారు. వారు జీవించినంటే ఇలాటి అపూర్వా పరిశోధన గ్రంథాలు ఎన్నో వెలుగుజేవి. సాహిత్య చరిత్రకాగులకు, పరిశోధకులకు అత్యంతోపయోగకరమైన ఈ పరిశోధనగ్రంథాన్ని ప్రచురించిన ‘సాహిత్య సంపత్’ జనగామ — వారు అభినందనీయులు.

శ్రీ కావ:దేను గానామృతం

(ద్వితీయ భాగం)

తెలుగు గడ్డపై తమిళులు అడుగుపెట్టారు; కొంత కొలానికి తమ మాతృభాషనే మరచిపోయారు. బుం

కేలో ఉండేమంచి క్షత్రియులు వచ్చారు. మనలోనే పోయారు. కాయస్థులు వచ్చారు. తమభాష మరచి మనభాష నేర్చుకొని మనకన్నా పెద్ద తెలుగుపండిగలవారు. కాని, మనం మాత్రం ఎక్కడికి వెళ్లినా మనభాషను, సంస్కృతిని వదిలం. అదే మన విశిష్టత దానికి తార్కాణం నేటి దక్షిణాది తెలుగువారిం దూను. అలాటివారిలో ఒక్కరు తూర్పుకుడి వాస్తవ్యుడైన శ్రీ కేశవపల్లి సేతురామయ్యగారు.

ఈయన సంగీతంలో అభిగ్రుచ్చి కలవారు. చక్కని కృతులు రచించారు తెలుగులో. వాటిని- సంగీతం ప్రవాసంగనుక- తమిళుల ఉపయోగంకోసం తమిళులోనే ముద్రించాడు. అలాటి 39 కీర్తనల సంపుటే ఈ ‘శ్రీ కామశేను గానామృతం.’

దీనిలో మొదటి కీర్తనలు, తమిళులో తాత్పర్యం, తర్వాత ఆంగ్లంలో అనువాదం ఇచ్చాడు. ముచ్చటకొక కృతి:

రాగం : మలకుమాగులం - తాళం : జంప

నెగుంచి ప్రావరాదా !

నెర నమ్మినవాడె గాదా ?

ప.

కనకతెలముపై నెలయు నీ

మనసుకు తెలియని కేసున్నది ?

అను. ప.

ఘన పాపప్రపంచమున ఈ

మనసు నెంకె బాధ చాలదా ?

కనికరింపజే చినవున నన్ను

వనిత కామశేను నన్ను తగేది.

వాడుకాని వాడులో ఉండి, మాతృభాషకు, కర్నాటక సంగీతానికి శేవచేస్తున్న శ్రీ సేతురామయ్య గారు ప్రళంసాపాత్రులు.

పుస్తకం పుటలు : 49. వెల : రూపాయి, ప్రాప్తిస్థానం : గ్రంథ కర్త, 94, గ్రేట్ కాటన్ రోడ్, తూర్పుకుడి.

లి టి ల్

లిఫ్ట్ డిస్టనరీ

(ఇంగ్లీష్ - ఇంగ్లీష్ - తెలుగు)

* 628 పేజీలు

* ధర రూ. 3.50

* పోస్టుద్వారా రూ. 4.65

లి ఫ్ట్

ఆంగ్ల స్వబొది

(తెలుగులో)

* 504 పేజీలు

* ధర రూ. 3.00

* పోస్టుద్వారా రూ. 4.00

LIFCO, Madras-17; M. Damodaram & Co., Appah Bldgs., Madras-1; Venkatrama & Co., Vijayawada & Branches; and Higginbothams' Rly. Stalls.

పండితరాజ పంచామృతము

[రచయిత: డాక్టర్ బూగ్గల రామకృష్ణరావు గారు. పుటలు: డెమి 169. వెల: 2-50. ప్రాప్తి స్థానం: ఆంధ్ర రచయితల సంఘం, హైదరాబాదు.]

ప్రాచీనార్థశాస్త్రాచార్యులు పేర్కొన్న పరిపాలకుల అర్హతలలో బహుభాషా పాండిత్యం, వివిధ లిపి పరికిలన పాటలం లేకపోలేదు. నిజానికి పరిపాలకుల కిది ప్రామాణిక కళానైపుణ్యంతో సరిపూర్వంగా కూర్గలవాడగుటలో ఉండాలన్నా తప్పలేదు. తెనుగు మాట తెన్నుకుకంతా బాటగా ఉన్న నాకు మన పరిపాలకుల పాలన ప్రాధిమ్య, మహామంత్రుల మంత్ర మహిమ అలాటివి.

“అన్నయ మంత్రి శేఖరుడ
హమ్మదుమే సనదాన భూమి భృ
తన్నిధికి నృదిన్ సముచి
తంబుగ వేమ మహీసురేంద్ర రా
జ్యోన్నతి సంతతాభ్యుదయ
మొందగ బారసిభాష వ్రాసినన్
గమ్మల పంతువై యమరు
గాకితమందలి వర్ణ పద్ధతుల్ -”

అని శ్రీ నాథుడు వేమధూపాల మంత్రవర్ణమృదైవ అన్నయను వర్ణించాడు.

డాక్టర్ బూగ్గల రామకృష్ణరావుగారు హైదరాబాదు ముఖ్యమంత్రిగా ఉన్నప్పుడు ఈ అన్నయ్య మంత్రిని తలపించేవాడు ఇప్పుడు కేరళ పాలకులుగా, అన్నిటా కృష్ణరాయలను తలపిస్తారు. (బహువాక్యో విదుడైన కృష్ణరాయలు-‘దేశభాషలంగు తెలుగు లెస్స’ అన్న అభినివేశంలో నే ‘తమిళంకం’ అని, ‘కన్నడ కన్నూరి’ అని, ‘మలయాళం మణిప్రవాళం’ అని ముక్తి కంఠంతో అన్నాడు.) రావుగారి మూర్తి చిన్నదైనా కీర్తి బహు దోడ్పడి. వీరికి వచ్చినన్ని భాషలు నాడు, నేకుకూడా ఏ ప్రధానికీ, ఏ పరిపాలకునికీ రావని ఘంటాపథంగా చెప్పకమ్మ. తిల్లి బాసైన తెనుగు, తెనుగు తోబుట్టువైన కన్నడం, వైష్ణవ సంప్రదాయంతో విధిగా వచ్చిన తమిళం, పాలనావ్యక్తిత్వంతో వచ్చిన మలయాళం, తెనుగుపరిజ్ఞానాన్ని ఎంతో కొంత సొంతం చేసుకున్న మరాఠీ, జాతీయభాష విస హిందీ, హిందీకిసరి చెల్లెలైన ఉర్దూ, ఉర్దూను ముందెత్త

దానికి అనుపదం ప్రయత్నించిన ఫార్సీ, ఫార్సీతో పాటు ఇస్లాం అలజ్జీలో వచ్చిన అరబ్బీ, విశ్వవిజయానికి పూనుకున్న ఇంగ్లీషు, ఎన్ని అటుబోలు వచ్చినా చెప్పుతరగని సంస్కృతం-అహమహమికతో నాలుక చివగ నాట్యమాడే దేశభాషా విశారదులు వీరు హైదరాబాదు కాసనసభలో ఎవరు ఏభాషలో ప్రశ్నిస్తే వారి కాభాషలో సమాధానం చెబుతూ “ఇంతింతై వుండింతియై”లాగ చూస్తూ చూస్తూనే త్రివిక్రము డయ్యేవారు వీరు. ఇంతటి సారస్వతి పాఠోధినుంచి వెలువడినదీ ఈ “పండితరాజ పంచామృతం.”

ఇది జగన్నాథ పండితరాయలు వ్రాసిన లహరీ పంచకానికి లక్ష్యలహరి, కథాదాలహరి, సుధాలహరి (నూర్యస్తవం), ఆమృతలహరి (కౌండిన్యస్తవం), పీయూషలహరి (గంగాస్తవం) ఈ ఐదింటికీ అనువాదం. వీటిలోని పీయూషలహరిని ఇదివరకు శ్రీయుతులు తిరుపతి వేంకటాచులు, ఆకొండి వ్యాస మూర్తిశాస్త్రి, పండితరాధ్యుల నాగభూషణకవి, మోచర్ల రామకృష్ణకవి, పింగి లక్ష్మీకాంతంగారు అనువదించారని ఈ పంచామృత కీర్తిలో శ్రీ ఈయణ్ణి వేంకట వీరరాఘవాచార్యులు తెలిపాడు. ఆమృతలహరిని శ్రీ కొమాండుగు కృష్ణమాచార్యులు తెలిపించారు. సుధాలహరిని శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచార్యులు తెలిపించారు ఇటీవల నే.

డాక్టర్ రామకృష్ణరావుగారు “ముద్రితమైన మూలపాఠములంగు గొన్ని యచ్చితవృత్తులని తోచిన వానిని” సరించి అనువదించారు. అనువాదం మూల విధేయంగానూ, తెనుగు మూలమే అవలంబిత మధురంగానూ ఉంది. వారుచేసిన సవరణలు ఇవి:

లక్ష్యలహరిలో 15 వ శ్లోకం మూడోచోటలో “లస్జ్ఞాను జ్యోత్స్నా తిరణి పరిణధం” అన్న వాక్యంలోని తిరణి అనే పదానికి సరణి అని సవరణ. ఈ శ్లోకంలో కవి జలధిజ షోడయుగ్మం వర్ణించాడు. అది వీక్లల వెలుగు వెన్నెల తీగతో రూపొందిదట. సమ లేఖకుడు పారపాటుతో తగా వ్రాసిఉంటాడు. దేశనాగరిలో ఈ పారపాటుకు అవకాశం ఉంది. చక్కని సవరణ.

లక్ష్యలహరిలో 22 వ శ్లోకంలో “మమ స్వాంతర్ధ్యాంతం కిమపి చ నితాంతం గమయతు” అన్న పాదంలోని గమయతును కమయతుగా సవరించారు. దేశనాగరిలో గళలు వ్రాయుడంలో పారపాటు సహజం

కనుక సవరణకూడా సహేతుకమే. కాని గమయతు అనే క్రియకు 'వాయేబుట్టు చేయని' అని అర్థం చెప్పవచ్చును గనుక గమయతు అని ఉన్నా తీరిలేదును కంటాను.

సుధాలహరి 16 వ శ్లోకంలో చేసిన సవరణలు చాలాస్పష్టమైనవి. "నద్యంతానా మత్యక్త్యం త్రిగుణ ముతానా యస్త్రాగూఢాం తురీయం" అనే పాదంలో నద్యంతానా అన్నదానిని త్రియంతానా అని దిద్దాడు. దానితో కలిపి తెరిచినట్లయి శ్లోకానికంతా వెలుగు వచ్చింది. నైవగాగిలో నకు త్రికు, య్యకు ద్యకుల వాటితో ఈ రేఖ ప్రమాదం ఏర్పడి ఉంటుంది. సవరణతో వేదాంతాలకుకూడా తర్కింపగానికి అన్న చక్కని అర్థం కుదిరింది. కాని ఈ పాదంలోని "త్రిగుణముతానా యస్త్రాగూఢం తురీయం" అన్న వాక్యానికి "సత్త్వియశ్శుగుణం దగి మా ర్తల మాటి కవ్వలై" అని అనువాదం. త్రిమార్తలకు ఉన్నది ఒక్కొక్క గుణమే. భానుజేజం త్రిగుణముం కావడంవల్ల త్రిమార్తలకు ఆతీతంగా తురీయమూర్తి అయిందనే మూలభావం అనున దంలో స్పష్టంకాలేదు.

సుధాహరిలోని 30 వ శ్లోకం తిప్పలకున్నగా ఉన్నదని కౌన్యమాలవారే సవరించడం వగుటచేసి, రెండవపాదం "నిన్యూకే ప్యాసనాథం ఖలుసహచర తం సేత్రయోః పుండరీకం" అని ముద్రించారు. డాక్టరు రావుగారు కప్యాసనాథం అనే పాఠాంతర పరికిరించి "కప్యాస మార్పా" అని పాండిత్యస్ఫురకమైన గొప్పసవరణ చేశారు. అనువాదమని మనవిలో ఈ సవరణ చేయడానికి గల కారణాలను చర్చించారు. ఛాందోగ్యానికి ఆనందగిరి టీకను ఉదాహరించారు. కప్యాసంఅన్న పదార్థంపై పెద్దగాధే ఉంది. రామానుజులు విశిష్టాద్వైత ప్రచారానికి పూనుకొనకముందు యాదవప్రకౌలవద్ద శిష్యులుగా ఉన్నప్పుడు 'కప్యాసం పుండరీకాక్షం' అన్న వాక్యం వ్యాఖ్యానిస్తూ గురువుగారు కపిపుష్పం అని కప్యాపానికి అర్థం చెప్పగా, రామానుజులు చెవులు మూసుకుని, కంపిబత్తి కపిః సూర్యః, తస్య ఆసం అని సవరించినట్లు చెబుతారు.

డాక్టర్ రావుగారి అనువాదానికి ఒక్క మచ్చు కునక:

కీలాః కుంకుమానాం నిఖిలమపి జగ

జ్వాల మేత నిమిత్తం

ముక్తా శ్చోన్మ తద్భంగా విదలిత కమల

క్రోధ కారాశ్చ హేభ్యః,

ఉత్సృష్టం గోపహ్రస్వం బహుల కలకలః

శ్రూయతే చ ద్విజానాం

భాగ్యశ్చంద్రాంధారకాఢాం హరి హయ హరితా నూనతే పుత్రికత్వం.

తెనుగు:

అది జగమెల్ల గొంతుమర

సాంచితిహారల సిక్తమయ్యోనా

విదలిత పద్యబంధములు

వీడి విముక్తములయ్యె గుమ్మెదల్

వనిలెను గోగణమ్మ ద్విజ

వాక్కలనాదము సంకులించెడిక

ద్రుదగుల భాగ్యమా గుతుకు

దిబ్బటి ప్రాప్నోతియంగు బుట్టకన్.

గ్రంథం చివర మొదటి అనుబంధంలో శ్లోక ప్రతీకానుక్రమణిక, రెండవ అనుబంధంలో పద్య ప్రతీకానుక్రమణిక, మూడవ అనుబంధంలో ఇంగ్లీషులో మూకులహనుల విబ్లియాగ్రఫీ ఇవ్వబడ్డాయి.

అనువాదముల డాక్టరు రావుగారు, వారి వ్యక్తిబ్ధ పూర్వ్యత్వ సందర్భంలో ఈ గ్రంథం ప్రచురించిన ఆంధ్ర రచయితల సంఘంవారు ఆభిసంపదీయులు.

రా. చ.

ప శ్వాత్తా ప ము

[రచయిత: డాక్టర్ నేలమూరి వేంకట రమణయ్య. ప్రకాశకులు: విద్యాసాగర్ కార్పొరేషన్ (వై)వేటు) రిమిటెడ్. పుటలు 103. మూల్యం రూపాయి.]

"అపర బాపి ప్రాపయిన యన్నకు ప్రత్యుపకారమూనగా కా పురుషుండు శోరు....." అని ఉత్తర రామాయణంలో ఉన్నది. ఆలాంటి మహాపకారికి అపకారం చేసినవానిని ఏమనాలో చెప్పలేదు. ప్రాణదానంచేసి కంటికి రెప్పలాకాపాడి సామ్రాజ్యం కట్టబెట్టి చిరంతునమైన యశస్సు సమకూర్చిన మహాదారుని కన్నులు పెకలించిన కర్మికి ఎంతటి పాపంకుడు? మానవులలో లెక్కించదగినా? ఇంతటి దారుణానికి ఒడిగట్టినది కృష్ణదేవరాయలేగాని అన్యులు కారు. కృష్ణరాముని స్మరించి గర్వింపి త్రిలింగచే

గ్రంథ విమర్శనము

తెలుగుజాతి రాయల అపరాధాన్ని మన్నించలేదు. రాయల కీర్తిచంద్రికలు ఈ కళంకాన్ని మరుగుపుచ్చలేకపోయినవి.

నేగానికి శిక్ష తప్పదు. కాని ధర్మరక్షకుడైన రాజే అగ్రార్థానికి ఒడిగట్టితే శిక్షించేవాడు ఎవరు? ఐనా శిక్ష లేకపోలేదు. అంతరాత్మ విధించే శిక్ష ఇది. ఇది రాజు విధించగలిగిన శిక్ష లన్నిటికన్న దాగా మైనది. రాయలవాడు ఈలాంటి శిక్షకు పాత్రులుకాక తప్పలేదు. దానితో రాయల పాపానికి నిష్కృతి లభించినది. ఈ నిష్కృతి వివిధంగా లభించినది 'పశ్చాత్తాపము' హృదయంగమమైన విధంగా వివరిస్తున్నది.

వీరనాసింహరాయల ఆజ్ఞా ధిక్కరించి కృష్ణ దేవరాయల కాపాడి నామ్రాజ్యాభిషిక్తుని జేసినాడు మంత్రి తిమ్మరసయ్య. కృష్ణదేవరాయలకు సబ్బ మహిషి తిరుము: దేవివలన కలిగిన తిగుమల దేవరాయలు బాహ్యంగానే న్యూతి చెందినాడు. తిమ్మరసయ్య ఆ బాలునికి విషము బెట్టించి చంపించినాడనే యపనాగు నమ్మి తిమ్మరసయ్యను చెరసాల వ్రోసినాడు రాయలు. కన్నులు పెకలించినాడు తిమ్మరస కుమారుడు తిమ్మ దించ నాయకుని కూడా బంధించగా ఆతడు చెరసాల లోనే ప్రాయోపవేశముజేసే ప్రాణము విడిచినాడు. తిమ్మరసయ్య మాత్రము రాయల అనంతరముమరకు జీవించినాడు.

చివరికి రాయలవాడు ఆత్మసాక్షిగా వాస్తవము తెలుసుకొని తిమ్మరసయ్యను అర్థించి తిరుమాభిక్షపొంది సంతృప్తహృదయులై పునుపడించినాడు.

సహజంగానే విజయనగర సామ్రాజ్యచరిత్రపల్ల మహాసక్తి కలిగిన తెలుగువారు ఈ పుస్తకాన్ని ఆదరించగలరు. కథాసంవిధానము, ఆవేశముతో కూడిన రచనా పద్ధతి, కథాసంవిధానానికి తగిన నడక, సజీవ మైనభాష ఈ ఆసక్తిని పోషించగలవనడంలో సందేహంలేదు.

ఒక్కమాట. ఇంతవరకు తెలుగు సాహిత్యంలో చారిత్రకమైన కథలు లేవనడం సబబుకాదు. అన్ని విధాలా చారిత్రకము లనడానికి అర్హమైన కథలే ఉన్నవి. కేవల చరిత్రజ్ఞానము కలిగినవారు కల్పనా క లేకుండా కథలు రచించగలుగుతారు. చారి త్రోజ్ఞానమునకు తగిన కల్పనాశక్తికూడా కథా రచ నకు అవశ్యకమని చెప్పక తప్పదు. లేకపోతే ఇప్పటి కథ రక్తికట్టి ఉండేదికాదు. శ్రీ రమణయ్యగారు

ఇంకా ఈలాంటి కథలు రచించి సాహిత్యానికి కూడా ఇతోధికమైన సేవ చేయాలని ఆశిస్తున్నాను.

—కామరాజు.

ద్రువ విజయము

[రచయిత: శ్రీ వంగీపురము కృష్ణమాచార్యులు, పుటలు: 18. వెల: మూడురూపాయలు. ప్రా ప్తిస్థానం: శ్రీ వి. రామన్, 50 జనరల్ ముత్తయ్యమొదలి వీధి, హనుకూర్చేట మదరాసు 1, లేక శ్రీ ఎస్. ఎస్. రామన్, మురళి, పన్నెయప్ప హాస్టల్ రోడ్డు, సేతు పట్టు, మదరాసు-10.]

ప్రాచీన వస్తువును రూపకీకరించి నేటి సహృదయులను మెప్పించడం కష్టం. కాని శ్రీ కృష్ణ మాచార్యులు ద్రువచరిత్రను ఎనిమిదవ శతాబ్దం నాటి కంగా ప్రాచీన సంస్కృత నాటక లక్షణమసారంగా వ్రాసి కృతకృష్ణులకూర్చారు. వస్తువును భాగవత, విష్ణుపురాణాలనుంచి తీసుకున్నారు. ద్రువుని తపస్సుకు విఘ్నం చేయడానికి ఇంద్రుడు రంభాశ్వాపర సరను పంపడంలోని అనుచితత్వాన్ని గుర్తించి విష్ణుపురాణానుసారంగా మాయా సునీతి పాత్రను కల్పించాడు. ఒక గంధర్వుడు సునీతి రూపంలోవచ్చి వెనరుమాపి తపస్సునుంచి అతని మనస్సును చెదరేట్లు చేశాడు. ఈ మార్పుతో నాటకానికి ఎంతో అందం వచ్చింది. ఉపోద్ఘాతంలో శ్రీ అనంతకృష్ణ శక్తిగా రన్నట్లు "ఈరచన ఒకరుకు మలులేక నటనపకనములు తెంటికిని అనుకూలముగా పద్య గద్యములను ఆపాత మధురముగా నడపినది."

నాటక లక్షణాలను రచయిత గ్రంథపరిచయం లోను, అనుబంధంలోను వివరించారు. ప్రాచీన నాటక స్వరూపం తెలుసుకొనడానికి ఇది చాల తోడ్పడు తుంది. తపోనిష్ఠుడైన ద్రువునికి నారాయణుడు ప్రత్యక్ష మయిన ముఖచిత్రంతో నాటకం చక్కగా ఉంది.

గ్రంథ స్వీకారము

నన్నెచోడుని కవిత్రయము

రచయిత: శ్రీ వేదము వెంకటరామశాస్త్రి పుటలు: 250. వెల: రూ 6. ప్రా ప్తిస్థానం: వేదము వేంకట రామశాస్త్రి అండ్ బ్రదర్స్, 4. మల్లి కేశ్వర స్వామిగుడి సందు, లింగిచెట్టివీధి మదరాసు-1

గ జే క్య రీ య ము

రచయిత: శ్రీ కన్నెపల్లి సాంబశివ రఘురామ స్వామి. పద్యకావ్యం. పుటలు: 174. వెల: 2 రూపాయలు.

మనవిమాటలు

మౌలికతను మదింపు చేయడం కష్టమే. దానిని మదింపు చేయడానికి నూత్నమైన పరిశీలన, కొద్దిగా బౌద్ధార్యం ముఖ్యాతిముఖ్యమైన అర్హతలు. అప్పుడే ఆ మాలికత ఏకాగ్రత అంత మోతాదులో ఉంటే గుర్తించి గౌరవించడం సాధ్యమవుతుంది.

విశ్వసాందర్యం మన కళ్ళనులే చేయలేకుండా విరుస్తుండడం చూచిన తర్వాత కూడా మన కల్పనలు, జ్ఞానాలు మాలిక మైనవనడం ఎక్రికొదూ? ఉపస్థుషు నిలకించి మన కళాకారుల కుంచెలు వెల వెల బోవు? అనవరతం ప్రకృతి వినిపించే మధురస్వనాలకు మన గాయకుల గొంతులు గడ్డకట్టిపోవు? కొలం తెలిపే కగకు సత్యాలకు మనకవుల, ద్రష్టల దృష్టి బిగలు మనదా? అనుకం, అనుభవం పుట్టుకువచ్చే ప్రాణి కోటి మన శాస్త్రజ్ఞులకు సవాలుకాదా? క్రమం తప్పక తిరిగి గ్రహవారం, కింశుకం మన పరిపాలకులకు పరీక్షగా లేవు? ఇలా మాన్తాపోతే, అంతా అనుకరణమే, అంతా అనురణమే, అంతా అనుసరణమే.

కాని, ఆ అనుకరణంలోనే ఉంది స్వీయరణం; ఆ అనురణంలోనే ఉంది స్వీయరణం; ఆ అనుసరణంలోనే ఉంది స్వీయసరణం. ఈ అనుభవం సాహిత్యంగానికి, అందులోను ఈ శతబ్దానికి మాత్రమే అన్వయించి నేటి కొన్ని ప్రాంతాలకు పరిశీలిస్తే వాటిలో పాతప్రాతల పాతకలు, చాలికలు కనిపిస్తాయి. అంతమాత్రాన అవి మాలికాలు కాకపోవు. గిరికేంలా శికారుకు గిరికిలు కొడుకుంటాడు. మధురవాణిలో

వసంతసేన వాణి వినిపిస్తుంది. ప్రతాపగుడియ యుగంధునిలో కథాపరిత్యాగరయాగంధరాయణుడు, భాసుని యాగంధరాయణుడు భాసిస్తారు. అంత మాత్రాన ఇవి వాటికి నక శృంగలమా?

ఇక పరిశోధనలలో ప్రతి సంస్కరణలోను అనుభవంగా ఉన్న కొత్త విషయాలు పుట్టుకున్నాయి. తనవకు తెలిసిన విషయాలను పరిశోధకుడు నూతన పద్ధతిలో ప్రోడికరించినా, ప్రోడికరించిన విషయాలను నూతన దృక్పథంతో వ్యాఖ్యానించినా, సమన్వయించినా కూడా మాలిక మైనవే. ఇట్లు విలువ సంపత్తి నూతనమాలిక కొత్తదా? “అన్యోస్తు నః కేవలం యేనైకేన వివా నుతాః తృణావ ప్రామా స్వమస్తా ఇమే” అని భర్తృహరి గెంతువేల యేక్షనాడే తెలిపాడు. కాని, దానిని కొత్తపద్ధతిలో పరిశీలించి నూతన సిద్ధాంతాలను ఆవిష్కరించి అపూర్వాత్మిక వ్యవస్థలకు దారిదాపాగా పలువురు.

కవి తమ విన్నది, కన్నది, అనుభూతి పొందినది కల్పనా భావనా సాగనలతో రంగరించి కవిత్వగా తీర్చిదిద్దినే, పరిశోధకుడు తను ప్రోడికరించినది తిర్క్కునుగతం చేసి పాతపోస్తాడు. కళాకారుడు కన్నదే ఒకటిగా కైవాటం చూపి కళకు యాపు కల్పిస్తాడు. అది అనుకరణ, అది మాలికత; అది అనురణం, అది మాలికత; అది అనుసరణ, అది మాలికత.

కనుక నే, మాలికతను మదింపు చేయడం కష్టం.

